ลำนำคำหวาน

เรื่องเล่าผ่านเพลงพื้นบ้านจากศาลายา

สาขาวิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

จัดพิมพ์เนื่องในงาน "เล่าขานตำนานศาลายา" ครั้งที่ ๓ พุทธศักราช ๒๕๕๒

ลำนำคำหวาน เรื่องเล่าผ่านเพลงพื้นบ้านจากศาลายา

ภาพการร้องรำทำเพลงขบวนรำแห่นาค ในพิธีอุปสมบทนาคธนิต สวดมาลัย บุตรชายคนที่ ๓ ของกำนันผัน สวดมาลัย และ นาคประสิทธิ์ พิมพา บุตรชายของนายผิน พิมพา ซึ่งเป็นลูกผู้พี่ของนายธนิต ณ วัดสาลวันตำบลศาลายาราว พ.ศ.๒๕๑๑-๒๕๑๒

(ภาพนี้ได้รับความอนุเคราะห์จากคุณวลี สวดมาลัย)

อภินันทนาการจาก
สาขาวิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหิดล

ลำนำคำหวาน

เรื่องเล่าผ่านเพลงพื้นบ้านจากศาลายา

อภิลักษณ์ เกษมผลกูล
นิภัทรา เทพนิมิตร

สาขาวิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
จัดพิมพ์เผยแพร่เพื่อเป็นที่ระลึกในงาน “เล่าขานตำนานศาลายา” ครั้งที่ ๓
และเพื่อเฉลิมฉลองในโอกาสครบรอบ ๔๐ ปีวันพระราชทานนาม
“มหาวิทยาลัยมหิดล” พุทธศักราช ๒๕๕๒

อภิลักษณ์ เกษมผลกูล, นิภัทรา เทพนิมิตร. **ลำนำคำหวาน: เรื่องเล่าผ่านเพลงพื้นบ้านจากศาลายา**. นครปฐม: สาขาวิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๒.

พิมพ์ครั้งที่ ๑ ๑,๐๐๐ เล่ม กุมภาพันธ์ ๒๕๕๒
ISBN 978-974-11-1059-9
สงวนลิขสิทธิ์ตามกฎหมาย

พิสูจน์อักษร: อาจารย์เขมฤทัย บุญวรรณ นางสาวนิภัทรา เทพนิมิตร
นางสาวจันทิรา มีเพียร
ออกแบบปก: กานต์ พฤกษ์ทรานนท์ www.2digitalstudio.com

สมเด็จพระมหิตลาธิเบศร์อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก

พระผู้ทรงเป็นศูนย์รวมใจของชาวมหาวิทยาลัยมหิดล

๙๐ปี วันพระราชทานนาม
๑๒๑ปี มหาวิทยาลัยมหิดล
สืบสานพระราชบิดา
สู่ปัญญาของแผ่นดิน

เพลงอีแซวอาศิรวาทบรมราชบิดา

เนื่องในโอกาสครบรอบ ๔๐ ปี แห่งการพระราชทานนาม

“มหาวิทยาลัยมหิดล”

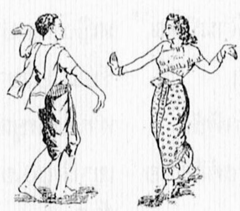
ยกพานกำนลหนอขึ้นไปบนหน้าผาก ทั้งธูปเทียนพลูหมากมวลดอกไม้
ข้าจะไหว้พระคุณค้ำจุนพระกรุณา ของงค์พระราชบิดาพระจอมไทย
ข้าจะไหว้พระเดชก็ทั้งพระเมตตา ของงค์พระชนกาพระทรงชัย
ข้าจะไหว้พระสมภารพระบารมี ก็ทรงประกอบกิจกรณีย์น้อยใหญ่
พระนามไท้ท่านเล่า“เจ้าฟ้ามหิดล” หญิงชายประชาชนเชิญรู้ไว้
ทรงชำนิชำนาญการรักษา รับแบบวิชาเชิงชั้นแพทย์สมัยใหม่
ท่านไม่เลือกที่รักท่านไม่มักที่ชัง ท่านไม่หยุดท่านไม่ยั้งช่วยคนไข้
พระเกียรติคุณของพระองค์ลือชื่อ เขาเลื่องเขาลือทั้งฝรั่งทั้งไทย
ทรงบำรุงศาสตร์การศึกษา ทั้งวิชาแพทย์พยาบาลอนามัย
ทรงอุปถัมภ์เหล่าเรา“ชาวมหิดล” จนออกพืชออกผลเป็นหมอใหญ่
คุณท่านยิ่งกว่าผืนแผ่นพระสมุทร ไม่มีสิ้นไม่มีสุดไม่มีหวั่นไม่มีไหว
ขอบุญท่านมาปกผมแล้วมาห่มเกล้าเกศ คุ้มหมดตลอดทั้งเภทโพยภัย
เชิญมาเป็นมงคลคุ้มอยู่บนเหนือหัว เชิญมาเป็นศรีอยู่กับตัวตลอดไป
ครั้นจบลงข้าคงต้องวางพาน ก้มคำนับกราบกรานแล้วลาไกล

ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม

ข้าพระพุทธเจ้า ผู้บริหาร คณาจารย์ เจ้าหน้าที่และนักศึกษา

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

(อาจารย์อภิลักษณ์ เกษมผลกูล-ร้อยกรองถวาย)

คำนิยม

เพลงพื้นบ้านนับเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่เป็นเครื่องยืนยันได้ถึงความรุ่มรวยของภาษา และความสามารถในเชิงวรรณศิลป์ของคนไทยว่ามิได้จำกัดอยู่แต่เพียงในรั้วราชสำนักหรือชนชั้นขุนนางเท่านั้น หากแต่ความสามารถในเชิงวรรณศิลป์หรือการเป็น "คนเจ้าบทเจ้ากลอน" นั้นอยู่ในสายเลือดของคนไทยทุกคนโดยมิได้จำกัดด้วยเพศ วัย ตลอดจนกระทั่งสถานภาพทางสังคม

ไม่เพียงเนื้อหาของเพลงพื้นบ้านที่จะสะท้อนถึงวิถีชีวิตของชาวบ้านไทย ความงดงามของภาษา จังหวะและท่วงทำนองก็ล้วนแต่มีส่วนช่วยให้เพลงพื้นบ้านมีเสน่ห์และเป็นที่ประทับใจของคนไทยมาทุกยุคทุกสมัย

ปัจจุบันกระแสของเพลงพื้นบ้านได้ลดลงไปพร้อมๆ กับความเติบโตของเพลงในกระแสวัฒนธรรมตะวันตก เพลงพื้นบ้านกลายเป็นสิ่งที่หาฟังได้ยาก พ่อเพลงแม่เพลงที่เคยร้องเพลงพื้นบ้านได้ก็ค่อยๆ หมดไป ซึ่งการที่สาขาวิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ ในฐานะที่เป็นหน่วยงานที่ศึกษาวิจัยองค์ความรู้ชุด "*ศาลายาศึกษา*" มาอย่างต่อเนื่องได้จัดทำหนังสือ "*ลำนำคำหวาน: เรื่องเล่าผ่านเพลงพื้นบ้านจากศาลายา*" จึงนับเป็นเรื่องที่น่าชื่นชมยินดียิ่ง เพราะหนังสือเล่มนี้นอกจากจะให้ความรู้ในเชิงคติชนวิทยาแล้ว ยังจะทำให้เราเรียนรู้และซึมซับวิถีชีวิตของชาวศาลายาไปโดยไม่รู้ตัวอีกด้วย

ขอขอบคุณสาขาวิชาภาษาไทยและคณะทำงานทุกท่าน ตลอดจนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่ได้ร่วมกันมีส่วนร่วมในการเป็นส่วนหนึ่งในการอนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่น ให้คงเป็นเครื่องแสดงความเป็นอารยะของชาติสืบไป

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ศศพินทุ์ ภูมิรัตน)

คณบดีคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

เกริ่นลำนำ

เอ๊ย...เอย ว่าฉากเดิมเริ่มเปิดมาเกิดพวกเรา
มาช่วยบำรุงของเก่าขึ้นมาแย้มบรรยาย
บอกว่าเพลงเดี๋ยวนี้มันนับว่าจะสูญ
เพราะไม่มีคนค้ำจุนชื่อเสียงจึงไม่กระจาย

เพลงอีแซวของพ่อเผื่อน โพธิ์ภักตร์ ข้างต้น เป็นเสียงหนึ่งที่สะท้อนมาจากใจพ่อเพลงผ่านเพลงพื้นบ้านเมื่อประมาณ ๓๐ ปีก่อน ที่ร้องบอกด้วยน้ำเสียงน้อยใจอันเป็นผลมาจากการที่เพลงพื้นบ้านในขณะนั้นได้รับความนิยมน้อยลง

ตราบจนวันนี้เวลาผ่านมา ๓๐ ปี สถานการณ์ของเพลงพื้นบ้านยังคงแพร่หลายอยู่ในวงจำกัด ไม่เพียงความนิยมเพลงพื้นบ้านจะลดน้อยถอยลงเท่านั้น แม้แต่ "ความรับรู้" ว่าเคยมีเพลงพื้นบ้านอยู่ก็แทบจะลดน้อยลงไปด้วย แต่ในท่ามกลาง "วิกฤต" นี้ก็ยังมีนักวิชาการส่วนหนึ่งที่เห็นถึงความสำคัญของเพลงพื้นบ้าน ได้ศึกษาและรวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับเพลงพื้นบ้านอันเป็นคุณูปการแก่ผู้ศึกษาเพลงพื้นบ้านในรุ่นหลัง อาทิ *รองศาสตราจารย์สุกัญญา สุจฉายา รองศาสตราตราจารย์กัญญรัตน์ เวชศาสตร์ อาจารย์เอนก นาวิกมูล อาจารย์สุมามาลย์ พงษ์ไพบูลย์* เป็นต้น รวมถึงคนกลุ่มเล็กๆ ซึ่งกระจายอยู่ตามท้องถิ่นต่างๆ ที่รวมตัวกันอนุรักษ์เพลงพื้นบ้าน ดังเช่น กลุ่มรักษ์เพลงพื้นบ้าน ซึ่งนำโดย*ผู้ช่วยศาสตราจารย์บัวผัน สุพรรณยศ* แห่งมหาวิทยาลัยหอการค้าไทย ที่พยายามรวบรวมศึกษาวิเคราะห์ ตลอดจนจัดกิจกรรมส่งเสริมเพลงพื้นบ้าน และที่น่ายินดี

ที่สุดคือถ่ายทอดเพลงพื้นบ้านด้วยใจรัก และด้วยความหวังว่าไม่มีวันที่เพลงพื้นบ้านจะสูญหายไปจากสังคมไทย

ผู้เขียนในฐานะ "นักเรียน" คติชนวิทยาคนหนึ่งที่สนใจและหลงใหลในเสน่ห์ของเพลงพื้นบ้านมาแต่เดิม รู้สึกชื่นชมกับการทำงานของคนรุ่นก่อนและคนรุ่นใหม่ที่ได้กล่าวถึงข้างต้นนี้เป็นอย่างยิ่ง ดังนั้น เมื่อได้เข้ามาสอนที่มหาวิทยาลัยมหิดล ศาลายา จึงได้พยายามสืบหาพ่อเพลงแม่เพลงในละแวกนี้เพื่อจะได้รวบรวมและศึกษาเพลงพื้นบ้านในท้องถิ่นศาลายา แต่เมื่อได้ลงภาคสนามก็พบว่าตนเองมาช้าไป ๑๐ ปี เพราะบุคคลเหล่านั้นเสียชีวิตไปแล้วแทบทั้งสิ้น จะยังพอเหลืออยู่ก็มีไม่มาก บางคนที่อายุมากเลิกร้างไปนาน ก็ไม่สามารถร้องได้เพราะจำเนื้อเพลงไม่ได้ กระนั้นก็ดีผู้เขียนก็ได้พยายามรวบรวมมาจนได้เนื้อเพลงจำนวนหนึ่ง จึงได้นำมารวมจัดพิมพ์ในครั้งนี้ เพื่อต่ออายุของเพลงพื้นบ้านศาลายามิให้สูญ ซึ่งในการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามนั้น นอกจากผู้เขียนแล้ว ยังมีลูกศิษย์อีกคนหนึ่งคือ *นางสาวนิภัทรา เทพนิมิต* ที่ได้ช่วยเก็บข้อมูลอย่างแข็งขันจนน่าชื่นชม

หนังสือ **"ลำนำคำหวาน: เรื่องเล่าผ่านเพลงพื้นบ้านจากศาลายา"** เป็นชื่อของผลิตผลที่ได้มาจากการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามดังกล่าวผนวกกับบทวิเคราะห์เพิ่มเติมอีกเล็กน้อย ซึ่งผู้เขียนไม่อยากให้ผู้อ่านคาดหวังว่าหนังสือเล่มนี้จะเป็นการ "ค้นพบ" เพลงพื้นบ้านชนิดใหม่ หรือ "ค้นพบ" ทฤษฎีหรือวิธีวิทยาในการวิเคราะห์เพลงพื้นบ้านแบบใหม่ หรืออะไรก็ตาม เพราะเพลงพื้นบ้านที่พบในท้องถิ่นศาลายาก็มิได้แตกต่างหรือโดดเด่นพิเศษไปกว่าท้องถิ่นอื่นๆ ในภาคกลาง วิธีวิทยาที่ใช้ก็เป็นกรอบแนวคิดสามัญมิได้แปลกแหวกแนว แต่สิ่งที่ผู้เขียนคาดหวังจะให้ผู้อ่านได้รับก็คือ "ความสุข" จากการที่ผู้อ่านได้สัมผัสบรรยากาศพื้นบ้านที่หาไม่ได้ง่าย

ในปัจจุบัน โดยมีท้องถิ่นศาลายาเป็นตัวแทนของวัฒนธรรมท้องถิ่นไทย "ความสุข" จากการที่ได้รู้จัก เรียนรู้หรือพูดคุยกับ "ชาวบ้าน" ผ่านเพลงพื้นบ้านที่ได้รวบรวมมา และ "ความสุข" จากการที่ได้เห็นว่าเพลงพื้นบ้านยัง "มีชีวิตอยู่" และจะยังอยู่ต่อไปไม่มีวันตาย

ขอขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์บัวผัน สุพรรณยศ แห่งกองส่งเสริมศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย ผู้เป็นทั้ง "พี่" และ "ครู" ของผู้เขียน และเป็น "แม่" ของนักศึกษา ที่กรุณาเป็นที่ปรึกษาในการเก็บข้อมูลและเป็นผู้ประพันธ์เพลงพื้นบ้าน รวมทั้งอุทิศเวลาในการเป็นครูเพลงให้แก่นักศึกษาวิชาวรรณกรรมพื้นบ้าน (ดูในภาคผนวก)

ขอขอบคุณวิทยากรโดยเฉพาะอย่างยิ่งแม่ประยูร ยมเยี่ยม คุณวลี สวดมาลัย คุณป้าบำรุง พินิจกุล คุณป้าสายทอง มาเจริญ คุณลุงบุญเกิด ไทยทวี และชาวตำบลศาลายา ตำบลมหาสวัสดิ์ และตำบลคลองโยงทุกท่านที่กรุณาเสียสละเวลาให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์แก่คณะทำงาน

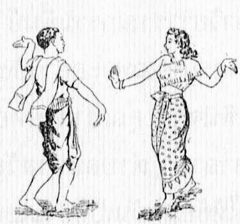
ท้ายสุดขอขอบพระคุณผู้บริหารคณะศิลปศาสตร์ที่เห็นถึงความสำคัญของการอนุรักษ์วิถีชีวิตและวัฒนธรรมท้องถิ่นศาลายา และสนับสนุนการจัดพิมพ์ในครั้งนี้

หากหนังสือเล่มนี้จักกอปรหิตานุหิตประโยชน์อันใดบ้างขอมอบเป็นเครื่องบูชาครูเพลงพื้นบ้านแห่งศาลายา ผู้ปลูกภาษาให้มีชีวิตและท่วงทำนองอันงดงาม เหนือสิ่งอื่นใดคณะทำงานขอน้อมอุทิศถวายเป็นพระราชกุศลแด่สมเด็จพระมหิตลาธิเบศร์ อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐทั้งแก่มหาวิทยาลัยมหิดลและราษฎรชาวสยาม

อภิลักษณ์ เกษมผลกูล

สาขาวิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหิดล, ศาลายา

สารบัญ

สารบัญ (ต่อ)

ลำนำไว้ครู

เปิดตำรับเรียนรู้ไหว้ครูก่อน
ขอยอกรขึ้นประนมก้มเกศา
น้อมคำนับกราบคุณครูที่บูชา
เป็นตำราสืบสร้างแต่ปางบรรพ์
องค์พระพิฆเนศวรควรกราบเท้า
เทพเจ้าผู้ฉลาดที่อาจหาญ
มีบายศรีเปล่งคชชาปัญญาชาญ
ปาฏิหาริย์ฤทธีมีสี่กรเอย

"เสภาไหว้ครู"
สุเมธ ชุ่มเชื้อ แม่เพลงวัดสุวรรณ, ศาลายา

๑

รู้จักกับ..เพลงพื้นบ้าน

ว่าด้วยความหมาย ลักษณะและประเภทของเพลงพื้นบ้าน

"... *พ่อเพลงแม่เพลงชาวบ้านแม้เป็นเพียงธุลีแห่งแผ่นดิน แต่ก็เป็นนายแห่งภาษาบนแผ่นดินนี้โดยแท้จริง...*"

จากคำกล่าวข้างต้นของรองศาสตราจารย์สุกัญญา สุจฉายา นักคติชนวิทยา ผู้เชี่ยวชาญเพลงพื้นบ้าน ช่วยย้ำให้เห็นถึงคุณค่าและความสำคัญของผลิตผลทางปัญญาของชาวบ้านไทย และยังแสดงให้เห็นว่า

"การรังสรรค์ความงามทางภาษา" มิได้ถูกจำกัดไว้ด้วยเพศ อายุ และชนชั้นทางสังคม

ความเรียบง่ายของภาษา ความตรงไปตรงมาของเนื้อร้อง เสียงลูกคู่ร้องรับ และการปรบมือเป็นจังหวะ ดูจะเป็นเอกลักษณ์ที่สำคัญของเพลงชนิดที่นักวิชาการเรียกกันโดยทั่วไปว่า "เพลงพื้นบ้าน"

ความหมายและลักษณะของเพลงพื้นบ้าน

เพลงพื้นบ้าน (folk song) จัดเป็นงานวรรณกรรมมุขปาฐะ (oral literature) ซึ่งรวมบทร้อยกรองและดนตรีเข้าด้วยกัน สืบทอดกันมาปากต่อปาก และมีลักษณะเด่นอยู่ที่ความเรียบง่ายของถ้อยคำ การร้องและการแสดงออก[๑] นอกจากนี้ยังเป็นเพลงที่รู้จักดีและได้รับความนิยมในท้องถิ่นนั้นๆ รวมถึงการใช้คำร้องเป็นภาษาถิ่น ซึ่งเนื้อหาของเพลงพื้นบ้านมักถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิด อุดมการณ์ ความเป็นอยู่และภูมิปัญญาชาวบ้านไว้ด้วย

ในทางคติชนวิทยามองลักษณะของเพลงพื้นบ้านว่า เพลงพื้นบ้านโดยทั่วไปมีลักษณะดังต่อไปนี้คือ[๒]

๑. เพลงพื้นบ้านเป็นงานของชาวบ้าน ซึ่งถ่ายทอดผ่านกระบวนการทางมุขปาฐะ หรือปากต่อปาก อาศัยการฟังและจดจำ ไม่มีการจดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร กระนั้นก็ตามการกล่าวว่า "เป็นงานของชาวบ้าน" ในที่นี้มิได้หมายรวมถึงว่าเพลงพื้นบ้านทุกเพลงจะมีกำเนิดมาชาวบ้านหรือมีจุดเริ่มต้นมาจากวิธีการมุขปาฐะทั้งหมด เพราะชาวบ้านอาจได้รับเพลงบางเพลงมาจาก

---

[๑] สุกัญญา สุจฉายา. **เพลงพื้นบ้านศึกษา.** (พิมพ์ครั้งที่ ๒). กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕. หน้า ๓.

[๒] **เรื่องเดิม**. หน้า ๑๒.

ชาวเมืองที่เป็นลายลักษณ์ แล้วนำมาถ่ายทอดสืบต่อกันมาโดยวิธีมุขปาฐะ เมื่อท่องจำและบอกต่อกันมานานๆ เข้า ก็กลายเป็นเพลงชาวบ้านไปในที่สุด และในทำนองเดียวกันเพลงชาวเมืองหลายเพลงก็มีที่มาจากเพลงชาวบ้าน อาจโดยการนำทำนองดนตรีชาวบ้านมาดัดแปลง หรือรับรูปแบบมาพัฒนาจนกลายเป็นศิลปะของชาวเมือง

๒. เพลงพื้นบ้านเป็นเพลงที่ไม่มีกำเนิดแน่นอน เพลงพื้นบ้านไม่สามารถสืบหาประวัติได้แน่ชัดว่าใครเป็นผู้คิดขึ้นทำนองชนิดนี้ขึ้นเป็นคนแรก หรือคิดบทร้องขึ้นเป็นคนแรก กล่าวกันแต่เพียงว่าเป็น “บทครู” คือท่องจำกันสืบมา จึงไม่สามารถหาหลักฐานในเชิงประวัติได้ชัดเจน

๓. เพลงพื้นบ้านเป็นเพลงของกลุ่มชน คือคนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของบทเพลง ชาวบ้านร่วมกันขับร้อง หรืออย่างน้อยก็เคยฟังและรู้จักเนื้อเพลง ตัวอย่างที่ชัดเจนที่ทำให้เห็นถึงภาพของการร่วมเป็นเจ้าของบทเพลงคือ เพลงในทุ่งนาและลานนวดข้าว เช่น เพลงเต้นกำ เพลงสงฟาง เพลงพานฟาง เพลงชักกระดาน ซึ่งเป็นเพลงที่เกิดขึ้นจากการทำงานร่วมกันของชาวนา ชาวนามีส่วนร่วมในการร้องเพลงโต้ตอบกัน เนื้อร้องจึงสั้นและง่ายต่อการโต้ตอบ คนอื่นๆ ที่ไม่ได้ร้องในขณะนั้นก็ทำหน้าที่เป็นลูกคู่คอยร้องรับและให้จังหวะ

๔. เพลงพื้นบ้านส่วนใหญ่มีเนื้อร้องและทำนองไม่ตายตัว เนื้อร้องหรือบทเพลงสามารถขยายออกไปได้เรื่อยๆ หรือตัดทอนให้สั้นเข้าก็ได้ตามใจผู้ร้อง ดังนั้นเราจึงมักพบเสมอว่าเพลงพื้นบ้านเพลงเดียวกันแต่มีเนื้อความแตกต่างกัน เช่น เพลงกล่อมเด็กที่ชื่อ เจ้าขุนทอง เป็นเพลงกล่อมเด็กที่แพร่หลายมากเพลงหนึ่ง และเป็นเพลงที่มีสำนวน (version) แตกต่างกันมากที่สุดเพลงหนึ่งด้วย

๕. เพลงพื้นบ้านส่วนใหญ่มีความเรียบง่าย เพลงพื้นบ้านนั้นมีความเรียบง่ายและมีลักษณะเฉพาะท้องถิ่น ความเรียบง่ายนั้นปรากฏอยู่ในรูปแบบ

และทำนอง ความเรียบง่ายของรูปแบบ คือ การซ้ำคำ ซ้ำวรรค ซ้ำโครงสร้างของจังหวะสัมผัส (Isorhythmic structure) ภาษาที่ใช้เป็นภาษาพูดธรรมดา ส่วนความเรียบง่ายในท่วงทำนอง คือ มีทำนองไม่ซับซ้อน มีระดับเสียงซ้ำไปซ้ำมา (Recurring tone) มีช่วงจังหวะหยุด (interval) ที่แน่นอนจึงง่ายและสะดวกต่อการจดจำ ส่วนลักษณะเฉพาะถิ่นปรากฏอยู่ที่ภาษาที่รจนาท่วงทำนอง ภาพสังคมที่สะท้อนอยู่ในเนื้อหาของบทเพลงและแก่นเรื่อง (theme) ที่เป็นสากล[๓]

๖. ในการประพันธ์ชาวบ้านจะคิดถ้อยคำในลักษณะเป็นกลุ่มเสียงเป็นวรรคตอนเพื่อให้ลงจังหวะ มากกว่าคิดเป็นคำๆ เพราะฉะนั้นเพลงพื้นบ้านจึงมีรูปแบบคล้ายคลึงกัน หรืออาจเป็นกลอนเดียวกัน แต่สามารถยักย้ายให้ร้องได้หลายทำนองเพียงแต่เพิ่มหรือลดคำหรือเปลี่ยนตำแหน่งสัมผัสเพียงเล็กน้อย ดังเช่น พ่อเพลง-แม่เพลงภาคกลางใช้กลอนชุดเดียวกันร้องได้ทั้งเพลงเต้นกำ เพลงเรือ เพลงฉ่อย เพลงอีแซว

ประเภทของเพลงพื้นบ้าน

เพลงพื้นบ้านที่พบประเทศไทยนั้นมีหลายประเภท มีความแตกต่างกันในรายละเอียดหลายอย่าง อย่างไรก็ตาม เพื่อให้เห็นภาพรวมของเพลงพื้นบ้านได้ชัดเจนขึ้น จึงมีการจัดจำแนกประเภทของเพลงพื้นบ้านขึ้น ซึ่งอาจจำแนกได้ดังต่อไปนี้[๔]

๑. แบ่งตามเขตพื้นที่ที่ปรากฏเพลง

๒. แบ่งตามกลุ่มวัฒนธรรมของชาวบ้านผู้เป็นเจ้าของเพลง

---

[๓] สุกัญญา สุจฉายา. **เพลงปฏิพากย์: บทเพลงแห่งปฏิภาณของชาวบ้านไทย**. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๒๕..

[๔] สุกัญญา สุจฉายา. **เพลงพื้นบ้านศึกษา**. หน้า ๒๓.

๓. แบ่งตามโอกาสที่ร้อง
๔. แบ่งตามจุดประสงค์ในการร้อง
๕. แบ่งตามความสั้นยาวของบทเพลง
๖. แบ่งตามเพศของผู้ร้อง
๗. แบ่งตามจำนวนของผู้ร้อง
๘. แบ่งตามวัยของผู้ร้อง

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าเราอาจจัดจำแนกเพลงพื้นบ้านได้หลายแบบ แต่การแบ่งตามจุดประสงค์ในการร้องเป็นวิธีที่ได้รับความนิยมมากและน่าจะเป็นวิธีที่ครอบคลุมได้ชัดเจนที่สุด ซึ่งหากแบ่งตามจุดประสงค์ในการร้องแล้วเพลงพื้นบ้านจะแบ่งออกเป็น

๑. เพลงกล่อมเด็ก

เพลงกล่อมเด็ก เป็นเพลงที่ผู้ใหญ่ใช้ร้องขับกล่อมเด็กในเวลาก่อนนอน เพื่อต้องการให้เด็กเบนความสนใจมาสู่สำเนียงกล่อม เพลิดเพลินกับทำนองขับเอื้อน ในที่สุดก็หลับไปโดยไม่รู้ตัว ผู้ร้องก็ผ่อนคลายความเหน็ดเหนื่อยจากการทำงานชั่วขณะ

เมื่อเริ่มต้นร้องเพลงกล่อมเด็ก มักจะเริ่มต้นสำเนียงกล่อมเป็นเสียงเอื้อนทำนองในคอ เช่น อื่อ อือ เอ่อ เอ่เอ (ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคอีสาน) ฮาเออ เหอ (ภาคใต้) แล้วจึงใส่เนื้อร้องสั้นๆ ที่แสดงถึงความรักความอาทรของแม่ที่มีต่อลูก ความน่ารัก น่าเอ็นดูของเด็ก ต่อมาสอดแทรกสภาพความเป็นอยู่ ความเชื่อ ของสังคมท้องถิ่นลงไปจึงมีเพลงที่กล่าวถึงนกสัตว์เลี้ยงอื่นแทรกภาพชีวิต นิทาน ตำนาน นิยายประจำถิ่นลงไปด้วยซึ่งผู้ฟังเพลงเหล่านี้ (อาจจะมิใช่เด็ก) จะได้รับการปลูกฝังความรู้และค่านิยมเหล่านี้ลงไปโดยไม่รู้ตัว

๒. เพลงปลอบเด็ก

เพลงปลอบเด็กหรือเพลงหยอกเด็ก เป็นเพลงที่ใช้ร้องเพื่อปลอบเด็กหรือหยอกเด็ก มักเป็นเพลงสั้นๆ ใช้คำง่าย มักเป็นคำเลียนเสียงธรรมชาติ เพื่อเรียกร้องความสนใจของเด็ก เพลงชนิดนี้มักมีการแสดงท่าทางประกอบเพื่อฝึกให้เด็กรู้จักใช้อวัยวะแขน-ขา เช่น *ตั้งไข่ล้ม ต้มไข่กิน ไข่ตกดิน อดกินไข่เน้อ* (ประกอบการสอนเดิน)

๓. เพลงร้องเล่น

เป็นเพลงที่เด็กๆ ใช้ร้องเล่นเพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลิน อาจเป็นเพลงธรรมดา หรือเพลงล้อเลียน โดยทั่วไปเพลงร้องเล่นมักเป็นเพลงสั้นๆ เล่นคำคล้องจองและเล่นเสียงสูงต่ำ เนื้อหาของเพลงนำมาจากสิ่งรอบๆ ตัวเด็ก เรื่องธรรมชาติ ครอบครัว เพื่อนฝูง บางวรรคก็มีความหมาย บางวรรคก็ไม่มีความหมาย เพราะมุ่งกระทุ้งเสียงให้น่าสนใจเท่านั้น เช่น *ขี้ตู่กลางนา ขี้ตาตุ๊กแก ขี้มูกยายแก่ ออระแร้ออระชอน* วรรคสุดท้ายของเพลงนี้ไม่มีความหมายแต่ช่วยย้ำเสียงให้สนุก เพลงร้องเล่นบางเพลงนอกจากร้องเอาสนุกแล้ว ยังช่วยสอนให้เด็กรู้จักหาคำคล้องจองได้อีกด้วย เพลงร้องเล่นนี้บางทีก็มีท่าทางง่ายๆ ประกอบเช่น *เพลงแหงแหงควายน้อยหลงแม่* เด็กอาจทำท่าร้องไห้ล้อเลียนประกอบ[๕]

๔. เพลงประกอบการเล่นของเด็ก

คือ เพลงที่เด็กใช้ร้องประกอบการเล่น อาจร้องกลุ่ม ร้องเดี่ยว หรือสลับกันร้องก็ได้ บางทีก็มีการตบมือให้จังหวะหรือท่าทางประกอบ เช่น *เพลงจ้ำจี้มะเขือเปราะ* เป็นเพลงประกอบการเล่นจ้ำจี้ เป็นต้น

---

[๕] สุกัญญา สุจฉายา. **เพลงพื้นบ้านศึกษา**. หน้า ๒๙.

ภาพหน้าปกหนังสือเพลงระบำบ้านไร่ เพลงปฏิพากย์ชนิดหนึ่ง
พิมพ์โดยโรงพิมพ์ราษฎร์เจริญ (วัดเกาะ) พ.ศ. ๒๔๙๒

๕. เพลงโต้ตอบ หรือ เพลงปฏิพากย์[๖]

เพลงเพลงโต้ตอบชายหญิง หรือ เพลงปฏิพากย์ เป็นเพลงที่ใช้ร้องโต้ตอบกันในเชิงเกี้ยวพาราสีซึ่งมีจุดเด่นอยู่ที่ปฏิภาณ การใช้โวหารชิงไหวชิงพริบกัน ในภาคกลางของไทยมีเพลงชนิดนี้เป็นจำนวนมาก ซึ่งสุกัญญา สุจฉายา ได้กล่าวว่า "*ภาคกลางนับเป็นอู่ของเพลงชนิดนี้*" เพราะมีอยู่มากมายหลายสิบชนิด มีทั้งเพลงร้องโต้ตอบขนาดสั้น ร้องโต้ตอบวรรคต่อวรรค เช่น เพลงพานฟาง จนถึงโต้ตอบแบบบทต่อบท ดำเนินเรื่องเป็นชุดยาว เช่น เพลงเรือ เพลงฉ่อย เพลงระบำบ้านไร่ เพลงอีแซว เป็นต้น

เพลงปฏิพากย์นี้ นอกจากจะมีเนื้อความว่าด้วยการเกี้ยวพาราสีแล้ว ยังมีการถามตอบกันถึงเรื่องอื่นๆ เช่น คดีโลก คดีธรรม ประวัติศาสนา ประวัติศาสตร์ ฯลฯ

โดยมากแล้ว เพลงปฏิพากย์เป็นเพลงที่ร้องเล่นกันเป็นกลุ่มหรือเป็นวง ประกอบด้วยคนนำเพลงที่เรียกว่า พ่อเพลง แม่เพลง และมีลูกคู่คอยให้จังหวะ เป็นเพลงที่เล่นกันในยามเทศกาลที่หนุ่มสาวมีโอกาสพบปะกัน เช่น ตรุษสงกรานต์ เทศกาลกฐินผ้าป่า และในงานบุญหรืองานวัดต่างๆ เพลงปฏิพากย์นี้ยังเป็นเพลงที่มีพัฒนาการมากที่สุด หลายเพลงได้กลายเป็นการแสดงที่เรียกว่า "มหรสพพื้นบ้าน"

๖. เพลงร้องรำพัน

เป็นเพลงร้องเดี่ยว ที่ผู้ร้องมักร้องเพื่อพรรณนาอารมณ์ความรู้สึกส่วนตัว พรรณนาสิ่งที่พบเห็น เหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น รวมถึงเล่านิทานหรือประวัติศาสตร์ด้วย ซึ่งอาจเป็นการร้องธรรมดา หรือมีเครื่องดนตรีประกอบด้วยก็ได้ แต่ลักษณะเด่นของเพลงร้องรำพันจะอยู่ที่มีผู้ร้องคนเดียว อย่างไรก็ตาม เพลงประเภทนี้ร้องได้ทุกโอกาสไม่จำกัดเทศกาล เช่น เพลง

---

[๖] สุกัญญา สุจฉายา. **เพลงพื้นบ้านศึกษา**. หน้า ๓๐-๓๑.

พาดควาย ที่เด็กเลี้ยงควายใช้ร้องเล่นยามเย็น เพลงขอทาน ที่วณิพกใช้ร้องคลอกับฉิ่ง เพื่อใช้ร้องเรี่ยไรขอเงินทองจากผู้ใจบุญ

๗. เพลงประกอบการเล่นของผู้ใหญ่

หมายถึงเพลงที่ใช้ร้องประกอบการละเล่นของชาวบ้านทั้งชายและหญิงในยามเทศกาลต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งตรุษสงกรานต์ ซึ่งการละเล่นของชาวบ้านในยามตรุษสงกรานต์นั้น แบ่งออกได้เป็น ๒ กลุ่มย่อย คือ

๗.๑ การละเล่นที่เกี่ยวเนื่องกับพิธีกรรมเข้าทรง

การละเล่นที่เกี่ยวเนื่องกับพิธีกรรมเข้าทรงนี้ มักเรียกกันว่า "เข้าผี" นิยมเล่นกันในเวลากลางคืน ปรากฏเล่นในทุกภาค ได้แก่ การเข้าทรงแม่ศรี ลิงลม นางด้ง นางสาก นางสุ่ม นางกะลา นางควาย นางช้าง นางกะโหลก นางปลา การละเล่นในกลุ่มนี้จัดเป็นการละเล่นกึ่งพิธีกรรม เพราะเป็นการเชิญผีชนิดต่างๆ ให้เข้ามาสิงร่างของผู้เล่นที่เป็นคนทรง โดยร้องเพลงเชิญผี เมื่อผีเข้าแล้วคนทรงจะทำท่าทางต่างๆ เช่น วิ่งไล่ชนคน ฟ้อนรำ

๗.๒ การละเล่นที่ไม่เกี่ยวเนื่องกับพิธีกรรม

การละเล่นกลุ่มนี้เป็นการละเล่นที่ไม่เปลี่ยวเนื่องกับพิธีกรรม เป็นการเล่นเอาสนุก ไม่เน้นการแพ้ชนะ นิยมเล่นตอนบ่าย ได้แก่ การละเล่นลูกช่วง ตี่จับ สะบ้า ชักเย่อ ฯลฯ การละเล่นประเภทนี้หากฝ่ายใดเป็นฝ่ายแพ้จะต้องถูกปรับให้รำโดยใช้เพลงระบำ เพลงพวงมาลัย (สั้น) เป็นต้น เพลงเหล่านี้มีลักษณะเป็นเพลงร้องโต้ตอบสั้นๆ รวมอยู่ด้วยกัน แต่เหตุที่มีการแยกออกมาอยู่อีกประเภทหนึ่งนั้น เนื่องจากว่าความสำคัญจะเน้นที่การละเล่นมากกว่า

๘. เพลงประกอบพิธีกรรม

เพลงประกอบพิธีกรรม เป็นเพลงที่ใช้ร้องประกอบในพิธีกรรมซึ่งมีทั้งพิธีกรรมที่เกี่ยวกับชีวิต พิธีกรรมตามปฏิทิน และพิธีรักษาโรค ในพิธีกรรมดังกล่าวเพลงประกอบพิธีจะเป็นส่วนสำคัญยิ่งเพราะจะได้กล่าวถึง

วัตถุประสงค์หรือหลักการในการทำพิธีนั้นๆ ไว้ในบทร้อง ส่วนดนตรีที่บรรเลงประกอบก็ช่วยให้ผู้เข้าร่วมในพิธีเกิดอารมณ์คล้อยตาม ซึ่งนักวิชาการได้แบ่งเพลงประกอบพิธีกรรมออกเป็น ๒ ประเภทย่อย ดังนี้[๗]

๘.๑ เพลงประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิต ในภาคกลางได้แก่ บทแหล่ บททำขวัญเด็ก บททำขวัญจุก บททำขวัญนาค บททำขวัญแต่งงาน เพลงสวดคฤหัสถ์และสวดมาลัย (งานศพ)

๘.๒ เพลงประกอบพิธีกรรมตามปฏิทิน ในภาคกลางได้แก่ เพลงร่อยพรรษาของชาวพนมทวน กาญจนบุรี ซึ่งร้องก่อนวันออกพรรษา เดือน ๑๑ เพลงแห่นางแมว ในพิธีขอฝน ซึ่งทำกันในเดือนที่ฝนตกช้า หรือปีที่แล้งจัดประมาณเดือน ๘ เดือน ๙

เรื่องราวของเพลงพื้นบ้านดังพรรณมาข้างต้น ทำให้เรามองเห็นว่าวิถีชีวิตไทยกับเพลงพื้นบ้านผูกสัมพันธ์กันอย่างแน่นแฟ้นเพียงใด ความหลากหลายของเพลงพื้นบ้านไม่เพียงแสดงถึงความรุ่มรวยของวัฒนธรรมทางภาษาของไทยเท่านั้น ยังเป็นประจักษ์พยานที่ทำให้เห็นถึงมรดกแห่งภูมิปัญญาของคนไทยที่สืบทอดต่อกันมาทุกยุคทุกสมัยอีกด้วย

---

[๗] สุกัญญา สุจฉายา. **เพลงพื้นบ้านศึกษา**. หน้า ๓๐-๓๑.

๒

ศาลายานั้น..ฉันใด

รู้จักประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและวัฒนธรรมใน "ศาลายา"

นับแต่อดีตกาลตราบจนปัจจุบัน มนุษย์ในสังคมวัฒนธรรมทุกแห่งหนทั่วโลก ได้ใช้เวลาและพลังงานส่วนหนึ่งไปกับการสร้างสรรค์งานฝีมือหรือกิจกรรมบางประเภท ซึ่งมิได้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับความจำเป็นพื้นฐานหรือความอยู่รอดของชีวิตมนุษย์ ตั้งแต่ยุคดึกดำบรรพ์มนุษย์ได้นำเอาสีจากเปลือกไม้มาใช้วาดรูปตามผนังถ้ำเพื่อจุดมุ่งหมายบางอย่าง มนุษย์ในสังคมวัฒนธรรมหลายแห่งได้พัฒนาเทคนิควิธีในกาลวาดภาพ ปั้นรูป แกะสลัก

ประดับประดาร่างกาย ร่ายรำ ร้องเพลง ทอผ้า ตลอดจนการสร้างเทพนิยาย นิทานพื้นบ้าน วรรณกรรม ไปจนถึงงานแสดงอื่นๆ เช่น ละคร และภาพยนตร์ เป็นต้น[๘]

งานฝีมือหรืองานศิลปะที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นไม่เพียงเกี่ยวข้องกับชีวิตมนุษย์ในฐานะเป็นเครื่องช่วยให้มนุษย์ผ่อนคลายจากความเครียดและฟื้นฟูพลังในการทำงานเท่านั้น หากแต่ยังแฝงเรื่องราวของวิถีชีวิต ความรู้สึก และความคิดของมนุษย์ที่มีต่อสิ่งต่างๆ ไว้ โดยการ "เล่าเรื่อง" ผ่านงานศิลปะนั้นๆ ไว้ด้วย

ด้วยเหตุดังนี้ การที่จะเข้าใจ "เรื่องเล่า" (งานศิลปะ) ของมนุษย์หรือกลุ่มคนในท้องถิ่นใดๆ จึงจำต้องทราบภูมิหลัง ความเป็นมา ตลอดจนวัฒนธรรมของชนกลุ่มนั้นๆ ก่อน เพื่อเป็นข้อมูลในการที่จะใช้ "พินิจ" เพื่อให้ "เข้าถึง" งานศิลปะนั้นๆ ได้ใกล้ชิดขึ้น ซึ่งในการศึกษาเพลงพื้นบ้านศาลายาในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้จึงจะได้กล่าวถึงความเป็นมาและวัฒนธรรมของท้องถิ่นศาลายา เพื่อจะได้ใช้เป็น "คลัง" ในการเข้าใจเพลงพื้นบ้านศาลายาซึ่งเป็นผลิตผลทางความคิดของชาวศาลายาได้ดียิ่งขึ้น

อย่างไรก็ตาม **ก่อนอื่นผู้วิจัยขอให้คำจำกัดความของคำว่า "ศาลายา" ในหนังสือนี้ว่า มิได้ครอบคลุมเฉพาะแต่ ตำบลศาลายา เท่านั้น แต่ยังรวมถึงตำบลมหาสวัสดิ์ และตำบลคลองโยง อีกด้วย (ครอบคลุมทั้งเขตอำเภอพุทธมณฑลและพื้นที่บางส่วนของอำเภอสามพรานและอำเภอนครชัยศรี รวมถึงพื้นที่ฝั่งคลองด้านจังหวัดนนทบุรีบางส่วน เนื่องจากจะใช้พื้นที่ทางวัฒนธรรมแทนการแบ่งพื้นที่ทางการปกครอง)** เหตุที่ผู้วิจัยเลือกใช้ชื่อว่า "ศาลายา" ในความหมายกว้างนั้น เพราะครั้งหนึ่งก่อนหน้าที่จะมีการจัดตั้งกิ่งอำเภอพุทธมณฑลขึ้นนั้น พื้นที่ในเขตของอำเภอปัจจุบันส่วนใหญ่

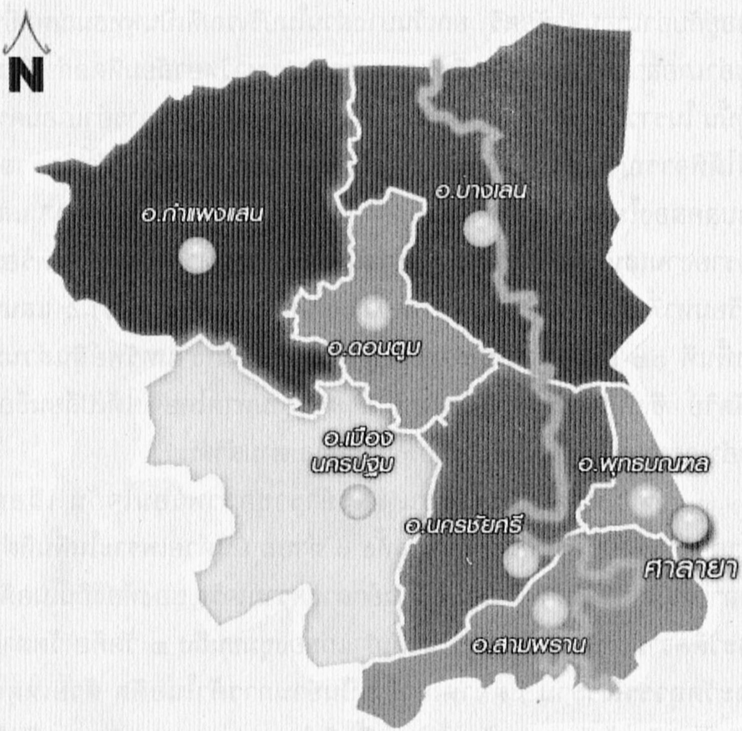
[๘] ยศ สันตสมบัติ. **มนุษย์กับวัฒนธรรม**. (พิมพ์ครั้งที่ ๓ แก้ไขเพิ่มเติม). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔. หน้า ๒๔๖.

ขึ้นอยู่กับอำเภอนครชัยศรี ยกเว้นบางส่วนในบริเวณที่เป็นพุทธมณฑลขึ้นอยู่กับอำเภอสามพรานซึ่งขณะที่พุทธมณฑลและมหาวิทยาลัยมหิดลกำลังสร้างอยู่นั้น ในราวปี พ.ศ. ๒๕๑๙ พ่อค้า ประชาชน และข้าราชการอำเภอนครชัย-ศรีได้พิจารณาและเห็นพ้องต้องกันว่าสมควรยกฐานะพื้นที่ตำบลศาลายา ตำบลคลองโยงและตำบลมหาสวัสดิ์ ขึ้นเป็น **"กิ่งอำเภอศาลายา"** และได้ทำรายงานเสนอต่อจังหวัดเพื่อเสนอต่อกระทรวงมหาดไทยต่อไป พร้อมทั้งเตรียมหาพื้นที่เป็นที่ตั้งอำเภอไว้โดยร่วมกันบริจาคเงินมากกว่า ๕ แสนบาท ซื้อพื้นที่ ๑๒ ไร่ ๓ งาน ๖๙ ตารางวา จากสำนักงานทรัพย์สินส่วนมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นชื่อที่ใช้อยู่ได้ ๑๔ ปี กระทรวงมหาดไทยจึงได้เปลี่ยนชื่อเป็นกิ่งอำเภอพุทธมณฑล และอำเภอพุทธมณฑล ตามลำดับ

การที่พ่อค้า ประชาชน และข้าราชการพร้อมใจกัน เลือกชื่อ "ศาลายา" เป็นตัวแทนของตำบลทั้ง ๓ ตำบล นั้นด้วยเพราะในพื้นที่ตำบลศาลายาเป็นเขตพื้นที่ที่เป็นเสมือนศูนย์กลางความเจริญของท้องถิ่นในอดีต มีประวัติความเป็นมาที่ยาวนาน มีวัดเก่าแก่ของชุมชนถึง ๒ วัดคือ วัดสาลวันและวัดสุวรรณาราม มีตลาดเก่าซึ่งเป็นย่านการค้าในอดีต ด้วยเหตุดังนี้หนังสือนี้จึงได้เรียกชาวบ้านในเขตพื้นที่อำเภอพุทธมณฑล (รวมถึงพื้นที่ใกล้เคียง) ว่า "ชาวศาลายา"

"ศาลายา" มีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่อื่นๆ ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม
ทิศใต้	ติดต่อกับอำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม และเขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับอำเภอนครชัยศรีและอำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

แผนที่แสดงที่ตั้งอำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม

"ศาลายา" ในสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีนั้นคงเป็นเพียงหมู่บ้านเล็กๆ สังกัดเมืองนครไชยศรี (ต่อมาจึงเรียกว่ามณฑลนครไชยศรี และจังหวัดนครปฐม ตามลำดับ) อย่างไรก็ตาม ยังไม่ปรากฏหลักฐานชัดเจนว่ามีการตั้งถิ่นฐานเป็นชุมชนครั้งแรกเมื่อใด จนกระทั่งในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นจึงเริ่มมีความชัดเจนมากขึ้น โดยเฉพาะช่วงเวลาหลังจากมีการขุดคลองมหาสวัสดิ์ ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่๔) และ

เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ (ขำ บุนนาค) สร้างศาลาที่บันทึกตำรายาไว้ ชาวบ้านจึงพากันเรียกชุมชนบริเวณนี้ว่า *“บ้านศาลายา”* ชื่อ *“ศาลายา”* จึงใช้เรียกกันมานับแต่นั้น[๙]

อนึ่ง ก่อนที่จะมีการขุดคลองมหาสวัสดิ์ในสมัยรัชกาลที่ ๔ นั้น *คลองโยง* ถือเป็นคลองเก่าแก่รุ่นแรกๆ ของศาลายา เป็นคลองที่เชื่อมแม่น้ำเจ้าพระยากับแม่น้ำท่าจีนให้ถึงกัน และเป็นเส้นทางสัญจรที่สำคัญระหว่างชุมชนริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาในพื้นที่กรุงเทพมหานคร กับชุมชนริมฝั่งแม่น้ำท่าจีนในพื้นที่นครปฐม

เอี่ยม ทองดี และคณะ สันนิษฐานว่าคลองโยง เดิมก็คือ หนทางบกที่ใช้สัญจรทั่วไป มีทั้งเกวียน วัว ควาย ผู้คนเดินไปมาประจำ แต่เมื่อนานเข้าหนทางจึงลึกลงและกว้างออก ครั้นถึงฤดูฝนมีน้ำขังเป็นช่วงๆ และพัฒนาการต่อมาจนกระทั่งต้องใช้เรือในการสัญจร แต่ถ้าเรือใหญ่หรือหนักเกินไปก็ต้องใช้ควายลากโยงไปบนตลิ่งทำให้ไม่ต้องหาบสัมภาระ เมื่อถึงหน้าแล้งจึงใช้เดินได้อีก แต่เมื่อคลองลึกมากขึ้น น้ำจากแม่น้ำไหลเข้าคลอง แม่น้ำมีน้ำขึ้นน้ำลงจึงต้องใช้เรือโยงควายเกือบตลอดปี ซึ่งการเกิดคลองในกรณีเช่นนี้มีปรากฏในหลาย พื้นที่ของภาคกลาง เช่น ทางเกวียนที่ใช้สัญจรระหว่างตำบลคลองจินดากับเมืองราชบุรีซึ่งเป็นเส้นทางหลักที่ใช้มาแต่โบราณ จนกระทั่งทางลึกมากขึ้นมีน้ำขังพอถึงหน้าฝนต้องใช้เรือแทนเกวียนซึ่งปัจจุบันยังเป็นทางน้ำอยู่ แต่กรณีคลองโยงได้รับการขุดลอกให้เป็นคลองที่ลึกและใช้เดินทางได้สะดวกตลอดปีในสมัยต่อมา แต่ไม่สามารถระบุได้ว่าคลองโยง เกิดในพ.ศ.ใด ยุคใด[๑๐]

---

[๙] อภิลักษณ์ เกษมผลกูล (บรรณาธิการ). **เล่าขานตำนานศาลายา**. นครปฐม: คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล. ๒๕๕๐ หน้า ๑.

[๑๐] เอี่ยม ทองดี และคณะ. “โครงการสร้างองค์ความรู้ท้องถิ่นพุทธมณฑล เรื่องพลังประวัติศาสตร์ท้องถิ่นต่อการพัฒนาชุมชน อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม”. **อนุสรณ์งาน**

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
พระผู้พระราชทาน "คลองมหาสวัสดิ์" แก่ชาว "ศาลายา"

พระราชทานเพลิงศพ นายถาวร เทียมปฐม เป็นกรณีพิเศษ ณ ฌาปนสถานวัดสุวรรณา-ราม ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม ๒๓ มีนาคม ๒๕๔๕ . หน้า ๕๕.

หลักฐานทางประวัติศาสตร์ของศาลายาเริ่มค่อยๆ ปรากฏชัดขึ้นเมื่อภายหลังจากที่สมเด็จเจ้าฟ้ามงกุฎ (ภายหลังเสวยราชย์เป็นรัชกาลที่ ๔) ทรงออกผนวชในสมัยรัชกาลที่ ๓ และได้เสด็จฯ ธุดงค์ไปค้นพบองค์พระปฐมเจดีย์ ทรงมีพระราชดำริว่าเป็นสถานที่ที่น่าศรัทธาเลื่อมใสและมีประวัติความเป็นมาน่าสนใจ จึงกราบบังคมทูลเสนอให้รัชกาลที่ ๓ (พ.ศ.๒๓๖๗-๒๓๙๔) ทรงปฏิสังขรณ์ แต่ยังไม่ทันได้ดำเนินการพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวก็เสด็จสวรรคตเสียก่อน การพบพระปฐมเจดีย์ในครั้งนั้น เป็นผลให้เจ้านายเชื้อพระวงศ์ ตลอดจนผู้ดีขุนนางในกรุง ศรัทธาที่จะเดินทางไปนมัสการ

ต่อมาเมื่อพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จสวรรคต เจ้าฟ้าชายมงกุฎจึงเสด็จขึ้นครองราชย์เป็นพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเมื่อปี พ.ศ.๒๓๙๔ ครั้นถึงปี พ.ศ.๒๓๙๖ พระองค์จึงทรงให้บูรณปฏิสังขรณ์องค์พระปฐมเจดีย์พร้อมกับให้ขุดคลองเจดีย์บูชาขึ้นด้วยซึ่งเป็นพลังสำคัญที่ส่งผลหลายด้านแก่ชุมชนในพื้นที่อำเภอพุทธมณฑลในสมัยต่อมา ด้วยเพราะในปี พ.ศ. ๒๔๐๐ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ มหาโกษาธิบดี (ขำ บุนนาค) เมื่อครั้งยังเป็น เจ้าพระยารวิวงศมหาโกษาธิบดี ขุดคลองมหาสวัสดิ์

คลองนี้จัดว่าเป็นเส้นทางลำเลียงสินค้าที่สำคัญระหว่างแม่น้ำเจ้าพระยากับแม่น้ำท่าจีนมาเป็นเวลานาน สินค้าส่วนใหญ่ ได้แก่ ข้าว อ้อย และน้ำตาล ซึ่งผลิตได้จากพื้นที่ลุ่มน้ำนครชัยศรี มีโรงงานน้ำตาลและโรงสีมาตั้งบริเวณริมแม่น้ำนครชัยศรีหลายโรงและสิ่งเหล่านี้เป็นสินค้าออกที่สำคัญด้วย สอดคล้องกับคำบอกเล่าของคนเฒ่าแก่ในพื้นที่ว่า แต่เดิมคลองมหาสวัสดิ์มีเรือใหญ่ผ่านเข้าออกอยู่เสมอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรือบรรทุกข้าว อ้อยและน้ำตาล

เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ (ขำ บุนนาค) แม่กองขุดคลองมหาสวัสดิ์

สิ่งที่เป็นผลประโยชน์จากการขุดคลองมหาสวัสดิ์ที่เกิดขึ้นพร้อมๆ กับประโยชน์ในการสัญจรและการดำเนินการค้าก็คือ เป็นการเปิดทางที่นาที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงจับจองที่ดินสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์พระราชทานแก่พระราชโอรสและพระราชธิดา และให้จัดทำผังระวางที่ดินขึ้น แบ่งที่ดินออกเป็นแปลง ๆ มีทั้งหมด ๔๗ แปลง รวมเนื้อที่กว่าสองหมื่นไร่ เพื่อแบ่งให้กับพระราชโอรสและพระราชธิดาทุกพระองค์ โดยให้เจ้าหน้าที่ที่เรียกว่า "นายกอง" คอยดูแลเก็บผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น ซึ่งจากหลักฐานข้อนี้แสดงให้เห็นว่าทุ่งศาลายาหรือพื้นที่ใกล้เคียงดังกล่าวนี้ในสมัยนั้นยังไม่มีการจับจองหรือตั้งถิ่นฐานทั่วไปและหากจะพิจารณาขอบเขตของพื้นที่จับจองที่ปรากฏในระวางที่ดินจะสังเกตได้ว่า บริเวณที่เป็นคลองโยงในปัจจุบันน่าจะมีการตั้งถิ่นฐานจับจองที่ดินไว้ก่อนแล้ว ระวางที่ดินบริเวณนั้นจึงไม่เป็นเส้นตรงเช่นด้านอื่น ๆ

ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ข้าวกลายเป็นสินค้าสำคัญของประเทศ การขุดคลองจะทำให้เกิดการขยายพื้นที่ทำนามากขึ้น และเป็นการระบายน้ำเข้าสู่ผืนดิน ด้วยเหตุดังนี้ในบริเวณพื้นที่ศาลายาและบริเวณใกล้เคียงจึงเกิดคลองขุดใหม่ เพิ่มเติมจากคลองโยง และคลองมหาสวัสดิ์ ที่มีอยู่เดิม คลองที่ขุดเป็นคลองแรก ได้แก่ *คลองทวีวัฒนา* หรือที่เรียกกันว่า *คลองขวาง* พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยาสุรวงษ์ไวยวัฒน์ (วร บุนนาค) เป็นแม่กองจ้างชาวจีนขุดเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๒๐ เพราะคลองมหาสวัสดิ์และคลองภาษีเจริญตื้นเขินเนื่องจากคลองทั้งสองสายนี้เชื่อมแม่น้ำท่าจีนกับแม่น้ำเจ้าพระยาเข้าด้วยกันเวลาน้ำขึ้นกระแสน้ำจากแม่น้ำทั้งสองสายจึงไหลเข้าคลองทั้งสองทั้งทางต้นคลองและปลายคลอง เป็นที่ชนกันบริเวณกลางๆ จึงเป็นเหตุให้คลองตื้นเขินขึ้นทุกปี เป็นอุปสรรคในการสัญจร จึงแก้ปัญหาโดยการขุดคลองทวีวัฒนาบริเวณกิโลเมตรที่ ๒ ของคลองภาษีเจริญฝั่งเหนือ ไปยังคลองมหาสวัสดิ์

ขนาดคลองกว้าง ๔ วา ลึก ๔ ศอก ยาว ๓๔๐ เส้น ขุดเสร็จใน พ.ศ.๒๔๒๑ สิ้นเงินค่าจ้างขุด ๒๗,๒๐๐ บาท[๑๑]

สำหรับการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนนั้น แม้ว่าที่ดินสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์จะถูกจับจองไปแล้วก็ตาม แต่การทำประโยชน์ในที่ดินดังกล่าวยังไม่เกิดขึ้นจนกระทั่งเมื่อชาวบ้านที่อยู่ในชุมชนเดิมบริเวณริมฝั่งแม่น้ำท่าจีนทยอยขึ้นมาตั้งถิ่นฐานอยู่ โดยมาขอเช่าพื้นที่จากนายกองทำนาและตั้งถิ่นฐาน "ภาพของชุมชน" จึงค่อยๆ เกิดขึ้นในพื้นที่ดังกล่าว[๑๒] เพิ่มเติมจากชุมชนบริเวณฝั่งคลองโยงที่มีมาแต่เดิม บริเวณที่พอจะเรียกเป็นชุมชนได้ ได้แก่บริเวณชุมชนวัดสุวรรณารามในปัจจุบัน โดยชาวบ้านร่วมกันสร้าง**สำนักสงฆ์สุวรรณาราม** ขึ้น

พระครูวิชัยวุฒิคุณ บันทึกไว้ว่าผู้ก่อตั้งวัดสุวรรณารามชื่อ *ตากองคง* มี *หลวงพ่อสาด* เป็นเจ้าอาวาสรูปแรก และได้รับจัดตั้งจดทะเบียนเป็นวัดเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๒๔ [๑๓]กลายเป็นศูนย์กลางชุมชนที่สำคัญแห่งหนึ่งของพื้นที่สืบมาอนึ่ง เมื่อคนอพยพเข้ามาอยู่นานเข้าบางคนพอมีเงินบ้างจึงขอซื้อที่ดินจาก

---

[๑๑] เจ้าพระยาวงศานุประพันธ์. **ประวัติกระทรวงเกษตราธิการ**. มปท. , ๒๔๘๔. หน้า ๑๔๒ – ๑๔๓.

[๑๒] ผู้คนที่อาศัยอยู่ริมคลองมหาสวัสดิ์ โดยเฉพาะในแถบตำบลมหาสวัสดิ์ มักมีนามสกุลที่ขึ้นต้นหรือลงท้ายด้วยคำว่า "สวัสดิ์" ซึ่งมีถึง ๖๘ นามสกุล อาทิ นามสกุล มหาสวัสดิ์ สวัสดิ์แดง สวัสดิ์ก้าน สวัสดิ์จุ้น สวัสดิ์โต เป็นต้น (ขนิษฐา อลังกรณ์. "ท่องเที่ยวเกษตร (Agro tourism): ชุมชนกับการมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยว ศึกษาเฉพาะกรณี: ชุมชนริมคลองมหาสวัสดิ์ ตำบลมหาสวัสดิ์ และตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม" สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต (มานุษยวิทยา) ภาควิชามานุษยวิทยา คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๕.หน้า ๒๗)

[๑๓] ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๗๓ ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา โดยมีหลวงพ่อเนียม โชติกาโร เป็นเจ้าอาวาสในสมัยนั้น โดยได้เริ่มก่อสร้างพระอุโบสถ และมีพระยาพิพิธไอศูรย์เป็นประธานการก่อสร้าง

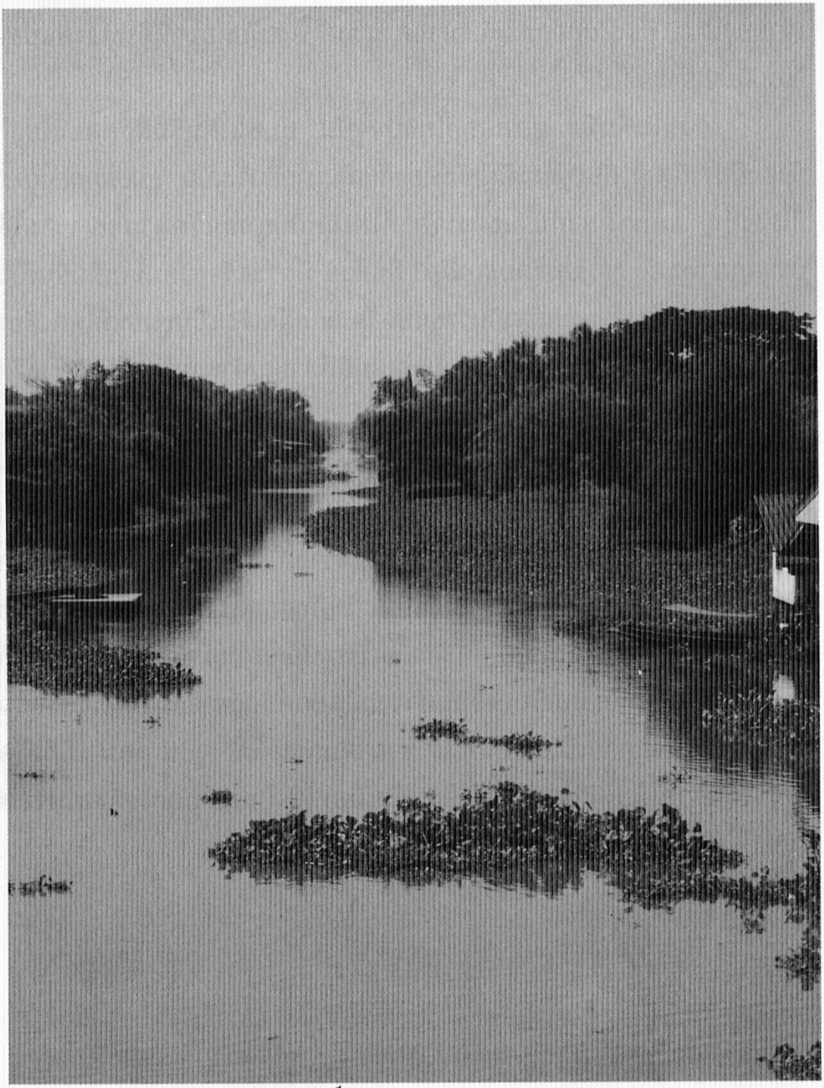
เจ้าของเดิม ซึ่งเป็นของพระบรมวงศานุวงศ์ ในสมัยต่อมาที่ดินหลายแปลงจึงเปลี่ยนเจ้าของไป[๑๔]

ส่วนในพื้นที่ตำบลคลองโยงปัจจุบัน ชุมชนเดิมริมฝั่งคลองโยงก็ยังคงมีชาวบ้านอาศัยอยู่และมีผู้คนมาอาศัยเพิ่มมากขึ้นจึงเป็น "*ชุมชนคลองโยง*" ที่ใหญ่ขึ้น ขณะเดียวกันในช่วงเวลาที่ไล่เลี่ยกับชุมชนวัดสุวรรณารามได้ปรากฏภาพของ "*ชุมชนวัดมะเกลือ*" ขึ้นด้วย มีการสร้างวัดมะเกลือขึ้นเป็นวัดประจำหมู่บ้านด้วย กล่าวกันว่าชุมชนวัดมะเกลือเดิมเป็นชุมชนที่โดดเดี่ยวห่างไกลจากชุมชนอื่น ๆ ผู้ที่อพยพมาอยู่ไม่มีที่ทำบุญทำทานจึงได้คิดสร้างวัดมะเกลือขึ้นราว ๆ พ.ศ. ๒๔๑๐-๒๔๑๑

ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๔๐ *กำนันพิน* ซึ่งมีบรรดาศักดิ์เป็น *ขุนวิศาลกันโอภาส* เป็นนายกองเก็บผลประโยชน์จากที่ดินนาของเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัติวงศ์ ได้นำเงินจากค่ากองนามาสร้างเป็นวัดขึ้นเรียกกันแต่เดิมว่า "*วัดตาพิน*" ต่อมามีการเปลี่ยนชื่อมาเป็น "วัดภิญโญสโมสร" ตามชื่อผู้สร้างและเป็น "*วัดสาลวัน*" ในที่สุด และกลายเป็นศูนย์กลางชุมชนในสมัยต่อมา ที่สำคัญคือวัดทำให้ชุมชนเริ่มเคลื่อนตัวจากสี่แยกคลองขวางมาอยู่ฝั่งตรงกันข้ามกับวัดและกลายเป็นชุมชนศาลายามาจนกระทั่งปัจจุบัน ต่อมาเมื่อเปิดเดินรถไฟสายใต้ชุมชนศาลายาได้รับคัดเลือกให้เป็นสถานีหนึ่งที่รถไฟจอดรับส่งผู้โดยสาร เรียกว่า "สถานีศาลายา"

---

[๑๔] เอี่ยม ทองดี และคณะ. **เรื่องเดิม**. หน้า ๕๘.

คลองมหาสวัสดิ์ คลองเก่าแก่ของชาวศาลายา

ทางรถไฟสายใต้ได้เริ่มก่อสร้างตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๔๐ เป็นต้นมา คนเฒ่าคนแก่ในพื้นที่อำเภอพุทธมณฑลเล่าว่า " *วัสดุส่วนหนึ่งที่นำมาถมเป็นทางรถไฟได้มาจากวัดพระงาม ซึ่งเป็นอิฐแดงเหมือนกับส่วนที่เป็นฐานพระเจดีย์วัดพระงามปัจจุบัน*" ทางรถไฟสายใต้เปิดเดินรถระหว่างสถานีบางกอกน้อยกับเพชรบุรีเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๔๖ เป็นเหตุการณ์สำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในพื้นที่ที่เป็นชาวศาลายาอีกครั้ง กล่าวคือมีการตั้งสถานีรถไฟขึ้นในช่วงพื้นที่ดังกล่าว ๓ สถานี คือ *สถานีศาลายา สถานีวัดสุวรรณ* และ*สถานีคลองมหาสวัสดิ์*เป็นการตอกย้ำความมั่นคงของชุมชนที่มีอยู่เดิมให้เป็นปึกแผ่นมั่นคงมากขึ้นและทำให้บทบาทความสำคัญของแม่น้ำลำคลองลดลงไปบ้าง เพราะชุมชนมีเส้นทางการคมนาคมที่สะดวกเพิ่มขึ้นกว่าเดิม

ต่อมามีการตั้งถิ่นฐานหนาแน่นมากขึ้น เกิดตลาดชุมชนและโรงเรียนขึ้นหลายแห่ง อาทิ *โรงเรียนวัดมะเกลือ โรงเรียนวัดสุวรรณาราม โรงเรียนคลองสว่างอารมณ์*

ในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามดำริจะจัดสร้างพุทธมณฑลขึ้น ณ ตำบลศาลายา เพื่อฉลองพระพุทธศาสนาครบ ๒๕ ศตวรรษ คณะรัฐมนตรีจึงมีมติอนุมัติเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๙๗ ให้จัดสร้างพุทธมณฑลขึ้นโดยเลือกเอาพื้นที่ส่วนหนึ่งของอำเภอนครชัยศรีและอำเภอสามพรานในขณะนั้น รวมจำนวน ๒,๕๐๐ ไร่ เป็นที่ตั้ง พร้อมทั้งเตรียมปรับพื้นที่ต่อเนื่องมาเป็นลำดับ จนกระทั่งวันที่ ๒๙ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๙๘ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เสด็จฯประกอบรัฐพิธีก่อพระฤกษ์ ณ ตำแหน่งฐานพระพุทธรูป พระประธานพุทธมณฑล จากนั้นการก่อสร้างพุทธมณฑลก็ดำเนินการสืบเนื่องต่อมา มีการสร้างวิหารประดิษฐานพระพุทธรูปขึ้นก่อนและดำเนินการปลูกสร้างสิ่งอื่นๆตามมา ตามแต่งบประมาณจะมี ขณะเดียวกันก็เปิดให้ผู้คนเข้าเยี่ยมชมได้ด้วย การดำเนินการสร้างเป็นไปอย่างรวดเร็วมากขึ้นในสมัยรัฐบาล ฯพณฯ พลเอกเปรม

ติณสูลานนท์ พุทธมณฑลเริ่มมีความเป็นระเบียบเรียบร้อยสวยงามมากขึ้น มีอาคารสถานที่ต่างๆ พร้อมเพรียงสืบมาจนปัจจุบัน

เมื่อคณะรัฐมนตรีอนุมัติให้จัดสร้างพุทธมณฑล ณ ตำบลศาลายา จังหวัดนครปฐมแล้ว เป็นเหตุให้ในปีต่อมาจึงมีการตัดถนนพุทธมณฑลสาย ๔ ขึ้น โดยตัดแยกจากถนนเพชรเกษมเข้ามา ถือเป็นถนนรถยนต์สายแรกที่เกิดขึ้นเข้าถึงพื้นที่ที่เป็นอำเภอพุทธมณฑลในปัจจุบัน ถนนพุทธมณฑลสาย ๔ สร้างอยู่หลายปีกว่าจะเสร็จ ในสมัยที่จัดตั้งสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๘ นั้น ถนนพอใช้การได้แค่พุทธมณฑลเท่านั้น ต่อจากนั้นมีเพียงแนวถนน ทั้งนี้เพราะการสร้างอาศัยเกณฑ์แรงงานคนจากหมู่บ้านต่างๆ ในย่านที่ถนนตัดผ่านมาขุดดินพูนถนน

ในปี พ.ศ. ๒๕๑๔ มหาวิทยาลัยมหิดลได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ดำเนินการขายโอนโฉนดที่ดินที่ตำบลศาลายา จังหวัดนครปฐม เนื้อที่ ๑.๒๔๒ ไร่ ๒๐ ตารางวา ให้แก่มหาวิทยาลัยมหิดล และได้เริ่มก่อสร้างในปี พ.ศ. ๒๕๑๙ โดยได้ย้ายที่ทำการบางหน่วยงานมาอยู่ที่นี้ประมาณปี พ.ศ. ๒๕๒๕ คณะแรกๆ ที่มา ได้แก่ สำนักสัตว์ทดลองแห่งชาติ คณะวิทยาศาสตร์ (บางส่วน) คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท เป็นต้น โดยมีนโยบายให้นักศึกษาชั้นปีที่ ๑ คณะวิทยาศาสตร์มาเรียนที่นี่ ต่อมาก็มีคณะ สถาบัน ศูนย์ สำนักงานต่างๆ ย้ายตามมาเป็นลำดับ ซึ่งในยุคแรกๆ เป็นการเดินทางจากกรุงเทพฯ (ซึ่งเป็นปีที่น้ำท่วมใหญ่ในกรุงเทพฯ) มาทางถนนสายปิ่นเกล้า-นครชัยศรีซึ่งกำลังก่อสร้าง มีรถสองแถวเล็กวิ่งรับผู้โดยสารจากบางขุนนนท์มาศาลายาซึ่งช่วยทำให้เกิดความสะดวกขึ้นบ้าง ต่อเมื่อเปิดใช้ถนนราวปี พ.ศ. ๒๕๒๗ จึงมีรถเมล์สาย ๑๒๔, ๑๒๕ วิ่งบริการทำให้เกิดความสะดวกมากขึ้น

ปัจจุบันมหาวิทยาลัยมหิดล มีคณะ สถาบันต่างๆ หลายคณะมาตั้งอยู่ที่นี่ รวมทั้งสำนักงานอธิการบดี ซึ่งย้ายมาในปี พ.ศ. ๒๕๔๓

ต่อมาได้มีการประกาศจัดตั้งกิ่งอำเภอพุทธมณฑลขึ้น โดยก่อนหน้าที่จะจัดตั้งกิ่งอำเภอพุทธมณฑลขึ้นนั้น พื้นที่ในเขตของอำเภอปัจจุบันส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับอำเภอนครชัยศรี ยกเว้นบางส่วนในบริเวณที่เป็นพุทธมณฑลขึ้นอยู่กับอำเภอสามพรานซึ่งขณะที่พุทธมณฑลและมหาวิทยาลัยมหิดลกำลังสร้างอยู่นั้นประมาณ พ.ศ. ๒๕๑๙ พ่อค้า ประชาชนและข้าราชการอำเภอนครชัยศรีได้พิจารณาเป็นพ้องต้องกันว่าสมควรยกฐานะพื้นที่ตำบลศาลายา ตำบลคลองโยงและตำบลมหาสวัสดิ์ ขึ้นเป็น**กิ่งอำเภอศาลายา**และได้ทำรายงานเสนอต่อจังหวัดเพื่อเสนอต่อกระทรวงมหาดไทยต่อไป พร้อมทั้งเตรียมหาพื้นที่เป็นที่ตั้งอำเภอไว้โดยร่วมกันบริจาคเงินมากกว่า ๕ แสนบาท ซื้อพื้นที่ ๑๒ ไร ๓ งาน ๖๙ ตารางวา จากสำนักงานทรัพย์สินส่วนมหากษัตริย์ ต่อมาในปีพ.ศ. ๒๕๓๒ ได้ขอเปลี่ยนชื่อเป็นกิ่งอำเภอพุทธมณฑล กระทรวงมหาดไทยได้ประกาศจัดตั้งเป็น **กิ่งอำเภอพุทธมณฑล** เมื่อวันที่ ๒๗ ธันวาคม ๒๕๓๓ โดยใช้อาคารเรียนของโรงเรียนวัดสาลวันเป็นที่ว่าการกิ่งอำเภอชั่วคราว จนกระทั่งสร้างอาคารที่ว่าการเสร็จในเดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๕๓๖ จึงย้ายมาอยู่และได้มีพระราชกฤษฎีการยกฐานะกิ่งอำเภอพุทธมณฑลขึ้นเป็น อำเภอพุทธมณฑล เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๙

เมื่อมีอำเภอพุทธมณฑล จึงมีหน่วยงานราชการอื่นๆ ที่ต้องบริการประชาชนในระดับอำเภอเกิดขึ้นด้วย เช่น สถานีตำรวจภูธร ไปรษณีย์ สาธารณสุข สำนักงานการประถมศึกษา พัฒนาชุมชน โรงพยาบาล

ด้านวิถีชีวิตของชาวบ้านนั้น ชาวศาลายาแต่เดิมส่วนใหญ่มีอาชีพทำนา ต่อมาจึงเริ่มเปลี่ยนมาทำสวนในภายหลัง ชีวิตของชาวศาลายาจึงผูกพันกับวิถีชีวิตของเกษตรกร ชาวบ้านเล่าว่าสมัยก่อนทำนาเพียงปีละ ๑ ครั้ง และ

เมื่อถึงช่วงที่ข้าวตั้งท้องชาวบ้านจะมีการทำขวัญข้าว เพื่อรับขวัญแม่โพสพ ตามความเชื่อของชาวบ้านที่มีมาแต่โบราณ ต่อมาเมื่อถึงฤดูกาลเก็บเกี่ยวผลผลิตชาวบ้านจะมารวมตัวกันเพื่อเก็บเกี่ยวผลผลิตทั้งของตนเองและช่วยเก็บเกี่ยวผลผลิตของเพื่อนบ้านที่เรียกกันว่า *“การลงแขก”*

ภายหลังจากสิ้นฤดูกาลเก็บเกี่ยวแล้ว วัดในท้องถิ่นศาลายา ซึ่งเป็นแหล่งศูนย์รวมจิตใจของชาวบ้านในท้องถิ่นจะจัดให้มีงานประเพณีปิดทองหรืองานประจำปีของวัดเพื่อให้ชาวบ้านได้ทำบุญและทำกิจกรรมร่วมกันเป็นประจำทุกปี โดยภายในงานนั้นจัดให้มีมหรสพสมโภช และการละเล่นต่างๆ เช่น ลิเก ลำตัด รำวงหรือรำโทน เป็นต้น

จากสังคมในวิถีชีวิตเกษตรและประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่ยาวนาน ส่งผลให้ชาวบ้านศาลายามีประเพณีและพิธีกรรมที่เป็นเครื่องแสดงถึงความเจริญทางวัฒนธรรม โดยได้มีการปฏิบัติกันสืบเนื่องมาจนปัจจุบัน ซึ่งประเพณีที่ชาวศาลายาถือปฏิบัติในรอบ ๑๒ เดือนนั้นมีดังนี้

เดือน ๕ *ประเพณีสงกรานต์*

ประเพณีสงกรานต์ของชาวศาลายานอกจากจะมีการทำบุญตักบาตรและการเล่นน้ำเช่นเดียวกับประเพณีสงกรานต์ของท้องถิ่นอื่นๆ แล้ว ยังมีความโดดเด่นตรงที่จะมีการจัด “ประเพณีเทกระจาด” ขึ้นในวันสุดท้ายของเทศกาล โดยมากมักตรงกับวันที่ ๑๕ หรือ ๑๖ เมษายน การเทกระจาดนั้นชาวบ้านจะนำสิ่งของมาบริจาค เช่น จักรยาน หม้อหุงข้าว โทรทัศน์ โดยจะติดหมายเลขไว้ที่สิ่งที่นำมาบริจาค จากนั้นก็นำหมายเลขมาใส่ในลูกมะเขือซึ่งผูกกับลูกมะนาว แล้วให้พระเป็นผู้โปรยแจก ใครหยิบได้ตรงกับหมายเลขอะไรก็มารับของรางวัลที่ตรงกับหมายเลขนั้น วัดแรกที่จัดประเพณีเทกระจาดได้แก่ วัดสุวรรณาราม แต่ในปัจจุบันวัดสาลวันก็มีการจัดประเพณีดังกล่าวด้วย

เดือน ๖ *ประเพณีการทำบุญในวันวิสาขบูชา*
ประเพณีการทำบุญในวันเข้าพรรษา
ประเพณีบวงสรวงพ่อปู่ขุนทุ่ง

พ่อปู่ขุนทุ่งเป็นเทพารักษ์ประจำมหาวิทยาลัยมหิดล วิทยาเขตศาลายา ประเพณีการบวงสรวงพ่อปู่ขุนทุ่งจะจัดทำในช่วงเดือนพฤษภาคมของทุกปี ผู้ที่เริ่มจัดการบวงสรวงพ่อปู่ขุนทุ่ง คือ ศาสตราจารย์เกียรติคุณนายแพทย์พูนพิศ อมาตยกุล จากนั้นวิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล ก็ได้เป็นผู้จัดพิธีนี้สืบต่อมาทุกปี สำหรับการบวงสรวงเจ้าพ่อขุนทุ่งจะเริ่มในช่วงเช้า ประมาณ ๗.๐๐ น. ที่ศาลพ่อปู่ขุนทุ่ง มีการตั้งเครื่องสังเวยได้แก่อาหารคาวหวาน ผลไม้ ดอกไม้ธูปเทียน ผ้าแพรสีต่างๆ และมีการจัดละครรำถวาย

เดือน ๘ *ประเพณีการทำบุญในวันอาสาฬหบูชา*

เดือน ๙ *ประเพณีทำบุญตลาด*

การทำบุญตลาดของชาวศาลายาจะจัดขึ้นในวันขึ้น ๙ ค่ำ เดือน ๙ เป็นประจำทุกปี เชื่อว่าหากปีไหนไม่ได้จัดจะเกิดเหตุร้ายขึ้น โดยจะนิมนต์พระ ๙ รูป มาเจริญพระพุทธมนต์ที่กลางตลาด นอกจากนั้นยังมีการบวงสรวงพ่อปู่ขุนทุ่งซึ่งเป็นเจ้าของพื้นที่ด้วยหัวหมู ขาหน้า ขาหลัง และหาง จัดเรียงกันเป็นตัวหมู เหล้า ผลไม้ ขนมถ้วยฟู โดยจะจุดธูป ๑๓ ดอก และยังมีการไหว้ผู้ใหญ่ริซึ่งเป็น ผู้ริเริ่มการทำบุญตลาดเป็นคนแรก แต่ถูกยิงเสียชีวิตกลางงานนี้ โดยจะไว้ด้วยเบียร์ และน้ำสไปรซ์ ทั้งยังมีการจัดเก้าอี้ว่างไว้ด้านหน้าเพื่อให้ดวงวิญญาณผู้ใหญ่ริได้มาร่วมพิธีด้วย

ภาพชุมชนตลาดเก่าในปัจจุบัน

ประเพณีการกินเจ

ชาวศาลายาทั้งชาวไทย และชาวไทยเชื้อสายจีนจะมีการกินเจในช่วงเดือน ๙ ตามความเชื่อของชาวจีน อย่างไรก็ตาม การกินเจของชาวศาลายานั้นจะไม่มีการรับประทานผักคะน้า เนื่องจากมีตำนานเล่าว่ามีตระกูลคนจีนซึ่งปลูกคะน้าอยู่ แต่เมื่อในช่วงเทศกาลกินเจ ลูกสะใภ้ของบ้านก็ได้แกล้งนำน้ำมันหมูไปราดผักคะน้า ผักคะน้านั้นจึงกลายเป็น “คะน้าชอ” ทำให้ไม่มีผู้ใดรับประทานผักชนิดนี้ในช่วงเทศกาลกินเจ

ยิ่งไปกว่านั้น ประเพณีปฏิบัติเกี่ยวกับการกินเจของชาวศาลายา ยังมีข้อปฏิบัติที่เคร่งครัดอื่นๆ ได้แก่ การให้นอนบนเสื่อ หรือไม้กระดานธรรมดา ห้ามการมีเพศสัมพันธ์ และห้ามฆ่าสัตว์ทุกชนิด

เดือน ๑๐ *ประเพณีสารทไทย*

เดือน ๑๑ *ประเพณีการทอดกฐิน และการทอดผ้าป่า*
ประเพณีการเทศน์มหาชาติ
ประเพณีการทำขวัญข้าว
ประเพณีออกพรรษา
และการตักบาตรเทโวโรหณะ

ประเพณีการตักบาตรเทโวโรหณะของชาวศาลายามีลักษณะคล้ายคลึงกับที่จัดในท้องถิ่นอื่น แต่จะมีชื่อเรียกเฉพาะว่า “ตักบาตรดาวดึงส์”

เดือน ๑๒ *ประเพณีลอยกระทง*

ประเพณีลอยกระทงของชาวศาลายาในช่วงเช้าจะมีการทำบุญอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น คือ “การตักบาตรท้องน้ำ” โดยชาวบ้านจะพายเรือนำข้าวปลาอาหารมาตักบาตรพระภิกษุซึ่งบิณฑบาตทางเรือ บริเวณคลองมหาสวัสดิ์ หน้าวัดสุวรรณาราม

ประเพณีตักบาตรท้องน้ำของชาวศาลายา (วัดสุวรรณ)

เดือนอ้าย *ประเพณีลงแขกเกี่ยวข้าว*
เดือนยี่ *ประเพณีการขึ้นปีใหม่สากล*
เดือนสาม *ประเพณีการทำบุญในวันมาฆบูชา*

นอกจากประเพณีในรอบปีแล้ว ยังมีการจัดงานซึ่งถือได้ว่าเป็นงานประจำปีของชาวศาลายา ได้แก่ งานวัดสุวรรณาราม และงานวัดสาลวัน

งานประจำปีของวัดสุวรรณาราม

งานประจำปีของวัดสุวรรณารามจะจัดขึ้นในระหว่างวันเพ็ญ เดือน ๓ จนถึงวันแรม ๒ ค่ำ เดือน ๓ ของทุกปี รวม ๓ วัน ตรงกับช่วงวันมาฆบูชา มีการสวดมนต์เย็นในวันก่อนมีงาน วันรุ่งขึ้นมีการทำบุญตักบาตรในตอนเช้า และปิดทอง "หลวงพ่อพุทธสุวรรณบวรรังสี" พระประธานในโบสถ์วัดสุวรรณาราม ผู้ที่เคยบนหลวงพ่อไว้ก็จะนำสิ่งของมาแก้บน ส่วนมากมักใช้ประทัดเนื่องจากเชื่อกันว่า หลวงพ่อชอบประทัด นอกจากนั้นยังแก้บนด้วยพวงมาลัย ว่าว และละคร ส่วนในตอนกลางคืนก็มีงานมหรสพ ในอดีตมีการหาลิเก ละคร มาแสดง รวมถึงการละเล่นเสือเข้าถ้ำ กระบี่กระบอง และรำวง ซึ่งปัจจุบันนี้ไม่มีแล้ว

งานประจำปีของวัดสาลวัน

งานประจำปีของวัดสาลวันจะจัดขึ้นในช่วงเดือน ๓ ของทุกปี เป็นเวลา ๓ วัน ๓ คืน โดยมีการทำบุญตักบาตร และปิดทองรูปหล่อหลวงพ่อปฐมเสมาจารย์ และหลวงพ่อสม อดีตเจ้าอาวาสของวัด และจัดให้มีมหรสพสมโภช

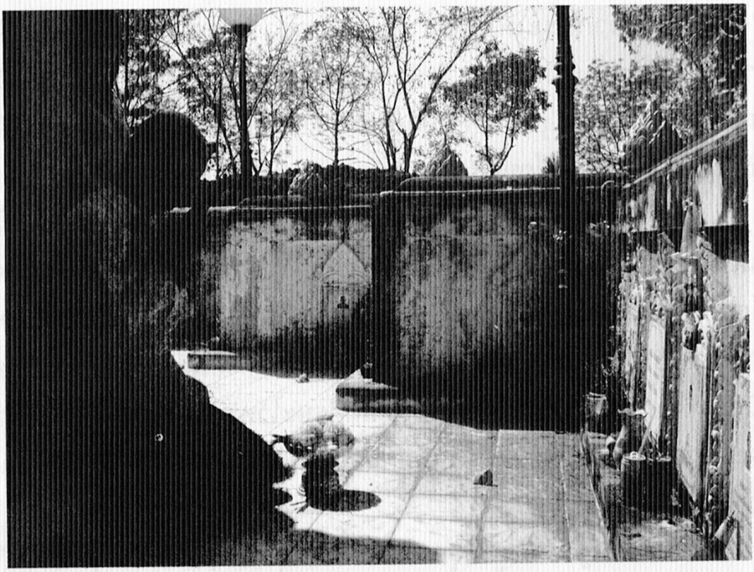
วัดสุวรรณาราม ศูนย์รวมจิตใจแห่งหนึ่งของชาวศาลายา

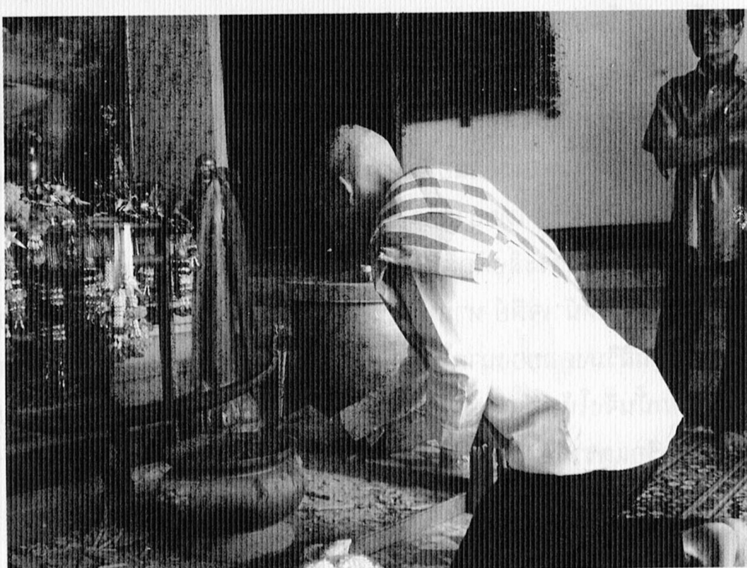
นอกจากประเพณี ๑๒ เดือนดังกล่าวมาแล้ว ชาวศาลายายังมีประเพณีเกี่ยวกับชีวิตที่มีความสำคัญต่อช่วงการเปลี่ยนผ่านหรือเปลี่ยนสถานภาพ (rite of passage) ในแต่ละช่วงชีวิตของแต่ละบุคคลด้วย ได้แก่ พิธีที่เนื่องกับการเกิด โกนจุก บวช แต่งงาน และตาย

พิธีที่เกี่ยวกับการเกิดของชาวศาลายานั้น นิยมทำพิธีซื้อแม่ซื้อ โกนผมไฟ เช่นเดียวกับท้องถิ่นอื่นๆ ในภาคกลาง นอกจากนี้เมื่อเด็กเริ่มโตขึ้นเล็กน้อย พ่อแม่จะนำตุ๊กตาดิน ปั้นเป็นรูปเด็กไว้ผมเปีย ผมแกละ ผมจุก ฯลฯ หากเด็กหยิบตุ๊กตาตัวไหน ก็ต้องไหว้ผมทรงนั้น หากเด็กหยิบตุ๊กตามากกว่าหนึ่งตัวก็ต้องไว้ให้ครบโดยแบ่งเนื้อที่บนศีรษะไว้ทรงต่างๆ ในคราวเดียวกัน และหากเด็กคนใดไม่หยิบตุ๊กตา เด็กคนนั้นก็ไม่ต้องไม่ผมจุก ให้ไว้ทรงธรรมดาทั่วๆ ไป

เมื่อเจริญวัยเข้าสู่วัยรุ่น ประมาณอายุ ๑๒-๑๓ ปี เด็กๆ ที่ไว้จุกก็จะเข้า**พิธีโกนจุก** โดยจะนิมนต์พระมาสวดมนต์ที่บ้าน หรืออาจทำที่วัดก็ได้ แล้วอาจให้พระหรือผู้ใหญ่ที่นับถือเป็นผู้โกนจุกให้เด็กเพื่อความเป็นสิริมงคล

ต่อมาชายที่มีอายุครบ ๒๐ ปีบริบูรณ์ ย่างเข้าสู่วัยผู้ใหญ่ก็จะต้องบวชทดแทนพระคุณพ่อแม่ ในอดีต**งานบวชนาค**จัดกัน ๓ วัน ๓ คืน **วันแรก** จะมีพิธี “รับนาค” ที่วัด โดยชายที่จะบวชเข้าไปให้พระโกนผมให้ จากนั้นนำธูปเทียนดอกไม้ไปสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในวัด หากพ่อแม่เสียชีวิตก็นำดอกไม้ธูปเทียนไปขอขมาที่หน้าเจดีย์ หากพ่อแม่ยังมีชีวิตอยู่นาคจะมาอาบน้ำให้พ่อแม่เพื่อความเป็นสิริมงคลของนาคในตอนเย็นของวันเดียวกัน แล้วมอบผ้านุ่งแด่พ่อแม่ จากนั้นจึงให้พ่อแม่และญาติพี่น้องมาอาบน้ำนาค ต่อมาจะมีขบวนกลองยาวหรือแตรวงมารับไปที่บ้านของนาค รอเวลาจนเย็นก็จะมีพิธีทำขวัญนาค

นาคขอขมามารดาที่ล่วงลับ และไหว้ขอพรสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในวัดมะเกลือ

วันต่อมา ช่วงบ่ายเจ้าภาพก็จะแห่นาคมาบวช เวลาเวียนโบสถ์ เมื่อก่อนนาคก็จะขี่คอ มีขบวนมหรสพนำหน้านาค ทั้งกลองยาว กระบี่ กระบอง กระตั้วแทงเสือ ฯลฯ จากนั้นนาคจะอมเหรียญไว้ในปากแล้วกล่าวคำบูชาพระเรื่อยไป รอบแรกก็ให้ว่าบทพระพุทธคุณ (อิติปิโส) รอบที่สองก็ให้ว่าบทพระธรรมคุณ (สวากขาโต) รอบที่สามก็ให้ว่าบทพระสังฆคุณ (สุปฏิปันโน) ทั้งรอบเนี่ย เมื่อเสร็จพิธีแล้ว มักจะนำเหรียญที่นาคอมไว้ในปากเวลาเวียนโบสถ์นี้ไปทำเครื่องรางของขลัง

วันสุดท้าย ตอนเช้ามีพิธีทำบุญฉลองพระใหม่ เป็นการรับประทานอาหารร่วมกันธรรมดา ชาวบ้านมาช่วยกันทำ ใครมาก็กินกันเรื่อยไป ชาวบ้านเล่าว่าการจัดงานทั้ง ๓ วันนี้จะต้องทำกับข้าวเยอะ ฉะนั้นเวลาจะทำงานบุญครั้งหนึ่ง ต้องเตรียมขุดบ่อเล็กๆ เอาปลามาขังไว้ โดยเฉพาะปลาช่อน เพื่อใช้ทำอาหาร ทำน้ำยา เพราะโดยมากจะทำขนมจีน

เมื่อบวชเรียน ศึกษาเรื่องราวทางธรรม ผ่านกระบวนการทางศาสนาที่ทำให้ “คนดิบ” กลายเป็น “คนสุก” แล้ว ก็พร้อมสำหรับการมีชีวิตคู่ ชายหญิงที่ถูกใจกันฝ่ายชายก็จะไปสู่ขอกับผู้ใหญ่ฝ่ายหญิงแล้วจึงตกลงจัดพิธีแต่งงานกัน

พิธีที่เกี่ยวเนื่องกับการแต่งงานมี ๒ พิธี ได้แก่พิธีหมั้น และพิธีแต่งงาน โดยฝ่ายชายจะมาประกอบพิธีที่บ้านของฝ่ายหญิง ขั้นตอนแรกในพิธีแต่งงาน คือ เวลาประมาณ ๗.๐๐ น. นิมนต์พระสงฆ์มาถวายภัตตาหารเช้า และเจริญพระพุทธมนต์ เวลา ๐๙.๐๐ น. หรือ ๐๙.๐๙ น. ฝ่ายเจ้าบ่าวจะยกขบวนขันหมากขึ้นเรือนเจ้าสาว[๑๕]

---

๑๕ เก็บรวบรวมข้อมูลเรื่องพิธีทำขวัญแต่งงานของชาวศาลายา นักศึกษาวิชาวรรณกรรมพื้นบ้าน สาขาวิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ปีการศึกษา ๒๕๕๐

เจ้าบ่าวเจ้าสาวร่วมกันตักบาตรในงานมงคลสมรส
ระหว่างนายชุณห์ ยงค์ประกิจ กับ นางสาวทองพูน ดีสวัสดิ์ พ.ศ. ๒๕๒๑
(เอื้อเฟื้อภาพโดยคุณทองพูน ยงค์ประกิจ)

ก่อนที่ฝ่ายเจ้าบ่าวจะยกขบวนหมากขึ้นเรือน ฝ่ายเจ้าสาวจะส่งญาติผู้ใหญ่หรือหมอขวัญและเด็กผู้หญิงลงมาเชิญขันหมากขึ้นเรือน โดยจะเดินกางร่มมาพร้อมกับเด็กผู้หญิงที่ถือพานที่ใส่หมากพลูเพื่อมาเชิญขันหมาก ผู้นำในขบวนขันหมากของฝ่ายเจ้าบ่าวจะนำซองเงินใส่พานพลูให้เด็กหญิงเป็นการตอบแทน

ระหว่างที่ยกขันหมากขึ้นเรือน ญาติและเพื่อนฝ่ายเจ้าสาวจะกั้นประตูเงินประตูทอง โดยใช้สร้อยทองในการกั้นไม่ให้ฝ่ายเจ้าบ่าวขึ้นเรือน ฝ่ายเจ้าบ่าวจะต้องให้ซองที่ใส่เงินก่อน ประตูเงินประตูทองจึงค่อยเปิดให้ฝ่ายเจ้าบ่าวขึ้นเรือน

นอกจากนี้เวลาที่เจ้าบ่าวขึ้นเรือนเจ้าสาว ญาติและเพื่อนฝ่ายเจ้าสาวจะนำรองเท้าของเจ้าบ่าวไปแอบเอาไว้ ถ้าเจ้าบ่าวอยากได้คืนก็ต้องให้ซองเงินจึงจะได้รองเท้าคืน

เมื่อขึ้นเรือนเจ้าสาวแล้วจึงจะเริ่มพิธีของทำขวัญแต่งงาน เริ่มจากการจุดธูปเทียนเซ่นผีบรรพบุรุษ โดยหมอขวัญและผู้ร่วมพิธีจะนำธงแดงปักไว้ที่เครื่องเซ่นผี ส่วนเจ้าบ่าวและเจ้าสาวจะจุดธูปคนละ ๑ ดอก และเทียนขี้ผึ้ง ๒ เล่ม เพื่อไหว้ผีบรรพบุรุษของทั้งสองฝ่าย จากนั้นเจ้าบ่าวและเจ้าสาวจะยกพานที่ใส่ผ้าไหว้ผีพร้อมกันที่ระดับอก เพื่อบอกกล่าวให้ผีบรรพบุรุษของทั้งสองฝ่ายได้รับรู้เรื่องการแต่งงาน แล้วหมอขวัญจึงจะเริ่มกล่าวบททำขวัญบ่าวสาว ขณะเดียวกันเจ้าบ่าวและเจ้าสาวจะต้องประนมมือระหว่างพิธีทำขวัญ ระหว่างนั้นหมอขวัญจะกล่าวบทชุมนุมเทวดา และคำบูชาพระรัตนตรัย (นโม ๓ จบ) แล้วจึงกล่าวบททำขวัญ

เมื่อเสร็จสิ้นขั้นตอนการทำขวัญแล้ว หมอขวัญจะนำพานมาใช้สำหรับวางใบเงิน ใบทอง และใบนาค เพื่อรองเงินสินสอด และทองคำ หลังจากนั้นญาติและเพื่อนทั้งฝ่ายเจ้าบ่าวและฝ่ายเจ้าสาวจะใส่เงินเพิ่มลงไปในพานกี่บาทก็ได้ เรียกว่า "เงินต่อเงิน" หลังจากที่ใส่เงินไปแล้วจะต้องโรย

ถั่วโรยงาเพื่อเป็นเคล็ดให้คู่บ่าวสาวมีชีวิตและทรัพย์สินที่งอกงามเหมือนถั่วและงา จากนั้นหมอขวัญจะมอบเงินสินสอดที่ห่อไว้ในผ้าขาวที่ใช้ในพิธีโรยถั่วโรยงาให้แก่คู่บ่าวสาว เพื่อมอบให้แก่ "แม่" ของเจ้าสาว ซึ่งจะทำท่าแบกห่อเงินสินสอดนำไปเก็บไว้ในห้อง เชื่อกันว่าจะทำให้คู่บ่าวสาวทำมาหากินได้เงินเป็นจำนวนมาก

การรับไหว้ เป็นพิธีที่แสดงความคารวะนบนอบต่อบิดามารดาและบรรดาญาติผู้ใหญ่ โดยเจ้าบ่าวเจ้าสาวจะกราบลงพร้อมกันที่หมอนสามครั้ง ถ้าผู้รับไหว้เป็นบิดามารดาหรือผู้หลักผู้ใหญ่ พ่อแม่ก็จะรับไหว้และให้ศีลให้พรแก่คนทั้งคู่ หลังจากรับไหว้ ผู้ใหญ่ก็จะใส่เงินในพานให้บ่าวสาวเพื่อเป็นเงินทุน เมื่อคู่บ่าวสาวทำพิธีรับไหว้แก่พ่อแม่และญาติผู้ใหญ่ ก็จะมอบของชำร่วยให้เพื่อเป็นการตอบแทน

ขั้นตอนสุดท้ายคือการรดน้ำสังข์ ถือเป็นการอวยพรความสุขให้คู่บ่าวสาว โดยพ่อแม่ ญาติผู้ใหญ่และเพื่อนจะร่วมกันรดน้ำสังข์ให้แก่เจ้าบ่าวและเจ้าสาว โดยตามธรรมเนียมจะรดให้เจ้าสาวก่อนแล้วจึงค่อยรดให้เจ้าบ่าว

ต่อมาเมื่อชีวิตได้ครองคู่อย่างมีความสุข ชาวบ้านก็จะเริ่มสร้างฐานะทำมาหากินด้วยความสุจริต มีลูกมีหลาน จนล่วงเข้าถึงวัยชรา หรือบางคนโชคร้ายต้องจากไปก่อนวัยอันควร ก็จะถึงพิธีกรรมสุดท้ายของชีวิตนั่นคือ พิธีศพ

ในอดีตเมื่อในบ้านมีคนตายชาวบ้านก็จะต่อโลงกันเอง แล้วจัดพิธีศพส่วนใหญ่จะไว้ศพที่บ้านและจะทำพิธีศพไม่กี่วัน ประมาณ ๓-๗ วัน ในระหว่างนั้นก็มักจะมี "*สวดคฤหัสถ์*" ซึ่งเป็นมหรสพสำหรับงานศพมาเล่นที่บ้านงานด้วย แล้วจึงเก็บศพไว้ ๑ - ๑๐ ปี บางคนเก็บไว้ถึง ๒๐ ปีก็มี โดยเก็บไว้ในป่าช้า แล้วแต่ความพร้อมของเจ้าภาพ เมื่อมีงบประมาณจัดงานแล้วจึงจะนำศพมาทำพิธีฌาปนกิจ เพราะต้องใช้เงินจำนวนมากเพื่อเป็นเกียรติแก่ผู้ตายใน

วาระสุดท้าย พระครูบวรธรรมานุสิฐ เจ้าอาวาสวัดมะเกลือ เล่าว่า ในอดีตมีพิธีเรียกว่า "*กระดานหก*" สำหรับเวลาที่จะบังสุกุลในพิธีศพ โดยวางศพนอนลงบนไม้กระดาน ไม้กระดานนี้จะทำพิเศษคือให้หกขึ้นมาได้ เมื่อถึงเวลาพระจะไปบังสุกุล เจ้าภาพหรือญาติจะนำผ้าไตรไปวางไว้บนศพ แล้วพระจะเหยียบกระดาน ศพก็จะลุกขึ้นมาประเคนผ้า เรียกว่า "*กระดานหก*"

เรื่องการเก็บศพนั้นจะเก็บไว้ในป่าช้า การเก็บศพไว้นานย่อมทำให้เกิดกลิ่นรบกวน ดังนั้นหากศพที่เพิ่งตายไม่นานสัปเหร่อจะนำศพออกมาแล้วแล่เนื้อออก ให้เหลือแต่กระดูก ถ้าศพที่ตายนานแล้ว เนื้อจะแห้ง สัปเหร่อจะดึงแล่หนังออก ลอกหนังลอกพังผืดออกเหลือแต่กระดูก เสร็จแล้วก็ใส่ปี๊บต้มแล้วนำไปล้าง ที่วัดมะเกลือมี "สระล้างศพ" ซึ่งปัจจุบันได้ถมไปแล้วอยู่บริเวณศาลากลางน้ำ เมื่อล้างกระดูกเรียบร้อยแล้วจึงนำมาใส่กล่อง (โลงเล็กๆ) แล้วไปเก็บไว้ตามกุฏิเพื่อสวดทุกวันพระ

โดยทั่วไปมักทำพิธีฌาปนกิจ หรือเผาศพในราวเดือนยี่ ไม่เกินเดือน ๖ เพราะเป็นช่วงหน้าแล้ง คือไม่มีฝน และชาวบ้านซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวนา ก็ยังไม่ได้ปลูกข้าวกัน ชาวบ้านก็จะมีเวลามาช่วยงาน ชาวบ้านที่มีฝีมือจะช่วยกันทำ "ร้านม้า" ที่ใช้หยวกกล้วยประกอบขึ้นไปซึ่งต้องใช้ช่างแทงหยวกที่มีประสบการณ์ งานฌาปนกิจศพของชาวศาลายานั้นจะมี ๓ วัน คือวันแรกเป็นวันชักศพขึ้นเชิงตะกอนที่ทำเป็น "ร้านม้า" (สมัยก่อนที่ยังไม่มีเมรุ) แล้วมีพิธีสวดมนต์เย็น วันต่อมาเป็นพิธีเผา และวัดสุดท้ายเป็นพิธีเก็บกระดูก เป็นอันเสร็จพิธี

ประวัติศาสตร์ วิถีชีวิตและวัฒนธรรมเหล่านี้ มีส่วนอย่างสำคัญในการสร้างสรรค์เพลงพื้นบ้านของชาวศาลายา ในขณะเดียวกัน ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน อันส่งผลกระทบต่อประวัติศาสตร์ วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชาวศาลายา ก็เป็นปัจจัยสำคัญให้เพลงพื้นบ้านของชาวศาลายาลดความนิยมลงเช่นกัน

๓

เพลงพื้นบ้านศาลายา

"ชีวิตและความเป็นอยู่" ของเพลงพื้นบ้านในศาลายา

แต่เดิมสังคม "ชาวศาลายา" เป็นสังคมชาวบ้านภาคกลางที่มีวิถีชีวิตเช่นเดียวกับชาวนาทั่วไป กระทั่งเมื่อความเจริญมีมากขึ้น การคมนาคมทางน้ำลดความนิยมลง การเปลี่ยนจากการทำนามาเป็นการทำสวน การตัดถนนต่างๆ มีมากขึ้น การจัดตั้งศูนย์ราชการต่างๆ เพิ่มมากขึ้น การพัฒนาพื้นที่เขตชานเมืองของกรุงเทพฯ มาถึงพื้นที่ปริมณฑล "ความเป็นเมือง" จึงเริ่มค่อยๆ เข้ามาสู่สังคมชาวศาลายา ส่งผลให้วิถีชีวิตของชาวศาลายาเปลี่ยนไป

วิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปนี้ เป็นผลอันสำคัญที่ทำให้เพลงพื้นบ้านในศาลายาค่อยๆ หมดบทบาทลงไปด้วย *"เพลงพื้นบ้านศาลายา"* เดิมซึ่งเคยนำมาใช้ร้องเล่นกันอย่างแพร่หลาย จึงเปลี่ยนแปลงไปไม่นิยมนำมาร้องเล่นกันเช่นในอดีต ยกเว้นการนำมาร้องเล่นเพื่อการอนุรักษ์ เช่น การรำวงย้อนยุค การประกวดร้องเพลงกล่อมเด็ก เป็นต้น หรือการนำมาร้องเล่นในงานบุญ งานสำคัญต่างๆ แต่เป็นคนส่วนน้อยในท้องถิ่น โดยผู้ที่ร้องเพลงพื้นบ้านในปัจจุบันนั้นเป็นคนสูงอายุหรือคนวัยกลางคนในท้องถิ่นเท่านั้น ไม่มีการสืบต่อหรือถ่ายทอดให้คนรุ่นหลังในเขตวัฒนธรรมศาลายา ทำให้คนรุ่นหลังในท้องถิ่นไม่รู้จักและไม่สามารถเพลงพื้นบ้านได้ ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อเพลงพื้นบ้านในอนาคต ทำให้เพลงพื้นบ้านต่างๆเหล่านี้แทบจะสูญหายไปจากท้องถิ่น

จากการเก็บข้อมูลเพลงพื้นบ้านศาลายา และได้มีโอกาสพบปะพูดคุยกับ "คนเพลง" ชาวศาลายาหลายท่าน จึงทำให้ผู้วิจัยมองเห็นภาพความเป็นมาของเพลงพื้นบ้านศาลายาซึ่งจำแนกเป็นยุคสมัยได้กว้างๆ ดังนี้

๑. ยุคเพลงพื้นบ้านดั้งเดิม
๒. ยุคเพลงสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม
๓. ยุคเพลงลูกเสือชาวบ้าน

ยุคเพลงพื้นบ้านดั้งเดิม (ก่อน พ.ศ. ๒๔๘๐)

เป็นยุคที่ชาวบ้านในแถบศาลายานี้ยังมีวิถีชีวิตที่เกี่ยวเนื่องกับการเกษตรกรรม ดำเนินชีวิตเรียบง่าย การคมนาคมที่สำคัญคือการคมนาคมทางน้ำ ในยุคนั้นจะเป็นยุคศาลายาราวก่อน พ.ศ. ๒๔๘๐ เป็นยุคที่เพลงพื้นบ้านยังเฟื่องฟู เกิดพ่อเพลงแม่เพลงหลายคน มีการร้องเพลงพื้นบ้านหลายชนิด และเพลงที่ร้องส่วนใหญ่ก็เกี่ยวเนื่องกับวิถีเกษตร พ่อเพลง แม่เพลงในปัจจุบันเล่าว่า ในอดีตเมื่อมีเพลงพื้นบ้านหลายชนิด เช่น ถ้าลงแขกทำนา ก็จะร้องเพลง

เกี่ยวข้าว ถ้าข้าวตั้งท้องก็จะมีบททำขวัญข้าว ถ้าฝนไม่ตกก็จะมีพิธี "ปั้นเมฆ" และร้องเพลงแห่นางแมว ช่วงลอยกระทงหน้าน้ำ ก็ลงเรือร้องเพลงเรือ ยามตรุษสงกรานต์ก็มีการละเล่นเข้ามี มีการร้องเพลงเชิญผี ทั้งแม่ศรี ผีลอบ ผีไซ ผีครก หนุ่มสาวก็มักร้องเพลงฉ่อย เพลงพวงมาลัย เกี้ยวพาราสีกัน เมื่อจะบวชนาค จะแต่งงานก็มีการแหล่ทำขวัญ เมื่อถึงเวลามีงานศพ ก็มีการสวดมาลัยและเล่นเพลงสวดคฤหัสถ์ ยุคนี้จึงนับเป็นยุคที่เพลงพื้นบ้านมีบทบาทและความสำคัญต่อวิถีชีวิตของชาวศาลายาอย่างยิ่ง

ยุคเพลงสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม (พ.ศ. ๒๔๘๐ – ๒๕๑๕)

แม้ว่าเพลงพื้นบ้านศาลายาจะเฟื่องฟูและได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายในยุคแรกก็ตาม แต่ต่อมาภายหลังกระแสความนิยมเพลงพื้นบ้านแบบเดิมก็เริ่มลดลง ชาวบ้านหันมาสนใจเพลงรำวง แทน หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า เพลงรำโทน ซึ่งแพร่หลายมาจากในกรุงเทพฯ เนื่องจากมีจังหวะและทำนองที่สนุกสนาน ทั้งในขณะรัฐบาลก็ยังสนับสนุนในราษฎรร้องรำเพลงรำวงมาตรฐานเพื่อแสดงถึงความเป็น "อารยะ" หรือเป็นผู้ที่มี "วัฒนธรรม" ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของนโยบายชาตินิยม

นโยบายชาตินิยม (Nationalism) ของจอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นวิธีการหนึ่งที่สะท้อนภาพของการสร้างชาติให้คนในชาติ "สำนึก" ในกาเป็นส่วนหนึ่งของชาติ เพื่อสร้างแรงกระตุ้นในการเกิดความร่วมมือร่วมใจในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดจากปัจจัยที่มีผลกระทบต่อชาติของตน และทุกคนในชาติต้องมีส่วนร่วมให้ความตระหนักในสิ่งที่เกิดขึ้น

หนึ่งในนโยบายชาตินิยมนั้นคือการให้ชาวบ้านได้รับวัฒนธรรมมาตรฐานโดยการส่งเสริมการเล่นรำวง ซึ่งประยุกต์มาจากรำโทน ของชาวบ้านซึ่งแพร่หลายไปทุกท้องที่ของประเทศ และกรมศิลปากรยังได้

ปรับปรุงให้มาเป็น รำวงมาตรฐาน ในปัจจุบัน เรื่องนี้นับเป็นนโยบายที่สามารถก้าวลงไปถึงวิถีชีวิตของชุมชนได้อย่างแนบแน่น

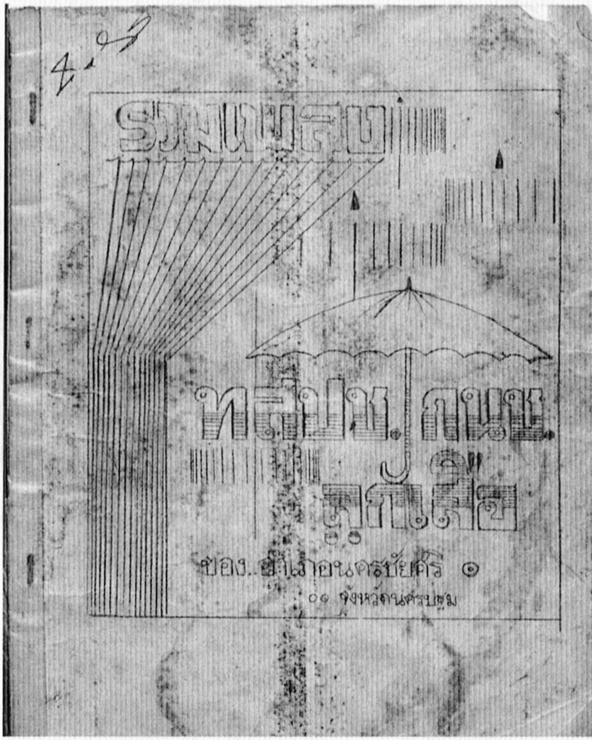
ชาวบ้านศาลายาเล่าว่า ในสมัยนั้นเมื่อ "ลงแขก" ช่วยกันทำนาแล้ว ผู้ที่เป็นเจ้าของนาก็จะเป็นเจ้าภาพจัดเลี้ยงและมีการร้องเพลงรำวงด้วย ซึ่งหากบ้านใดจะจัดรำวง มักจะปักเสาไม้ไผ่ไว้กลางวานหน้าบ้านและผูกธงสีขาวไว้บนยอด เพื่อเป็นสัญลักษณ์ว่าบ้านนี้จัดงานรำวงจะได้เห็นแต่ไกล ใครในหมู่บ้านจะมาร่วมสนุกกันก็ได้ และในงานรำวงนี้หนุ่มสาวก็มีโอกาสได้พบปะทำความรู้จักกัน มีหนุ่มสาวหลายคู่ที่พบรักกันในงานรำวงด้วย

ยุคเพลงลูกเสือชาวบ้าน (พ.ศ. ๒๕๑๕- ปัจจุบัน)

นับแต่ปี พ.ศ. ๒๕๐๐ เป็นต้นมา เพลงรำวง ได้เข้ามาอยู่ในสังคมชาวบ้านศาลายาอย่างแพร่หลาย ในขณะที่เพลงพื้นบ้านแบบดั้งเดิม คือ เพลงฉ่อย เพลงเรือ เพลงเต้นกำ แม้ว่าจะไม่ถึงกับหมดความนิยมแต่ก็ไม่ได้ "เฟื่องฟู" เหมือนก่อน เมื่อมีงานชาวบ้านจะร้องรำวงเป็นหลัก ส่วนเพลงพื้นบ้านแบบเดิมนั้นถือเป็นเพลงรอง ขณะเดียวกัน เพลงลูกทุ่งก็เริ่มจะเข้ามาได้รับความนิยมเช่นเดียวกัน เนื่องจากมีเนื้อหาที่สะท้อนเหตุการณ์ที่สะท้อนสภาพความเป็นอยู่ของชาวนา บรรยายความยากแค้นในชีวิต โดยใช้สำเนียงร้องอย่างชาวบ้านตามท้องถิ่น จึงทำให้ชาวบ้านส่วนใหญ่ให้ความนิยม รวมถึงชาวศาลายาด้วย

ต่อมาราว ปี พ.ศ. ๒๕๑๕ - ๒๕๑๖ เป็นช่วงที่มีการเริ่มก่อตั้งกิจการลูกเสือชาวบ้านขึ้นเพื่อฝึกชาวบ้านให้รู้จักรักษาความปลอดภัยในหมู่บ้านของตนเอง โดยนำเอาวิธีการลูกเสือมาประยุกต์ใช้ และต่อมาได้แพร่หลายไปทั่วประเทศ รวมถึงในพื้นที่ศาลายา ซึ่งในการอบรมกลุ่มสัมพันธ์ของลูกเสือชาวบ้าน จะใช้เพลงเป็นเครื่องมือในการเชื่อมความสัมพันธ์ของชาวบ้าน เพลงส่วนใหญ่นำมาจากเพลงรำวงเดิม และเพลงที่แต่งขึ้นใหม่ โดยเพลง

รำวงที่นำมาใช้ร้องนั้นมีทั้งรำวงซึ่งเป็นเพลงที่ใช้ร้องในพื้นบ้านมาแต่เดิม และเพลงรำวงที่ "นำเข้า" มาจากในกรุงเทพฯ และท้องถิ่นอื่นๆ

หนังสือรวมเพลงลูกเสือชาวบ้านของแม่เพลงในศาลายา

กลุ่มคนที่สมัครเข้าเป็นลูกเสือชาวบ้านในครั้งนั้น ส่วนใหญ่มี "สำนึกร่วม" เกี่ยวกับเพลงพื้นบ้านที่มากพอกัน เนื่องจากยังร่วมสมัยกับเพลงพื้นบ้านในยุคแรกและยุคที่ ๒ อยู่ และคนกลุ่มนี้ได้เข้าสู่วัยกลางคนในขณะนั้น ขณะที่คนรุ่นใหม่ในยุคนั้นก็เริ่มสนใจเพลงลูกทุ่งและเพลงเพื่อชีวิต เพลงพื้นบ้านของศาลายาในยุคที่ ๓ นี้ จึงมีเพียงเพลงรำวงที่ยังคงได้รับความนิยมอยู่ และส่วน

ใหญ่ใช้ร้องในงานลูกเสือชาวบ้าน อย่างไรก็ตาม นอกจากในงานของลูกเสือชาวบ้านแล้ว เราอาจพบเพลงรำวงได้ในขบวนแห่ต่างๆ ของชาวบ้านศาลายาที่ยังพอมีให้เห็นอยู่ เช่น งานบวชนาค งานแห่กฐิน เป็นต้น ส่วนเพลงพื้นบ้านชนิดอื่นๆ นั้นแทบจะไม่พบแล้วในปัจจุบัน

อย่างไรก็ตาม "ศาลายา" ยังมีแม่เพลงพื้นบ้านที่สำคัญคือ แม่ประยูร ยมเยี่ยม (ศิลปินแห่งชาติ สาขาการแสดงเพลงพื้นบ้าน) คณะลำตัดแม่ประยูร และแม่ศรีนวล ขำอาจ คณะลำตัดหวังเต๊ะ ที่ทั้งสองท่านต่างก็มีบ้านเกิดที่ "ศาลายา" และต่อมากลายเป็นแม่เพลงพื้นบ้านที่มีชื่อเสียงในระดับชาติ การรวบรวมเพลงในครั้งนี้จึงได้รวบรวมผลงานส่วนหนึ่งของทั้ง ๒ ท่านนี้ไว้ด้วย เนื่องจากถือเป็นแม่เพลงชาวศาลายาที่สำคัญคนหนึ่ง

แม้ว่าพ่อเพลง-แม่เพลงชาวศาลายาส่วนใหญ่จะเสียชีวิตไปหลายท่าน แต่ในการศึกษาครั้งนี้ก็ได้พบกับพ่อเพลง-แม่เพลงจำนวนหนึ่งที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากพ่อเพลงแม่เพลงรุ่นก่อน ซึ่งจากการเก็บรวบรวมข้อมูลพบเพลงพื้นบ้านหลายชนิดที่ชาวบ้านไม่ได้ใช้ร้องแล้ว แต่ยังคงอยู่ในความทรงจำ โดยเพลงพื้นบ้านศาลายาที่พบนั้นแบ่งได้เป็น ๕ ประเภท ดังนี้ คือ

๑. เพลงกล่อมเด็ก
๒. เพลงประกอบการละเล่นของผู้ใหญ่
๓. เพลงประกอบการเล่นของเด็ก
๔. เพลงโต้ตอบ หรือเพลงปฏิพากย์
๕. เพลงประกอบพิธีกรรม

๑. เพลงกล่อมเด็ก

เพลงเห่กล่อม บทเห่กล่อม บทกล่อม หรือที่ทางภาคใต้เรียกว่า เพลงชาน้อง หรือ ช้าน้อง ภาคเหนือเรียก อื่อ-อื่อ-จา-จา และภาคอีสานเรียก สิก-จุง-จา นั้น ตรงกับภาษาอังกฤษว่า lullaby หรือ cradle song พจนานุกรม Webster New Twentieth Centenary Dictionnary of the English Language ฉบับ Unabridged ให้นิยามว่าเพลงกล่อมให้เด็กหยุดร้องไห้ หรือกล่อมให้หลับ อธิบายคำ lullaby ว่าเป็น a gentle song to quite or to put baby to sleep มีลักษณะเป็นสากล คือ มีอยู่หลายชาติหลายภาษา[๑๖]

แม้ว่าเพลงกล่อมเด็กจะเกิดขึ้นจากถิ่นดินแดนที่แตกต่างกันก็ตาม แต่ลักษณะเนื้อหาของเพลงนั้นจะสะท้อนความหมายออกมาคล้ายคลึงกัน เป็นต้นว่า แสดงให้เห็นถึงความรักของแม่ที่มีต่อลูก ความรู้สึกนึกคิดของคนในแต่ละท้องถิ่น ความเชื่อ ค่านิยม ประเพณี วัฒนธรรม ฯลฯ สิ่งเหล่านี้บางครั้งก็ไม่สามารถจะศึกษาได้จากตำราประวัติศาสตร์ หรือจากตำราอื่นใดได้ และแม้เพลงกล่อมเด็กนี้จะมิได้ทำให้เด็กหลับในทันที แต่ก็มีส่วนสำคัญในการช่วยให้เด็กรู้สึกผ่อนคลายด้วยท่วงทำนองที่อ่อนหวานและความรู้สึกอบอุ่น ปลอดภัย ได้รับการปกป้องดูแลจากผู้เป็นแม่หรือผู้ดูแล ทำให้เด็กนอนหลับและหลับอย่างเป็นสุข

จากการเก็บรวบรวมเพลงกล่อมเด็กในท้องถิ่นศาลายาปรากฏเนื้อเพลงดังนี้

---

[๑๖] มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. **บทกลอนกล่อมเด็กและบทปลอบเด็ก**. กรุงเทพมหานคร. โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๕.

เพลงเนื้ออ่อน

"เนื้อเอ๋ยเนื้ออ่อนเอย	ไม่หลับไม่นอนอ้อนแม่อยู่อาลัย
พี่เลี้ยงนางนมอยู่ไหนเอย	ไม่มาไกวให้เจ้านอน
นอนเอ๋ยนอนเสียเถิดเอย	ขวัญเจ้าจะเกิดในดอกบัว
แม่เลี้ยงเจ้าไว้ เอ๋ย	หวังว่าจะได้เป็นเพื่อนตัว
เจ้าทูนหัวลูกน้อย เอ๋ย ร้อยชั่ง	ร้อยชั่งร้อยช่วงเอ๋ยร้อยเป็นพวงมาลัย
ร้อยเอ๋ยร้อยแล้ว เอ๋ย	น้องแก้วเจ้าก็พิศฐานไป
คู่ครองของน้องอยู่ไหน เอ๋ย	พวงมาลัยสวมกร
ร่วมเรียงเคียงหมอน เอ๋ย	ร่วมที่นอนนะแม่นาง"

(สายทอง มาเจริญ. สัมภาษณ์)

เพลงเนื้อเย็น

"เนื้อเอ๋ยเนื้อเย็นเอย	หนีแม่ไปเที่ยวเล่นที่หาดทราย
คลื่นมันซัดมา เอย	มันจะพาให้จมหาย
แสนเสียดาย เอ๋ย	ลูกน้อยร้อยชั่ง"

(สายทอง มาเจริญ. สัมภาษณ์)

เพลงเนื้ออุ่น

"เนื้อเอ๋ยเนื้ออุ่นเอย	เนื้อละมุนคือสำลี
แม่ไม่ให้ใครต้อง เอ๋ย	แม่กลัวเจ้าจะหมองศรี
ต้นข้าวโพดสาลี	ป่านนี้จะโรยรา"

(สายทอง มาเจริญ. สัมภาษณ์)

เพลงนกขมิ้น

"นกขมิ้นเหลืองอ่อน เอ๋ย ค่ำแล้วจะนอนล่ะที่ไหน
นอนไหนนอนได้ เอย ตามสุมทุมพุ่มไม้ที่เคยนอน"

(สายทอง มาเจริญ. สัมภาษณ์)

เพลงนกเขา

"นกเขา เอ๋ย ขันตั้งแต่เช้าไปจวนเย็น
ขันให้ดังแม่จะฟังเล่น เอย เสียงเย็นๆลูกน้อยกลอยใจ"

(สายทอง มาเจริญ. สัมภาษณ์)

เพลงนกกาเหว่า

" นกกาเหว่าเอย ไข่ให้แม่กาฟัก
แล้วแม่กาหลงรัก นึกว่าลูกในอุทร
คาบเอาข้าวมาเผื่อกัน เอ๋ย คาบเอาเหยื่อมาป้อน
ปีกหางเจ้ายังอ่อนเอ๋ย ท้อแท้จะสอนบิน
แม่กาพาไปลูกไปหากิน เอ๋ย ที่ปากน้ำคงคา
ตีนก็เหยียบสาหร่าย ปากก็ไซร้หาปลา
กินกุ้งกินกั้ง เอ๋ย กินหอยกระพังและแมงดา
กินแล้วโผมา เอ๋ย มาจับต้นหว้าโพธิ์ทอง
ยังมีนายพราน หัวก็ล้านจะหงอง
เยี่ยมเยี่ยมมองมอง เอ๋ย ยกเอาปืนขึ้นจ้องแม่กาดำ
ลูกปืนก็ถูกซอกอก เอ๋ย แม่กาก็ตก มาจากรัง
ตัวหนึ่งจะต้มอีกตัวหนึ่งจะยำเอ๋ย เป็นเวรกรรมเสียจริงเอ๋ย"

(สายทอง มาเจริญ. สัมภาษณ์)

เพลงนกขมิ้นหัวเหลือง

“นกขมิ้นหัวเหลืองเอ๋ย คาบข้าวน้าเมือง เอ๋ยย่อยยับ
นาเมืองคนจน เอ๋ย ไม่มีคนจะคอยขับ
ต้องย่อยยับเสียหาย เอ๋ย เสียดาย เอ๋ย จริงๆเอ๋ย”

(สายทอง มาเจริญ. สัมภาษณ์)

เพลงนกขมิ้นเหลืองอ่อน

“นกขมิ้นเหลืองอ่อนเอ๋ย ค่ำแล้วจะนอนที่ไหน
นอนไหนนอนได้ เอ๋ย ตามสุมทุมพุ่มไม้ที่เคยนอน”

(สายทอง มาเจริญ. สัมภาษณ์)

เพลงนกเขาเถื่อน

“นกเขาเถื่อน เอ๋ย หากินกับเพื่อนก็กลับมารัง
สงสารแต่นกที่เขาขังเอ๋ย พลัดคู่วิวังเวงใจ”

(สายทอง มาเจริญ. สัมภาษณ์)

เพลงนกกระจาบหัวเหลือง

“นกกระจาบหัวเหลืองเอ๋ย คาบข้าวนาเมืองย่อยยับ
นาเมืองคนจน ไม่มีคนจะคอยขับ
ต้องย่อยยับหมดแล้ว เอ๋ย เจ้าแก้วตา”

(สายทอง มาเจริญ. สัมภาษณ์)

เพลงนกกลิ้งโคลง

“นกเอ๋ย เจ้านกกลิ้งโคลง หลงเข้าโพรงนกเอี้ยง
เจ้าของเขาเถียง อ้อยอิเอียง อ้อยอิเอียง เอ๋ย

เจ้าของเขาเถียงว่าหน้าไม่อาย แต่นกยังรู้ผิดหลังเอ๋ย
นักปราญช์รู้พลั้ง ไม่นัดหมาย
แต่ผิดก็ยอมรับผิดพอๆหลาย ต่อไปจงระวังอย่าพลั้ง”
(สายทอง มาเจริญ. สัมภาษณ์)

เพลงวัดนอก

“วัดเอ๋ยวัดนอก เอย ปลูกแต่ดอกแคแดง
ลูกคำยิ่งแพง เอย สาวน้อยจะห่มสีชมพู
เจ้าก็มีคู่แล้ว จะแต่งไปให้ใครดู
แต่งไปล่อชู้ เอย คนเขารู้กันเต็มใจ”
(สายทอง มาเจริญ. สัมภาษณ์)

เพลงวัดโบสถ์

“วัดเอ๋ยวัดโบสถ์เอย ปลูกข้าวโพดสาลี
ลูกเขยตกยาก แม่ยายเขาพรากลูกสาวหนี
ต้นข้าวโพดสาลี เอย ป่านฉะนี้ไรยรา”
(สายทอง มาเจริญ. สัมภาษณ์)

เพลงวัดสิงห์

“วัดเอ๋ยวัดสิงห์ เอ๋ย ปลูกกระทิงไว้หนึ่งต้น
พ่อขุนทองไปปล้น ป่านนี้ไม่กลับมา
คดข้าวใส่หอ เอ๋ย ถ่อเรือไปตามหา
เสียงข่าวเขาเล่าลือมา ว่าขุนทองตายแล้ว
เหลือแต่กระดูกแก้ว เอ๋ย น้องน้อยจะทำศพสามี”
(สายทอง มาเจริญ. สัมภาษณ์)

เพลงขุนทอง

“ขุนทองไปปล้น ป่านนี้ไม่กลับมา
คดข้าวใส่ห่อ ต่อเรือตามหา
เสียงข่าวเขาร่ำลือมา ว่าขุนทองตายแล้ว
เหลือแต่กระดูกแก้ว เอ๋ย น้องน้อยจะทำศพสามี”

(สายทอง มาเจริญ. สัมภาษณ์)

เพลงเรือเล่น

“เรือเอ๋ยเล่น เรือเล่นเอ๋ย สามเส้น สิบห้าวา
จอดเอาไว้ที่ตีนท่า เอ๋ย แลแสงแมลงทับ
พายกันไป เอ๋ย ฉับฉับว่าจะไปรับนางสิบสอง
เรือก้มจ่มคว่ำเอ๋ย ที่ปากน้ำแม่กลอง
เสียข้าวเสียของเอ๋ย เสียเงินเสียทองก็ไม่คิด
เหลือแต่ผ้าเช็ดหน้า ของเจ้าพระยาตีนติด
เหลือพระขันธ์สัมฤทธิ์ ติดท้ายเรือมา”

(สายทอง มาเจริญ. สัมภาษณ์)

เพลงเรือหงส์

“เรือหงส์ หลังคาพู่ห้อย ช่างงามหยดย้อย ห้อยสีชมพู”

(สายทอง มาเจริญ. สัมภาษณ์)

เพลงจันทร์เจ้า

“จันทร์เจ้าเอย ขอข้าวขอแกง
ขอแหวนทองแดง ผูกมือน้องข้า
ขอช้างขอม้า ให้น้องข้าขี่

ขอเก้าอี้ ให้น้องข้านั่ง
ขอเตียงตั่ง ให้น้องข้านอน
ขอละคร ให้น้องข้าเล่น
ขอยายเหม่น ตักน้ำตำข้าว
ขอยายอิน ทาขมิ้นเหลืองอ๋อย"

(สายทอง มาเจริญ. สัมภาษณ์)

เพลงเดือนหงาย

"เดือนเอ๋ยเดือนหงาย เอย ดาวกระจาย แจ่มแจ้ง
หนุ่มน้อยขอแป้ง ให้เจ้าไปแต่พอทา
ให้เจ้าไปมากนัก เอ๋ย ที่มักเขาจะนินทา
ให้เจ้าไปแต่พอทา ขวัญทิวาของเรียมเอย"

(สายทอง มาเจริญ. สัมภาษณ์)

เพลงเดือนทรงกลด

"เดือนเอ๋ยเดือนหงาย ดาวกระจายทรงกลด
อุ้มแก้วขึ้นท้ายรถ เอ๋ย ว่าจะไปชมจันทร์
พิศแลดูดาว เอ๋ย ดาวนั้นก็ไม่งามเหมือน
พิศแลดูเดือน เอย ช่างงามเหมือนดั่งน้องรัก"

(สายทอง มาเจริญ. สัมภาษณ์)

เพลงนางปทุม

"จะขอกล่าว เอ๋ย ถึงเรื่องราวนางประทุม
รูปก็สวยรวยระลุ่ม เกิดในพุ่มบุษบง
พระฤาษีลงทรง พบอนงค์ก็เก็บมาเลี้ยงไว้

เอ๋ย จนเติบใหญ่ขึ้นมา เอ๋ย พระฤาษีไปป่า
เอ๋ย นางปทุมกัลยา เจ้าก็ร้อยพวงมาลัย
ร้อยเอ๋ย ร้อยแล้ว เอ๋ย นางปทุมน้องแก้ว
เจ้าก็พิษฐานไป คู่ครองของน้องอยู่ไหน
เอ๋ย พวงมาลัยสวมกร รวมเรียงเคียงหมอน เอ๋ย
มาร่วมที่นอนนะแม่นา"

(สายทอง มาเจริญ. สัมภาษณ์)

เพลงนางนมพวง

"วันเอ๋ยวันนี้เอย จะไปซ่อมว่าง
ไปเจอนางนมพวง ตักน้ำรดแตง
ฝนฟ้าเจ้าข้าเอ๋ย ตกลงมาให้แรงๆ
ให้เย็นถึงรากแตง เย็นถึงนางน้องรัก"

(สายทอง มาเจริญ. สัมภาษณ์)

เพลงโอ้ละเห่

"โอ้ละเห่เอ๋ย สาเกต้นดก
ปลูกเอาไว้แถมพก หนุ่มน้อยจะมีเมีย
แค้นใจไอ้กระรอก เอ๋ย มากัดเอาดอกไปเสีย
หนุ่มน้อยจะชวดมีเมีย ว่าจะกินยาตาย
กินข้าวเหนียวนึ่ง เอ๋ย กินน้ำผึ้งกับขนมหวาน
กินเสียให้มันตาย เอ๋ย จะอยู่ใยจะเป็นคน"

(สายทอง มาเจริญ. สัมภาษณ์)

เพลงโอละเห่ โอละหึก

"โอ้เอยโอ้ละเห่เอย นอนเสียเถิด
นอนเสียเถิด ขวัญเจ้าจะเกิดในดอกบัว
แม่เลี้ยงเจ้าไว้เอย เพื่อจะได้เป็นเพื่อนตัว
หวังเจ้าทูนหัว ลูกน้อยเจ้ากลอยใจ"

(สายทอง มาเจริญ. สัมภาษณ์)

เพลงโยกเยก

"โยกเยกเอ๋ย น้ำท่วมมาถึงเมฆ
กระต่ายลอยคอ หมาหางงอ
กอดคอโยกเยก"

(สายทอง มาเจริญ. สัมภาษณ์)

เพลงศรีนวล

"กล้วยไม้อยู่ในแดนดง แต่ก็คงยังมีกลิ่นหอม
โชยกลิ่นคนธ์ถนอม ยังมีกลิ่นหอมเจ้าดอกไม้ไพร
กล้วยไม้ในป่านาแปลง กิ่งก้านแตกชูช่อไสว
โชยกลิ่นมาไกลแสนไกล ยามจะได้ถวายเชยชม
พลัดกิ่งอยู่ใต้กิ่งไม้ อาศัยน้ำค้างสายลม
เสียตัวไว้คอยคนชม ถ้าโชคนำสมคงจะได้ดี
เป็นบุญพาวาสนานำส่ง ออกมาพ้นจากดง
ก็พบกลิ่นราศี เสียตัวมานานหลายปี
งานบุญเหล่านี้ คงจะสุขสบาย"

(สายทอง มาเจริญ. สัมภาษณ์)

เพลงนกเขา

"นกเขาของเราแต่เก่าก่อน โผพรากจากจร
เจ้าก็ร่อนลืมรัง โอ้ โอ เจ้านกเขาดง
บินหลงลืมรัง มาลืมพุ่มไม้ใบบัง
มาลืมกระทั่งจู้ ฮุก กรู เคยขันคู เคยคู่เคลียเคล้า
ไฉนหนอเจ้าถึงมาลืมคู่ เขามีรักอื่นน่าชื่นน่าชู
มาลืมจู้ ฮุก กรู มาลืมจู้ ฮุก กรู
เจ้าลืมสนุก มาลืมจู้ ฮุก จู้ กรู"

(บำรุง พินิจกุล, สัมภาษณ์)

เพลงนกเอี้ยง

"นกเอี้ยงเอยมา เลี้ยงควายเฒ่า
ควายกินข้าว เขาด่าแม่ให้
นกเอี้ยงหัวโต"

(เหว่า พุ่มมรินทร์, สัมภาษณ์)

เพลงนกกระจาบปากสี

"นกกระจาบปากสี สามีภรรยา
ชวนกันมาทำรัง"

(เหว่า พุ่มมรินทร์, สัมภาษณ์)

เพลงประกอบการละเล่นของผู้ใหญ่

เพลงประกอบการเล่นของผู้ใหญ่นั้น เท่าที่พบในท้องถิ่นศาลายาในขณะนี้มีเพียงเพลงรำวงเท่านั้น เพลงรำวงนั้น มีที่มาจากเพลงรำโทน ซึ่งเริ่มมีมาตั้งแต่สมัยสงครามโลก ครั้งที่ ๒ เนื้อร้องของเพลงรำวงในศาลายาที่ยังคงดำรงอยู่มาในปัจจุบัน โดยมากสืบทอดกันในหมู่ลูกเสือชาวบ้าน และขบวนแห่ในงานบุญพื้นบ้านต่างๆ ซึ่งเพลงรำวงที่พบในศาลายานั้น มีเนื้อร้องดังนี้

เพลงช่อมาลี สำนวนที่ ๑

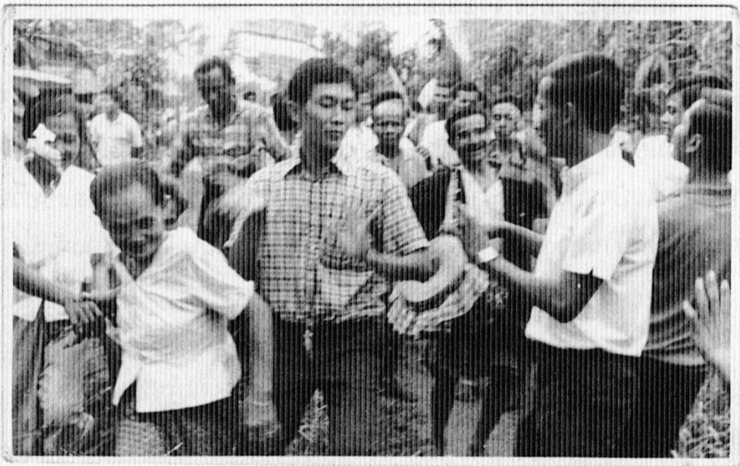
"เจ้าช่อมาลีคนดีของพี่ก็มา สวยจริงหนาสุดาแก้มแดง เอ้า
สวยจริงหนาสุดาแก้มแดง โอ้จันทร์ไปไหนทำไมถึงไม่ส่องแสง
เดือนมาแฝงแสงสว่าง เมฆน้อยลอยมาบัง เมฆน้อยลอยมาบัง
แสงสว่างก็จางหายไป ดอกฟ้าจะร่วงพวงพยอมโรยรา
ดอกฟ้าจะร่วงลงมาร่วงลงดิน เพราะรักเราสิ้นไม่มีเยื่อใย
ดอกฟ้าพลัดถิ่น เคยส่งกลิ่นหอมตลบตรึงใจ
แต่ไม่เท่าไหร่ก็หน่ายระอา"

(สายทอง มาเจริญ, สัมภาษณ์)

เพลงช่อมาลี สำนวนที่ ๒

"เจ้าช่อมาลีคนดีของพี่ก็มา สวยจริงหนาเวลาค่ำคืน
สวยจริงหนาเวลาค่ำคืน ดวงจันทร์ไปไหน
ทำไมถึงไม่ส่องแสง เดือนมาแฝงแสงสว่าง
เมฆน้อยลอยมาบัง เมฆน้อยลอยมาบัง"

(เกิด ไทยทวี, สัมภาษณ์)

ขบวนแห่นาคของชาวศาลายา (วัดมะเกลือ) ที่ใช้เพลงรำวง
(เอื้อเฟื้อภาพโดยคุณวลี สวดมาลัย)

เพลงช่อมาลี สำนวนที่ ๓

"เจ้าช่อมาลี คนดีของพี่ก็มา สวยจริงหนาเวลาค่ำคืน

สวยจริงหนาเวลาค่ำคืน โอ้จันทร์ไปไหนทำไมจึงไม่ส่องแสง

เดือนมะแว้งแสงสว่าง เมฆน้อยลอยมาบัง เมฆน้อยลอยมาบัง

ดอกฟ้าจะร่วง ลงเป็นพวงพยอม ดอกฟ้าจะร่วงลงตอม............."

(บำรุง พินิจกุล, สัมภาษณ์)

เพลงยวนยาเหล

"ยวนยาเหล ยวนยาเหล่ หัวใจว้าเหว่ไม่รู้จะเร่ไปหาใคร

จะซื้อเปลยวนที่ด้ายหย่อนๆ จะซื้อเปลยวนนั่นล่ะที่ด้ายหย่อนๆ

จะเอาน้องนอนไกวเช้าไกวเย็น"

(สายทอง มาเจริญ, สัมภาษณ์)

เพลงนางนวล

"เจอนางนวลกระบิดกระบวน ยั่วยวนใจชาย

ยักท่าจังหวะระบำ สวยงามสมดังตั้งใจ

ยักคิ้ว ยักเอว ยักไหล่ ตาชะม้ายไม่วายแลมอง"

(สายทอง มาเจริญ, สัมภาษณ์)

เพลงตามองตา

"ตามองตาสายตาก็จ้องมองกัน รู้สึกเสียวซ่านหัวใจ

รักฉันก็ไม่รัก หลงฉันก็ไม่หลง

ฉันยังอดโค้งเธอไม่ได้ เธอช่างงามวิไล

เหมือนดอกไม้ที่เธอถือมา

(ชาย) ขอดอกได้ไหม (หญิง) ไม่ได้หรอกพี่

(ชาย) ขอดอกได้ไหม (หญิง) ไม่ได้หรอกพี่
เจ้าของเขามี เขาจะว่าหนูเอา ”

(สายทอง มาเจริญ, สัมภาษณ์)

เพลงลามะลิลา

“ลามะลิลา ขั้นแรกเป็นมะลิซ้อน
พอแตกใบอ่อนเป็นมะลิลา”

(สายทอง มาเจริญ, สัมภาษณ์)

เพลงใกล้เข้าไปอีกนิด สำนวนที่ ๑

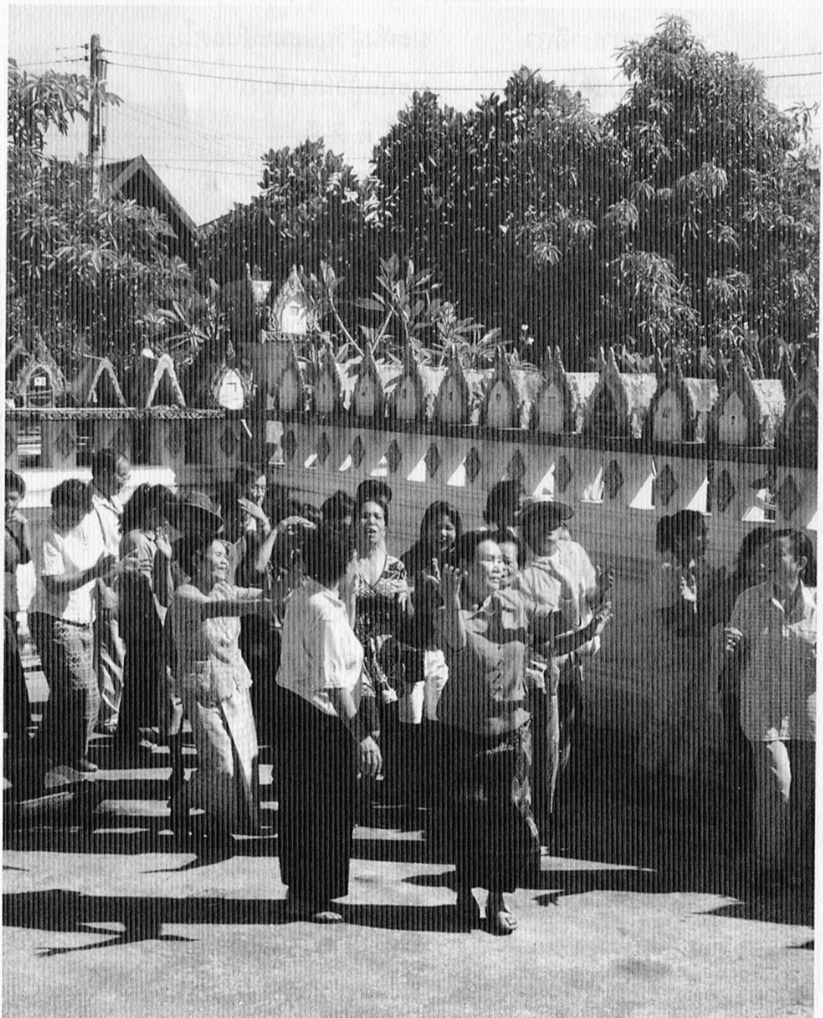
“ใกล้ล่ะเข้าไปอีกนิด ชิดๆล่ะเข้าไปอีกหน่อย
สวรรค์น้อยๆอยู่ในวงฟ้อนรำ รูปหล่อล่ะเขาเชิญมาเล่น
เนื้อเย็นล่ะเขาเชิญมารำ มองมานัยน์ตาแดงก่ำ
มะมารำล่ะกับพี่นี่เอย”

(สายทอง มาเจริญ, สัมภาษณ์)

เพลงใกล้เข้าไปอีกนิด สำนวนที่ ๒

“ใกล้เข้าไปอีกนิด ชิดล่ะเข้าไปอีกหน่อย
สวรรค์น้อยๆอยู่ในวงฟ้อนรำ รูปหล่อเขาเชิญมาเล่น
เนื้อเย็นเข้าเชิญมารำ มองมานัยน์ตาหวานฉ่ำ
โค้งแล้วไม่รำทำให้ฉันอาย”

(บำรุง พินิจกุล, สัมภาษณ์)

ขบวนรำแห่กฐินของชาวศาลายา ที่วัดสาลวัน พ.ศ. ๒๕๕๑

เพลงแขก (อะลีบาบา)

“อะลีบาบาบาลีบา มะหันสู้วันล่ะมะสันแตโย
มะหันสู้วันล่ะมะสันแตโย มะหันสู้วันนาลีมอ
สุดมะหยอลอลาลี ดี๊ ดี ดี ดี ดี
อีงาอีงาลาลาอาบูดอ อาหลีอาหลออะลาบอดี
ดี๊ ดี ดี ดี ดี ดี๊ ดี ดี ดี ดี โอ้ใครเล่าหนอจะมาฝากใจ
ใครเล่าหนอจะเป็นเนื้อคู่ บอกให้รู้จะตั้งตาแล
จะเป็นฮัทซีหรือว่าละแง จะเป็นคนไหนกันแน่
จะเป็นคนแก่ หรือคนบูดอ ดี๊ ดี ดี ดี ดี”

(สายทอง มาเจริญ, สัมภาษณ์)

เพลงเดือนดารา

“เดือนดาราเด่นบนฟ้านภาขาวผ่อง เด่นบนฟ้าน่ามอง
เชิญมาจองคู่รักเสียใหม่ เชิญมาจองคู่รักเสียใหม่
กอดดอกกระไรรำพัน คิดฝันกระไรรำพึง”

(บำรุง พินิจกุล, สัมภาษณ์)

เพลงเดือนจ๋าเดือน

“เดือนจ๋าเดือน สาวน้อยลอยเลื่อนเมื่อเดือนจากฟ้า
ยามเย็นไม่เห็นเธอมา ในอุราของพี่สะท้อน
เหนื่อยจริงต้องมาหยุดพัก มานั่งฝากรักกันเสียก่อน
สาวงามอย่าได้อาวรณ์ พี่จะพาน้องจรไปตอนเที่ยงคืน”

(เกิด ไทยทวี, สัมภาษณ์)

เพลงยามเย็น

"ยามเย็นเดินเล่นชายทุ่ง ผ้าขาวม้าคาดพุงนุ่งกางเกงขายาว
แต่งตัวไปยั่วสาวๆ นุ่งกางเกงขายาวผ้าขาวม้าคาดพุง"

(เกิด ไทยทวี, สัมภาษณ์)

เพลงหล่อจริงนะกานดา

"หล่อจริงนะกานดา งามตาจริงแม่สาวเอย
ที่นี่เขามีมีความสุข สนุกรื่นเริงหัวใจ
ที่นี่เป็นแดนสวรรค์ เธอกับฉันมาเล่นคงคา ๆ"

(บำรุง พินิจกุลและสุเมธ ชุ่มเชื้อ, สัมภาษณ์)

เพลงคืนเดือนหงาย

"ยามกลางคืนเดือนหงาย เย็นพระพายโบกพริ้วปลิวมา
เย็นอะไรก็ไม่เย็นจิต เท่าเย็นผูกมิตรไม่เบื่อระอา
เย็นร่มธงไทยปกไปทั่วหล้า เย็นยิ่งน้ำฟ้ามาประพรมเอย"

(เกิด ไทยทวี, สัมภาษณ์)

เพลงงามแสงเดือน

"งามแสงเดือนมาเยือนส่องหล้า งามใบหน้าเมื่ออยู่วงรำ
เราเล่นกันเพื่อสนุก เปลื้องทุกข์วายระกำ
ขอให้เล่นฟ้อนรำ เพื่อสามัคคีเอย"

(เกิด ไทยทวี, สัมภาษณ์)

โรงลิเกเป็นสถานบันเทิงของหนุ่มสาวชาววัดมะเกลือ
เพราะใช้เป็นสถานที่สำหรับปิดวิคฉายหนังเร่หรือแสดงลิเกเก็บค่าเข้าชม
ในบางคราวจะมีรำวง ภาพนี้ถ่ายในราวก่อน พ.ศ. ๒๕๐๐
(เอื้อเฟื้อภาพโดยคุณวลี สวดมาลัย)

เพลงดวงจันทร์วันเพ็ญ

"ดวงจันทร์วันเพ็ญ สวยเด่นอยู่ในนภา"

(เกิด ไทยทวี, สัมภาษณ์)

เพลงดอกอะไร

"นั่นดอกอะไร เสียบไว้ที่ในรูหู
ฉันอยากจะดูว่าดอกไม้นั้น จะเป็นจำปีหรือจะเป็นมะลิวัลย์

แม่ดอกไม้นั้น ขอให้ฉันจะได้ไหมเธอ ๆ”

(บำรุง พินิจกุลและสุเมธ ชุ่มเชื้อ, สัมภาษณ์)

เพลงสายบัว

“บัวสายบัว ให้น้องเตรียมตัวขันหมากจะมา
ขอเดือนสี่ล่ะจะไปแต่งเดือนห้า ขันหมากจะมาขอให้น้องเตรียมตัว”

(เกิด ไทยทวี, สัมภาษณ์)

เพลงทิณวงศ์แก้วตา

“โอ้เฮ โอ้เฮ เอาน้องนอนเปลล่ะพี่จะเป็นคนไกว
ทิณวงศ์แก้วตา มาหนีมารดาไปอยู่กลางไพร
ร่ำเรียนวิชา กับพระเจ้าตาที่ศาลาใหญ่”

(บำรุง พินิจกุล, สัมภาษณ์)

เพลงลอยกระทง

“วันเพ็ญเดือนสิบสอง น้ำก็นองเต็มตลิ่ง
เราทั้งหลายชายหญิง สนุกกันจริงวันลอยกระทง
ลอย ลอย กระทง ๆ ลอยกระทงกันแล้ว
ขอเชิญน้องแก้วออกมารำวง รำวงวันลอยกระทง ๆ
บุญจะส่งให้เราสุขใจ”

(บำรุง พินิจกุลและสุเมธ ชุ่มเชื้อ, สัมภาษณ์)

เพลงระบำชาวเกาะ

“รำระบำชาวเกาะ ฟังเพราะเสนาะจับใจ
เสียงน้ำหลั่งไหล เสียงน้ำหลั่งไหล กระทบหาดทรายดัง ครืน ครืน”

(สุเมธ ชุ่มเชื้อ, สัมภาษณ์)

เพลงแสงจันทร์เป็นพยาน

"แสงจันทร์เป็นพยานฉันด้วย คนสวยโค้งแล้วไม่รำ
หรือเห็นตัวฉันไม่งาม โค้งแล้วไม่รำทำให้ฉันอับอาย"

(เกิด ไทยทวี, สัมภาษณ์)

เพลงแหวนเอยที่เคยสวมก้อย

"แหวนเอยที่เคยสวมก้อย บุญน้องน้อยต้องลอยตามลม
ฉันปลูกรักไว้หวังจะได้เชยชม รักขื่นรักขมระทมใจเอย"

(เกิด ไทยทวี, สัมภาษณ์)

เพลงเธอรำก็ช่างน่าดู สำนวนที่ ๑

"เธอรำก็ช่างน่าดู ถ้าแม้นรำคู่จะเป็นบุญตา
อย่ามาทำ อย่ามาทำพูดจา เดี๋ยวจะว่าให้ได้อาย"
หวานคารมคำคมแง่งอน รู้ว่างอนจะมาวอนฉันทำไม
รับรักล่ะฉันก็ได้ไหม อุ๊ย ! ไม่ได้หวานใจเธอมี"

(เกิด ไทยทวี, สัมภาษณ์)

เพลงเธอรำก็ช่างน่าดู สำนวนที่ ๒

เธอรำช่างน่าดู ถ้าแม้นมีคู่ถึงจะเป็นบุญตา
อย่ามาทำ อย่ามาทำพูดจา เดี๋ยวจะว่าให้ได้อาย
หวานคารมขนมต้มครองแครง รู้ว่าแพงจะมาซื้อฉันทำไม
แถมนิดแถมหน่อยได้ไหม ๆ อุ๊ย! ไม่ได้น้ำตาลมันแพง

(บำรุง พินิจกุล, สัมภาษณ์)

เพลงขวัญเมือง

“ขวัญเมืองมาเคืองใจพี่ ค่ำคืนนี้ตัวพี่จะมารำ”

(เกิด ไทยทวี, สัมภาษณ์)

เพลงตาแก่อยากมีเมียสาว

“ตาแก่อยากมีเมียสาว ถือไม้เท้ายักแย่ยักยัน
ที่นี่เขามีอะไรกัน ที่นี่เขามีอะไรกัน
วัดสุวรรณ น่ะเขามีรำวง”

(บำรุง พินิจกุล, สัมภาษณ์)

เพลงเชิญมารำวง

“เชิญเถิดเชิญมารำวง ขอเชิญโฉมยงมาสู่วงรำ
อย่าเอียงอย่าอาย อย่าหน่ายอย่าแหนง
อย่าระแวงให้ฉันชอกช้ำ คนสวยขอเชิญมารำ
โปรดเชื่อน้ำคำ อย่าได้ล้ำล่วงเกิน”

(เกิด ไทยทวี, สัมภาษณ์)

เพลงพายเรือจะไปตามหมอ

“พายเรือจะไปตามหมอ พอเรือติดตอล่ะมานั่งเกาหิด”

(เกิด ไทยทวี, สัมภาษณ์)

เพลงใจหนอใจ

“ใจหนอใจ เปิดได้เหมือนบานประตู
จะเปิดให้ดูหัวใจ ปลูกรักไว้คนละต้น
ของใครจะโค่นก่อนใคร”

(เกิด ไทยทวี, สัมภาษณ์)

เพลงไชโย

"ไชโย ไชโย ชัยยะ มีชัยชนะต้องสามัคคี
ร่วมใจกันเถิดน้องพี่ ๆ สามัคคีกันเถิดพวกเรา ๆ
จันทร์เพ็ญลอยเด่นบนฟ้า แสงนภาช่างดูสดใส
ทับคางก็ศิวิไลย์ มหิดลก็ศิวิไลย์ เพราะเราร่วมใจกันสามัคคี"

(สุเมธ ชุ่มเชื้อ, สัมภาษณ์)

เพลงดึงเสื้อผ้า

"ดึงล่ะมาดึงเสื้อผ้า พี่จ๋าอย่าดื้ออย่าดึง
สาลิกาบินมาจับต้นข่อย สาลิกาบินมาจับต้นข่อย"

(บำรุง พินิจกุล, สัมภาษณ์)

เพลงยิ้มให้กัน

"ยิ้มให้กันนั้นแหละดี ยิ้มอีกทีจะได้ไหม"

(หยวก สวัสดีมี, สัมภาษณ์)

เพลงหนูจ๋า

"หนูจ๋าหนูคนดี หนูมาคืนนี้หนูจะรำกับใคร
หนูรำกับพี่หน่อยได้ไหม (ชาย) อุ๊ย! ไม่ได้หรอกพี่ผู้ใหญ่เขามา"

(หยวก สวัสดีมี, สัมภาษณ์)

เพลงปักเป้า

"ปักเป้าถลาเล่นลม ชื่นชมกระชั้นกระชิด
ยักไหล่ส่ายหน้านิดๆ ปักเป้าแผลงฤทธิ์น่ารัก"

(บำรุง พินิจกุล, สัมภาษณ์)

เพลงทิงโนงโนง

"ทิง โนง ทิง โนง นกเอี้ยงโครงมาจับหลังคา
เห็นแมวแจวเรือ เห็นเสือไถนา เห็นไก่มาหัดรำไทยอยู่กลางพนา
เห็นช้างเคียงมากู่เหมือนท่ารำวง"

(สายทอง มาเจริญ, สัมภาษณ์)

เพลงพลับพลึง

"พลับพลึงช่อใหญ่ ปลูกเอาไว้ที่ในแดนดง
ดอกกำลังจะบาน น้ำค้างกำลังจะลง
รักใหม่ก็เข้ามาซ้อน รักก่อนก็ต้องถอยลง ๆๆๆ"

(สายทอง มาเจริญ, สัมภาษณ์)

เพลงอยุธยารำลึก

"อยุธยาเมืองเก่าของเราแต่ก่อน จิตใจอาวรณ์มาเล่าสู่กันฟัง อยุธยา
แต่ก่อนนี้ยังเป็นดังเมืองทอง ของพี่น้องเผ่าพงษ์ไทย
เดี๋ยวนี้ซิเป็นเมืองเก่า ชาวไทยแสนเศร้าถูกข้าศึกรุกราน
ชาวไทยทุกคนหัวใจร้าวราน ข้าศึกเผาผลาญวอดวาย
เราชนชั้นหลังมองแล้ววุ่นวาย อนุสรณ์เตือนใช้ชาวไทยจงมั่น
สมัครสมานร่วมใจกันสามัคคี คงจะไม่มีใครกล้าราวีชาติไทย"

(สายทอง มาเจริญ, สัมภาษณ์)

เพลงศึกบางระจัน

“ศึกบางระจัน จำให้มั่นพี่น้องชาติไทย
เกียรติประวัติสร้างไว้ แต่ชนชาติไทยรุ่นหลัง
แม้ชีวิตยอมอุทิศ คราชาติอับปาง
เลือดไทยต้องมาไหลหลั่ง ทาทั่วผืนแผ่นดินทอง
ไทยจงเป็นไทย มิใช่ชาติเป็นเฉลย
ไทยมิเคยถอยร่นชนชาติศัตรู บางระจันแม้สิ้นอาวุธจะสู้
สองดาบฟาดฟันศัตรู สู้จนชีพตนมลาย
ตัวตายดีกว่าชาติตาย เพียงเลือดหยาดสุดท้าย
ขอให้ไทยคงอยู่ แดนทองของไทยมิใช่ศัตรู
แม้ใครรุกรานต้องสู้ เพื่อกู้แหลมถิ่นไทยงาม”

(สายทอง มาเจริญ, สัมภาษณ์)

เพลงความซื่อสัตย์

“ความซื่อสัตย์ เป็นสมบัติของคนดี
ถ้าใครไม่มีชาตินี้ เอาดีไม่ได้
มีความรู้ท่วมหัว เอาตัวไม่รอดถมไป
คดโกงแล้วใคร จะรับไว้ร่วมงานเอย”

(สายทอง มาเจริญ, สัมภาษณ์)

เพลงเจ้าช่อดอกรัก

“โอ้เจ้าช่อดอกรัก หัวอกจะหักเสียแล้วหนอเจ้า
ความรักของพี่หนักอก ชะ ความรักของพี่หนักอก
เหมือนเข็นครกขึ้นเขา

(นอย นอย นอย หน่อย น้อย หน่อย น้อย นอย หน่อย น้อย นอย
ล่ะนอยหน่อย เอย ชะ ชะ หน่อยละนอยหน่อยเอย)

โอเจ้าช่อจำปี มาฟังคำพี่น้องยังหวั่นใจ
เชื่อกระไรใจชาย โอ๊ยๆ เชื่อกระไรใจชาย
เชื่อไม่ได้หรอกเอย

(นอย นอย นอย หน่อย น้อย หน่อย น้อย นอย หน่อย น้อย นอย
ล่ะนอยหน่อย เอย ชะ ชะ หน่อยละนอยหน่อยเอย)

พี่รักน้องจริงจริง เอาปืนมายิงพี่ก็ยอมตาย ๆ
พี่รักท่านพ่อตา นี่ล่ะหนาพี่ชาย

(นอย นอย นอย หน่อย น้อย หน่อย น้อย นอย หน่อย น้อย นอย
ล่ะนอยหน่อย เอย ชะ ชะ หน่อยละนอยหน่อยเอย)"

(สายทอง มาเจริญ, สัมภาษณ์)

เพลงสาวชาววัง

"สาวชาววัง เอวเล็กเอวบางปะแป้งปาหยัน
เสื้อแดงเป็นของใครกัน ถ้าเป็นของฉันฉันรักตายเลย

(สายทอง มาเจริญ, สัมภาษณ์)

เพลงแหงนดูดาว

แหงนดูดาวเมื่อคราวฟ้าสาง คนรักเขามาจืดจาง
มาเหินห่างเสียนี่กระไร กับเราเขาไม่อยากรำ
เขาทำกระบิดกระบวน ...."

(สายทอง มาเจริญ, สัมภาษณ์)

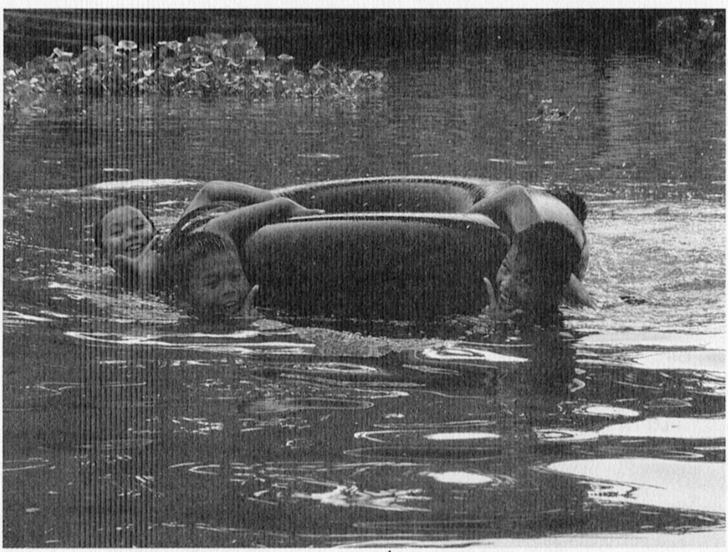
เพลงประกอบการเล่นของเด็ก

เป็นเพลงที่ใช้ร้องในระหว่างการเล่นของเด็ก บ้างร้องเดี่ยว บ้างร้องกลุ่ม ในท้องถิ่นศาลายา เด็กๆ ในอดีตก็นิยมร้องเพลงประกอบการเล่าของเด็กเช่นกัน จากการรวบรวมเพลงประกอบการเล่าของเด็กในศาลายา ปรากฏเนื้อร้องดังนี้

เพลงจ้ำจี้

“จ้ำจี้มะเขือเปราะ	กะเทาะหน้าแว่น
พายเรือออกแอ่น	กระแท่นต้นกุ่ม
สาวๆหนุ่มๆอาบน้ำท่าไหน	อาบน้ำท่าวัด
เอาแป้งไหนผัด	เอากระจกที่ไหนส่อง
เยี่ยมๆมองๆ	ขายขนมทองร้องเน้อ”

(เกิด ไทยทวี, สัมภาษณ์)

เด็กๆ ในคลองมหาสวัสดิ์กับวิถีชีวิตชาวคลอง

เพลงรีรีข้าวสาร

"รีรีข้าวสาร สองทะนานข้าวเปลือก
เลือกท้องใบลาน คดข้าวใส่จาน
โปรยทานคนข้างหลัง"

(บำรุง พินิจกุล, สัมภาษณ์)

เพลงมอญซ่อนผ้า

"มอญซ่อนผ้า ตุ๊กตาอยู่ข้างหลัง
นั่งเผลอ คอยระวัง ตุ๊กตาอยู่ข้างหลังระวังจะถูกตี"

(สุเมธ ชุ่มเชื้อ, สัมภาษณ์)

เพลงโต้ตอบ หรือเพลงปฏิพากย์

เพลงปฏิพากย์ เป็นเพลงที่ร้องโต้ตอบกัน ๒ ข้าง ระหว่างฝ่ายชายและฝ่ายหญิงและต้องเป็นเพลงปฏิภาณ คือร้องแก้โต้ตอบกันอย่างฉับพลันด้วย เพราะเป็นการร้องสดบนเวทีกลางลานบ้านต่อหน้าผู้คนเป็นจำนวนมาก ร้องเล่นกันได้เป็นเวลานาน ในท้องถิ่นศาลายาพบเพลงปฏิพากย์นี้จำนวนหนึ่ง แต่เนื่องจากพ่อเพลงแม่เพลงพื้นบ้านทั้งหมดล้วนเลิกร้างจากการร้องเพลงมาแล้วไม่น้อยกว่า ๒๐ ปี จึงทำให้ไม่สามารถจดจำเนื้อเพลงได้ทั้ง โดยปรากฏชนิดของเพลงและเนื้อเพลงดังนี้

เพลงเรือ

เพลงเรือ เป็นเพลงร้องเล่น โต้ตอบกัน ร้องเล่นกันในเรือ ผู้เล่นแยกเป็น ชายลำหนึ่ง หญิงลำหนึ่ง พ่อเพลง แม่เพลงมักนั่งกลางลำ มีลูกคู่คอยร้องรับ ช่วยพายเรือ ตีฉิ่ง ตีกรับ หรือปรบมือให้จังหวะ นิยมเล่นในเดือน ๑๑- ๑๒ (ตุลาคม-พฤศจิกายน) เพราะมีน้ำมาก บางครั้งก็เล่นเพลงกันบนบก

ร้องกลางลานบ้านก็มี สายทอง มาเจริญ แม่เพลงวัดสุวรรณเล่าว่า *"สมัยก่อนเคยมีร้องเพลงเรือ แต่เดี๋ยวนี้ไม่มีแล้ว จำเนื้อได้กระท่อนกระแท่น"* เนื้อร้องที่แม่เพลงกล่าวถึงมีดังนี้

"เรือเอ๋ยเรือกัญญา หลังคาใบบัว เอ้า เฉี้ยบ เฉี้ยบ
ฝนตกไม่รั่ว มันก็เทลงมา"

(สายทอง มาเจริญ, สัมภาษณ์)

นอกจากนี้ยังมีเพลงเรือของลำตัดคณะแม่ประยูร โดยแม่ประยูร ยมเยี่ยม ดังนี้

เอ่อ เอิง เอิง เอย
เดือนสิบเอ็ดน้ำนองเดือนสิบสองน้ำทรง กระผมก็เข็นเรือลงหน้าท่า
ชวนเปาะชวนเปาะทั้งลูกน้องทั้งลูกคู่ ซักซ้อมกันอยู่กันมา
วันนี้ได้มาประสบและได้มาพบแม่เพลง แล้วคงจะได้ครื้นเครงเฮฮา
คนไหนกันแน่ที่เป็นแม่ล่ะก็เพลงเรือ มาลองมาว่าสิกันคนล่ะเหงื่อเถิดหนา
พูดถึงเรือกระผมนะท่านผู้ชมที่มา แม่ยูรน้องรักแม่ชักอย่าช้า
ฉันมีเรืออยู่หนึ่งลำมันจอดประจำหน้าท่า เรือฉันนะมันเรือเก่าแม่นงเยาว์จ๋า
เรือฉันมันแย่ทอดแหหาปลา แล้วตอนนี้หัวมันยังรั่วและอ้า
รอยมันแตกมาแต่เก่ายังไม่ได้เอา... เรือของเธอนี่แหมเอ้อเหออย่างว่า
ยังหาที่จอดไปไม่ตลอดเสียแล้วล่ะหนา เห็นว่าแม่ประยูรแม่คุณมีท่า
ขอให้จอดซักหน่อยแม่น้องน้อยแก้วตา ฉันจะไปจอดเฉยๆเอาหัวเกยกอหญ้า
เอาหัวเทียบเข้าไปหน่อยแล้วฉันจะถอยออกมา แม่ยูรจะคิดค่าท่าฉันเท่าไหร่เอย

(ลูกคู่รับ)

ภาพการสาธิตการร้องเพลงเรือ ที่ท่าหน้าวัดสุวรรณ
โดยนักศึกษาวิชาวรรณกรรมพื้นบ้าน คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

เอ่อ เออ เอิง เอย

ได้ยินสุนทรที่เขามาวอนประวิง แม่ประยูรน้องหญิงไม่รอช้า
นี่แม่คันทองเอ๋ยนี่ทองคำ จำจะต้องตอกน้ำวาจา
จะต้องร้องเล่นออกไปเป็นทำนอง ได้ยินว่าหนุ่มน่ะเขามาร้องเรียกหา
จะเป็นชาวเมืองนนท์หรือจะเป็นคนเมืองไหน จำจะต้องออกไปดูหน้า
พอเปิดประตูก็เจอะพ่อหนูพอดี อ๋อออกะเหนาะน่ะเหรอพี่มาหา
มาคอยตัวฉันเอ๊ะคงจะนานไปซักหน่อย มายืนหอบกันจนลิ้นห้อยเชียวหนา
แดดก็กล้าอีกทั้งลมก็กรู เพราะมันเป็นก็เอ๋ยฤดูเดือนห้า
แดดก็กล้าพี่พายเรือมาก็ว่ายันค่ำ คงคอแห้งล่ะว่าหิวน้ำใช่ไหมล่ะ
จอรอฉันก่อนพักผ่อนเสียให้สำราญ ไปนั่งที่หัวก็เอ๋ยสะพานริมท่า
ฉันก็รับพวกเธอเอาไว้เสมอหน้าท่า ครั้นจะเรียกขึ้นบ้านก็เสียคานชายคา
รอคอยน้ำข้าวล่ะที่ฉันจะเอาลงมา ฉันรอรินเอาไว้ท่าพ่อละออเลย

(ลูกคู่รับ)

(ประยูร ยมเยี่ยม,ลำตัดคณะแม่ประยูร)

เพลงพวงมาลัย

เพลงพวงมาลัยเป็นเพลงเก่าแก่ ร้องเล่นกันมานานในภาคกลาง เอกลักษณ์เฉพาะ คือ จะขึ้นต้นด้วย เอ้อระเหยลอยมา และลงท้ายด้วย เอย มีทั้งเพลงพวงมาลัยสั้น และเพลงพวงมาลัยยาว บางท้องถิ่นนำไปประกอบการละเล่นพื้นบ้าน “ เล่นลูกช่วง” เพลงพวงมาลัยมีสำนวนเนื้อร้องแตกต่างกันไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปฏิภาณของผู้ร้อง ปัจจุบันก็ยังร้องเล่นในเทศกาลต่างๆ นอกจากเล่นที่ลานบ้านแล้วยังแสดงบนเวทีได้

ในท้องถิ่นศาลายา พบเพลงพวงมาลัยอยู่สำนวนหนึ่ง ปรากฏอยู่ในเพลงชุดทำขวัญนาค (กล่อมนาค) ของแม่เพลงบำรุง พินิจกุล ปรากฏเนื้อร้องดังนี้

"เอย นอนเสียเถิดแม่จะกล่อม งามจริงพริ้งพร้อม ดั่งเลขา
ความรักของแม่ เอ่อ เอิง เอย ใครจะแม้น
แม่แกว่งไกวด้วยแรง แขนหลับนิทราเอย
อุ้มลูกชายขึ้นใส่เปล ๆ ปากแม่ก็เห่มือแม่ก็ไกว
หลับตาเสียเถิดนะลูก โอ้พ่อบุญปลูกแม่จะกล่อมให้
แม่เลี้ยงเจ้าแต่เล็กจนโตๆ เป็นบุญอักโขจึงรอดมาได้
ริ้นไม่ให้ไต่ ไรไม่ให้ตอมๆ แม่สู้ถนอมลูกชาย
ถึงลำบากแม่นี้ไม่บ่นๆ ความยากความจนแม่ก็ทนเลี้ยงได้
มีน้อยหรือว่ามีนิดๆ แม่ยังถือติดเอามาฝากลูกชาย
บวชให้แม่สักหนึ่งพรรษา บวชให้พ่อพรรษา
พอสึกออกมาแล้วแม่จะหาเมียให้ พรุ่งนี้พ่อจะเป็นสงฆ์
สาวกพุทธองค์ได้ห่มผ้าไตร พวงเจ้าเอ๋ยมาลัย
ลอยไป ลอยมาเอย"

(บำรุง พินิจกุล, สัมภาษณ์)

เพลงฉ่อย

เพลงฉ่อยเป็นเพลงพื้นบ้าน มีลักษณะของกลอนหัวเดียวเช่นเดียวกับเพลงปฏิพากย์ชนิดอื่น วิธีเล่นจะสนุกและรวดเร็วกว่าเพลงเรือ จะเริ่มต้นด้วยกลอนไหว้ครู และเกริ่นใช้กลอนเพลง มีต้นเสียง ใช้ลูกคู่ปรบมือรับเป็นจังหวะ ปัจจุบันในท้องถิ่นศาลายา ยังมีแม่เพลงอุดม แม่เพลงวัดสาลวันที่ยังร้องเพลงฉ่อยได้ แต่เนื่องจากมีอายุมากจึงจำเนื้อร้องได้บางส่วน ดังนี้

ชาย เอิง..เอย เห็นสาวมาจะไปดูสาวบ้าง สาวสวยกระมัง จะอยู่เป็นหนุ่ม
ทำไม ขี้ผึ้งปากผีจะมาสีปากพูด ใบหน้าทาตูด ใบ้เอวใบ้ไหล่

	พักก็ใส่เสื้อให้มันสมทรง	แล้วพี่ก็นุ่งโสร่งตาลาย
	สาวเห็นพี่ใส่เสื้อสมทรง	ต้องเลิกซิ่นแอ่นทรงมาให้พี่ใส่
	เอ่ ชา เอ๊ ช้า ชา ฉ่า ชา หน่อยแม่	
หญิง	เอย ซิ่นแอ่นอกทรงมาให้พี่ใส่	ได้ยินเสียงแจ้วแจ้วแว่วสำเนียง
	เสียงใครมาลั่นเสียงอยู่ที่ไหน	พาเผยพระแกลแล้วแลมอง
	สองตาสอดส่องออกไป	พี่มายืนแอบกันอยู่ที่กองฟาง
	หรือพี่มายืนบังกอไผ่	พี่อยากจะกินเม็ดบัวหรือถั่วต้ม
	หรือพี่อยากจะอมเม็ดใน	
	เอ่ ชา เอ๊ ช้า ชา ฉ่า ชา หน่อยแม่	
ชาย	เอย พี่อยากจะกินเม็ดบัวหรือถั่วต้ม	หรือพี่อยากจะอมเม็ดใน
	พี่มาธุระที่ตรงนี้	พี่ไม่เลยไปที่ตรงไหน
	ให้แม่หนูมาแย้มปากกรอก	ตัวพี่จะเข้าไปบอกความใน
	เอ่ ชา เอ๊ ช้า ชา ฉ่า ชา หน่อยแม่	
หญิง	เอย ตัวพี่จะเข้าไปบอกความใน	
	กรอกทางเหนือมันเป็นกรอกหญ้า	ถัดลงมามันเป็นกรอกยาย
	หรือจะกลับไปเข้ากรอกเก่า	หรือที่ตามบ้านเจ้าก็ไป
	เอ่ ชา เอ๊ ช้า ชา ฉ่า ชา หน่อยแม่	
ชาย	เอย หรือจะกลับไปเข้ากรอกเก่า	หรือที่ตามบ้านเจ้าก็ไป
	กรอกเก่ากรอกแก่กรอกแม่กรอกย่า	กรอกบิดรมารดาพี่ก็ไม่ไป
	พี่เห็นกรอกน้องสวยอยู่ข้าง ๆ	ขอพี่เข้าไปบ้างเป็นไร

เอ่ ชา เอ๊ ช้า ชา ฉ่า ชา หน่อยแม่

หญิง เอย พี่เห็นกรอกน้องสวยอยู่ข้าง ๆ ขอพี่เข้าไปบ้างเป็นไร
ให้ปลดผ้าขนหัวมุดรั้วกั้น เชิญพี่คลานเข้ามาข้างใน
เอ่ ชา เอ๊ ช้า ชา ฉ่า ชา หน่อยแม่

ชาย เอย มุดรั้วกั้นเชิญพี่คลานเข้ามาข้างใน
ไอ้ตัว ไอ้ต้อย พี่ก็เลยเข้าพ้น เหลือแต่ย่ามติดก้นสองใบ
เอ่ ชา เอ๊ ช้า ชา ฉ่า ชา หน่อยแม่

หญิง เอย ไอ้ตัว ไอ้ต้อย พี่ก็เลยเข้าพ้น เหลือแต่ย่ามติดก้นสองใบ
ให้ตัดเอาย่ามไปโยนเอาไว้ที่โคนกอหญ้า จะเอา....แม่มันมาทำไม
เอ่ ชา เอ๊ ช้า ชา ฉ่า ชา หน่อยแม่

ชาย เอย จะเอา....แม่มันมาทำไม
ไอ้หนู ไอ้หนี มันก็มีนะไม่งาม เดี๋ยวจะกัดเอาย่ามลูกมะนาว
ของพี่ก็จะไหล
ไอ้ลูกมะนาวพี่มีอยู่สองหน่วย ให้น้องเอาเข้าไปด้วยข้างใน
เอ่ ชา เอ๊ ช้า ชา ฉ่า ชา หน่อยแม่

หญิง เอย ไอ้ลูกมะนาวพี่มีอยู่สองหน่วย ให้น้องเอาเข้าไปด้วยข้างใน
ให้พี่เอาห่อพกแล้วห่มผ้า เอาไปฝากมารดาของพี่ชาย
ให้แม่พี่บีบน้ำพริก ให้พ่อพี่ขยิกให้เพลินใจ
เอ่ ชา เอ๊ ช้า ชา ฉ่า ชา หน่อยแม่

ชาย อง งง โงย ให้แม่พี่บีบน้ำพริก ให้พ่อพี่ขยิกให้เพลินใจ
เปรี้ยวเปรี้ยวหวานหวานแม่พี่ไม่อม เพราะแกกลัวแสลงลมของแกตาย
เอ่ ชา เอ๊ ช้า ชา ฉ่า ชา หน่อยแม่

หญิง เอย เปรี้ยวเปรี้ยวหวานหวานแม่พี่ไม่อม
เพราะแกกลัวแสลงลมของแกตาย เมื่อแกกลัวแถลงลงของแกตาย
เมื่อแกกลัวแถลงลมก็ให้แกอมเสียแต่ครึ่ง เราจะให้มันถึงเม็ดใน
เชิญสิคะ เชิญเข้าสิขา เชิญพี่ไปเคหาก็ไม่เป็นไร
ไปกินหมากดิบหรือยาดำ ที่บ้านน้องชักคำก็ยังได้
เอ่ ชา เอ๊ ช้า ชา ฉ่า ชา หน่อยแม่

ชาย เอย ไปกินหมากดิบหรือยาดำ ที่บ้านน้องชักคำก็ยังได้
แลเห็นอีขาวอีเขียวแยกเขี้ยวอยู่สะพรั่ง เลยยืนรออยู่ที่ข้างหัวบันได
แม่คุณแม่ขาดูหมาให้พี่ด้วย อย่าให้หมากัดคอของพี่ได้
เอ่ ชา เอ๊ ช้า ชา ฉ่า ชา หน่อยแม่

หญิง เอย แม่คุณแม่ขาดูหมาให้พี่ด้วย อย่าให้หมากัดคอของพี่ได้
ตัวเมียมันเล่ามันบ้า ตัวผู้มันปรานหมาวัดถึงจะเห่าก็ไม่กัดใครได้
มือหนึ่งก็ถือไม้เรียว ตีนก็เกี่ยวคอหมาไว้
ชาติไว้หมามักแม่ มักแม่ ฝันร้องแฮ่ไม่ฟัง
ประเดี๋ยวโขลกเสียด้วยราง ให้หัวกระจาย
เอ่ ชา เอ๊ ช้า ชา ฉ่า ชา หน่อยแม่

ชาย เอย ชาติไว้หมามักแม่มักแม่ ฝันร้องแฮ่ไม่ฟัง
ประเดี๋ยวโขลกเสียด้วยราง ให้หัวกระจาย

แลเห็นเจ้าของกับหมาไล่ปากันวุ่น มันเล่นที่ใต้ถุนครัวไฟ
เอ่ ชา เอ๊ ช้า ชา ฉ่า ชา หน่อยแม่

หญิง เอย แลเห็นเจ้าของกับหมาไล่ปากันวุ่น มันเล่นที่ใต้ถุนครัวไฟ
พ่อแม่ทั้งหลายหญิงชายที่มา ดูเจ้านี่พูดจาหยาบคาย

ผู้หญิงผู้หญ้งเขาก็นั่งเป็นแถว ขออภัยเขาบ้างแล้วหรือไฉน
เองอย่าไปหลงตัณหาบ้าโลกีย์ เวลาหิวกินหรือหือไม่ได้
เอ่ ชา เอ๊ ช้า ชา ฉ่า ชา หน่อยแม่

(อุดม ตามศรี, สัมภาษณ์)

ลำตัด

ลำตัดถือเป็นการแสดงเพลงที่แสดงให้เห็นฝีมือการลับฝีปากของทั้งฝ่ายชายและฝ่ายหญิงโดยตรง มีทั้งบทเกี้ยวพาราสี บทต่อว่า เสียดสี การเล่นลำตัดผู้ร้องจะร้องสลับกันระหว่างพ่อเพลงแม่เพลงตลอด เพลงที่ร้องไม่เอื้อนมาก จะลงท้ายให้เข้ากับจังหวะกับการตีรำมะนา เมื่อคนร้องๆจบหนึ่งบท คนตีรำมะนาจะทำหน้าที่เป็นลูกคู่ร้องรับ เช่นนี้หลายๆเที่ยวสลับกันโดยยึดขั้นตอนการเล่นตามลำดับ การเล่นลำตัดนี้มักแทรกเพลงพื้นบ้านชนิดอื่นๆ เข้าไปด้วยเช่น เพลงอีแซว เพลงเกี่ยวข้าว

ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า “ศาลายา” มีแม่เพลงชื่อดังอยู่ ๒ ท่าน คือ แม่ประยูร ยมเยี่ยม คณะลำตัดแม่ประยูร และ แม่ศรีนวล ขำอาจ คณะลำตัดหวังเต๊ะ ผู้วิจัยจึงจะได้นำเนื้อร้องลำตัดของทั้ง ๒ ท่านมาแสดงไว้ ดังนี้

การแสดง "ลำตัดมหาสนุก คณะหวังเต๊ะ – แม่ศรีนวล"

โดย ขวัญตา ระดึงหิน แม่ประยูร ยมเยี่ยม

แม่ศรีนวล ขำอาจ เสมียน นิลพฤกษ์ ปรีชา เคี่ยมสักขี

ขวัญตา	เคารพสามตามติด	ต้องลองสะกิดดูหน่อย
แม่ประยูร	แหมไอ้แก่มากไอ้หนุ่มน้อย	น่ะฟังเขาปล่อยคารม
ขวัญตา	มานั่งกันหน้าระเหย	เชียวนะพ่อเตยต้นต่ำ
แม่ประยูร	ศุภสร้อยถ้อยคำ	น่ะมีทั้งคำทั้งคม
ขวัญตา	ว่าวันนี้หนอนาย	จะเอาอย่างไรกันแน่
แม่ประยูร	ใครพากย์เสียล่ะต้องแพ้	พ่อแพรไหมพรม
ขวัญตา	เพลี่ยงพล้ำรำส่ง	ไล่ออกจากวงไปเลย
แม่ประยูร	ไปอยู่งามทรามเชย	ต้องปล่อยระเหยลอยลม
แม่ศรีนวล	บรรดาลำตัด	เขาเลือกคัดกันมาว่า
แม่ประยูร	ใครไม่ดีมีวิชา	วันนี้ต้องว่ากันให้จม
แม่ศรีนวล	วันนี้ต้องว่ากันให้เข็ด	
แม่ประยูร	วันนี้ต้องปล่อยทีเด็ด	ให้ระบมเม็ดมะยม
แม่ศรีนวล	ไม่ต้องเคือง ไม่ต้องโกรธ	เราขอโทษกันเสียก่อน
แม่ประยูร	พอถึงลำตัดบางตอน	มันค่อยๆ ขึ้นขม
แม่ศรีนวล	จะมาเคืองกันไม่ได้	ไม่ว่าใครก็แล้วแต่
แม่ประยูร	ไม่ว่าไอ้หนุ่มหรือไอ้แก่	วันนี้ต้อง...เงื่อนปม
แม่ศรีนวล	ไม่ว่าหนุ่มหรือแก่	วันนี้จะแน่สักแค่ไหน
แม่ประยูร	ถึงเราจะเป็นรุ่นใหญ่	ไม่ยอมให้ใครมาลูบคม
ลูกคู่รับ	ยาบินติยา ยาบินติยา.....	
	นิ่งนั่งฟังก่อน	จะมาพักผ่อนหย่อนอารมณ์

เสมียน	ยาบินติยา ยาบินติยา แม่หน้ากลมๆ	
	โอ้เจ้าดอกรักลา	นานๆนะจ๊ะจะมาให้ทันชม
เสมียน	แม่นวลละอองน้องสาว	มาว่ากล่าวเป็นคำกลอน
	ทำให้หัวอกสะทกสะท้อน	คอนข่อนข้างขื่นขม
	ฉันนั่งนึกตรึกตรอง	ว่าน้องๆนี่ชักจะแย่
	คิดพาดพิงให้ฉันแพ้	เชียวหรือแม่แพรไหมพรม
	สุ้มเสียงเจ้าก็เพราะ	ฟังเสนาะยิ่งนัก
	รูปร่างก็น่ารักแต่	ไม่รู้จักใช้คารม
	เธอว่ามาเมื่อตะกี้	ฉันใจดียังจำได้
	เธอบอกถึงจะเป็นรุ่นใหม่	ไม่ยอมให้ใครมาลูบคม
	เปรียบเป็นมีดเป็นพร้า	เธอคมกล้าไม่เคยบิ่น
หวังเต๊ะ	ถ้าคมที่เธอไม่เจอหิน	มันก็จะสิ้นความคม
เสมียน	คมทื่อหรือคมทู่	ฉันอยากจะรู้จริงน้องรัก
หวังเต๊ะ	คมนอกฝักหรือในฝัก	ไหนลองชักมาให้ฉันชม

(ลูกคู่รับ)	ยาบินติยา ยาบินติยา แม่หน้ากลมๆ
	โอ้เจ้าดอกรักลา รักลา นานๆจะมาให้ทันชม

เสมียน	ทำอวดองค์ทะนงตน	คิดว่าเป็นคนสำคัญ
	ทำเปรียบเปรยเย้ยหยัน	เจ้าไม่ใช่ชั้นมัธยม
	วิชาการด้านลำตัด	ยังไม่ถนัดแน่ๆ
	ฟังให้ดีที่แท้	เธอก็แค่ชั้นประถม
	เจ้าก็มีภูมิรู้	เพียงงูๆปลาๆ
	ยังไม่ค่อยรู้ภาษา	ในพจนานุกรม
	พูดจาภาษาไทย	ยังไม่เข้าใจล่ะกระมัง

ขึนดื้อรั้นดันทุรัง เดี๋ยวจะต้องนั่งระทม
ต้องนั่งระทมตรมตรอม เพราะเขาไม่ยอมให้เหยียดหยาม
อย่าอย่าอย่าพยายาม อย่าร้องตามอารมณ์
การร้อยกลอนร้องเป็น ตอนมีวรรคตอนจำกัด
อย่าคิดว่าร้องลำตัด น่ะง่ายเหมือนมัดข้าวต้ม
สำเนียงต้องให้ช่องไฟต้องรู้ บรมครูมีอยู่มากถม
ไม่ถามไม่ไถ่ลงท้ายก็เสีย ถ้าขาดคนเชียร์จะไม่มีคนชม
ถ้าขาดคนเชียร์จะเสียชื่อเสียง ฉันว่าอย่าเสี่ยงจะไม่เหมาะสม
เป็นสาวเป็นนาง น่ะแม่อย่าวางอำนาจ
ยังไม่ฉลาด ยังขาดคำคม
อย่าคุยอย่าเขื่อง จะเคืองกันเปล่าๆ
คนแก่คนเก่า เขาเจ้าคารม
คนเฒ่าคนแก่ เขาแก้เอาการ
อย่าคิดว่าหวาน เหมือนทานขนม
นี่แม่ศรีนวล อย่ากวนประสาท
ถ้าเกิดผิดพลาด อย่าโทษกระผม
พวกผมไม่มีอะไร สู้ไม่ไหวก็นอนแผ่
ท่านเตรียมพร้อมมายอมแพ้ แล้วล่ะแม่แพรไหมพรม

(ลูกคู่รับ) ยาบินติยา ยาบินติยา แม่หน้ากลมๆ
โอ้เจ้าดอกรักลา รักลา นานๆจะมาให้ทันชม

แม่ประยูร เออ เอ้อ เอิง เอย เออ เอ้อ เอิง เอย
เออนายเทพคนนี้ ไม่เหมือนก่อน
หมู่นี้น่าจะร้อนวิชา เมื่อกี้นั่งกับนายหวัง

เห็นนั่งบ่นมนต์คาถา เอ๋ ไม่รู้มันว่ายังไง
เอ๋ มันไม่มีเวลาอย่างเขา พูดแล้วมันไม่เข้าที
มันร้อนวิชาเต็มที่ ก็หลบไปหาที่ใหม่ๆ
แหม วันนั้นเมียมัน ตามไปทันล่อกันขั้นอุตลุด
อุ๊ย! ล่อกันหน้าตาปูด แม่นวลอย่าพูดเอ็ดไป
เมียเขาก็อุตส่าห์เสียกะตังค์ ซื้ออ่างไว้ที่บ้าน
เวลากลับจากงาน เอาอยู่บ้านจะได้ใช้

ไอ้บ้านี่เที่ยวเตลิดเพลิดเพลิน สองคนกับนายหวังเที่ยวเดินเผ่นพ่าน
เคยแก้ผ้าเดินผ่าน เข้าไปในบ้านลูกสะใภ้
วันนั้นมันโมโหขึ้นมา เสื้อผ้าไม่ยอมนุ่ง
ไอ้สองตัวนี้เดินเปิดพุง เอาหัวพุ่งเข้ากอไผ่
เอาพุ่งเข้ากอไผ่ ยังสะใจไม่พอ
แหมดันเอาหัวพุ่งจ่อ จ่อ ทิ่มเข้าไปในกอตะไคร้
มันโมโหขึ้นมา นี่เสื้อผ้าไม่ยอมนุ่ง
วันนั้นมันเดินเปิดพุง เอาหัวพุ่งเข้ากอไผ่
เวลามันร้อนวิชา อุ๊ย อย่างว่าไม่เหมือนเขา
และมันก็คนขี้เมา ไม่รู้จะเอายังไง
อยู่ๆ ครูมันเข้านี่ ชอบเป่าแต่ขลุ่ย
เดินผ้าหลุดผ้าลุ่ย ไม่ยอมคุยกับใคร
วันนั้นครูแกเข้าเมาสุรา แหม ไอ้สองคนนี้ตาขวางๆ
ดันเอาของเบื้องกลาง ไปพาดกับรางรถไฟ

(ลูกคู่รับ) เอ่อ เอ้อ เอิง เอย เอ่อ เอ้อ เอิง เอย

วันนี้รู้กัน รู้กัน ว่ากันให้ถึงใจ

ปรีชา	วันนี้ยืนงง	พอย่างเข้าวงระมะนา
เสมียน	ให้รู้สึกนึกประหม่า	ผู้หญิงเขามากันมากมาย
ปรีชา	มายืนเรียงกันเป็นตับ	ไหนลองนับกันดูที
เสมียน	ฮัลโล้ หนึ่ง สอง สาม สี่	วัน ทู ทรี โฟ ไฟว์
ปรีชา	วัน ทู ทรี โฟ ไฟว์	มีทั้งผู้ใหญ่มีทั้งเด็ก
เสมียน	มีทั้งนางโอ่ง นางเอก	มีนางเล็ก นางใหญ่
ปรีชา	โอ้คนนี้ชื่อศรีนวล	ดูยั่วยวนไปหมดทุกอย่าง
เสมียน	แต่หนูตัวใหญ่นั้นไหล่กว้าง	ท่าทางเหมือนหมีควาย
ปรีชา	โอ้คนนี้ชื่อศรีนวล	ดูยั่วยวนไปหมดทุกอย่าง
เสมียน	แต่หนูตัวใหญ่นั้นไหล่กว้าง	ท่าทางเหมือนหมีเซี๊ยะควาย
ปรีชา	หนูๆ ทั้งนั้น	เขามาด้วยกันตั้งแปดหนู
หวังเต๊ะ	อยากจะถามปรีชา	ดูว่าเอ็งชอบหนูคนไหน
ปรีชา	หนูน้อยก็เนื้อแน่น	หนูส้มแป้นก็ผุดผ่อง
หวังเต๊ะ	มองหนูๆทั้งสอง	ไม่รู้จะร้องเพลงอะไร

(แทรกเพลงฉ่อย)

หวังเต๊ะ	เอย รีน่ะอย่าไปรีรอ	อย่าไปมัวนั่งออที่กระได
	พอเห็นกระได	น่ะฉันก็นึกกระดาก
	ว่าพวกฉันมามาก	เขาก็จะเห็นไหม
	จะขึ้นพร้อมกัน	ก็กลัวขั้นมันหัก
	ขนาดต้องมายืนหยุดพัก	ก็ขอน่ะอภัย
	ขออภัยที่ฉันมายืนพัก	เอะอะอีกอักพวกฉันมันชอบไอ

ยิ่งเห็นแม่นางรูปร่างหล่อๆ แหม มันคันในคอ อย่าบอกใคร

(ลูกคู่รับ) เอ่ชา เอชา ชัดช่า ชา นอยแม่

แม่ประยูร เอย เห็นแม่นางรูปร่างหล่อ หวังน่ะเขาคันในคออย่าบอกใคร
มันจะขึ้นก็ขึ้น น่ะอย่ามายืนจ้อง
อย่ามาเมียง อย่ามามองกันก็ทำไม
เพราะกระไดบ้านฉัน มันไม่ใช่ไม้แก่น
มันง่อนๆแง่นๆ ประเดี๋ยวจะนอนหงาย
เดี๋ยวจะล้มงอหงายไปงอหงิก ปากจะแดกน้ำพริกกันไม่ได้

(ลูกคู่รับ) เอ่ชา เอชา ชัดช่า ชา นอยแม่

แม่ศรีนวล เดี๋ยวจะล้มงอหงายไปงอหงิก ปากจะแดกน้ำพริกกันไม่ได้
มันจะขึ้นก็ขึ้น น่ะอย่ามายืนจ้อง
อย่ามาเมียง อย่ามามองอยู่น่ะทำไม
เชิญขึ้นบนเรือน นะอย่าเชือนแช
ทั้งคนหนุ่มคนแก่ อย่าทำไก๋
ถ้าเธอเป็นแขก แปลกหน้ามาต่างถิ่น
ปากจะเจอเอา ตีนกระได

(ลูกคู่รับ) เอ่ชา เอชา ชัดช่า ชา นอยแม่

พ่อหวังเต๊ะ เห็นเป็นแขก แปลกหน้ามาต่างถิ่น
ปากจะเจอนะเอา ตีนกระได
เอาหน้ามาต่างถิ่น ปากจะเจอนะเอาตีนกระได
ผู้หญิงมาเชิญให้เราขึ้นบ้าน ขืนอยู่นานเดี๋ยวเขาจะเบื่อหน่าย
จะต้องขึ้นบ้านแม่ยูรก็ศรีนวล แต่บ้านนังอ้วนนี่กูไม่ขึ้นไป

ฉันจะต้องขึ้นบ้านก็แม่ศรีนวล แต่บ้านนังอ้วนนี่กูไม่ขึ้นไป
แต่บ้านศรีนวลนี่ก็เขาจนมาก ปูพื้นด้วยฟากไม้ไผ่
ขึ้นไปจดๆนะก็จ้องๆ ขึ้นไปมองก็ชักไม่ชอบใจ
ไม่ชอบใจบ้านเธอรก น่ะยังกะรังหนู
ดู ดู ดู๊ ดู ก็ ดู ซะ ไม่ได้
บ้านศรีนวลนี่เค้าก็จนยาก ปูพื้นด้วยฟากไม้ไผ่
ขึ้นไปจดๆนะก็จ้องๆ ขึ้นไปมองก็ชักไม่ชอบใจ
ยังไงก็ยังไงยังงี่ บ้านนี้ใช้ก็ไม่ได้
จะขึ้นไปนะก็บนบ้าน ขึ้นไปมองอยู่นานก็ชักจะเบื่อหน่าย
อยู่ไหนขึ้นไปยงโย่ละว่ายงหยก สองมือกูก็ถกนะโสร่งไหม
เอะอะมันชักยุ่ง วันนี้กูไม่ได้นุ่งนะกางเกงใน
บ้านไอ้นวลนะมันจนยาก ปูพื้นก็ด้วยฟากไม้ไผ่
กูเอาก้นกระแทก ฟากนี่แหวกเป็นช่อง
กูก็เลยลอดล่องลงไป

(ลูกคู่รับ) เอ่ชา เอชา ชัดช่า ชา นอยแม่

แม่ศรีนวล เอ๋ย ว่าบ้านศรีนวลนี้เขาจนยาก ปูพื้นด้วยฟากซิก็ไม้ไผ่
แกเอาก้นกระแทก ฟากแหวกเป็นช่อง
แกก็เลยลอดล่องลงไป
โอ้พ่อบุญปลอด อย่าทำเป็นลอดล่อง
เดี๋ยวเถอะแมงป่อง จะต่อยตาย

(ลูกคู่รับ) เอ่ชา เอชา ชัดช่า ชา นอยแม่

แม่ศรีนวล เอ๋ยโอ้พ่อบุญปลอด อย่าทำไปลอดล่อง
เดี๋ยวเถอะแมงป่อง จะต่อยตาย

เปล่าหรอก เปล่าหรอก นะฉันหลอกเล่น
ทำใจเย็นๆ นะไม่ต้องห่วงใย
ทำใจเย็นไม่ต้องยุ่งยาก ฉันไปยกเชี่ยนหมากเลยดีไหม
กินหมากสิคะ สูบยาสิพี่ หมากดิบหน้าดีฉันพอหาได้
ยามวนใบตอง อยู่ในกล่องอยู่ในกลัก
เชิญล้วงเชิญควัก ตามก็สบาย
เพราะว่าเชิญ เชิญ เชิญ เชิ้ญ เชิญ เชิญ เชิญ
พ่อมหาจำเริญ อย่ามัวร่ำไร
ที่ผู้หญิงเขามาเชิญ นับว่ามีโชค
มายืนเกาตะโพก อยู่ทำไม

(ลูกคู่รับ) เอ่ชา เอชา ชัดช่า ชา นอยแม่

แม่ศรีนวล เอย ที่ผู้หญิงเขามาเชิญ นับว่ามีโชค
มายืนเกาตะโพก อยู่ทำไม
ว่าเชิญสิคะ เชิญก็สิคะ เชิญมานั่งเสียในพระเพิงใน
ขอเชิญพวกพี่ขึ้นบนบ้าน ฉันจะเลี้ยงอาหารให้พี่ชาย
ก็พวกเธอมาหาล่ะก็สาวๆ

พ่อหวังเต๊ะ ฉันไม่ได้กินข้าวเลยก็จะบอกให้

แม่ศรีนวล หรือจะหิวโหยเรื่องอาหาร เชิญขึ้นบนบ้านตามก็สบาย
เชิญขึ้นบนบ้านไปนั่งข้างเสา

พ่อหวังเต๊ะ เชิญขึ้นบนบ้านไปนั่งข้างเสา ก็จะให้ฉันนั่งเอาอะไร

(ลูกคู่รับ) เอ่ชา เอชา ชัดช่า ชา นอยแม่

แม่ศรีนวล เชิญขึ้นบนบ้านไปนั่งข้างเสา ฉันจะเลี้ยงเหล้าแกจะกินไหม
เออนะกินเหล้าก็มีกับแกล้ม น่ะฉันมีของแถมมาให้พี่ชาย
นี่ฉันมีแหนมเนื้อล่ะก็แหนมหมู

พ่อหวังเต๊ะ เธอก็น่าจะรู้ฉันกินหมูไม่ได้
แม่ศรีนวล อ๋อ ไม่เป็นไรหรอกพี่หวังจ๋า เออ พวกปลานี่แกจะกินไหม
แป๊ะซะ ปลาช่อน แหมอร่อยดี
แม่ประยูร แป๊ะซะ ปลาช่อน แหมอร่อยดี
ทอดมันปลากระดี่ อีกทั้งปลากราย
ฉู่ฉี่ปลาแขยงตัวโตๆ แหมปลาหมอโค้ตัวใหญ่ๆ
พ่อหวังเต๊ะ มาคุยเรื่องปลา น่ะฉันก็ได้กลิ่น
ใครน่ะจะกิน เข้าไปหวัดไหว
แม่ประยูร ฉู่ฉี่ปลาแขยงตัวโตๆ ปลาหมอโค้ตัวใหญ่ๆ
แม่ศรีนวล อ๋อ ปลาตะเพียน แล้วก็ปลานิล
แม่ประยูร ถ้าพี่หวังได้กิน นะมันคงติดใจ
อาหารน้ำจืดนะมันจำเจ อาหารทะเลน่ะกินได้ไหม
แม่ศรีนวล อ๋อ อาหารทะเล มีอยู่หลายชาม
พ่อหวังเต๊ะ หูฉลาม ฉันกินน่ะก็ไม่ได้
หูฉลามฉันกินแล้วมันแสลง ผื่นแดงขึ้นตามร่างกาย
แม่ศรีนวล อ๋อ หูฉลาม ฉันกินแล้วแสลง
นี่ฉันต้องเปลี่ยนแปลง หาอาหารใหม่
จะกินของดีๆ ต้องใจเย็นๆ
แม่ประยูร ถามว่าปลากระเบน กินได้ไหม
พ่อหวังเต๊ะ กินไม่ได้หรอกปลากระเบน
ขณะนี้กินไม่ได้ หรอกปลากระเบน
เพราะว่าไอ้เทพ น่ะมันเป็นหนองใน

(ลูกคู่รับ) เอ่ชา เอชา ชัดช่า ชา นอยแม่

แม่ศรีนวล อ๋อ ไม่เป็นไรหรอกพ่อเทพจ๋า จงหันหน้ากันมาใหม่
นี่จะกินอะไรกันเล่าพ่อหนู เออ พวกปูนี่แกจะกินไหม
พวกปูกินนี่ก็ลำบาก

แม่ประยูร ปูมันแกะยาก พวกนี้นะไม่สนใจ
ก็ถ้าอยากกินปู ล่ะก็มานี่สิ
หรือจะกิน "ปูกิ๊" กูก็มีให้

แม่ศรีนวล อ๋อ ปูนี่มันกินก็ลำบาก

แม่ประยูร มันแกะยากแกเลยไม่สนใจ จะกินอะไรล่ะกินให้อร่อย

พ่อหวังเต๊ะ ถามว่าหอยๆ มีบ้างไหม

แม่ประยูร จะกินอะไรนะกินให้อร่อย แล้วมายืนปากห้อย
ถามว่าหอยนะมีไหม
หอยๆ นะมีหลายชนิด จะถามว่าไอ้ทิดกินหอยล่ะอะไร
หอยแครงหอยครางหอยนางรม หอยโข่งหอยขมกำลังจะมีไข่
หรือจะกินหอยแครงหอยแมลงภู่ หรือจะกินหอยกู........

แม่ศรีนวล หอยแครงหอยครางหอยนางรม หอยโข่งหอยข่มกำลังจะมีไข่
หรือจะกินหอยแครงหอยแมลงภู่ ฉันจะได้แหกทัดหูเอาไปให้

(ลูกคู่รับ) เอ่ชา เอชา ชัดช่า ชา นอยแม่

แม่ศรีนวล หรือจะกินหอยแครงหอยแมลงภู่ ฉันจะได้แหกทัดหูเอาไปให้
อาหารทะเลไม่ดีพี่จ๋า เอ่อ อาหารป่าแกจะกินไหม
ผัดเผ็ดแมวดำต้มยำช้าง แกงจืดเนื้อค่างน่ะกับกอไผ่
ฉู่ฉี่คางคกนะจิ้งจกปิ้ง ทั้งตุ๊กแกผัดขิงลิงยัดไส้
เออ กินสมองลิงมั้ยพี่หวัง กินแล้วมีกำลังดีเหลือหลาย

พ่อหวังเต๊ะ โอ้สมองลิงเขาว่าเป็นยาโป๊ว อื้อหือ โอ้โห เย็บเชื่อไม่ได้
ผัดเผ็ดแมวดำต้มยำช้าง แกงจืดเนื้อค่างนะกับกอไผ่

ตะพดหวานกรอบจอบแช่อิ่ม กินแล้วหัวทิ่มน่ะแทบทุกคนไป
ถ้ามันเป็นกับข้าวนะเพชฌฆาต กินแล้วอาจนะจะถึงตาย
กับข้าวขวัญจิตศรีนะประจันต์ ใครจะแดกของมันนะอีฉิบหาย
กับข้าวขวัญจิตศรีนะประจันต์ ใครจะกินของมันหวัดไหว
ก็อยากจะถามแม่ประยูรซักที ว่าอุ้งตีนหมีมีไหม

(ลูกคู่รับ) เอ่ชา เอชา ชัดช่า ชา นอยแม่

แม่ประยูร เอ้ย ฟัง ฟั๊ง ฟัง ฟัง ฟั๊ง ฟัง ฟัง ฟังแล้วมันให้ลังเลใจ
ว่าอยากจะถามถามอีกซักที ว่าอุ้งตีนหมีมีไหม
เอ๊ะ นายหวังนี่มันคนแปลก ถามว่าเป็นแขกน่ะประเภทไหน
ของที่มีกินนะมันก็ไม่กิน อย่ามาพูดเล่นลิ้นอยู่ก็ทำไม
เอออยากจะถามถามอีกซักที ว่าอุ้งตีนหมีมีไหม
อุ้งตีนหมีล่ะมันราคาแพง ฉันเป็นนักแสดงไม่มีรายได้
อุ้งตีนหมีล่ะฉันไม่มีมา มีแต่อุ้งตีนหมาจะเอาไหม

(ลูกคู่รับ) เอ่ชา เอชา ชัดช่า ชา นอยแม่

เพลงประกอบพิธีกรรม

เป็นเพลงที่ใช้เป็นส่วนหนึ่งของพิธีกรรม เช่น เพลงแห่นางแมว ใช้ร้องในพิธีขอฝน บทแหล่ บทสวดทำขวัญ ในพิธีโกนจุก บวชนาค แต่งงาน บทสวดคฤหัสถ์ในพิธีศพ บทเชิญแม่โพสพในพิธีทำขวัญข้าวแม่โพสพ ในท้องถิ่นศาลายา พบเพลงประกอบพิธีกรรม ๓ ชนิด ได้แก่ เพลงแห่นางแมว แหล่ทำขวัญแต่งงาน และแหล่ทำขวัญนาค

เพลงแม่นางแมว

พิธีแห่นางแมวทำขึ้นเพื่อเป็นการขอฝนในภาคกลาง จะทำพิธีนี้ในวันที่ร้อนจัดในปีที่ฝนล่า ชาวบ้านจะไปรวมกันจัดพิธีแห่นางแมวที่วัดประจำหมู่บ้าน แล้วเดินไปทุกซอกซอยในหมู่บ้าน ชาวบ้านจะออกมาเอาน้ำสาดแมวและขบวนแห่นางแมวพร้อมกับนำเงิน ขนม หรือเหล้ามาให้คนในขบวนแห่ เมื่อแห่นางแมวเสร็จ บางครั้งฝนตกทำให้ความเชื่อในเรื่องนี้มีมากขึ้น สำหรับเพลงแห่นางแมวของชาวศาลายานั้นมีบทร้องดังนี้

"นางแมวเอย มาร้อง แป้ว แป้ว
ที่ข้างถนน ขอฟ้า ขอฝน
ขอน้ำมนต์ รดหัวแมวบ้าง"

(เกิด ไทยทวี, สัมภาษณ์)

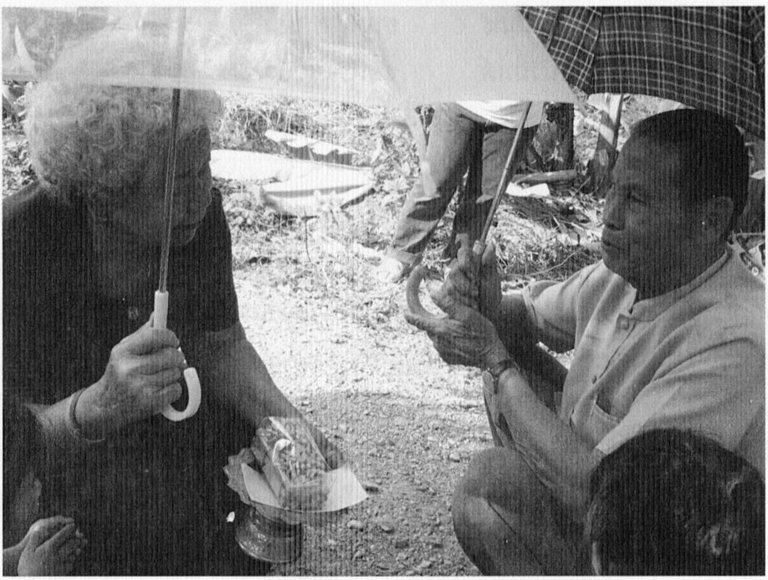
แหล่ทำขวัญแต่งงาน

เป็นบทแหล่ที่ใช้ในพิธีแต่งงาน สำหรับชาวศาลายานั้นพ่อเพลงเกิด ไทยทวี หมอขวัญแต่งงานของศาลายา อธิบายว่าในขั้นตอนก่อนที่ฝ่ายเจ้าบ่าวจะยกขบวนหมากขึ้นเรือน ฝ่ายเจ้าสาวจะส่งญาติผู้ใหญ่หรือหมอขวัญและเด็กผู้หญิงลงมาเชิญขันหมากขึ้นเรือน โดยจะเดินกางร่มมาพร้อมกับเด็กผู้หญิงที่ถือพานที่ใส่หมากพลูเพื่อมาเชิญขันหมาก ผู้นำในขบวนขันหมากของฝ่ายเจ้าบ่าวจะนำซองเงินใส่พานพลูให้เด็กหญิงเป็นการตอบแทน โดยมีบทถาม-ตอบ ขันหมาก ดังนี้

บทถามขันหมาก

ศรีศรีสิทธิเตโชชัย ข้าพเจ้าจะขออภัยแก่ท่านทั้งหลาย
ทั้งหญิงชายทุกถ้วนหน้า ที่ได้ไหว้วานกันมา เป็นมิ่งมงคล ข้า

จะขอถามความต้น ตามนิสัยประเพณี โดยคดีมาแต่โบราณ ด้วยท่านเจ้าของงาน ยังมีความสงสัยอยู่เป็นหนักหนา จึงใช้ให้ข้าพเจ้ามาถามดูให้รู้แน่ ตามกระแสขันหมากมานั้นเท่าไหร่ ทุนสิ้นไซ้เท่าไรนา เมื่อท่านจะยาตรามากี่ชั้นฉาย ท่านทั้งหลายที่พากันมานี้ นางทั้งสี่ที่อุ้ม ขันอุ้มนั้นท่านชื่อไร ท่านเป็นผู้ใหญ่นายขันหมากมา จงชี้แจงแจ้งกิจจาให้แน่ อย่าแชเชือนเบือนหน้าหนี ถ้าบอกไม่ได้ต้องให้ถองสักสองที ข้าไม่แกล้งอวดถ้าในขวดนั้นยิ่งดี

ภาพขันตอนการถาม-ตอบขันหมากในพิธีแต่งงาน
ของชาวศาลายาในปัจจุบัน (พ.ศ.๒๕๕๑)

บทตอบขันหมาก

ศรีศรีสิทธิเตโชชัย ข้าจะขออภัยแก่ท่านทั้งหลาย ทั้งหญิงทั้งชายทุกถ้วนหน้า ที่ได้ไหว้วานกันมา เป็นมิ่งมงคล อ้อท่านมาถามความต้น ฤาเจ้าข้า ให้เป็นมูลคดีมีมาแต่โบราณ ด้วยท่านเจ้าของงานยังสงสัยอยู่เป็นหนักหนา ข้าพเจ้าก็ตรองตรึกปฤกษามาล้วนแต่ที่ดี ไม่มีมลทินทั้งสิ้นทั้งนั้น เมื่อข้าพเจ้าจะยาตราผายผัน ก็สำเร็จได้เจ็ดชั้นฉาย ฤกษ์เมื่อตากับยายปลูกกล้วยเป็นเงินทอง เดชะบุญของเจ้าทั้งสอง เคยเก็บดอกไม้ร่วมกันมา เก็บดอกอัญชันบุษบาประทุมชาติ บัวขาวสะอาดจงกลนี เจ้าเคยได้ถวายแก่พระศรีอริยไมตรี เดชะกุศลสมพอง ของเจ้าทั้งสองนี้เป็นหนักหนา ทุนสินมีมา สินสอดสิบตำลึง เป็นที่พึ่งแก่บิดามารดา ญาติกาพี่น้อง ข้าพเจ้าช่วยกันประคับประคองมาทั้งนี้ แต่ขันหมากก็มีห้าสิบขัน แต่คำโบราณเรียกว่าร้อยเอ็ด ทุนสินสอดเสร็จพร้อมกันเป็นสำคัญมาในวันนี้ นางทั้งสี่นั้นชื่อสุธรรมา นางสุนันทา นางสุจิตรานางสุชาดา ทั้งสี่นี้เป็นเอกอรรคมเหสีของพระอินทราที่เป็นใหญ่ในขันหมากมานั้น ข้าพเจ้าจะกล่าวให้ฟังจงตั้งใจจำกำหนดให้แน่ ตามกระแสวาระพระบาฬี มีในคัมภีร์ปฐมสมโพธิ์โปรดกล่าวไว้ในวิวาหมงคลปริวัติ จัดตามปริเฉทหยสัมปยุตขอท่านสัปรุษพึงเข้าใจเถิด มีมาแต่กำเนิดตั้งแต่ครั้งพระเจ้ากรุงศิริสุทโธทน์กับนางศิริมหามายา สองกษัตราราชาภิเษกกันในนครั้งนั้น พระพิษณุกรรม์ก็ชวนกันลงมา ทั้งเทพบุตรเทพยดา ก็ลงมาช่วยทำปราสาทหอ ทั้งร้อยเอ็ดเมืองก็ไม่ได้ย่อท้อช่วยขันหมาก นี่หากข้าพเจ้ากล่าวมาโดยย่อ ขอให้ท่านจำกำหนดเสียให้แน่ ตามกระแสพระบาฬี จึงได้ติดต่อมาจนทุก

วันนี้ ที่สองขวดนั้นยังอยู่ดี ค่อยรับประทานตามเวลาที่จะได้
เซ่นผีนั้นต่อไป ฯฯ

ระหว่างที่ยกขันหมากขึ้นเรือน ญาติและเพื่อนฝ่ายเจ้าสาวจะกั้นประตูเงินประตูทอง โดยใช้สร้อยทองในการกั้นไม่ให้ฝ่ายเจ้าบ่าวขึ้นเรือน ฝ่ายเจ้าบ่าวจะต้องให้ซองที่ใส่เงินก่อน ประตูเงินประตูทองจึงค่อยเปิดให้ฝ่ายเจ้าบ่าวขึ้นเรือน

ภาพขั้นตอนการกั้นประตูเงินประตูทอง
โดยญาติฝ่ายเจ้าสาวก่อนขึ้นเรือนเจ้าสาว

เมื่อขึ้นเรือนเจ้าสาวแล้วจึงจะเริ่มพิธีของทำขวัญแต่งงาน เริ่มจากการจุดธูปเทียนเซ่นผีบรรพบุรุษ โดยหมอขวัญและผู้ร่วมพิธีจะนำธงแดงปักไว้ที่เครื่องเซ่นผี ส่วนเจ้าบ่าวและเจ้าสาวจะจุดธูปคนละ ๑ ดอก และเทียนขี้ผึ้ง ๒ เล่ม เพื่อไหว้ผีบรรพบุรุษของทั้งสองฝ่าย จากนั้นเจ้าบ่าวและเจ้าสาวจะยกพานที่ใส่ผ้าไหว้ผีพร้อมกันที่ระดับอก เพื่อบอกกล่าวให้ผีบรรพบุรุษของทั้งสองฝ่ายได้รับรู้เรื่องการแต่งงาน แล้วหมอขวัญจึงจะเริ่มกล่าวบททำขวัญบ่าวสาว ขณะเดียวกันเจ้าบ่าวและเจ้าสาวจะต้องประนมมือระหว่างพิธีทำขวัญ ระหว่างนั้นหมอขวัญจะกล่าวบทชุมนุมเทวดา และคำบูชาพระรัตนตรัย (นโม ๓ จบ) แล้วจึงกล่าวบททำขวัญ (สำนวนคุณลุงเกิด ไทยทวี ต.มหาสวัสดิ์)

บทเซ่นผี

"ศรี ๆ วันนี้ก็เป็นวันดี เป็นราศีศุภมงคล ข้าพเจ้าขอย่อยน ประดิษฐานขึ้นทันใด อำนวยอวยพร ยกกรขึ้นไหว้ คุณพ่อคุณแม่ คุณเฒ่าแก่ผู้ใหญ่ ญาติกาฝูงผี ไม่ว่าผู้ดีเข็ญใจ ผีเรือนแม่พ่อ ผีหอปลูกใหม่ ขอเชิญกันมาให้ได้พร้อมกันในวันนี้ วันนี้ก็เป็นวันดี ท่านเศรษฐีผู้ใหญ่ ท่านเอาแก้วมาเกย นำเขยเข้ามาฝาก เอาขันหมากเข้ามาให้ ได้จัดแจงแต่งไว้ ทั้งส้มสูกลูกไม้ ขนมหลายกองเกวียน ขนมผิงฝอยทอง ล้วนแต่ของจำเนียร จันอับงาเจียน ผลไม้นานา ส้มซ่าส้มยำ ส้มทับพลับจีน ลูกอินทะผาลำ ขนมต้มลูกใหญ่ กล้วยไข่กล้วยน้ำว้า มีมะพร้าวอ่อนอ้อยลำ เหล้าขาวหมูหัน ห่อหมกทอดมัน สารพันที่จะมี อภิเษกสองศรี เซ่นผีทั้งหลาย ผีภูตผีพราย แม่ซื้อรักษา ที่ได้เลี้ยงได้ดู ทั้งผีปู่ผีย่า ผียายผีตา ตามประดาพี่น้อง ผีเกี่ยวผีดอง ทั้งสองพร้อมกัน อย่าขึงเครียด

เดียดฉันท์ ขบฟันเข่นเขี้ยว จะมาเป็นพี่เป็นน้อง จะมาเป็นทองแผ่นเดียว อย่าพิโรธโกรธเกรี้ยว ช่วยอุปถัมภ์ค้ำชู ผัวเมียทั้งคู่ ขอให้อยู่สบาย เชิญเสร็จเสด็จเข้ามา คุ้มครองรักษา คุ้มครองป้องกัน ลูกเปรตเศษนรก กระยาจกอาธรรม์ ขออย่าได้มาเกิดในครรภ์ ขอเชิญเทวดา จุติมาจากสวรรค์ เพื่อจะเป็นลูกเป็นเต้า เมื่อเฝ้าจะมีครรภ์ ข้าจะขอรำพัน เช่น ทั่วจั่วฝา ขื่อดั้งหลังคา รอดแปอกไก่ ผีประตูหน้าต่าง เสาห้องเสากลาง ผีสางนางไม้ ที่ได้ปลูกเรือนอยู่ สองเจ้าทั้งคู่ ขอให้อยู่สบาย คุ้มโพยคุ้มภัย คุ้มเสนียดจัญไร สิ่งร้ายอย่าได้มี ให้สวัสดีมงคล ให้เกิดมรรคเกิดผล แก่คนทั้งสอง...”

พิธีทำขวัญแต่งงานโดยหมอขวัญเกิด ไทยทวี

บทบรรยายเครื่องใช้ภายในครัวเรือน

"...ยกขึ้นมาตั้งพัก หินหนักฟักทอง เครื่องสินสมรส ยกขึ้นมาหมด ตั้งไว้ในห้อง เช็ดหน้าดอกคำ ขันน้ำพานรอง หวีกระจกคันฉ่อง โถแป้งน้ำมัน ยี่ภู่ปูนอน ฟูกหมอนม่านกั้นเตียงตั้งอัฒจันทร์ กระโถนขันเชี่ยนหมาก มีดพับตลับนาคพานหมากซองพลู เครื่องกินเครื่องอยู่ ขันน้ำจอกลอย แหนบใหญ่ไม้สอย สาวน้อยหาไว้ เมื่อจะออกเรือนไป เจ้าจะได้ครองกัน เจ้าค่อยผ่อนค่อยผัน ปรนนิบัติผัวตน จะเกิดสวัสดีมงคล แก่ตนทุกวัน อีกแปรงสีฟัน ขันน้ำบ้วนปาก ดูพลูดูหมาก ทั้งตลับขี้ผึ้ง..."

บทสอนบ่าวสาว

"...อย่าตั้งปึ่งเอาผัว อย่าทำชั่วถึงผู้ใหญ่ เราสอนเจ้าไว้ จงเร่งจดจำ เมื่อเวลาค่ำอย่าเที่ยวเตร่ อย่าไลเลแกล้งแชเชือนการเหย้าเรือน เตือนข้าไททุกสิ่งไปให้สิ้น เมื่อจะกินดูจัดแจงหุงต้มแกงแต่งไว้ท่า ต้มผักหญ้าปลาย่างไฟ เจ้าอย่าเถลไถลมันไม่ดี อย่าจู้จี้ทำหงุดหงิด ถ้าผัวผิดอย่าว่าบ่น ลับหลังคนจึงค่อยว่า ฟังคำที่สอนไว้ จะให้พรสอนเจ้าไป เกี่ยวดองทั้งสองข้าง ถ้าผิดพลั้งลูกเขยใหม่ คำโบราณท่านว่า ดูอัธยาศัย แม่ผัวกับลูกสะใภ้ มักขึ้งเกียจเดียดฉันท์ ให้เป็นฉันผัวเมีย อย่าเรียกเมียว่าอี มันไม่ดีแก่ตัว ฝ่ายทางเมียก็กลัว ฝ่ายทางผัวก็เกรง อย่าขึ้นมึงถึงเอ็ง อย่าข่มเหงใจกัน อย่าพูดกระแทกแดกดัน หุนหันด่าทอ อย่าให้ร้อนถึงแม่พ่อ ปู่ย่าตายาย อดสูดูร้าย หญิงชายจะเย้ยเยาะ ผัวผิดเมียพลั้ง อดออมกันบ้าง ยับยั้งจงเหมาะ ผัวก็พูดแต่หวาน ๆ เมียก็ขานแต่เพราะ ๆ

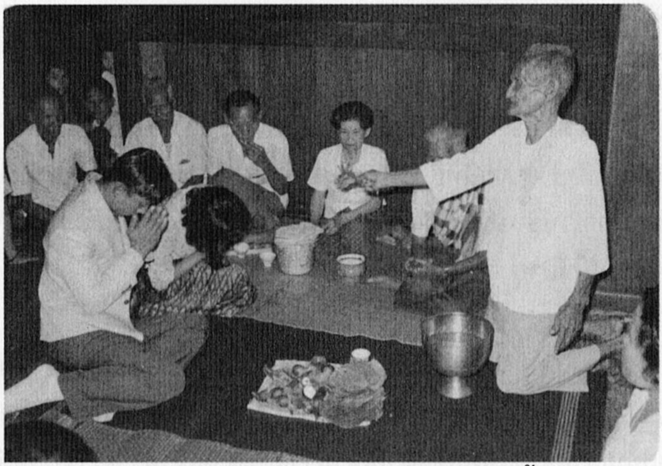
อย่าโมโหปากเปราะ ทำน้ำใจเสาะ มันไม่เหมาะชอบกล เจ้าอย่าทำข้องขัด จงปรนนิบัติผัวตน เวลาจะนอนไหว้พระสวดมนต์ ถือศีลห้าเป็นต้น สวัสดีมีชัย เมื่อค่ำราตรี เข้าที่กราบเท้าผัว เป็นการดีแก่ตัว ไม่มีชั่วสักเวลา ฝ่ายทางผัวก็อย่าช้า จงเร่งให้พรเมีย...”

บทให้พรแก่คู่บ่าวสาว

“...ทั้งทรัพย์สินก็จะได้ เพิ่มไหลพูนมา ถึงจะมีบุตรีบุตรา ก็คงจะมาสืบสาย จะมีลูกหญิงลูกชาย ก็ไม่ชั่วสักคน มาแต่บนฟ้า เทวดานิมนต์ จุติปฏิสนธิ คนที่ชั่วไม่มี สอนเจ้าเท่านี้ ดีกว่าเงินทอง จงหมั่นทั้งสอง ฟังคำจำไว้ สมบัติของเจ้ามิได้รู้ขาดสาย ให้ไหลมาเทมา ดังน้ำพระคงคาบ่อทราย มิรู้สิ้นรู้สุด ถึงจะมีบุตรก็บริสุทธิ์สืบสาย จะมีบุตรหญิงขอให้เลี้ยงง่าย บุตรชายขอให้เลี้ยงคง ขอให้อายุยืนยง ทั้งสองครองกัน ระงับโศกโรคภัย ขออย่าได้มี ขอให้เป็นเศรษฐีมหาเศรษฐี ให้มีรถขี่เลี่ยมทอง ข้าหญิงเหลือหลาย ข้าชายเนืองนอง โรงทานบ้านช่อง วัวควายช้างม้า เรือแพนาวาจอดอยู่เต็มท่า สินค้ามากครัน ให้มีเงินเป็นร้อยล้านร้อยแสน ให้มีแหวนนับพัน โตกถาดเชี่ยนขัน สารพันใช้สอยมุ่งงานการเหย้า ข้าสาวบ่าวน้อย เงินทองเบี้ยร้อย ใช้สอยครบครัน ให้ต้นกัลปพฤกษ์ งอกขึ้นหัวนอน ตรงหน้าบัญชรผ้าผ่อนแพรพรรณ จะนึกของสิ่งใด ขอให้ได้สิ่งนั้น ให้สมความปรารถนา ให้มีโรงช้างโรงม้า ฉางข้าวฉางเกลือ คลังเรือคลังผ้า อีกทั้งคลังเงินตรา ส่วยสาอากร เดชะพระพร

ให้ได้กับเจ้าทั้งสอง พุทธังกัมมะสิทธิ ธัมมังกัมมะสิทธิ สังฆังกัมมะสิทธิ สิทธิกิจจัง สิทธิกัมมัง สิทธิการิยะสัตถา คะโต สิทธิลาโภ นิรันตะลัง สิทธิเตโช ชะโย นิจจัง สัพพะสิทธิ ประสิทธิ เม สัพพะพุทธานุภาเวนะ สัพพะธัมมานุภาเวนะ สัพพะสังฆานุภาเวนะ สะทา โสตถิ ภะวันตุ เต ขอให้อายุ วัณโณ สุขัง พะลัง...”

เมื่อเสร็จสิ้นขั้นตอนการทำขวัญแล้ว หมอขวัญจะนำพานมาใช้สำหรับวางใบเงิน ใบทอง และใบนาค เพื่อรองเงินสินสอด และทองคำ หลังจากนั้นญาติและเพื่อนทั้งฝ่ายเจ้าบ่าวและฝ่ายเจ้าสาวจะใส่เงินเพิ่มลงไปในพานกี่บาทก็ได้ เรียกว่า “เงินต่อเงิน” หลังจากที่ใส่เงินไปแล้วจะต้องโรยถั่วโรยงาเพื่อเป็นเคล็ดให้คู่บ่าวสาวมีชีวิตและทรัพย์สินที่งอกงามเหมือนถั่วและงา จากนั้นหมอขวัญจะมอบเงินสินสอดที่ห่อไว้ในผ้าขาวที่ใช้ในพิธีโรยถั่วโรยงาให้แก่คู่บ่าวสาว เพื่อมอบให้แก่ “แม่” ของเจ้าสาว ซึ่งจะทำท่าแบกห่อเงินสินสอดนำไปเก็บไว้ในห้อง เชื่อกันว่าจะทำให้คู่บ่าวสาวทำมาหากินได้เงินเป็นจำนวนมาก

หมอมณี บุญเที่ยง หมอยาประจำหมู่บ้านประพรมน้ำพระพุทธมนต์
ให้กับคู่บ่าวสาวณ บ้านมะเกลือ ตำบลคลองโยง เมื่อพ.ศ. ๒๕๒๑
(เอื้อเฟื้อภาพโดยคุณทองพูน ยงค์ประกิจ)

ญาติผู้ใหญ่ฝ่ายเจ้าบ่าว มอบสินสอดทองหมั้น
ให้กับญาติผู้ใหญ่ฝ่ายเจ้าสาวตรวจนับและโรยถั่ว โรยงา
(เอื้อเฟื้อภาพโดยคุณทองพูน ยงค์ประกิจ)

แหล่ทำขวัญนาค

แหล่ทำขวัญนาคเป็นบทแหล่ที่ใช้ในพิธีทำขวัญนาค ในช่วงเย็นก่อนวันอุปสมบท อยู่ในขั้นตอนหลังจากที่นาคโกนผมที่วัดแล้ว นาคจะกลับไปที่บ้าน พ่อแม่ก็จะเลี้ยงฉลอง และมีพิธีทำขวัญนาคเพื่อเป็นสิริมงคลกับการ "เปลี่ยนสถานภาพ" เนื่องจากคนไทยเชื่อว่า ในระหว่างที่เป็น "นาค" นี้ เป็นภาวะกึ่งฆราวาสกึ่งสงฆ์ เป็นช่วงที่อาจจะมีมารร้ายมารบกวน ทำให้ขวัญหนีไปต้องทำพิธีเชิญขวัญกลับมา ในท้องถิ่นศาลายามีแม่เพลงท่านหนึ่ง คือ คุณป้าบำรุง พินิจกุล ซึ่งได้เป็นผู้ทำขวัญนาคมากว่า ๓๐ ปี ได้ถ่ายทอดบทแหล่ไว้ดังนี้

ภาพคุณป้าบำรุง พินิจกุล ในพิธีทำขวัญนาคเมื่อราว ๓๐ ก่อน

บทเชิญเทวดา

สัคเค กาเม จะ รูเป คิริสิขะระตะเฎ จันตะลิกเข วิมานเน ทีเป รัฏเฐ จะ คาเม ตะรุวะนะคะหะเน เคหะวัตถุมหิ เขตเต ภุมมา จายันตุ เทวา ชะละถะละวิสะเม ยักขะคันธัพพะนาคา ติฏฐันตา สันติเก ยัง มุนิ วะระวะจะนัง สาธะโว เม สุณันตุ

ธัมมัสสะวะนะกาโล อะยัมภะทันตา
ธัมมัสสะวะนะกาลโล อะยัมภะทันตา
ธัมมัสสะวะนะกาลโล อะยัมภะทันตา

บทนะโมแปล

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมา สัมพุทธัสสะ
นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมา สัมพุทธัสสะ
นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมา สัมพุทธัสสะ

ขออัญเชิญพรหมมาเทวราช ผู้สถิตวิมานสรวงสรรค์
พระอิศวรพระนารยณ์พระวิษณูกรรม์ พระอาทิตย์พระจันทร์และพระพาย
ทั้งเทเวศร์บนวิมานทุกชั้นฟ้า เชิญเสด็จลงมาอวยพรให้
ขอมาอำนวยอวยพรชัย เสด็จลงมาในครองพิธี”

บทแกะบายศรี

“แกะบายศรีที่อยู่ตรงหน้า เป็นปริศนาสังขารธรรม
ไม่เวียนแวะจะแนะนำ พ่อนาคจงจำคำภิปราย
จะยกบายศรีน่ะขึ้นมาตั้ง ....”

ภาพขบวนกลองยาวหน้าขบวนแห่นาคของชาวบ้านวัดมะเกลือ
(เอื้อเฟื้อภาพโดย คุณวลี สวดมาลัย)

บทร้องเรียกขวัญ

"ขวัญพ่อมาเถอะนะมา มาสู่ร่างมา ให้ทันพิธีทำนบเชิญนิวัฒนาการจะเริ่ม เชิญภิรมย์ชมขวัญพ่อไปตกตมจมอยู่ ณ ที่ใด เชิญขวัญพ่อสุดสายใจจอมกุมาร มาสู่ที่มหาศาลพิธี มาตรงเครื่องอดิเรกอเนกอนันต์ เครื่องประดาประดับล้วนเป็นเครื่องพิชัยมงคล"

"ศรี ศรี สวัสดีสถาพร เมื่อครั้งพรหมหิศร ประสิทธิ์ไว้ในไกรเพทแห่งทิศาปาโมกข์ผู้วิเศษจอมอาจารย์ จึงมายกบรรหารชื่อเรียกว่าบายศรียามทำถี่ถ้วนถูกกระบวนการ ทุกประการใส่จานกันใส่จอก ไข่เป็ดปอกไว้ยอดข้าว ขนมต้มแดงต้มขาว ใส่บายศรีล้วนแต่ของดีดี แล้วจึงให้เอาใบตองตานีสีเขียวขำ ไม่ชอกช้ำอ่อนสะอาด สามใบราดปกบายศรี แลงามวิลิ้วิไลเลิศแลงามดีในไกรเพท จึงเอาภูษาวิเศษงามเรืองรองริ้วราย ทองเกลียวเครือวัลย์งามเฉิดฉันรูจี เครื่องบายศรีตามกระบวนอัตลัยล้วนเลิศอุดม มาปกผมห่มบายศรีแลงามดีวิไลเลิศ เทียนชัยเกิดเครื่องบูชาโสมเพียงตา"

แหล่ปฏิสนธิ

"จะริเริ่มเพิ่มนิพนธ์ พ่อนาคหน้ามนจงพึงฟัง
ว่าโปรดน่ะดำริตริตรองบ้าง วางไว้เป็นทางน่ะเตือนตน
พระพุทธกาลก็ล่วงมานานไม่น้อย ถึงสองพันห้าร้อยห้าสิบเอ็ดพยาน
พวกบรรดาสัตว์น่ะที่จะปฏิสนธิ์ ก็แทบท่วมท้นน่ะก้นธรณี
มีหญิงกับชายก็คือว่ายายกับตา ให้กำเนิดมาแต่เดิมที
ก็กราบเท่าตายายเมื่อวอดวายนะชีวี ลูกหลานยายมีก็สืบเนื่องกันมา
ก็บรรดาสัตว์ก็ที่จะลงมาเกิด ถือกำเนิดขึ้นในครรภา
ว่าบ้างมาจากก็ที่หลากๆ กันหนา ต่างคนต่างมาล่ะจากที่ต่างกัน
บางพวกก็มาจากมนุษย์ บางพวกก็จุติมาจากสวรรค์

บางพวกก็มาจากป่าหิมพานต์ บางพวกนั้นมาจากพรหม
บางพวกก็มาจากนรก ที่ลงไปตกน่ะอยู่ในเวรตม ....”

แหล่พระคุณมารดร

“จะกล่าวถึงพระคุณมารดร ต้องอุ้มอุทรแสนทรมาน
จะกินก็ยากลำบากเรื่องกิน ไอ้ของเคยลิ้นก็ที่แม่ชอบเคยฉัน
ของเผ็ดของร้อนเมื่อก่อนตั้งครรภ์ แม่ก็เคยรับทานเสมอมา
พอตั้งครรภ์ฉับล่ะแม่เขากลับไม่กิน ไอ้ของเคยลิ้นก็เลยเลิกรา
เกรงอันตรายที่ในครรภา แม่เขาเกรงไปว่าเจ้าจะมีอันตราย
ทนทรมานว่าอุ้มท้องมา ความหิวโหยหาสู้ทนกระหาย
จะเดินเหินลุกนั่งแม่ระวังระไว แม่กลัวสายใจเจ้าจะกระทบกระเทือน
พอถึงยามปลอดแม่จะคลอดลูกรัก ทุกข์ของแม่มากทุกข์ใครจะเหมือน
ปะเหมาะเคราะห์ร้ายความตายมาเยือน บุญนำกรรมเคลื่อนจึงคลาดคลา
ทั้งมดทั้งหมอก็นั่งออแออัด หาหยูกยาพาจัดไว้คอยท่า
มียาเลือดยาดมยาทา ดองเหล้าสุราเตรียมไว้ให้กิน
อนึ่งจะคลอดก็ยอดยิ่งยาก เหมือนฉุดกรรชากคชชานาคินทร์
ออกจากประตูนำบุรินทร์ เจ็บปวดไปสิ้นแสนทรมาน
อันชีวิตแม่จะอุปไมย เปรียบเหมือนต้นไม้อยู่ริมฝั่ง
เมื่อตอนคลอดลูกมันแสนทุกขัง เหมือนเท้าเหนี่อยย่างเหยียบปากโลง
ทั้งญาติพี่น้องประคองนั่งเทียม นั่งล้อมรายเรียงบ้างระวังเป็นวง
เกรงมัจจุราชริบที่ลง จะมาแย่งองค์มารดา
บ้างบนข้าวผีบ้างก็ตีข้าวพระ บ้างบนเทวะทั่วสารทิศานต์
บ้างบนผีภูตสิบ้างบนผีญาติ บ้างบนผีตาสิบ้างก็บนผียาย
ผีเหย้าผีเรือนผีเถื่อนผีถ้ำ พอได้ฤกษ์งามขอให้แม่คลอดง่ายๆ

ปากร้องอุแว้ลูกแม่เป็นชาย คุณพระเสือกไสให้เรามา
ความทรมานของลูกกับแม่ มันยากแท้ดิฉันจะอุปมา
เมื่อคลอดก็ยากเจ็บปวดนักหนา เมื่อคลอดออกมากับยังทรมาน
ต้องนอนย่างไฟยากไร้เพราะลูก ระทมทนทุกข์แม่นอนย่างไฟถ่าน
ยาเผ็ดยาร้อนต้องผ่อนผัน แม่ทนรับทานกล้ำกลืนน้ำเกลือ
เป็นหญิงก็ช่างเป็นชายก็ชม แม่เฝ้าชมโฉมสนิทชิดเชื้อ
แม่ทนลำบากก็มิได้ออกปากเบื่อ สละเลือดเนื้อนะเพราะลูกนี้หนา
จะกินจะนอนแม่ก็ป้อนข้าวเที่ยว จะขี้จะเยี่ยวแม่ปกปักรักษา
แม่อมยาพ่นพ่อเขาฝนยาทา เมื่อไข้โรคาของลูกจำเนียร
เป็นไข้ก็ช่างเป็นทรางก็ตาม อีแดงอีดำถูกภูตถูกผี
รับมิ่งชิงขวัญสงสารลูกนี้ บุญคุณแม่มีอมไว้คามือ
พุทโธพุทธังแม่อุ้มไปวางบนตัก บุญของแม่รักก็ลูกน้อยมี
ครั้นได้เดียงสาแม่นำมาฝึกปรือ ส่งให้เรียนหนังสือฝังฝากโรงเรียน
กลัวลูกหญิงชายจะไม่เทียมเขา เพื่อนหนุ่มเพื่อนสาวกระเบียดกระเสียน
เสียทรัพย์ให้ลูกของการเล่าเรียน แม่สู้พากเพียรก็บำรุงดูแล
เล็กๆเลี้ยงยากก็ลำบากไม่เบา โตเป็นหนุ่มสาวสิมันก็ยากแท้ๆ
เพราะลูกทำชั่วนั้นร้อนตัวพ่อแม่ ลูกทำดีแท้พ่อแม่มีหน้ามีตา
หญิงชายใดเขาอยากจะได้เป็นคู่ จะต้องสืบดูตายายปู่ย่า
ถ้าลูกทำชั่วเหม็นไปทั่วพารา จะมีคนว่าเลี้ยงลูกไม่ดี
เลี้ยงวัวให้ผูกเลี้ยงลูกให้ตี คิดดูดีๆก็อย่าไปโทษมารดา
ความรักของแม่นะมีแต่เชยชม แม่เฝ้าอบรมสั่งสอนนักหนา
ความชั่วอย่าทำให้เชื่อคำมารดา แม่ตีแม่ด่าก็อยากให้ลูกดี
เพราะลูกเจ้าดื้อแม่จูงมือมาสั่ง จงเอาเยี่ยงอย่างคนนู้นคนนี้
คนชั่วอย่าเอาไปดูเขาที่ดี ถ้าเป็นสตรีแม่คงกล่าวตักเตือน
เรือนสามน้ำสี่หมั่นจี้หมั่นใช้ จดจำเอาไว้ให้ลูกรู้การเหย้าเรือน

ถ้าลูกชายแม่หมายให้บวช พากเพียรเรียนบวชก็หลักศาสนา
ก็รู้หลักปักมั่นก็หลวงตา ให้ห่มกาสาก็ใช้ผ้าพนมเทียนชัยเชิด
เครื่องบูชาสูงเพียงตา วอนให้เอามะพร้าวห่อนปอกเปลือกหมด
เงินสดหรือทอง ใส่พานรองวางไว้ก่อน
แว่นทองซ้อนสามอันดี ปักไว้ที่ขันข้าวสาร
ด้านกิจชัยฤกษ์ขององค์ผู้ทรงอิศรา ท้าวทิศาประสิทธิ์ให้สมประสงค์
วันนี้คงเป็นวันสุริยง โอภาสส่องทั่วโลกธรรมดา
ก็พร้อมสวัสดีวันเวลาสถาพร ควรเชิญขวัญพ่อนาคเสียก่อน
มาสู่กายร่างขวัญ
โธ่เอ๋ย ของเคยลินลาศตามประเทศ ตั้งแต่พอเพิ่งดรุณเรศแรกปฏิสนธิ์
เคยได้ไหวความทรหดอดทน ไว้ทุกเวลา”

(บำรุง พินิจกุล, สัมภาษณ์)

อนึ่ง นอกจากบทแหล่ที่เกี่ยวกับการทำขวัญแล้ว ยังมีแหล่อีกจำนวนหนึ่งที่เรียกว่า “แหล่นอก” ซึ่งเป็นเรื่องราวเบ็ดเตล็ด ดังนี้

แหล่สังขาร

“สังขารร่างกายต้องตายเป็นผี อยู่ในโลกนี้ไม่มีแก่นสาร
ทรัพย์สินเงินทองมันเป็นของสาธาร ไม่ใช่ของท่านลูกหลานทั้งหลาย
อย่ามัวประมาทโอกาสยังมี อย่าหลงโลกีย์จะมีปัญหา
โลกนี้แท้จริงล่ะมันเป็นสิ่งมายา เป็นสิ่งลวงตาใช่ว่าจีรัง
สังขารร่างกายน่ะอยู่ไม่กี่ปี ต้องตายเป็นผีไม่มีความหวัง

ภาพนี้เป็นภาพพิธีทำขวัญนาคของชาวบ้านวัดมะเกลือ เมื่อ ๓๐ ปีก่อน
(เอื้อเฟื้อภาพโดยคุณวลี สวดมาลัย)

ทรัพย์สินน่ะร่างกายผุพัง ทุกวันเดินทางสู่ยังฟงฟอน
จะห้ามให้ฟังน่ะจะรั้งให้หยุด เป็นสิ่งสมมติตามพุทธท่านสอน
อำนาจใดใดก็อย่าไปวิงวอน ให้ช่วยเราตอนเมื่อวันสิ้นใจ
สังขารเรานี้น่ะมันเป็นที่สังเวช ...."

(สายทอง มาเจริญ. สัมภาษณ์)

แหล่พระยากงพระยาพาน

"จะสาธกยกนิทาน อดีตกาลนานนม
เรื่ององค์พระปฐมเจดีย์ ทุกวันนี้ก็เพื่อประชาชน
เขาเชื่อคำนับกันสับสน ว่าตั้งแต่ต้นก็จะมีเหตุอย่างไร
ว่าตัวของฉันละนี้จะอธิบาย ให้ท่านคลายความสงสัย
ท่าผู้เฒ่าล่ะท่านเล่าไข ว่าแต่เดิมนั้นไซร้ก็มีมาแต่โบราณ
มีพระยากงเธอทรงพยศ มีโอรสยอดสงสาร
เมื่อคลอดออกมาไม่ช้านาน ว่าพระภูบาลท่านน่ะให้โหรทำนาย
โหรรีบกระดานและหารคูณ แล้วกราบทูลน่ะว่าโอรสสา
น่ะของท้าวไท้ที่ได้เกิดมา จะล้างชีวันพระองค์ถึงอันตราย
ด้วยคลาดเคลื่อน ไปน่ะก็ตามดวงชะตา
พระยากงเมื่อทรงฟัง ก็ชลนัยน์ไหลหลั่งทั้งซ้ายขวา
ว่าโอ โอ โอ้ อนิจจา ว่าเป็นกรรมเวราน่ะแต่ปางใด
เมื่อคลอดเจ้าออกมา โหรทายว่าเลี้ยงไม่ได้
ให้เอาลูกน้อยลอยน้ำไป จะทำไฉนก็น่าเวทนา
ฝ่ายโฉมยงองค์น่ะมเหสี เธอก็โศกีย์ด้วยลูกแก้ว
เป็นกรรมกันแล้ว น่ะพ่อลูกแก้วที่ได้เกิดมา
ล่ะว่าโหรเขาทาย ว่าเป็นคนร้ายกาจ
จะมาพิฆาตเข่นฆ่า ถ้าแม้นเลี้ยงไว้ที่ในพารา

จะฆ่าบิดาให้ม้วยมร ....
ฝ่ายน่ะอำมาตย์ก็ทูลถาม ด้วยข้อความยังกังขา
ว่าด้วยเหตุใดเล่าน่ะเจ้าพระยา จึงเมาเชื่อโหราเอาจริงจัง
ว่าท่านผู้เฒ่าท่านก็เล่ากันมา ก็ว่าเป็นกรรมเวราล่ะก็แต่หนหลัง
พระยากงก็คงจะปลงชีวัง ว่ากรรมหนหลังล่ะมาตามตอม
ว่าฝ่ายอำมาตย์เอ๋ยไม่อยู่ช้า ก็แบกพานมาล่ะพรั่งพร้อม
พอถึงศาลาที่หน้าป้อม ก็เลยเอาลูกเจ้าจอมไปลอยคงคา
ฝ่ายพานน้อยก็ลอยไม่จม ตามคลื่นตามลมมาในคงคา
เทพเจ้าที่ใต้หล้า ท่านเฝ้ารักษามิให้อดออม
ว่าฝ่ายพานน้อยก็ลอยวิโยค มาถึงบ้านโคกดอนน่ะยายหอม
มีเฒ่าชะแลแกแก่หง่อม แกก็ถือกระออมมาตักธารา
แกเหลือบเขม้นก็แลเห็นพานทอง ที่เขารองว่าโอรสสา
....”

(บำรุง พินิจกุล, สัมภาษณ์)

แหล่ตอนเจ้าชายสิทธัตถะ
ชมโฉมพระนางพิมพาก่อนลาบวช

“แม่งามเอ๋ยแม่งามชื่น งามคนอื่นรึจะมาเทียบเท่า
แม่งามสงัดงามสนิท แม่งามนักงามหนา
ก็คิดกันดูก็งามขาวคล้ายงา ก็พิศดูดวงหน้าหน้าน้องช่างนวล
จะพิศกลางวันรึก็ชื่น ....”

(บำรุง พินิจกุล, สัมภาษณ์)

รูปปั้นพระยากง ตั้งอยู่บริเวณตลาดนครปฐม

แหล่ชมนกชมไม้ (แหล่พา)

"ฝ่ายสิทธารถตาชี ออกจากเมียเข้าในดง
ลินลาดเล่นระเริงหลง มีทั้งเหล่าอนงค์ชมสกุณี
โน่นสกุลแก้วจับในทาง บนต้นมะปรางก็โน่นแน่ะนกกินปลี
นกแซงแซวจับสีสุก ว่าแซงแซวซุกเข้าเสียดสี
แซงแซวซนก็ต้นนนทรี แซงแซวบินหนีเข้าหลังนาน
นกนางนวลจับไข่เน่า โน่นนกกาเหว่าร้องเสียงหวาน
กระตู้วู้แว่วกังวาล ฟังเสียงหวานช่างเว้าวอน
ว่าเบญจวรรณน่ะจับต้นหว้า โน่นนกกันทาจับกระท้อน
นกกระทุงจับทิ้งท่อน บนต้นกระท้อนโน่นนกกันทา
ว่านกกระลิงจับกิ่งแกแล บนต้นแกแลก็อยู่ที่หน้าศาลา
เมื่อกระลิงเลี้ยวไม่เหลียวแลหา กระลิงลาไม่แลเลย
ว่ากระลิงนกไม่ใช่วานร ว่ากินนรลงกระลิงเอ๋ย"

(บำรุง พินิจกุล, สัมภาษณ์)

แหล่เขา

"โน่นแน่โอ้เฒ่าจอมเขาโดกเดก สูงเยี่ยมเทียมเมฆก็อดิเรกเรียงราย
เขาเมืองราชบุรีเขาก็มีมากมาย ชื่อเสียงเรียงรายแหมมากมายอนันตา
ฉันจะว่าไปที่ไหนจะหมด จำต้องปลดลงเสียบ้าง
ฉันจะขานชื่อน่ะให้ท่านฟัง เชิญท่านนั่งจำเอาไว้นะจ๊ะ
เขาหลวง เขาล้าน เขาพราน เขาพระ ระกะกันไปทีเดียว
เขาขาว เขาพลอง เขามะตะบองหัวเบี้ยว
เขานม เขานาง เขาข้าง เขาเขียว"

(บำรุง พินิจกุล, สัมภาษณ์)

พระสงฆ์วัดมะเกลือ ลงจากบ้านผู้ใหญ่เงียบ ดีสวัสดิ์ เพื่อกลับวัดมะเกลือ
ในงานวันขึ้นปีใหม่ ๑ มกราคม ๒๕๑๕
(เอื้อเฟื้อภาพโดยคุณทองพูน ยงค์ประกิจ)

บทไหว้ครู

"เปิดตำรับเรียนรู้ไหว้ครูก่อน ขอยอกรขึ้นประนมก้มเกศา
น้อมคำนับกราบคุณครูที่บูชา เป็นตำราสืบสร้างแต่บางบรรพ์
องค์พระพิฆเนศวรควรกราบเท้า เทพเจ้าผู้ฉลาดที่อาจหาญ
มีบายศรีเปล่งคชชา ปัญญาชาญ เออ เอ่อ เอง เอย
ปาฏิหาริย์อิทธีมีสี่กร เออ เอ่อ เออ เอิง เอย"

(สุเมธ ชุ่มเชื้อ, สัมภาษณ์)

แหล่สิบสองภาษา (ไหหลำ)

"แด๋ ดุย แด๋ ดุย แด๋ ดุย แด แด แด้ ดุย ดุย แอ๋ อู แอ๋ อู แอ้ อู๋ แอ แอ แอ แอ แอ๋ อู

ครานั้นวังทองผ่องอำไพ เลี้ยงลูกไก่อยู่สองตั๋ว
กิงข้าวสางเช้าๆเยงๆ นั่งเล่งหัวทิพาง
ไอ้ขุนช้าง หัวล้างมังมองลู
วันทองมิทันแล ยังแหย่เยี่ยว ไอ้ขุนช้างมาเลี้ยวมองลู
วันทองนั่งไม่ทันปิดปากสิตู ไอ้ขุนช้างมองรูเห็นหูแดง
ลื้อมีสะตังอั้วจะนั่งเลือเหล่ ทำแตงแมเร่ขายซึ่งข้าวของ
เคี้ยงเตงขั้นเตงเสกมากอง เศษเงิงเศษทองรีบสิตู
จะแต่งตัวสิให้เหมือนแม่นงลักษณ์ จะนุ่งกุงเกงใส่เสื้อกั๊กให้ให้เหมือนก๋ง
กระดาษเงิงกระดาษทองของบรรจง จะไหว้เจ้าเผ่าส่งไปเมืองจีน"

(บำรุง พินิจกุลและสายทอง มาเจริญ, สัมภาษณ์)

"กระตั้วแทงเสือ" หนึ่งในมหรสพในอดีตของชาวศาลายา
ภาพนี้เป็นภาพงานบวชของชาวบ้านวัดมะเกลือ เมื่อ ๓๐ ปีก่อน
(เอื้อเฟื้อภาพโดยคุณวลี สวดมาลัย)

๙

มองศาลายาผ่านเพลง

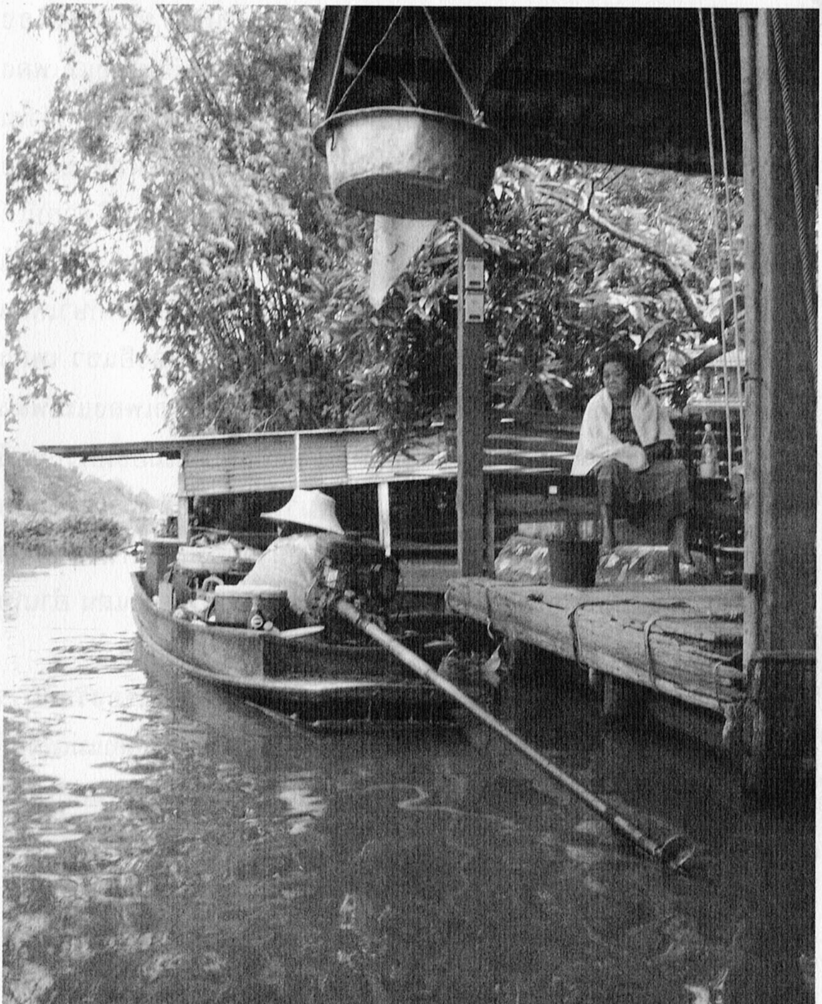
ความรู้สึก ความคิด และวิถีชีวิตของชาวศาลายาในเพลง

แม้ว่าเพลงพื้นบ้านจะเป็นพฤติกรรมการแสดงออกทางศิลปะที่เป็นสากล สามารถพบเห็นได้ในทุกสังคมและวัฒนธรรม แต่รูปแบบ การดำรงอยู่และรายละเอียดปลีกย่อยต่างๆ ก็มักจะมีความแตกต่างหลากหลายออกไป ความแตกต่างหลากหลายเหล่านี้เอง ที่เป็น "ภาพสะท้อน" ของวิถีชีวิตชาวบ้านในสังคมวัฒนธรรมนั้น เป็นความสัมพันธ์ระหว่างเพลงพื้นบ้านกับสภาพแวดล้อมซึ่งเป็น "วัตถุดิบ" หนึ่งในการแต่งเพลง

ไม่เพียง "ความแตกต่าง" ในความหลากหลายของเพลงพื้นบ้านเท่านั้น ที่เป็นสิ่งที่นักคติชนวิทยาสนใจ หากแต่ "ความเหมือน" หรือลักษณะร่วมกันกับสังคมอื่นๆ ก็เป็นสิ่งที่ไม่ควรมองข้าม เพราะนอกจากจะทำให้เห็นถึงการติดต่อสัมพันธ์กันในระหว่างท้องถิ่นอันส่งผลต่อการรับวัฒนธรรมภายนอกเข้ามาในท้องถิ่นแล้ว ยังอาจทำให้เห็นถึงความเป็นมาของกลุ่มชนที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่นนั้นๆ ด้วย

กลุ่มคนที่อาศัยอยู่ใน "ศาลายา" นั้น มีทั้งกลุ่มคนดั้งเดิม คือชาวบ้านที่อาศัยกันมาตั้งแต่ก่อนขุดคลองมหาสวัสดิ์ เมื่อครั้งยังเป็นส่วนหนึ่งของเมืองนครไชยศรี กลุ่มคนเหล่านี้เป็นคนกลุ่มใหญ่ในศาลายา นอกจากนี้ก็ยังมีกลุ่มคนกลุ่มที่ย้ายเข้ามาอยู่ในศาลายา ภายหลังจากที่มีการขุดคลองมหาสวัสดิ์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๐ แล้ว ซึ่งบางคนก็อพยพมาจากต่างถิ่นเพื่อจะหาพื้นที่ทำกินใหม่ที่อยู่ริมคลองเพื่อสะดวกในการใช้น้ำในการทำการเกษตร บางคนก็ย้ายมาจากในพระนคร เพื่อมาทำหน้าที่เป็นนายกองนาดูแลผลประโยชน์ที่ดินของพระบรมวงศานุวงศ์ นอกจากนี้ก็มีกลุ่มคนจีนที่มาริเริ่มทำสวนและคนมอญ (ซึ่งแทบจะไม่มีแล้วในปัจจุบัน) ซึ่งหากพิจารณาจากการเดินทางติดต่อสัญจรนั้น ชาวบ้านศาลายาค่อนข้างมีความใกล้ชิดกับชาวเมืองนครปฐมมากกว่ากรุงเทพฯ ซึ่งอาจเป็นเพราะสายสัมพันธ์ที่ "ศาลายา" เคยเป็นส่วนหนึ่งของอำเภอนครไชยศรี จังหวัดนครปฐม รวมทั้งการมีวัฒนธรรมที่ใกล้เคียงกัน และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง "การพูดจาภาษา (สำเนียง) เดียวกัน"

ด้วยเหตุดังนี้เพลงพื้นบ้านของ "ศาลายา" ส่วนใหญ่จึงน่าจะได้รับอิทธิพลจากพ่อเพลงแม่เพลงพื้นบ้านชาวนครปฐม ซึ่งผู้ที่ศึกษาเพลงพื้นบ้านก็เป็นที่ทราบกันดีว่าเมืองนครปฐมก็ถือเป็น "คลัง" พ่อเพลงแม่เพลงที่สำคัญแห่งหนึ่งในภาคกลางของไทย แม้จะเทียบไม่ได้กับ พ่อเพลงแม่เพลงเมืองสุพรรณ อ่างทอง สิงห์บุรีและอยุธยา แต่ก็สามารถ "ยืดอก" ได้อย่างภาคภูมิเช่นกัน

วิถีชีวิตของชาวศาลายาที่ผูกพันกับคลองมหาสวัสดิ์

ในงานวิจัยเรื่อง **พ่อเพลงแม่เพลงนครปฐม** ของชำเลือง แผนสมบูรณ์ แห่งสถาบันราชภัฏนครปฐม[๑๗] ที่ได้สำรวจพ่อเพลงแม่เพลงนครปฐมไว้เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๐ คือเมื่อประมาณ ๒๐ ปีที่ผ่านมา พบว่าในจังหวัดนครปฐมมีพ่อเพลงแม่เพลงเป็นจำนวนมาก และพ่อเพลงแม่เพลงทั้งหมดที่สำรวจได้ก็ล้วนแต่เป็นพ่อเพลงแม่เพลงที่ร้องเพลงปฏิพากย์ได้ทั้งหมด ซึ่งเป็นเพลงที่ถือว่าแสดงถึงความสามารถของพ่อเพลงแม่เพลงชั้นครู ที่มีปฏิภาณไหวพริบชั้นเชิง ซึ่งการศึกษาในครั้งนั้นผู้วิจัยมุ่งศึกษาเพลงปฏิพากย์เป็นหลัก และพบว่าเพลงปฏิพากย์ที่พบได้แก่ เพลงอีแซว เพลงพวงมาลัย และเพลงฉ่อย [๑๘] ซึ่งงานวิจัยเรื่องนี้พบว่า มีพ่อเพลงแม่เพลงอีแซวในเมืองนครปฐมมากกว่าเพลงชนิดอื่น ทั้งที่แต่เดิมเมืองนครปฐมมีเพลงพวงมาลัยเป็นเพลงที่นิยมมาก่อน ต่อมาเมื่อเพลงอีแซวในจังหวัดสุพรรณบุรีแพร่หลายเข้ามาในนครปฐม เพลงพวงมาลัยจึงเสื่อมความนิยมลง โดยกล่าวว่าถิ่นที่มักมีพ่อเพลงแม่เพลงมากได้แก่ อำเภอกำแพงแสน อำเภอดอนตูม และอำเภอบางเลน

จากงานวิจัยดังกล่าวทำให้พอจะเห็นถึงเค้าลางและร่องรอยการ "เดินทาง" ของเพลงพื้นบ้านศาลายาได้บ้าง โดยเฉพาะพ่อเพลงแม่เพลงที่อำเภอบางเลนซึ่งเป็นพื้นที่ที่ติดต่อกับ "ศาลายา" อาจส่งอิทธิพลต่อเพลงพื้นบ้านในศาลายาด้วย

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าในงานวิจัย**พ่อเพลงแม่เพลงพื้นบ้านนครปฐม** จะพบเพลงอีแซว เป็นจำนวนมาก และพบเพลงฉ่อยและเพลงพวงมาลัยรองลงมานั้น แต่ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพลงพื้นบ้านศาลายาในครั้งนี้ พบเพลงฉ่อยและเพลงพวงมาลัย ในท้องถิ่นศาลายาชนิดละ ๑ สำนวน เท่านั้น

---

[๑๗] การสำรวจในครั้งนั้นมิได้มีการสำรวจพ่อเพลงแม่เพลงในพื้นที่ศาลายาแต่อย่างใด

[๑๘] ชำเลือง แผนสมบูรณ์. **พ่อเพลงแม่เพลงนครปฐม**. นครปฐม: สถาบันราชภัฏนครปฐม, ๒๕๔๔.

ส่วนเพลงอีแซวนั้นยังไม่พบ เว้นแต่ในกรณีของแม่ประยูร ยมเยี่ยมและแม่ศรีนวล ขำอาจ ซึ่งเล่นเพลงเป็นอาชีพ ซึ่งมีความเป็นไปได้ว่า การที่ไม่พบเพลงปฏิพากย์ดังที่มีการพบในที่อื่นๆ ในจังหวัดนครปฐมนั้น เป็นเพราะพ่อเพลงแม่เพลงเสียชีวิตไปเกือบหมดแล้ว

กระนั้นก็ดี ไม่ว่า "ศาลายา" จะได้รับอิทธิพลเพลงพื้นบ้านมาจากทางใด แต่เพลงพื้นบ้านศาลายาที่พบก็เป็นชนิดเดียวกับที่พบในท้องถิ่นอื่นๆ ในภาคกลาง มีเพียงรายละเอียดของเพลงที่แตกต่างกันไปตามความนิยมของแต่ละท้องถิ่น ความเหมือนและความแตกต่างเหล่านี้เองที่จะทำให้เราเข้าใจ "ศาลายา" ได้ดียิ่งขึ้น

จากการศึกษาเพลงพื้นบ้านศาลายา ทั้งบทร้องชนิดของเพลง และประวัติพ่อเพลงแม่เพลง ทำให้ผู้วิจัย "เห็น" และ "เข้าใจ" ท้องถิ่นศาลายาดังนี้

๑. ชาวศาลายามีความผูกพันแนบแน่นในสังคม

ชาวศาลายานั้น เดิมอาศัยอยู่ร่วมกันอย่างเรียบง่าย มีอาชีพหลักคือ การทำนา เมื่อถึงฤดูกาลทำนาชาวบ้านต่างก็ประกอบอาชีพของตนอย่างขยันขันแข็ง และในขณะทำงานก็มักมีการร้องเพลงพื้นบ้านเพื่อผ่อนคลายความเหนื่อยล้าระหว่างการทำนารวมถึงให้จังหวะในการทำงานด้วย โดยเพลงพื้นบ้านที่นำมาร้องเล่นกันนั้น ได้แก่ เพลงเกี่ยวข้าว เพลงรำวง เป็นต้น

เมื่อว่างจากการทำงาน ชาวบ้านจึงมีโอกาสมารวมกลุ่มกันเพื่อพูดคุยพบปะสังสรรค์หรือขับร้องเพลงพื้นบ้าน ซึ่งสถานที่ที่ชาวบ้านมักจะมารวมกลุ่มกันเพื่อร้องหรือเล่นเพลงพื้นบ้านนั้น ได้แก่ ลานวัด หรือ ลานบ้านซึ่งมักเป็นบ้านของผู้ที่หน้ามีตาหรือเป็นที่รู้จักกันดีของชาวบ้าน เช่น บ้านผู้ใหญ่บ้าน หรือบ้านผู้มียศศักดิ์ หรืออาจเป็นบ้านที่จัดงานมงคลต่างๆ เช่นงานแต่งงาน งานบวช เป็นต้น แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างคนใน

ท้องถิ่น ซึ่งมี *"เพลงพื้นบ้าน"* เป็นสื่อกลางในการสร้างและสานความสัมพันธ์อันดีระหว่างคนในท้องถิ่น ให้มาทำกิจกรรมร่วมกัน และร่วมกันทำกิจการอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือการกระตุ้นให้คนในท้องถิ่นเกิดความสามัคคีกัน เป็นต้น

๒. ชาวศาลายามีอาชีพหลักคือการทำเกษตรกรรม

เพลงพื้นบ้านในศาลายา บอกแก่เราว่า "ชาวศาลายา" มีอาชีพทำเกษตรกรรม เพลงที่ "บอกเล่า" เรื่องราวนี้ได้ดีที่สุด ก็คือเพลงแห่นางแมว

"นางแมวเอย มาร้องแป้วๆ
อยู่ข้างถนน ขอฟ้า ขอฝน
ขอน้ำมนต์ รดหัวแมวบ้าง"

(เกิด ไทยทวี, สัมภาษณ์)

จากเพลงดังกล่าว แสดงให้เห็นการประกอบอาชีพของชาวบ้านศาลายาว่าเป็นเกษตรกรที่ต้องพึ่งพาธรรมชาติที่ไม่แน่นอน เมื่อหน้าแล้งเกิดน้ำไม่พอเลี้ยงข้าว หรือฝนฟ้าไม่ตกต้องตามฤดูกาล ย่อมเป็นอุปสรรคต่อการประกอบอาชีพ จึงต้องมีการทำพิธีขอฝน เพื่อให้ฝนฟ้าตกต้องอย่างฤดูกาล เพื่อให้ชาวบ้านสามารถประกอบอาชีพได้อย่างปกติ

นอกจากนี้ในเพลงกล่อมเด็กที่ชื่อ "นกกระจาบหัวเหลือง" ก็ได้ถ่ายทอดน้ำเสียงของชาวนา โดยกล่าวด้วยความน้อยเนื้อต่ำใจในโชคชะตา ที่ไม่มีเงินจ้างคนไล่นก ทำให้นกมาทำลายข้าวในนาเสียสิ้น ดังความว่า

"นกกระจาบหัวเหลืองเอ๋ย คาบข้าวนาเมืองย่อยยับ
นาเมืองคนจนไม่มีคนจะคอยขับ ต้องย่อยยับหมดแล้วเอ๋ยเจ้าแก้วตา"

(สายทอง มาเจริญ. สัมภาษณ์)

ในศาลายายังมีเพลงที่บอกเล่าเรื่องราวชีวิตของเกษตรกรอีกเพลงหนึ่ง คือเพลงรำวงที่ชื่อ "ยามเย็นเดินเล่นชายทุ่ง"

"ยามเย็นเดินเล่นชายทุ่ง ผ้าขาวม้าคาดพุงนุ่งกางเกงขายาว
แต่งตัวไปยั่วสาวๆ นุ่งกางเกงขายาวผ้าขาวม้าคาดพุง"

(เกิด ไทยทวี, สัมภาษณ์)

เนื้อเพลงข้างต้นได้ถ่ายทอดภาพบรรยากาศสบายๆ ชายทุ่งนา ซึ่งชวนให้นึกถึงภาพท้องนาในศาลายา การ "แต่ง" หรือ "เลือกรับ" เพลงรำวงเพลงนี้เข้ามาไว้ในสังคมศาลายา จึงซ้อนทับกับวิถีแห่งความเป็นจริงได้อย่างลงตัว

ตัวอย่างเพลงที่ยกมาทั้งหมดช่วยบอกเล่าและเน้นย้ำให้เรามองสังคมศาลายาที่กำลังเปลี่ยนแปลงเป็นอาคารพาณิชย์และธุรกิจต่างๆ อย่างรวดเร็วว่า พื้นดินเหล่านี้เดิมเคยเป็น "ท้องนา" ที่มีเรื่องราวมากมายและแฝงไว้ด้วยจิตวิญญาณของชาวศาลายาอย่างแท้จริง

๓. ชาวศาลายารักความสนุกสนานและมีอารมณ์ขัน

สังคมพื้นบ้านโดยทั่วไป มักเป็นสังคมที่มีความยืดหยุ่นสูงกว่าสังคมเมือง การ "เล่น" ในสังคมจึงมักพบมากกว่าในสังคมเมือง ชาวบ้านมักมีกิจกรรมที่สร้างความสนุกสนาน เพื่อทำให้ผ่อนคลายจากความเหนื่อยล้าในการทำงาน หรือเฉลิมฉลองเนื่องในโอกาสงานบุญหรือโอกาสสำคัญต่างๆ

การเปิดลานบ้าน เป็นเวทีในการเล่นเพลงพื้นบ้านเป็นอีกกิจกรรมหนึ่งที่ช่วยสร้างความบันเทิงให้แก่คนในท้องถิ่น เพราะนอกจากจังหวะและทำนองของเพลงจะชวนให้สนุกสนานแล้ว เนื้อเพลงบางเพลงยังแฝงไปด้วยอารมณ์ขัน (ซึ่งโดยมากมักเป็นเรื่องสองแง่สามง่าม) อีกด้วย ดังตัวอย่างจากเพลงฉ่อย

ชาย ไอ้หนู ไอ้หนี มันก็มีนะไม่งาม เดี๋ยวจะกัดเอาย่ามลูกมะนาว
ของพี่ก็จะไหล
ไอ้ลูกมะนาวพี่มีอยู่สองหน่วย ให้น้องเอาเข้าไปด้วยข้างใน
เอ่ ชา เอ๊ ช้า ชา ฉ่า ชา หน่อยแม่

หญิง เอย ไอ้ลูกมะนาวพี่มีอยู่สองหน่วย ให้น้องเอาเข้าไปด้วยข้างใน
ให้พี่เอาห่อพกแล้วห่มผ้า เอาไปฝากมารดาของพี่ชาย
ให้แม่พี่บีบน้ำพริก ให้พ่อพี่ขยิกให้เพลินใจ
เอ่ ชา เอ๊ ช้า ชา ฉ่า ชา หน่อยแม่

ชาย อง งง โงย ให้แม่พี่บีบน้ำพริก ให้พ่อพี่ขยิกให้เพลินใจ
เปรี้ยวเปรี้ยวหวานหวานแม่พี่ไม่อม เพราะแกกลัวแสลงลมของแกตาย
เอ่ ชา เอ๊ ช้า ชา ฉ่า ชา หน่อยแม่

หญิง เอย เปรี้ยวเปรี้ยวหวานหวานแม่พี่ไม่อม
เพราะแกกลัวแสลงลมของแกตาย เมื่อแกกลัวแถลงลงของแกตาย
เมื่อแกกลัวแถลงลมก็ให้แกอมเสียแต่ครึ่ง เราจะให้มันถึงเม็ดใน

เชิญสิคะ เชิญเข้าสิขา *เชิญพี่ไปเคหาก็ไม่เป็นไร*
ไปกินหมากดิบหรือยาดำ *ที่บ้านน้องซักคำก็ยังได้*
เอ่ ชา เอ๊ ช้า ชา ฉ่า ชา หน่อยแม่

(อุดม ตามศรี, สัมภาษณ์)

เพลงข้างต้นเป็นเพลงที่ร้องเกี้ยวพาราสีระหว่างชายหญิง ใช้ปฏิภาณโต้ตอบกัน โดยเลือกใช้คำอุปมาเกี่ยวกับเรื่องเพศ เพื่อแก้กลอนของอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งสร้างอารมณ์ขันให้กับผู้ฟังได้ไม่น้อย

๔. ชาวศาลายาผูกพันกับธรรมชาติ

ชาวศาลายาพยายามเรียนรู้ธรรมชาติและสอนให้เด็กๆ ได้รู้จักธรรมชาติ เพลงกล่อมเด็กเป็นเครื่องมือหนึ่งที่ทำให้เด็กๆ ได้เรียนรู้ว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ จากการศึกษาพบว่า เนื้อหาของเพลงกล่อมเด็กศาลายาส่วนใหญ่มีเนื้อหาเกี่ยวกับนกชนิดต่างๆ ดังตัวอย่าง

เพลงนกเขา

"นกเขาของเราแต่เก่าก่อน โผพรากจากจร
เจ้าก็ร่อนลืมรัง *โอ้ โอ เจ้านกเขาดง*
บินหลงลืมรัง *มาลืมพุ่มไม้ใบบัง*
มาลืมกระทั่งจู้ ฮุก กรู *เคยขันคู เคยคู่เคลียเคล้า*
ไฉนหนอเจ้าถึงมาลืมคู่ *เขามีรักอื่นน่าชื่นน่าชู*
มาลืมจู้ ฮุก กรู *มาลืมจู้ ฮุก กรู*
เจ้าลืมสนุก *มาลืมจู้ ฮุก จู้ กรู"*

(บำรุง พินิจกุล, สัมภาษณ์)

เพลงนกเขา

"นกเขา เอ๋ย ขันตั้งแต่เช้าไปจวนเย็น
ขันให้ดังแม่จะฟังเล่น เอย เสียงเย็นๆลูกน้อยกลอยใจ"
(สายทอง มาเจริญ. สัมภาษณ์)

เพลงนกเขาเถื่อน

"นกเขาเถื่อน เอ๋ย หากินกับเพื่อนก็กลับมารัง
สงสารแต่นกที่เขาขังเอ๋ย พลัดคู่วิวังเวงใจ"
(สายทอง มาเจริญ. สัมภาษณ์)

นอกจากนี้เนื้อหาของเพลงข้างต้น ยังทำให้เห็นถึงสภาพความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติของท้องถิ่นศาลายาได้อีกด้วย

๕. ชาวศาลายามีความศรัทธาในพระพุทธศาสนา

ชาวศาลายาแทบทั้งหมดล้วนเป็นพุทธศาสนิกชน และมีวัดเป็นศูนย์รวมจิตใจและเป็นศูนย์กลางชุมชน ชาวบ้านเล่าว่าในอดีตไม่ได้หยุดงานวันเสาร์อาทิตย์ แต่จะหยุดวันโกน (วันก่อนวันพระ ๑ วัน) และวันพระ ซึ่งนักเรียนก็จะหยุดเรียนในวันดังกล่าวด้วย เพื่อให้หยุดไปทำบุญตักบาตรที่วัด มีโอกาสได้ฟังพระธรรมเทศนา หรือพูดคุยเกี่ยวกับกิจการของวัด เพื่อทำนุบำรุงรักษาพระศาสนา ด้วยเหตุดังนี้ "วัด" กับ "บ้าน" จึงมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด และด้วยเหตุนี้จึงทำให้ชาวบ้านมีความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างมาก

ความเลื่อมใสศรัทธานี้ได้สะท้อนผ่านออกมาอย่างชัดเจน ในบททำขวัญนาค ซึ่งเป็นเพลงที่ใช้ในพิธีทำขวัญนาค ปรากฏความตอนหนึ่งดังนี้

พระสงฆ์วัดมะเกลือออกบิณฑบาต และชาวบ้านวัดมะเกลือกำลังตักบาตร
แสดงถึงความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา
(เอื้อเฟื้อภาพโดยคุณวลี สวดมาลัย)

ถ้าลูกชายแม่หมายให้บวช พากเพียรเรียนบวชก็หลักศาสนา
ก็รู้หลักปักมั่นก็หลวงตา ให้ห่มกาสาก็ใช้ผ้าพนมเทียนชัยเชิด
(บำรุง พินิจกุล, สัมภาษณ์)

หรือที่ปรากฏในเพลงพวงมาลัยที่ใช้ร้องในเพลงกล่อมนาค ดังนี้

บวชให้แม่สักหนึ่งพรรษา บวชให้พ่อพรรษา
พอสึกออกมาแล้วแม่จะหาเมียให้ พรุ่งนี้พ่อจะเป็นสงฆ์
สาวกพุทธองค์ได้ห่มผ้าไตร พวงเจ้าเอ๋ยมาลัย ลอยไป ลอยมาเอย
(บำรุง พินิจกุล, สัมภาษณ์)

นอกจากการแสดงถึงความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาโดยตรงแล้ว ยังมีเพลงบางเพลงที่มีเนื้อหาที่แฝงไว้ซึ่งความคิดความเชื่อที่ได้รับอิทธิพลมาจากพระพุทธศาสนา เช่น *เรื่องบาป บุญ, เรื่องนรก สวรรค์ ชาตินี้ ชาติหน้า* เป็นต้น ความเชื่อต่างๆเหล่านี้ถูกสะท้อนผ่านเพลงพื้นบ้านตัวอย่างเช่น

สังขารร่างกายต้องตายเป็นผี อยู่ในโลกนี้ไม่มีแก่นสาร
ทรัพย์สินเงินทอง มันเป็นของสาธารณ์
ไม่ใช่ของท่าน ลูกหลานทั้งหลาย
อย่ามัวประมาทโอกาสยังมี อย่าหลงโลกีย์จะมีปัญหา
โลกนี้แท้จริงล่ะมันเป็นสิ่งมายา เป็นสิ่งลวงตาใช่ว่าจีรัง
สังขารร่างกายน่ะอยู่ไม่กี่ปี ต้องตายเป็นผีไม่มีความหวัง
ทรัพย์สินน่ะร่างกายผุพัง ทุกวันเดินทางสู่ยังฟงฟอน

จะห้ามให้ฟังน่ะจะรั้งให้หยุด เป็นสิ่งสมมติตามพุทธท่านสอน
อำนาจใดใดก็อย่าไปวิงวอน ให้ช่วยเราตอนเมื่อวันสิ้นใจ

(สายทอง มาเจริญ, สัมภาษณ์)

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นถึงความคิด ความเชื่อเรื่องการเวียนว่ายตายเกิด ตามหลักทางพระพุทธศาสนา ความไม่แน่นอนของชีวิต ความไม่จีรังยั่งยืนของสิ่งต่างๆ เป็นต้น

๖. ชาวศาลายามีอาหารการกินที่สมบูรณ์

ด้วยสภาพพื้นที่ที่มี "คลอง" เป็นเส้นเลือดสำคัญของท้องถิ่น ทั้งคลองมหาสวัสดิ์ คลองทวีวัฒนา และคลองนราภิรมย์ จึงทำให้การทำเกษตรเป็นไปด้วยความเรียบร้อย มีผลผลิตอุดมสมบูรณ์ เข้าทำนอง *"ในน้ำมีปลาในนามีข้าว"*

ในบทแหล่ทำขวัญแต่งงานของชาวศาลายา ได้กล่าวชมสำรับอาหารคาวหวานไว้ แสดงถึงความอุดมสมบูรณ์ของข้าวปลาอาหารในศาลายาได้เป็นอย่างดี มีเนื้อความดังนี้

... วันนี้ก็เป็นวันดี ท่านเศรษฐีผู้ใหญ่ ท่านเอาแก้วมาเกย นำเขยเข้ามาฝาก เอาขันหมากเข้ามาให้ ได้จัดแจงแต่งไว้ทั้งส้มสูกลูกไม้ ขนมหลายกองเกวียน ขนมผิงฝอยทอง ล้วนแต่ของจำเนียร จันอับงาเจียน ผลไม้นานา ส้มซ่าส้มยำ ส้มทับพลับจีน ลูกอินทะผาลำ ขนมต้มลูกใหญ่ กล้วยไข่กล้วยน้ำว้า มีมะพร้าวอ่อนอ้อยลำ เหล้าขาวหมูหัน ห่อหมกทอดมันสารพันที่จะมี ....

(เกิด ไทยทวี, สัมภาษณ์)

๗. ชาวศาลายาเอาใจใส่ต่อการเลี้ยงดูบุตรหลาน

สังคมไทยเป็นสังคมหนึ่งที่เคร่งครัดเรื่องมารยาท กาลเทศะ ตลอดจนการเข้าสังคมต่างๆ เพื่อให้ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นๆ ได้อย่างมีความสุข ความรู้เรื่องเหล่านี้เป็นสิ่งที่ค่อยๆ มีการเรียนรู้ทั้งจากการสั่งสอนและประสบการณ์ตรง อย่างไรก็ดี สังคมก็ได้พยายามผลิต "ความรู้" ชุดนี้ขึ้นเพื่อให้สมาชิกรุ่นใหม่ได้ตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ของตน รวมทั้งเพื่อเตรียมพร้อมและเรียนรู้ก่อนที่จะต้องเผชิญปัญหาต่างๆ เมื่อต้องเข้าสู่วัยผู้ใหญ่หรือมีครอบครัว

เพลงพื้นบ้านในศาลายาจึงได้สอดแทรก "คำสอน" ต่างๆ เพื่อปลูกฝังค่านิยมที่ดีและเป็นแนวทางในการปฏิบัติตนต่อไปในสังคม ซึ่งในจากการศึกษาพบว่ามีการ "สอน" บุคคลต่างๆ ดังนี้

"สอนเด็ก"

ชาวศาลายาใช้เพลงกล่อมเด็กเป็นเครื่องมือในการปลูกฝังค่านิยมที่ดีให้แก่เด็กในวัยเยาว์ ที่ไม่ได้หมายถึงเด็กที่อยู่ในเปลเพียงอย่างเดียว แต่ยังรวมถึงเด็กๆ และวัยรุ่นในบ้านที่จะได้ฟังเพลงกล่อมเด็กนี้ไปพร้อมๆ กับน้องด้วย ซึ่งเพลงกล่อมเด็กมีอิทธิพลในการสร้างค่านิยมในสังคมไทย การอบรมสั่งสอนเด็กตั้งแต่ยังเล็กทำให้เด็กยึดถือและประพฤติปฏิบัติตามที่ได้รับการสั่งสอน ตัวอย่างเช่น การปลูกฝังค่านิยมเรื่องความกตัญญูกตเวที

"โอ้เอยโอ้ละเห่เอย　　นอนเสียเถิด
นอนเสียเถิด　　ขวัญเจ้าจะเกิดในดอกบัว
แม่เลี้ยงเจ้าไว้เอย　　เพื่อจะได้เป็นเพื่อนตัว
หวังเจ้าทูนหัว　　ลูกน้อยเจ้ากลอยใจ"

(สายทอง มาเจริญ. สัมภาษณ์)

หรือการปลูกฝังค่านิยมเรื่องการวางตัวของสตรี

"วัดเอ๋ยวัดนอก เอย　　ปลูกแต่ดอกแคแดง
ลูกคำยิ่งแพง เอย　　สาวน้อยจะห่มสีชมพู
เจ้าก็มีคู่แล้ว　　จะแต่งไปให้ใครดู
แต่งไปล่อชู้ เอย　　คนเขารู้กันเต็มใจ"

(สายทอง มาเจริญ. สัมภาษณ์)

"คำสอน" ที่ปรากฏในเพลงเหล่านี้ นับเป็นกุศโลบายของบรรพชนไทยที่ใช้สอนกุลบุตรกุลธิดาในสังคมได้อย่างแยบคาย ให้รู้จักหน้าที่ของตน การปฏิบัติตนต่อผู้ใหญ่ รวมถึงการเตรียมตัวเป็นผู้ใหญ่ที่ดีในสังคม

"สอนผู้ใหญ่"

ในการอยู่ในสังคมนั้นจำเป็นจะต้องอยู่ในกรอบกฎเกณฑ์ของสังคม เพื่อให้อยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างปกติสุข ดังนั้น ในเพลงพื้นบ้านศาลายา จึงได้มีการแทรก "คำสอน" ผู้ใหญ่ ผ่านแหล่ทำขวัญนาค แหล่ทำขวัญแต่งงาน และเพลงรำวง ไว้ด้วย อาทิ การสอนให้เป็นคนดี ประพฤติแต่สิ่งที่ดีงาม มีความขยันขันแข็งและมีความกตัญญูรู้คุณต่อผู้มีพระคุณ เป็นต้น ตัวอย่างเช่นในบททำขวัญนาค

อันชีวิตแม่จะอุปไมย　　เปรียบเหมือนต้นไม้อยู่ริมฝั่ง
เมื่อตอนคลอดลูกมันแสนทุกขัง　　เหมือนเท้าเหนื่อยย่างเหยียบปากโลง
ทั้งญาติพี่น้องประคองนั่งเทียม　　นั่งล้อมรายเรียงบ้างระวังเป็นวง
เกรงมัจจุราชริบที่ลง　　จะมาแย่งองค์มารดา
บ้างบนข้าวผีบ้างก็ตีข้าวพระ　　บ้างบนเทวะทั่วสารทิศานต์

บ้างบนผีภูตสิบ้างบนผีญาติ บ้างบนผีตาสิบ้างก็บนผียาย
ผีเหย้าผีเรือนผีเถื่อนผีถ้ำ พอได้ฤกษ์งามขอให้แม่คลอดง่ายๆ
ปากร้องอุแว้ลูกแม่เป็นชาย คุณพระเสือกไสให้เรามา
ความทรมานของลูกกับแม่ มันยากแท้ดิฉันจะอุปมา
เมื่อคลอดก็ยากเจ็บปวดนักหนา เมื่อคลอดออกมากับยังทรมาน
ต้องนอนย่างไฟยากไร้เพราะลูก ระทมทนทุกข์แม่นอนย่างไฟถ่าน
ยาเผ็ดยาร้อนต้องผ่อนผัน แม่ทนรับทานกล้ำกลืนน้ำเกลือ
เป็นหญิงก็ช่างเป็นชายก็ชม แม่เฝ้าชมโฉมสนิทชิดเชื้อ
แม่ทนลำบากก็มิได้ออกปากเบื่อ สละเลือดเนื้อนะเพราะลูกนี้หนา
จะกินจะนอนแม่ก็ป้อนข้าวเที่ยว จะขี้จะเยี่ยวแม่ปกปักรักษา
แม่อมยาพ่นพ่อเขาฝนยาทา เมื่อไข้โรคาของลูกจำเนียร
เป็นไข้ก็ช่างเป็นทรางก็ตาม อีแดงอีดำถูกภูตถูกผี
รับมิ่งชิงขวัญสงสารลูกนี้ บุญคุณแม่มีอมไว้คามือ
พุทโธพุทธังแม่อุ้มไปวางบนตัก บุญของแม่รักก็ลูกน้อยมี

(บำรุง พินิจกุล, สัมภาษณ์)

จากตัวอย่างในข้างต้น เป็นการแสดงให้เห็นถึงความยากลำบากในการตั้งครรภ์ของมารดาที่ต้องทนอุ้มท้องลูกนานนับเก้าเดือน และเมื่อคลอดลูกออกมาแล้วยังต้องลำบากในการเลี้ยงดูจนเติบใหญ่ มีวัตถุประสงค์เพื่อสอนให้นาคที่เจ้าเข้าพิธีอุปสมบท ได้ระลึกถึงพระคุณของผู้มีพระคุณ

ในบททำขวัญแต่งงานก็มีบทที่เป็น "คำสอนสตรี" เพื่อให้ทำหน้าที่แม่บ้านแม่เรือนมิให้ขาดตกบกพร่อง ดังนี้

"...ยกขึ้นมาตั้งพัก หินหนักฟักทอง เครื่องสินสมรส ยกขึ้นมาหมด ตั้งไว้ในห้อง เช็ดหน้าดอกคำ ขันน้ำพานรอง หวีกระจกคันฉ่อง โถแป้งน้ำมัน ยี่ภู่ปูนอน ฟูกหมอนม่านกั้น เตียงตั่งอัฒจันทร์ กระโถนขันเชี่ยนหมาก มีดพับตลับนาค พานหมากซองพลู เครื่องกินเครื่องอยู่ ขันน้ำจอกลอย แหนบใหญ่ไม้สอย สาวน้อยหาไว้ เมื่อจะออกเรือนไป เจ้าจะได้ครองกัน เจ้าค่อยผ่อนค่อยผัน ปรนนิบัติผัวตน จะเกิดสวัสดีมงคล แก่ตนทุกวัน อีกแปรงสีฟัน ขันน้ำบ้วนปาก ดูพลูดูหมาก ทั้งตลับขี้ผึ้ง..."

(เกิด ไทยทวี, สัมภาษณ์)

นอกจากนี้ยังมี "คำสอนบ่าวสาว" ที่เป็นแนวทางในการครองชีวิตคู่ให้มีความสุข มีเนื้อหาดังนี้

"...อย่าตั้งปึ่งเอาผัว อย่าทำชั่วถึงผู้ใหญ่ เราสอนเจ้าไว้ จงเร่งจดจำ เมื่อเวลาค่ำอย่าเที่ยวเตร่ อย่าโลเลแกล้งแชเชือน การเหย้าเรือน เตือนข้าไททุกสิ่งไปให้สิ้น เมื่อจะกินดูจัดแจง หุงต้มแกงแต่งไว้ท่า ต้มผักหญ้าปลาย่างไฟ เจ้าอย่าเถลไถล มันไม่ดี อย่าจู้จี้ทำหงุดหงิด ถ้าผัวผิดอย่าว่าบ่น ลับหลังคนจึงค่อยว่า ฟังคำที่สอนไว้ จะให้พรสอนเจ้าไป เกี่ยวดองทั้งสองข้าง ถ้าผิดพลั้งลูกเขยใหม่ คำโบราณท่านว่า ดูอัธยาศัย แม่ผัวกับลูกสะใภ้ มักขึ้งเกียจเดียดฉันท์ ให้เป็นฉันผัวเมีย อย่าเรียกเมียว่าอี มันไม่ดีแก่ตัว ฝ่ายทางเมียก็กลัว ฝ่ายทางผัวก็เกรง อย่าขึ้นมึงถึงเอ็ง อย่าข่มเหงใจกัน อย่าพูดกระแทกแดกดัน หุนหันด่าทอ อย่าให้ร้อนถึงแม่พ่อ ปู่ย่าตายาย อดสู

ดูร้าย หญิงชายจะเย้ยเยาะ ผัวผิดเมียพลั้ง อดออมกันบ้าง ยับยั้งจงเหมาะ ผัวก็พูดแต่หวาน ๆ เมียก็ขานแต่เพราะ ๆ อย่าโมโหปากเปราะ ทำน้ำใจเสาะ มันไม่เหมาะชอบกล เจ้าอย่าทำข้องขัด จงปรนนิบัติผัวตน เวลาจะนอนไหว้พระสวดมนต์ ถือศีลห้าเป็นต้น สวัสดีมีชัย เมื่อค่ำราตรี เข้าที่กราบเท้าผัว เป็นการดีแก่ตัว ไม่มีชั่วสักเวลา ฝ่ายทางผัวก็อย่าช้า จงเร่งให้พรเมีย...”

(เกิด ไทยทวี, สัมภาษณ์)

เพลงรำวงเป็นอีกเพลงหนึ่งที่ทำหน้าที่เป็น “คำสอน” ให้แก่ผู้ใหญ่ในสังคม เพื่อเตือนสติแฝงไปกับความสนุกสนานนั้นด้วย ดังเช่น

“ความซื่อสัตย์ เป็นสมบัติของคนดี
ถ้าใครไม่มีชาตินี้ เอาดีไม่ได้
มีความรู้ท่วมหัว เอาตัวไม่รอดถมไป
คดโกงแล้วใคร จะรับไว้ร่วมงานเอย”

(สายทอง มาเจริญ, สัมภาษณ์)

๘. เพลงพื้นบ้านศาลายาอยู่ได้เพราะ “พิธีกรรม”

จากการสัมภาษณ์พ่อเพลงแม่เพลง และการสังเกตขณะลงภาคสนาม พบว่าเพลงพื้นบ้านศาลายาที่เก็บรวบรวมได้ส่วนใหญ่จะเกี่ยวเนื่องกับพิธีกรรมทั้งสิ้น หากไม่มีความเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมแล้วเพลงเหล่านั้นก็แทบจะไม่ได้ใช้และเลือนไปจากความทรงจำของชาวบ้านไปในที่สุด

เพลงที่ผู้วิจัยกล่าวถึงได้แก่ แหล่ทำขวัญต่างๆ เช่น แหล่ทำขวัญนาค แหล่ทำขวัญแต่งงาน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของพิธีกรรม ดังนั้นเมื่อพิธีกรรมยังคง

อยู่ เพลงประกอบพิธีกรรมจึงยังคงดำรงอยู่ตามไปด้วย ในขณะที่พิธีแห่นางแมว หรือพิธีปั้นเมฆ ซึ่งไม่ได้เป็นพิธีที่ทำเป็นประจำ และปัจจุบันวิทยาการความรู้ก็ก้าวหน้าขึ้น การขอฝนจากเทวดาจึงไม่ใช่สิ่งจำเป็นอีกต่อไป ส่งผลให้เพลงแห่นางแมวแทบจะสูญไป หรือพิธีทำขวัญข้าวที่เลิกทำกันแล้วในศาลายา เนื่องจากปัจจุบันชาวบ้านใช้เครื่องมือทุ่นแรงในการทำนา การอ้อนวอนขอขมาต่อ "แม่โพสพ" จึงกลายเป็นเรื่อง "ล้าหลัง" ของคนยุคสมัยปัจจุบัน ซึ่งเมื่อพิธีกรรมไม่มีเสียแล้ว บทแหล่ทำขวัญข้าวจึงสูญหายไปพร้อมกันด้วย

อย่างไรก็ตามนอกจากแหล่ทำขวัญแล้ว ยังมีเพลงรำวงอีกเพลงหนึ่งที่อยู่ได้เพราะพิธีกรรม กล่าวคือ เมื่อมีงานบวชนาค งานแต่งงาน งานทอดผ้าป่า งานทอดกฐิน ซึ่งจะต้องใช้ขบวนแห่นำหน้า เพลงรำวงก็จะถูกนำออกมาใช้ และทำให้เพลงรำวงยังคงอยู่มาได้จนทุกวันนี้

"เพลงพื้นบ้านศาลายา" เป็นวรรณกรรมมุขปาฐะอันเป็นมรดกล้ำค่าของท้องถิ่น รวมถึงของชาติ ในการที่จะแสดงออกถึงเอกลักษณ์ของท้องถิ่นความเป็น "ศาลายา" ที่ทุกคนควรเล็งเห็นและตระหนักในความสำคัญ รวมถึงร่วมกันสืบสานและอนุรักษ์ไว้เป็นมรดกอันทรงคุณค่าให้คนรุ่นลูกรุ่นหลานได้ศึกษา ได้ร้อง และได้ฟังกันสืบไป

๕

ชีวิตคนเพลงในศาลายา

ประวัติพ่อเพลง - แม่เพลงในศาลายา

ในท้องถิ่นศาลายาแม้ว่าจะมีพ่อเพลงแม่เพลง (ที่ยังมีชีวิตอยู่) จำนวนไม่มากนัก แต่พ่อเพลงแม่เพลงเหล่านี้ก็พยายามที่จะเป็นส่วนหนึ่งในการช่วยอนุรักษ์และถ่ายทอดเพลงพื้นบ้านไว้ให้อยู่ชั่วลูกชั่วหลาน ผู้วิจัยเห็นว่านอกจากเนื้อร้องของเพลงพื้นบ้านในศาลายาแล้ว เราควรจะได้ทำความรู้จักกับ "ตัวตน" ของพ่อเพลงแม่เพลง เพื่อจะได้เรียนรู้เส้นทางของการเป็นพ่อเพลงแม่เพลง รวมถึงภูมิหลังของพ่อเพลงแม่เพลงที่เป็นปัจจัยส่งเสริมให้เข้ามาสู่ "วงเพลง" ได้ ซึ่งผู้วิจัยจะขอนำเสนอเป็นรายบุคคล ดังนี้

ประยูร ยมเยี่ยม

ประยูร ยมเยี่ยม หรือแม่ประยูร ปัจจุบันอายุ ๗๔ ปี เกิดเมื่อวันที่ ๓๐ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๔๗๖ เป็นบุตรสาวของ "นายคลาย" และ "นางจีบ" เป็นชาวจังหวัดนนทบุรีแต่กำเนิด (ฝั่งตรงข้ามคลองมหาสวัสดิ์) มีพี่น้อง ๗ คน ชาย ๔ คน หญิง ๓ คน ปัจจุบันอาศัยอยู่บ้านเลขที่ ๑๓๘/๓ หมู่ ๕ ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม ๗๓๑๗๐

แม่ประยูร ยมเยี่ยม ศิลปินแห่งชาติชาวศาลายา

แม่ประยูรจบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ จากโรงเรียนวัดสาลวัน ต.ศาลายา จ.นครปฐม มีนิสัยรักการอ่านมาตั้งแต่เด็ก สามารถ

อ่านบทร้อยกรองได้อย่างไพเราะ ทั้งยังมีความทรงจำดีเยี่ยม เมื่ออายุได้ราว ๑๓-๑๔ ปี คุณตาของท่านซึ่งมองเห็นแววว่าท่านน่าจะเป็นนักแสดงที่ดีได้ จึงสนับสนุนให้เอาดีทางด้านการแสดงโดยการไหว้วานคนรู้จักที่ชื่อนายแดงให้ช่วยหาครูสอนเพลงพื้นบ้านให้ นายแดงจึงได้พาแม่ประยูรไปเรียนกับครูบางที่ตำบลบางไผ่ อำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี ซึ่งครูบางก็ได้สอนการเล่นลำตัดให้จนแม่ประยูรเล่นได้ดี และเริ่มออกแสดงลำตัดเป็นครั้งแรกเมื่อราวปี ๒๔๙๑ ขณะที่มีอายุได้ ๑๕ ปี

ผลงานในยุคแรกๆ ของแม่ประยูร ยมเยี่ยม

ครั้นอายุประมาณ ๑๘ ปี แม่ประยูรก็ได้สมัครเข้าเล่นลำตัดกับคณะแม่จำรูญ ซึ่งเป็นลำตัดที่มีชื่อเสียงมากในสมัยนั้นที่กรุงเทพฯ ซึ่งแม่จำรูญก็ได้ช่วยถ่ายทอดเพลงพื้นบ้านและลำตัดให้แม่ประยูรอย่างเต็มที่ ทำให้เกิดความชำนาญและมีประสบการณ์ยิ่งขึ้น สามารถด้นกลอนสด และแต่งคำร้องได้อย่างเฉียบแหลมคมคาย และได้มีโอกาสออกแสดงเป็นประจำ จนเริ่มมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักโดยทั่วไป ในช่วงที่ร่วมคณะลำตัดกับแม่จำรูญนั้น แม่ประยูรก็ได้พบกับ "หวังเต๊ะ" และได้ร่วมประชันลำตัดกันอย่างสม่ำเสมอจนกลายเป็นคู่ประชันลำตัดยอดนิยมสูงสุด จากนั้นก็ได้แต่งงานอยู่กินกัน เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๘ จนมีบุตรด้วยกัน ๒ คน ก่อนที่จะหย่าขาดจากกัน แต่ก็ยังคงแสดงลำตัดร่วมกันตลอดมาจนถึงปัจจุบัน

๑. นายวิทยา นิมา ทำงานด้านคอมพิวเตอร์ อยู่ที่ประเทศสาธารณรัฐเยอรมัน

๒. นายต่อต้าน นิมา อาชีพค้าขาย อยู่ที่จังหวัดปทุมธานี

นอกจากลำตัดแล้ว แม่ประยูรยังมีความสามารถในการแสดงเพลงพื้นบ้านอีกหลายประเภท ได้แก่ เพลงเกี่ยวข้าว เพลงฉ่อย เพลงอีแซว เพลงเรือ และเพลงขอทาน เป็นต้น ท่านได้ตระเวนออกแสดงเพลงพื้นบ้านต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งลำตัด ไปทั่วประเทศและยังเป็นผู้ริเริ่มในการนำลำตัดมาจัดทำเป็นเทปคาสเซท และวิดีโอออกจำหน่ายหลายชุด ได้แก่ ชุดจุดเทียนระเบิดถ้ำ ชุดดังระเบิด ชุดเกิดแก่เจ็บตาย และชุดชายสอนหญิง เป็นต้น[๑๙]

---

[๑๙] นิติกร กรัยวิเชียร. "*นางประยูร ยมเยี่ยม ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (ลำตัด) พุทธศักราช ๒๕๓๗*" **สกุลไทย** ฉบับที่ ๒๔๕๕ ปีที่ ๔๘ ประจำวันอังคารที่ ๖ พฤศจิกายน ๒๐๐๑

ผลงานลำตัดส่วนหนึ่งของแม่ประยูร ยมเยี่ยม

จากเกียรติประวัติของการเป็นยอดศิลปินลำตัดฝ่ายหญิงที่ไม่มีใครเทียบเทียมได้ ส่งผลให้สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติยกย่องให้ท่านเป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (ลำตัด) เมื่อปีพุทธศักราช ๒๕๓๗

ปัจจุบันแม่ประยูร ยมเยี่ยม มีสุขภาพไม่ค่อยแข็งแรงเนื่องจากมีอายุมาก และต้องเข้ารับการรักษาโรคไต

บำรุง พินิจกุล

บำรุง พินิจกุล เกิดเมื่อเดือนมกราคม พุทธศักราช ๒๔๘๗ ที่บ้านมหาสวัสดิ์ อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม เป็นบุตรคนที่ ๕ จากจำนวนพี่น้อง ๖ คน ของ "นายเสริม อินทร์เฉิดฉาย" และ "นางบุนนาค อินทร์เฉิดชาย" ปัจจุบันอายุ ๖๓ ปี อาศัยอยู่บ้านเลขที่ ๓๑/๑ หมู่ ๓ ตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม ๗๓๑๗๐ หมายเลขโทรศัพท์ ๐-๓๔๒๙-๗๑๔๙

"นางบำรุง พินิจกุล" เริ่มเรียนรู้การทำขวัญนาค เมื่ออายุได้ ๑๒ ปี ด้วยการจดจำคำร้องจากพ่อผู้มีอาชีพเสริมจากการทำนา เป็นหมอทำขวัญนาค เมื่ออายุได้ ๑๓ ปีจึงเริ่มอาชีพหมอขวัญเป็นครั้งแรก ด้วยการติดตามผู้เป็นพ่อไปทำขวัญนาค เป็นตัวประกอบเนื่องจากการทำขวัญนาคนิยมให้ผู้ชายเป็นผู้กระทำ เพราะต้องทำหน้าที่ในการเบิกบายศรี ผู้หญิงจึงเป็นเพียงคนร้องประกอบเท่านั้น นอกจากการจดจำและการถ่ายทอดจากนายเสริมผู้เป็นพ่อแล้ว "นางบำรุง พินิจกุล" ยังเรียนรู้การทำขวัญนาคจาก "ปู่แกละ" ผู้เป็นลูกพี่ลูกน้องกับปู่จริงๆ และ "นายช้อย" ขอทานตำบลงิ้วราย และจากครูเพลงอื่นๆในละแวกใกล้เคียงด้วย

บำรุง พินิจกุล ถ่ายเมื่อสมัยยังสาว

นอกเหนือจากการทำขวัญนาคแล้ว "นางบำรุง พินิจกุล" ยังสามารถขับร้องเพลงพื้นบ้านประเภทอื่นๆ ได้อีกด้วย เช่น เพลงกล่อม หรือเพลงรำวง เป็นต้น

เสริม อินทร์เฉิดฉาย (บิดา) ครูเพลงคนแรกของบำรุง พินิจกุล

"นางบำรุง พินิจกุล" สมรสกับ "นายผวน พินิจกุล" มีบุตรสาว ๒ คน คือ "นางรุ่งทิพย์ คหัฐสันต์" และ "นางสาวขนิษฐา พินิจกุล" ซึ่งได้รับการถ่ายทอดการทำขวัญนาคจาก "นางบำรุง พินิจกุล" ด้วย แต่เนื่องจากการทำขวัญนาคในปัจจุบัน ไม่ได้รับความนิยมเช่นในอดีต "นางบำรุง พินิจกุล" และบุตรสาว จึงไม่ได้รับงานทำขวัญนาคเผยแพร่ที่ใด ยกเว้นการเป็นวิทยากรใน

การให้ความรู้เรื่องการทำขวัญนาค แก่หน่วยงานต่างๆ เช่น คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล เป็นต้น

บำรุง พินิจกุล ถ่ายภาพร่วมกับนาคที่ไปทำพิธีทำขวัญให้

บำรุง พินิจกุล ในพิธีทำขวัญนักศึกษา ชั้นปีที่ ๔
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๕๑

สายทอง มาเจริญ

สายทอง มาเจริญ เกิดเมื่อวันที่ ๕ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๔๘๐ เป็นบุตรสาวคนโต ของ "นายเสริม อินทร์เฉิดฉาย" และ "นางบุนนาค อินทร์เฉิดฉาย" ปัจจุบันอายุ ๗๑ ปี อาศัยอยู่บ้านเลขที่ ๓๔/๑ หมู่ ๓ ตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม ๗๓๑๗๐ หมายเลขโทรศัพท์ ๐-๓๔๒๙-๗๑๔๙

สายทอง มาเจริญ ผู้เชี่ยวชาญเพลงกล่อมเด็กแห่งศาลายา

สายทอง มาเจริญ มีความสนใจในการร้องเพลงกล่อมเด็กมาตั้งแต่เด็ก โดยอาศัยการจดจำเนื้อเพลงมาจาก "นางบุนนาค อินทร์เฉิดฉาย" ซึ่งใช้ร้องขับน้องและหลาน เมื่ออายุได้ ๒๐ ปี คุณยายสายทองสมรสกับ "นายประจวบ มาเจริญ" มีบุตร-ธิดารวม ๕ คน ได้แก่

๑. นางบรรจบ	มาเจริญ	รับราชการครู
๒. จ่าสิบเอกชุมสาย	มาเจริญ	รับราชการทหาร
๓. นายสายชล	มาเจริญ	ทนายความ
๔. บุตรชายคนที่ ๔ เสียชีวิต		

๕. นายสายฝน มาเจริญ ประกอบธุรกิจส่วนตัว

แต่เดิมคุณยายสายทองประกอบอาชีพทำนา แต่ในปัจจุบันนางสายทองเป็นสมาชิกกลุ่มแม่บ้าน ทำพริกแกงและดอกไม้จันทน์ส่งออกจำหน่าย และเป็นอาสาสมัครอนามัยหมู่บ้าน (อสม.)

คุณยายสายทอง มาเจริญ ประกวดขับร้องเพลงกล่อมเด็ก ๒-๓ ครั้ง ซึ่งได้รับรางวัลจากการประกวดทุกครั้ง อาทิ รางวัลขันน้ำพานรองจากกลุ่มแม่บ้าน เป็นต้น นอกจากนี้ยังเป็นวิทยากรให้ความรู้เรื่องเพลงกล่อมเด็กยังสถาบันการศึกษาและหน่วยงานต่างๆอีกมาก เช่น คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กลุ่มแม่บ้านตำบลศาลายา และจังหวัดนครปฐม เป็นต้น

สายทอง มาเจริญ ในการเสวนา "คุยกับศิลปินพื้นบ้าน"
ในงานเล่าขานตำนานศาลายาครั้งที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๕๑

ในปัจจุบันแม้คุณยายสายทอง มาเจริญ ไม่ได้ใช้เพลงกล่อมเด็กในการร้องขับกล่อมบุตรหลาน และไม่ได้ถ่ายทอดเพลงกล่อมเด็กนี้ให้กับใคร แต่ยังคงจดจำเนื้อหารายละเอียดของเพลงต่างๆได้มาก และสามารถแสดงให้เห็นความมีเอกลักษณ์ของเพลงกล่อมเด็กบริเวณชุมชนศาลายาได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้คุณยายสายทอง มาเจริญ ไม่ได้มีความสามารถในการร้องเพลงกล่อมเด็กแต่เพียงอย่างเดียว ยังสามารถที่จะร้องเพลงทำขวัญนาคได้ เนื่องจากความสัมพันธ์ที่มีต่อน้องสาว คือ "บำรุง พินิจกุล" จึงได้รับประเพณีวัฒนธรรมด้านนี้มาอีกด้วย

เกิด ไทยทวี

เกิด ไทยทวี เกิดเมื่อวันพฤหัสบดี เดือน ๑๑ (ตุลาคม) พุทธศักราช ๒๔๗๔ ปัจจุบันอายุ ๗๗ ปี เป็นบุตรของ "นายจำปา ไทยทวี" และ "นางเขียน ไทยทวี" อาศัยอยู่บ้านเลขที่ ๓๗/๑ หมู่ ๓ ตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม ๗๓๑๗๐ หมายเลขโทรศัพท์ ๐-๓๔๒๙-๗๑๕๐

เกิด ไทยทวี เดิมประกอบอาชีพทำนา ก่อนหันมาทำสวน แต่มีความสามารถพิเศษ คือ สามารถทำขวัญได้เกือบทุกประเภท ยกเว้นการทำขวัญนาค โดย "นายเกิด ไทยทวี" เรียนรู้การทำขวัญนาคมาจากผู้เป็นพ่อและอา คือ "นายธรรม ไทยทวี" และ "นายช่วย ไทยทวี"

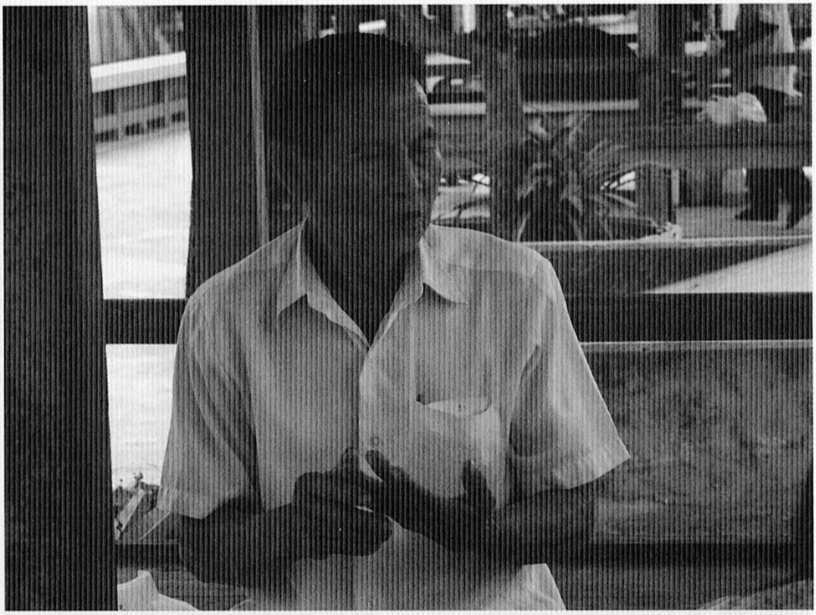

เกิด ไทยทวี ขณะสาธิตขั้นตอนพิธีทำขวัญแต่งงาน

ภาพพิธีแต่งงาน โดยมีเกิด ไทยทวี เป็นผู้จัดการพิธี

เกิด ไทยทวี เริ่มทำขวัญแต่งงานเมื่ออายุได้ ๕๐ ปีจนกระทั่งถึงปัจจุบันเป็นเวลากว่า ๒๐ปี โดยรับงานทำขวัญในพื้นที่บริเวณตำบลมหาสวัสดิ์ ตำบลศาลายา และตำบลใกล้เคียง โดย “นายเกิด ไทยทวี” ได้มีการถ่ายทอดบททำขวัญแต่งงานให้กับลูกศิษย์หลายคน เช่น “นายเสงี่ยม จิตรักมั่น”, “นายถวิล อินทร”, “นายบุญชู สวัสดิ์ตาล” และ “นายคง สวัสดิ์มี” เป็นต้น ซึ่ง “นายเกิด ไทยทวี” และลูกศิษย์ยังคงรับทำขวัญแต่งงานจนกระทั่งถึงปัจจุบัน แต่ไม่ได้รับความนิยมมากเท่าในสมัยก่อน

เกิด ไทยทวี ขณะให้สัมภาษณ์กับคณะทำงาน

นอกเหนือจากการทำขวัญแต่งงานแล้ว "นายเกิด ไทยทวี" ยังมีความสามารถในการขับร้องเพลงพื้นบ้านประเภทอื่นๆ อีก เช่น เพลงรำวง เป็นต้น โดย "นายเกิด ไทยทวี" เริ่มร้องเพลงรำวงได้เมื่ออายุ ๑๐-๑๑ ปี โดยอาศัยการจดจำจากผู้ใหญ่หรือเพื่อนๆที่นำมาร้องเล่นกัน และเป็นผู้มีความรอบรู้เรื่องประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นศาลายาและมหาสวัสดิ์ จนได้รับการยกย่องให้เป็น "ปราชญ์ท้องถิ่น" หรือ "ปราชญ์ชุมชน" ด้วย

ภาพนายธรรม ไทยทวี (บน-กลาง)

บิดานายเกิด ไทยทวี ครูเพลงคนแรก

ในด้านครอบครัว "นายเกิด ไทยทวี" สมรสกับ "นางมาก ไทยทวี" มีธิดารวม ๕ คน ได้แก่

๑. นางปราณีต ฤทธิ์คำรพ
๒. นางสาวจงกล ไทยทวี
๓. นางศรีสมร เทียมหงษ์
๔. นางสาวเฉลิมศรี ไทยทวี
๕. นางสาวอำพร ไทยทวี

เกิด ไทยทวี ถ่ายกับคู่ชีวิต มาก ไทยทวี

เหว่า พุ่มรินทร์ ในเวทีรวมพลคนริมคลอง วัดมะเกลือ

เหว่า พุ่มรินทร์

เหว่า พุ่มรินทร์ เกิดเมื่อวันอังคาร เดือนอ้าย พุทธศักราช ๒๔๗๗ ปัจจุบันอายุ ๗๕ ปี เป็นบุตรสาวของ "นางทรัพย์ คุ้มรักษา" และ "นายทัด นิลพลอย" "นางเหว่า" เป็นชาวจังหวัดนนทบุรีแต่กำเนิด ต่อมาภายหลังได้ย้ายมาอาศัยอยู่กับญาติที่ตำบลคลองโยง อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม เมื่ออายุได้ ๓ ปี และอาศัยอยู่เรื่อยมาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน ที่บ้านเลขที่ ๔๒ หมู่ ๔ ตำบลคลองโยง อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม ๗๓๑๗๐ หมายเลขโทรศัพท์ ๐-๓๔๒๙-๘๒๑๒

ในด้านครอบครัว "นางเหว่า พุ่มรินทร์" สมรสกับ "นายเกตุ พุ่มรินทร์" มีบุตร-ธิดา รวม ๕ คน ได้แก่

๑. นางสาววันดี	พุ่มรินทร์
๒. นางวลี	สวดมาลัย
๓. นายอิทธิศักดิ์	พุ่มรินทร์
๔. นางประคอง	สอนศาสตร์
๕. เด็กหญิงจำลอง	พุ่มรินทร์ (เสียชีวิตตั้งแต่เด็ก)

เหว่า พุ่มรินทร์ เดิมประกอบอาชีพทำนา แต่มีความสามารถพิเศษในการร้องเพลงกล่อมเด็กโดยเรียนรู้เพลงกล่อมเด็ก จากผู้เป็นแม่และยายด้วยการจดจำเมื่ออายุได้ประมาณ ๒๐ ปีเศษ และนำมาใช้ในการร้องกล่อมลูกหลานอีกทอดหนึ่ง ซึ่งนอกเหนือจากการร้องเพลงกล่อมเด็กแล้ว "นางเหว่า พุ่มรินทร์" ยังสามารถร้องเพลงพื้นบ้านประเภทอื่นๆได้อีก เช่น เพลงรำวง เพลงพวงมาลัย เป็นต้น แต่เนื่องจากอายุมากขึ้นทำให้เกิดปัญหาเรื่องความจำทำให้จดจำเนื้อเพลงไม่ได้ทั้งหมด

แม่เหว่า พุ่มรินทร์ ถ่ายที่หน้าโบสถ์ใหม่วัดมะเกลือ
เมื่อประมาณ พ.ศ.๒๕๐๕-๒๕๐๖

เพ็ญ แก่นลออ

เพ็ญ แก่นลออ เกิดเมื่อวันที่ ๑๒ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๔๗๕ ปัจจุบันอายุ ๗๖ ปี เป็นชาวอำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ก่อนย้ายมาอาศัยอยู่ในตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐมเมื่อแต่งงานและได้ใช้ชีวิตอยู่ในพื้นที่ศาลายาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน เป็นระยะเวลานานกว่า ๓๐ ปี

"นางเพ็ญ แก่นลออ" เริ่มร้องเพลงรำวง เมื่ออายุได้ ๑๕ ปี โดยอาศัยการจดจำเมื่อร้องเล่นกันกับเพื่อนๆ และชาวบ้านคนอื่นๆในท้องถิ่น โดย "นางเพ็ญ แก่นลออ" ได้กล่าวว่า "การเล่นเพลงรำวงในอดีตนั้น นิยมเล่นกันอย่างแพร่หลายตามบ้านที่มีงานบุญ งานบวชต่างๆ และเล่นกันอย่างเรียบง่าย ไม่มีอุปกรณ์ที่ยุ่งยาก อาศัยเพียงกลองรำมะนาประกอบกับการปรบมือเท่านั้นก็สามารถเล่นได้"

ในปัจจุบัน "นางเพ็ญ แก่นลออ" รับหน้าที่ในการเลี้ยงเด็ก ซึ่งเป็นลูกหลาน และไม่ได้ถ่ายทอดเพลงรำวงให้กับลูกหลานหรือผู้อื่นต่อ

เพ็ญ แก่นลออ ถ่ายกับหลาน

อุดม ตามศรี

อุดม ตามศรี เกิดเมื่อวันที่ ๑ มีนาคม ๒๔๘๒ ปัจจุบันอายุ ๖๙ ปี เป็นชาวชุมชนวัดปุรณาวาส ก่อนย้ายมาอาศัยอยู่ในตำบลศาลายากว่า ๕๐ ปี ปัจจุบันอาศัยอยู่บ้านเลขที่ ๑๔๗/๑๔ ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม ๗๓๑๗๐

"นางอุดม ตามศรี" เดิมประกอบอาชีพหมอตำแย ทำคลอด อาบน้ำ นวดอบสมุนไพรหญิงตั้งครรภ์นอกจากนี้ยังเล่นลิเกด้วย เนื่องจากครอบครัวเป็นครอบครัวลิเก พ่อแม่ของนางอุดมเป็นนักแสดงลิเก "นางอุดม ตามศรี" จึงเรียนรู้การเล่นลิเกจากพ่อแม่ และเล่นลิเกมาเรื่อยๆ เมื่อแต่งงานและมีบุตรหลายคนจึงเลิกเล่นลิเก เนื่องจากต้องเลี้ยงดูบุตรหลาน โดยปัจจุบันนี้แม้จะไม่ได้เป็นผู้ทำคลอดเองแต่ยังคงรับอาบน้ำ นวดอบสมุนไพรหญิงตั้งครรภ์

นอกเหนือจากการเล่นลิเกแล้ว "นางอุดม ตามศรี" ยังมีความสามารถในการร้องเพลงฉ่อยด้วย และเล่นเพลงฉ่อยร่วมกับเพื่อนๆในงานบุญทั่วไป โดยเพลงฉ่อยที่นำมาร้องนั้นเรียนรู้มาจากพ่อแม่เช่นเดียวกัน เนื่องจากการร้องลิเกนั้นมีการนำเพลงหลายชนิด มาใช้ร้องประกอบซึ่งรวมถึงเพลงฉ่อยด้วย ทำให้ "นางอุดม ตามศรี" จดจำเนื้อเพลงดังกล่าวได้จนกระทั่งถึงปัจจุบัน แต่ไม่ได้ถ่ายทอดเพลงให้กับใครและไม่ได้มีการจดบันทึกเนื้อเพลงไว้ด้วย

อุดม ตามศรี แม่เพลงฉ่อยคนสำคัญของศาลายา

หยวก สวัสดิ์มี

หยวก สวัสดิ์มี เกิดเมื่อพุทธศักราช ๒๔๖๕ ปัจจุบันอายุ ๘๗ ปี อาศัยอยู่บ้านเลขที่ ๑๕ หมู่ ๔ ตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม ใกล้กับบริเวณโรงเรียนบ้านคลองโยง ประกอบอาชีพค้าขายของชำ

หยวก สวัสดิ์มี มีความสามารถในสวดคฤหัสถ์ ซึ่งศึกษามาตั้งแต่ครั้งบวชเป็นพระอยู่ที่วัด เมื่อศึกออกมาแล้วจึงสวดคฤหัสถ์ร่วมกับเพื่อนๆในงานศพของคนรู้จัก เพื่ออยู่เป็นเพื่อนศพ โดยเนื้อหาที่นำมาใช้ในการสวดคฤหัสถ์นั้นมาจากคัมภีร์พระมาลัย ซึ่งมีอยู่ประจำทุกวัดในตู้พระธรรม โดย "นายหยวก" เล่าว่านอกเหนือจากการจดจำเมื่อครั้งบวชเรียนแล้วยังจดจำมาจากชาวบ้านในท้องถิ่นที่นำมาสวดกันด้วย

นอกจากความสามารถในการสวดคฤหัสถ์แล้ว "นายหยวก สวัสดิมี" ยังมีความสามารถในการร้องเพลงพื้นบ้านประเภทอื่นๆอีก เช่น เพลงรำวง เป็นต้น แต่ในปัจจุบัน "นายหยวก สวัสดิ์มี" ไม่ได้สวดคฤหัสถ์หรือเพลงรำวงแล้ว เนื่องจากมีปัญหาเรื่องความจำและไม่ได้ถ่ายทอดให้กับใครด้วย

บุญมี สวัสดิ์ตาล

บุญมี สวัสดิ์ตาล เกิดเมื่อพุทธศักราช ๒๔๗๙ ปัจจุบันอายุ ๗๓ ปี เป็นชาวบ้านตำบลคลองโยงตั้งแต่กำเนิด อาศัยอยู่บ้านเลขที่ ๙/๒ หมู่ ๔ ตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม ๗๓๑๗๐

"นายบุญมี สวัสดิ์ตาล" มีความสามารถในการสวดคฤหัสถ์ โดยอาศัยการจดจำจากการสวดคฤหัสถ์ในงานศพ และจากการบวชเรียนและซ้อมสวดร่วมกับนักสวดคนอื่นที่วัดด้วย โดย "นายบุญมี สวัสดิ์ตาล" นั้นมีความสามารถมากจนได้รับเลือกให้เป็นหัวหน้ากลุ่มในการสวดคฤหัสถ์ด้วย

นอกจากนี้ "นายบุญมี สวัสดิ์ตาล" ยังสามารถทำขวัญข้าวได้อีกด้วย เนื่องจากมีแม่เป็นหมอทำขวัญ แต่เมื่อไม่ได้ทำนานเพราะความรีบเร่งในเรื่องเวลา ที่ต้องทำงานเพื่อให้ทันเงิน จึงไม่มีโอกาสได้ทำและความจำจึงค่อยๆลบเลือนไป ทั้งไม่ได้ถ่ายทอดให้กับลูกหลานหรือลูกศิษย์ด้วย ในปัจจุบันจึงไม่มีผู้สืบทอด

แจ๋ว เนียมพูลทอง

แจ๋ว เนียมพูลทอง อายุ ๗๔ ปี เกิดเมื่อพุทธศักราช ๒๔๗๘ ที่บ้านคลองโยง อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม เป็นบุตรสาวของ "นายโต้ ค้อนเที่ยงธรรม" และ "นางคุ้ม สอนศาสตร์" ปัจจุบันอาศัยอยู่บ้านเลขที่ ๗๘/๑ หมู่ ๗ ตำบลคลองโยง อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม ๗๓๑๗๐

"นางแจ๋ว เนียมพูลทอง" เดิมประกอบอาชีพทำนา มีความสามารถพิเศษในการร้องเพลงรำวงและเพลงเกี่ยวข้าว โดยอาศัยการจดจำมาจากคนรุ่นก่อน แต่เนื่องจากเวลาที่ผ่านไปทำให้อายุของ "นางแจ๋ว" มากขึ้น ซึ่งส่งผลต่อความจำ ทำให้จดจำเนื้อเพลงไม่ได้มากนัก

แจ๋ว เนียมพูลทอง แม่เพลงแห่งวัดมะเกลือ

ประวัติชีวิตของพ่อเพลงแม่เพลงพื้นบ้านเหล่านี้ เป็นเสมือน "แบบเรียนชีวิต" ให้คนรุ่นหลังได้ศึกษา เพราะในการศึกษาเพลงพื้นบ้านนั้น นอกจากจะต้องเข้าใจเนื้อร้อง ทำนอง จังหวะแล้ว ยังจะต้องเข้าใจภูมิหลังของผู้ร้องเพลงพื้นบ้านอีกด้วย จึงจะทำให้เราเห็นเหตุปัจจัยและที่มาของเนื้อร้องแต่ละเนื้อได้อย่างเข้าใจ

๖

รักน้อยๆ แต่รักนานๆ

ว่าด้วยแนวทางการอนุรักษ์เพลงพื้นบ้านศาลายา

สังคมไทยมีเพลงพื้นบ้านจำนวนมาก นอกจากเพลงพื้นบ้านภาคกลางแล้ว ยังมีเพลงพื้นบ้านกระจายอยู่ตามภาคอื่นๆ อีกด้วย ซึ่งมีทั้งที่มีผู้ศึกษาและมีทั้งที่ยังไม่มีผู้ศึกษา บางส่วนมีการพิมพ์เผยแพร่ บางส่วนยังรอการ “ค้นพบ” จากนักวิชาการอยู่ การศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับเพลงพื้นบ้านอย่างจริงจังเพิ่งเกิดขึ้นไม่นานมานี้ และเป็นการศึกษาในระดับอุดมศึกษาเฉพาะในสถาบันการศึกษาบางแห่งเท่านั้น การเรียนการสอนเพลงพื้นบ้านตามหลักสูตร

มัธยมศึกษาและประถมศึกษา ให้ความสำคัญกับเพลงพื้นบ้านตามที่ส่วนกลางคัดเลือก โดยอาจไม่มีเพลงพื้นบ้านในท้องถิ่นของตน มีผลให้คนรุ่นใหม่ในท้องถิ่นขาดความรู้ในเรื่องเกี่ยวกับเพลงพื้นบ้านในท้องถิ่นของตน

ในปัจจุบันมีการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับเพลงพื้นบ้านเพิ่มขึ้นในสถาบันการศึกษาต่างๆ หลายแห่ง แต่ส่วนใหญ่ยังเป็นการศึกษาวิจัยตามหลักสูตรการศึกษาระดับสูง การเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจเพื่อให้เกิดการสืบทอดและการสร้างสรรค์ในวงกว้างในสังคมท้องถิ่นยังมีน้อย ทั้งที่เพลงพื้นบ้านเหล่านี้เป็นสมบัติทางวัฒนธรรมล้ำค่าของชาติในฐานะที่เป็นบันทึกภูมิปัญญาของบรรพบุรุษที่ควรอนุรักษ์ ช่วยกันศึกษาค้นคว้าและนำออกมาเผยแพร่สู่สังคม

การอนุรักษ์เพลงพื้นบ้านเป็นการสงวนหรือการดำรงเพลงพื้นบ้านไว้ ส่วนการเผยแพร่นั้น หมายถึงกระทำให้แพร่หลายและให้รับรู้กันในวงกว้าง เช่น การจัดกิจกรรมเกี่ยวกับเพลงพื้นบ้านตามหน้าเทศกาลต่างๆ เพื่อให้อยู่ในความทรงจำของประชาชนทั่วไป

สภาพปัญหาของเพลงพื้นบ้าน

สภาพของสังคมไทยปัจจุบันนี้ไม่เอื้อต่อการถ่ายทอดวรรณกรรมมุขปาฐะเหมือนสมัยอดีต เพราะเหตุว่าประชาชนต้องเร่งรีบแข่งขันกันทางเศรษฐกิจ จนไม่มีเวลาว่างเพื่อการพักผ่อนหรือสนทนาวิสาสะกับบุคคลในครอบครัว ฉะนั้นการละเล่น เพลงพื้นบ้าน นิทานพื้นบ้าน จึงไม่มีโอกาสถ่ายทอดต่อกันมา อีกประการหนึ่งเครื่องมือสื่อสาร เช่น วิทยุ โทรทัศน์ ได้เจริญ รุ่งเรืองมาก ผู้คนจึงหันมาพักผ่อนกับความบันเทิงสมัยใหม่ และละทิ้งการบันเทิงใจรูปแบบเดิมของไทย ซึ่งการบันเทิงในครัวเรือนสมัยอดีต เช่น การละเล่น เพลงพื้นบ้าน นิทานพื้นบ้านฯลฯ นั้นนอกจากจะให้ความสนุกสนาน

เพลิดเพลินแล้วยังเป็นสื่อกลางสร้างความสัมพันธ์ ความรักความเข้าใจกันระหว่างบุคคลในครอบครัวอีกด้วย

ส่วนเยาวชนที่สมควรจะได้รับการสืบทอดเพลงพื้นบ้านต่างก็มีกิจกรรมในชีวิตประจำวันมากมาย นั่นคือต้องไปโรงเรียน ต้องช่วยเหลือพ่อแม่ทำมาหากิน ประกอบกับเยาวชนได้ให้ความสนใจกับเครื่องบันเทิงใจสมัยใหม่มาก จึงละเลยที่จะฟังนิทาน ปริศนาคำทายและร้องเพลงเด็กๆ ฯลฯ

หากพิจารณาในวงกว้างจะเห็นว่า กิจกรรมในการเผยแพร่เพลงพื้นบ้านได้ถูกกิจกรรมบันเทิงใจสมัยใหม่เข้ามาแทนที่อย่างสิ้นเชิง เช่น เพลงดนตรีทำนองตะวันตก ละครโทรทัศน์ ละครวิทยุ (เนื้อเรื่องใหม่) และกิจกรรมบันเทิงใจสมัยนี้ได้เผยแพร่อย่างมีประสิทธิภาพซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ประชาชนทั่วไปละเลยกิจกรรมบันเทิงในสมัยอดีต

แนวทางในการอนุรักษ์และเผยแพร่เพลงพื้นบ้าน

เพลงพื้นบ้านถูกละเลยมาเป็นเวลานาน แต่ก็ไม่สายเกินไปที่จะฟื้นฟูอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งปัจจุบันนี้สถาบันการศึกษาก็ได้ให้ความสำคัญมากขึ้น และจัดให้มีอยู่ในการเรียนการสอนตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลายเป็นต้นไป ฉะนั้นการที่นำเพลงพื้นบ้านมาเป็นรายวิชาหนึ่งในหลักสูตรนี้ นับว่าเป็นการอนุรักษ์วิธีหนึ่ง นอกจากให้นักเรียนรู้คุณค่า และมีความภูมิใจต่อเพลงพื้นบ้านในท้องถิ่นของตนแล้ว ยังสร้างความเข้าใจกับท้องถิ่นอื่น อันเป็นผลให้เข้าใจสังคมไทยและคนไทยในภูมิภาคอื่นอีกด้วย

อย่างไรก็ตามการอนุรักษ์เพลงพื้นบ้านในสถาบันการศึกษานั้นน่าจะไม่เพียงพอ เพราะว่าเพลงพื้นบ้านเป็นสิ่งที่เจริญแพร่หลายอยู่ในกลุ่มประชาชนทั่วไป ฉะนั้นจึงน่าจะอนุรักษ์และเผยแพร่สู่ประชาชนในวงกว้างอีกด้วย แม้ว่าในปัจจุบันมีหน่วยงานของรัฐบาลและเอกชนที่จะอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านจำนวนหนึ่ง แต่หน่วยงานเหล่านั้นมุ่งที่จะเก็บรักษา

วัฒนธรรมทางวัตถุ เช่น พิพิธภัณฑ์ หอวัฒนธรรมประจำจังหวัด เป็นต้น มากกว่าวัฒนธรรมทางมุขปาฐะ

ในที่นี้จะเสนอแนวทางในการอนุรักษ์เพลงพื้นบ้านในวงกว้าง ซึ่งบางกิจกรรมอาจเป็นไปได้ยากในสถานที่หนึ่ง แต่ก็อาจจะเป็นกิจกรรมที่ปฏิบัติได้ง่ายอีกสถานที่หนึ่งก็ได้ แนวทางอนุรักษ์เพลงพื้นบ้านที่จะกล่าวถึงนี้จะเสนอเป็นระดับบุคคลหน่วยงานของรัฐและเอกชน ดังนี้

๑. บทบาทของบุคคลในการอนุรักษ์และเผยแพร่เพลงพื้นบ้านท้องถิ่น

วิธีการอนุรักษ์วรรณกรรมประเภทมุขปาฐะคือการเผยแพร่ให้อยู่ในความทรงจำของบุคคลเพื่อที่จะนำมาเล่าสืบทอดต่อๆ ไป ฉะนั้นการฟื้นฟูเพลงพื้นบ้านก็คือการกระทำกิจกรรมอันเนื่องด้วยเพลงนั้นๆ เช่น ส่งเสริมให้เด็กๆ ได้ฟังร้องเล่นเพลงเด็กหรือเพลงพื้นบ้าน

บทบาทของบุคคลที่จะช่วยอนุรักษ์เพลงพื้นบ้านสรุปได้ดังนี้

(๑) รวบรวมจดบันทึกเพลงพื้นบ้านที่อยู่ในท้องถิ่นของตนให้มากที่สุด

(๒) นำเพลงเด็ก (เพลงกล่อมเด็ก เพลงปลอบเด็ก เพลงประกอบการละเล่นของเด็ก) มาร้องมาขับลำในโอกาสอันควร

(๓) จัดกิจกรรมการละเล่นของเด็กตามแบบสมัยอดีต เพื่อให้เด็กๆ ได้มีโอกาสสัมผัสกับการละเล่นของไทยแต่โบราณ

(๔) ควรสนใจและทำความเข้าใจกับเพลงพื้นบ้าน ก่อนที่จะตัดสินว่าไม่สนุก ไม่มีสาระ

(๕) พยายามฟังเพลงพื้นบ้านที่ยังมีแสดงอยู่บ้างในท้องถิ่นชนบทและทำความเข้าใจทำนองลีลาและสาระของเพลง เพื่อสร้างพื้นฐานแห่งความสนใจของตน และเปรียบเทียบกับเพลงสมัยใหม่แนวตะวันตกที่เฟื่องฟูใน

ปัจจุบัน ซึ่งอาจจะเสริมสร้างให้บุคคลเห็นคุณค่าของเพลงพื้นบ้านของไทยอีกโสดหนึ่ง

(๖) หากมีพ่อเพลงแม่เพลงอยู่ในชุมชนนั้นๆ น่าจะได้บันทึกแถบเสียงไว้เพื่ออนุรักษ์และเผยแพร่ในวงกว้างต่อไป

(๑๐) พิมพ์เอกสารสำเนาเนื้อร้องเพลงพื้นบ้านที่รวบรวมไว้เผยแพร่แจกจ่าย และแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน

๒. บทบาทของมหาวิทยาลัยต่อการอนุรักษ์และเผยแพร่เพลงพื้นบ้าน

การที่มหาวิทยาลัยจัดการเรียนการสอนวิชาคติชนวิทยา หรือวิชาเพลงพื้นบ้านนั้น อาจไม่เพียงพอเพราะมหาวิทยาลัยเป็นสถาบันทางวิชาการของชุมชน น่าจะมีบทบาททั้งในมหาวิทยาลัยและชุมชนด้วย ฉะนั้นจึงต้องเป็นผู้นำในการอนุรักษ์เพลงพื้นบ้านโดยจัดกิจกรรมเผยแพร่

อีกประการหนึ่งนักศึกษาส่วนหนึ่งที่ไม่ได้เลือกเรียนวิชาคติชนวิทยาหรือเพลงพื้นบ้าน น่าจะมีโอกาสได้สัมผัสเพลงพื้นบ้านด้วย เพื่อปลูกฝังความภาคภูมิใจต่อชุมชนของตนเอง สถานศึกษาควรจัดกิจกรรมเผยแพร่และอนุรักษ์เพลงพื้นบ้านดังนี้

(๑) จัดกิจกรรมแข่งขันเล่นเพลงพื้นบ้าน ตามวันเวลากิจกรรมนอกหลักสูตร

(๒) จัดให้มีการละเล่นของเด็กๆ ตามแบบพื้นบ้านสมัยอดีต โดยวิธีการสาธิตบ้าง การแข่งขันบ้าง

(๓) จัดให้มีการเล่นเพลงพื้นบ้าน โดยเชิญพ่อเพลงแม่เพลงมาสาธิตในห้องประชุมตามเพลงพื้นบ้านที่ยังแสดงกันอยู่ในท้องถิ่นนั้นๆ

(๔) รวบรวมเพลงพื้นบ้านและตีพิมพ์ไว้ในห้องสมุดและแลกเปลี่ยนกับสถานศึกษาในภาคอื่นๆ ด้วย

(๕) ทำแถบบันทึกเสียงเพลงพื้นบ้าน และนำไปแลกเปลี่ยนกับสถาบันอื่นๆ ด้วย

๓. **บทบาทของสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด**

รัฐบาลไทยได้จัดตั้งกระทรวงวัฒนธรรมขึ้นโดยมีหน้าที่ส่งเสริม เผยแพร่ ศึกษาวิจัย รวมทั้งอนุรักษ์วัฒนธรรมของชาติ หน่วยงานดังกล่าวได้ขยายข่ายงานมายังจังหวัดต่างๆ เรียกว่า "สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด" และจัดตั้ง "สภาวัฒนธรรมจังหวัด" อีกด้วย สภาวัฒนธรรมจังหวัดนี้น่าจะมีบทบาทในการอนุรักษ์และเผยแพร่เพลงพื้นบ้านได้มาก หากมีผู้รู้ผู้ชำนาญดำเนินการ

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดควรจะเป็นแหล่งรวมข้อมูลเพลงพื้นบ้านเพื่อประโยชน์ในการอนุรักษ์และการศึกษาค้นคว้า ถึงกระนั้นก็ตาม บทบาทหน้าที่ของสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดน่าจะส่งเสริมให้เกิดการเผยแพร่เพลงพื้นบ้านถึงประชาชนอีกด้วย นั่นคือพยายามจัดกิจกรรมหมุนเวียนมากกว่า "อนุรักษ์แบบพิพิธภัณฑ์" ดังนี้

(๑) เชิญพ่อเพลง แม่เพลง มาแสดงที่สำนักงานวัฒนธรรม อาทิตย์ละครั้งๆ ๑-๒ ชั่วโมง

(๒) จัดสาธิตการละเล่นพื้นบ้าน (ตามโอกาส)

(๓) จัดการละเล่นของเด็กๆแบบพื้นบ้าน (ตามโอกาส)

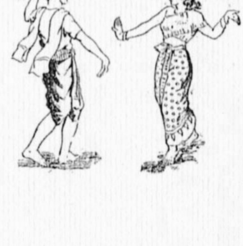
(๔) รวบรวมเพลงพื้นบ้านในจังหวัดนั้น เผยแพร่ จำหน่าย แลกเปลี่ยน

ฯลฯ

๔. บทบาทของหน่วยงานเอกชนและมูลนิธิต่อการอนุรักษ์เผยแพร่เพลงพื้นบ้าน

หน่วยงานของเอกชนและมูลนิธิซึ่งมีทุนทรัพย์มาก หากสนใจอนุรักษ์และเผยแพร่เพลงพื้นบ้านบ้าง จะเป็นประโยชน์ต่อการเผยแพร่และอนุรักษ์อย่างมาก ตัวอย่างเช่น ธนาคารต่างๆ ให้ทุนในการพิมพ์หนังสือที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมและงานศิลปะมากขึ้น หรือสนับสนุนรายการโทรทัศน์ที่เผยแพร่งานศิลปะบ้าง นอกจากนี้ธุรกิจเกี่ยวกับการท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นโรงแรมหรือร้านอาหารแต่ละจังหวัดก็ตาม ควรสนับสนุนพ่อเพลงแม่เพลงพื้นบ้านบ้าง โดยจัดมาแสดงเพื่อความบันเทิงใจในงานเลี้ยงต่างๆ ด้วย

หากมีการดำเนินการตามแนวทางการอนุรักษ์เพลงพื้นบ้านดังกล่าวมานี้ เพลงพื้นบ้านน่าจะมีโอกาสที่จะลุกขึ้นมา "มีชีวิตชีวา" อยู่ในสังคมอีกครั้ง แม้ว่าความนิยมอาจจะไม่ได้มีเท่าเมื่อครั้งในอดีต แต่อย่างน้อยเมื่อจะบอกกล่าวหรือให้ลูกหลานได้ชมได้ฟังก็จะได้ไม่ต้องไปหาดูใน "พิพิธภัณฑ์"

๗

บรรณานุกรม

ชำเลือง แผนสมบูรณ์. (๒๕๔๔). **พ่อเพลงแม่เพลงนครปฐม**. นครปฐม: สำนักวิทยบริการ สถาบันราชภัฏนครปฐม.

นิติกร กรัยวิเชียร. (มปป.) "*นางประยูร ยมเยี่ยม ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (ลำตัด) พุทธศักราช ๒๕๓๗*" **สกุลไทย** ฉบับที่ ๒๔๕๕ ปีที่ ๔๘ ประจำวันอังคารที่ ๖ พฤศจิกายน ๒๐๐๑

ปรมินท์ จารุวร. (๒๕๔๒). **การสืบทอดทำนองสวดและประเพณีสวดพระมาลัยที่บ้านหนองขาว จังหวัดกาญจนบุรี** วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ปรานี วงษ์เทศ. **พื้นบ้านพื้นเมือง**.(๒๕๒๕), กรุงเทพฯ: สมเด็จเจ้าพระยา.

ผะอบ โปษะกฤษณะ และคณะ. (๒๕๒๑). **เพลงกล่อมเด็กและเพลงประกอบการละเล่นของเด็กภาคกลาง ๑๖ จังหวัด**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ.

พูนพิศ อมาตยกุล.(๒๕๓๔) **สรุปคำบรรยายวิชาประวัติและพัฒนาการดนตรี**. อัดสำเนา.สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล.

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. (๒๕๔๒). **บทเด็กเล่น**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิาช.

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. (๒๕๔๘). **บทกลอนกล่อมเด็กและบทปลอบเด็ก**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ยศ สันตสมบัติ. **มนุษย์กับวัฒนธรรม**. (พิมพ์ครั้งที่ ๓ แก้ไขเพิ่มเติม). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔. หน้า ๒๔๖.

เยาวเรศ สิริเกียรติ .(๒๕๒๑). **เพลงกล่อมเด็กของไทย** .วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร.

วันเนาว์ ยูเด็น. (๒๕๒๕). **เพลงชาน้อง**. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.

ศิราพร ณ ถลาง. (๒๕๔๘). **ทฤษฎีคติชนวิทยา วิธีวิทยาในการวิเคราะห์ตำนาน-นิทานพื้นบ้าน**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตศาลายา. (๒๕๔๒). **ภูมิปัญญาชาวบ้านนครปฐม**. นครปฐม : สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตศาลายา.

สุกัญญา ภัทราชัย. (๒๕๒๕). **เพลงปฏิพากย์ : บทเพลงแห่งปฏิภาณของ**

ชาวบ้านไทย. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ.

สุกัญญา สุจฉายา. (๒๕๔๕). **เพลงพื้นบ้านศึกษา**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุกัญญา สุจฉายา. (๒๕๔๙) (บรรณาธิการ). **พิธีกรรม ตำนาน นิทาน เพลง: บทบาทของคติชนกับสังคมไทย**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุมามาลย์ เรืองเดช. (๒๕๑๘). **เพลงพื้นเมืองจากพนมทวน.** กรุงเทพฯ: หน่วยศึกษานิเทศน์ กรมการฝึกหัดครู.

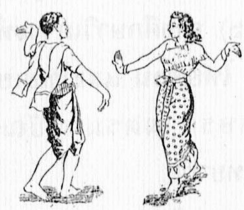
สุวิทย์ เจียรสุวรรณ์. (๒๕๔๖). **การศึกษาวิเคราะห์บททำขวัญและพิธีทำขวัญของกลุ่มคนไทย ไทยพวน และไทยเขมร ที่จังหวัดฉะเชิงเทรา.** วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อภิลักษณ์ เกษมผลกูล. (บรรณาธิการ). (๒๕๕๐). **เล่าขานตำนานศาลายา**. นครปฐม: คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.

เอนก นาวิกมูล .(๒๕๕๐). **เพลงนอกศตวรรษ**. กรุงเทพฯ : มติชน.

เอนก นาวิกมูล. (๒๕๒๗) **คนเพลงและเพลงพื้นบ้านภาคกลาง** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

เอี่ยม ทองดี และคณะ. (๒๕๔๕) “โครงการสร้างองค์ความรู้ท้องถิ่นพุทธมณฑล เรื่องพลังประวัติศาสตร์ท้องถิ่นต่อการพัฒนาชุมชนอำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม”. **อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ นายถาวร เทียมปฐม เป็นกรณีพิเศษ** ณ ฌาปนสถานวัดสุวรรณาราม ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม ๒๓ มีนาคม ๒๕๔๕ .

ภาคผนวก

เพลงเรือ

‘สาววัดสุวรรณฯปะทะหนุ่มศาลายา’

บทไหว้ครู

๏ ยกมือประนมกราบก้มผู้ผดุง ขอกราบพ่อปู่ขุนทุ่ง ที่ศรัทธา
เจ้าทุ่งเจ้าท่าลูกขอขมาเจ้าที่ ผู้มีฤทธิ์บารมี ลูกบูชา
ไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั่วทิศเสริมส่ง แม่ย่านางอนงค์ แม่คงคา
ไหว้ครูเพลงพื้นบ้านไหว้แม่บัวผัน จันทร์ศรี ไหว้ครูดนตรี มารักษา
ลูกร้องขอพรไหว้วอนเทวา ผิดบ้างพลั้งไปขออภัยอย่าถือสา
ขอได้โปรดเมตตาลูกเถิดเอย

บทปลอบ

(ช.๑) สวัสดีมีชัยหญิงชายผู้ชม เชิญมาฟังคารม ลูกศาลายา
หนุ่มศาลายามุ่งหน้ามาไกลมาก อยากประลองฝีปากสาวใจกล้า
หนุ่มหนุ่มหล่อหล่อมาลอยคอรอท่า สาวสาวอยู่ไหนทำไมถึงไม่เห็นหน้า
ว่ามาแล้วมาแล้วร้องแจ้วแจ้วสาวจ๋า หันมาให้ดูหน้าสักทีเอย

(ช.๒) เดือนสิบเอ็ดน้ำนองเดือนสิบสองน้ำทรง พี่ก็เข็นเรือลงหน้าท่า
ตั้งใจหมายมั่นจะประชันกับน้อง อีกกระทึกกึกก้องร้องท้า
ใครหนอใครแน่ที่เป็นแม่เพลงเรือ เรามาว่ากันคนละเหงื่อเถิดหนา

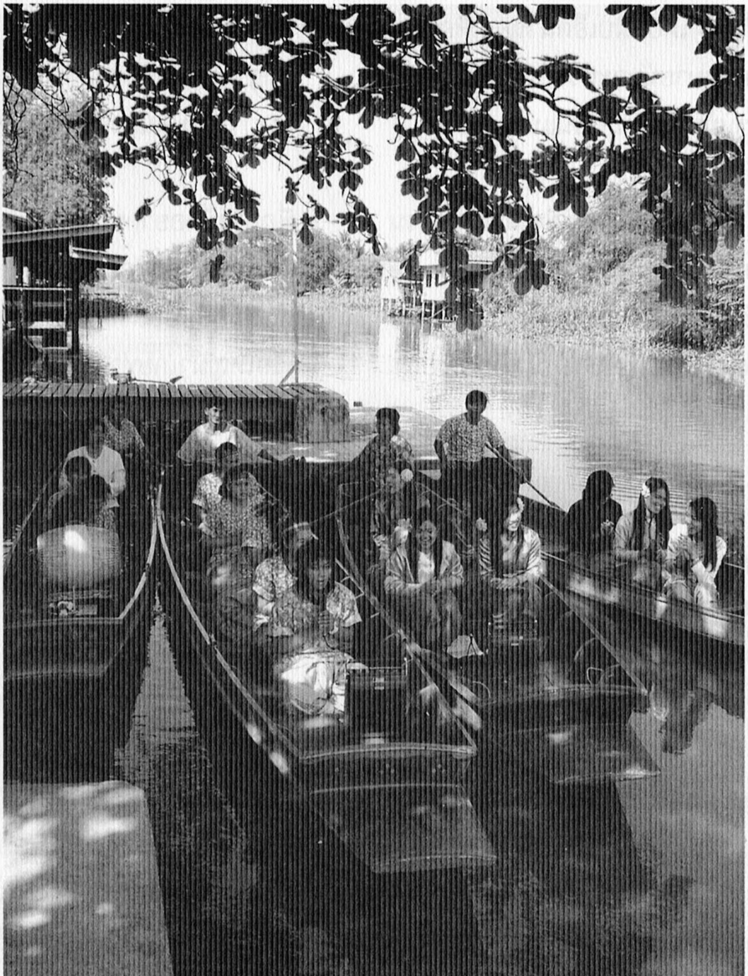
(ช.๓) ใครมีวาทะเชิญมาประคารม พี่อยากชื่นอยากชมวาจา
ขอเชิญหน้ามนมาร่วมสนทนา ลูกคู่อยู่พร้อมซักซ้อมกันมา
อย่านิ่งทำบทเลยแม่รจนา เงาะน้อยหอยสังข์คู่สร้างมาเสาะหา
ให้เปิดท่ารับเทียบอย่ามัวเงียบเงื้อง่า เรือใหญ่มาเกยท่าแล้วเอย

บทประ

(ญ. ๑) สวัสดีมีชัยหญิงชายทุกท่าน วันนี้สาววัดสุวรรณสู้ยิบตา
เสียงร้องท้าทายมาไกลเหลือเกิน ร้องกวนชวนเชิญลองวิชา
ส่งเสียงแจ้วแจ้วว่ามาแล้วหล่อนจ๋า ครั้นจะไม่ตอบคำก็จะไม่งามแก่หน้า
จำจะตอบคำชวนไม่ให้ทวนคำท้า ให้เห็นฝีปากสาวกล้าสักทีเอย

(ญ.๒) กลอนลีกลอนไลเตรียมไว้หลายบท กลอนแห้งกลอนสดกลอนอ้าซ่า
อย่ายอมนะฝ่ายหญิงอย่าได้นิ่งเนิ่นช้า ไปสู้กับหนุ่มหนุ่มที่นั่งกุม...อย่างว่า
จะเก่งแค่ไหนอยากจะได้เห็นหน้า ถ้าไม่เก่งคารมจะล่อให้จมคงคา
ถ้าปากคมสมคุยจะให้ลุยหน้าท่า เก่งจริงวาจาจะให้เทียบท่าเรือเอย

(ญ. ๓) เดือนสิบเอ็ดน้ำนองเดือนสิบสองน้ำทรง แม่เนื้อนิ่มอนงค์ลงท่า
เห็นหนุ่มรูปหล่อนั่งรอในเรือ แม่เจ้าประคุณบุญเหลือรับคำท้า
จะตอบคำชายมิให้อายแก่หน้า เมื่อพี่มาทักไม่ให้สำลักน้ำตา
จึงตอบวาจาของชายเอย (รับซ้ำ)

นักศึกษาคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
สาธิตการร้องเพลงเรือ "สาววัดสุวรรณฯปะทะหนุ่มศาลายา"
ณ คลองมหาสวัสดิ์ หน้าวัดสุวรรณาราม เมื่อวันที่ ๑๒ มกราคม ๒๕๕๐
(ฝึกซ้อมโดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์บัวผัน สุพรรณยศ)

(ช.๔) พี่คว่ำมือลองน้องก็หงายมือรับ	เจ้ารูปสวยรวยทรัพย์รับท้า
เรามาฉะกันให้ชุ่มให้หัวเรือโชก	เรามาแข่งกันโขกกลอนอ้าซ่า
พี่พายเรือยาวเจอท่าเจ้าถูกใจนัก	เห็นท่าใหญ่หมายจะพักกายา
(ช. ๕) เรือพี่นี้ทู่อยากจะสู้ท่าน้อง	ช่วยพี่คลำนำล่องหน่อยหนา
ล่องน้ำท่าน้องเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์	พี่ขอถามงามพิศคิดค่าท่า
เรือจอดแต่ละทีคงจะมีค่าจอด	ร้องถามแม่งามปลอดเรื่องราคา
เห็นท่ายังปลอดพี่อยากจอดนาวา (ซ้ำ)	น้องจะให้เทียบท่าได้ไหมเอย (รับซ้ำ)
(ญ.๔) เรือหาปลาหน้าทู่หรือจะมาสู้ท่าน้อง	ไม่ว่าจะขึ้นจะล่องก็เชื่องช้า
เนิบเนิบนาบนาบที่ฉันทราบแน่แน่	โถ..เป็นเรือทอดแหหาปลา
รูปร่างเล็กจังไม่ถึงฝั่งถึงฟาก	เหมือนไม้จิ้มฟันดันปากเปลืองเวลา
เรือเล็กถอยไปซะอย่าเกะกะหน้าท่า (ซ้ำ)	เรือใหญ่ใหญ่จะได้มาจอดเอย (รับซ้ำ)
(ช.๖) เรือของพี่นี้ใหญ่แถมหัวท้ายยังยาว	พี่เกรงว่าท่าเจ้าไม่แน่นหนา
เกรงว่าท่าจะพังเกรงว่าฝั่งจะทลาย	จะเกิดความเสียหาย ที่หน้าท่า
พี่จะจอดเฉยเฉยเอาหัวเกยกอหญ้า(ซ้ำ)	พี่จะจอดค่อยค่อยแล้วก็ถอยออกมา
เอาหัวเกยไปหน่อยแล้วจะถอยออกมา(ซ้ำ)	น้องจะคิดค่าท่าเท่าไหร่เอย
(ญ.๕) พ่อหนุ่มเรือยาวเห็นท่าสาวก็ขยับ	เดี๋ยวโดนพายตากลับคาหน้าท่า
มีเชื้อราเชื้อโรคบักโกรกทั้งลำ	ยังมีหน้าว่าจะนำมาเทียบท่า
ท่าฉันสดใสแถมท่าใหญ่เสียด้วย	ไม่รับเรือหัว....กล้วย เอ๊ย....
ไม่รับเรือห่วยห่วย ให้เสียท่า	

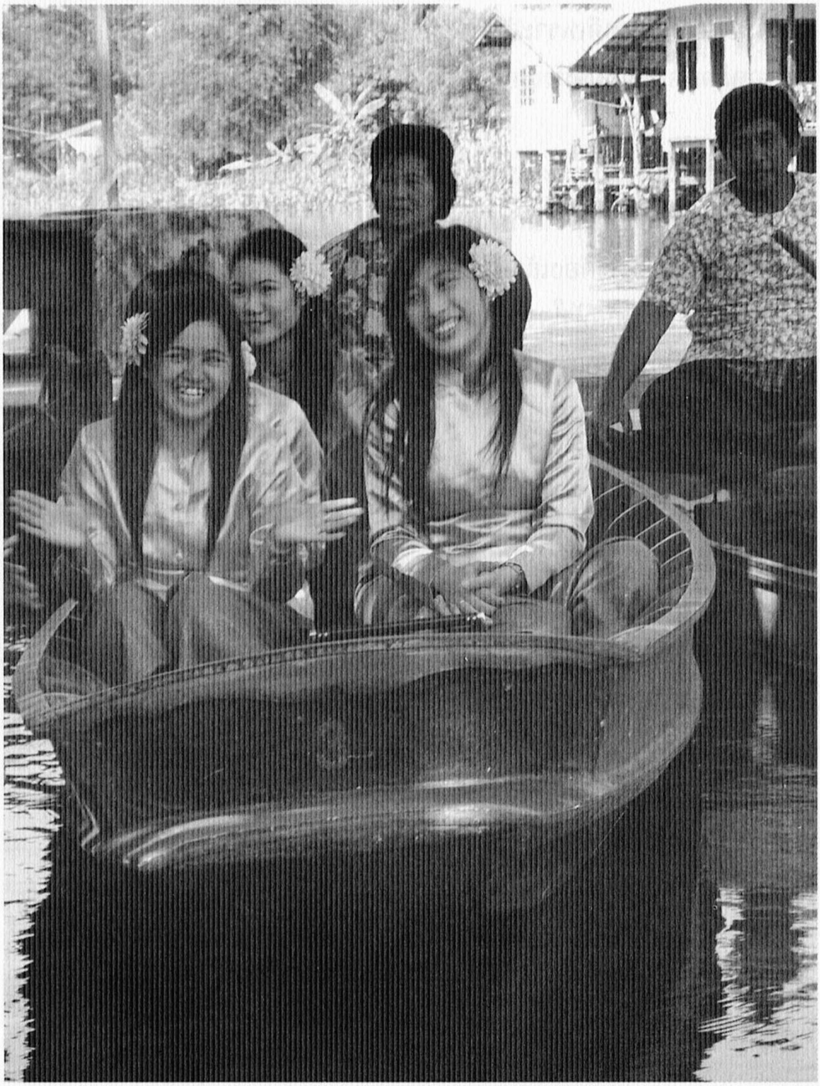

(ญ. ๖) เกรงท่าจะพังเกรงฝั่งจะทลาย ไม่เกิดความเสียหายหรอกหน้าท่า
เกราะป้องกันอย่างดีเพราะฉันมีกอหญ้า(ซ้ำ) พอคลื่นมาซัดก็สัมผัสกอหญ้า(ซ้ำ)
จะจอดก็จอดเชิญสอดหัวเรือมา(ซ้ำ) แต่ฉันคิดราคาราคาแพงเอย(รับซ้ำ)

(ช. ๗) ช่างเสนาะเพราะไม่น้อยถ้อยคำ เสียงหวานยังน้ำตาลทา
กินข้าวต้มท่านห้ามกระโจมกลาง ปากคอเราจะพังเพื่อนยา
โบราณว่าจีบสาวเราต้องเล้าโลม ถ้าพูดหนักหักโหมอดได้ท่า
แฮ่ม...พี่หนุ่มบ้านไกลหัวใจยังว่าง ขาดคนเคียงข้างคู่ขา
ประกบเรือเนื้อนุ่มขอเกาะกุมหน่อยหนา ขอพี่พักหัวใจได้ไหมน้องจ๋า
หนุ่มศาลายามาฝากรักเอย

(ญ. ๗) แรกเจอะรู้จักจะบอกรักแล้วหรือ ผู้ชายเจ้าชู้ลือชื่อ ลือชา
เขาว่าคบคนจรนอนหมอนหมิ่น ชาวบ้านเขาได้ยิน จะนินทา
เราต้องสืบดูลำต้องคลำดูหน่อ เทือกเถาเหล่ากอ แหล่งที่มา
ฉันไม่ไว้ใจชายมือไวปากว่า มาประกบเกาะแกะโลมแทะไม่เข้าท่า
ไม่ไว้ใจชายแปลกหน้าหรอกเอย

(ช. ๘) น้องว่าพี่ปากว่ามือไว น้องยังไม่ไว้ใจ หล่อนจ๋า
จะควักให้ดูลำให้คลำดูหน่อ เอ้า..เชิญคลำให้พอพี่ไม่ว่า
พี่สืบเชื้อเครือผู้ดีมีฐานะน่าดู บ้านช่องพี่อยู่ ศาลายา
ที่ทางกว้างใหญ่นาไร่สุดตาแล สมบัติเจ้าคุณพ่อคุณแม่ ให้มา

(ช. ๙) พี่เป็นลูกหลานท่านมหาเศรษฐี มาแต่รัชกาลที่ ๔ ที่ ๕
ถ้าน้องรักกับพี่จะพาไปขี่เรือชะล่า ชมทุ่งกว้างทางเปลี่ยว
เลาะเลี้ยวเสียวอุรา จะติดใจหนุ่มศาลายายิ่งกว่าใครเอย

(ญ. ๘) ผู้ชายพายเรือใครเชื่อก็ช้ำ หน้าด่างด่างดำดำทำใบ้บ้า
ธรรมดาหญิงอยากได้ผู้ชายดีดี มีศักดิ์มีศรี มีปัญญา
สาววัดสุวรรณลูกหลานตากองตาคง มีเชื้อหน่อทระนงวงศ์สง่า
หลวงพ่อสาดเจ้าอาวาสวัดสุวรรณ เลื่องชื่อลือลั่นเปี่ยมปัญญา

(ญ. ๙) เชื้อสายเก่าแก่มีมาแต่ ร. ๔ เรามั่งคั่งมั่งมี ไร่นา
อวดว่ามีเชื้อเครือผู้ดี เป็นเศรษฐีมหาเศรษฐีเอ๊ะเหมือนขี้ข้า
ถ้าจะให้เชื่อได้ไว้ใจพี่จ๋า ไหนลองเล่าชัดชัดเรื่องประวัติศาลายา
ถ้าเล่าได้ถูกต้องจะยอมไปล่องนาวา จะขี่เรือชะล่าให้สาหัสเอย

(ช. ๑๐) ลองภูมิพวกพี่จะเล่าชี้แจ่มชัด เล่าเรื่องประวัติ ศาลายา
หมู่บ้านศาลายาประวัติมาที่มี ณ มณฑลนครไชยศรี อยุธยา
ชุมชนเก่าแก่มีมาแต่กรุงเก่า ตามตำนานขานเล่า สืบต่อมา
ชื่อบ้านศาลายาปรากฏแน่ชัด เมื่อขุดคลองมหาสวัสดิ์ ขึ้นมา

(ช. ๑๑) รัชกาลที่ ๔ มีพระราชประสงค์ ให้ขุดคลองเชื่อมส่ง หว่างคงคา
เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ สร้างศาลาไว้เสริมส่งชาวประชา
"ศาลาแห่งปัญญา" มีคุณค่าจารึก ศาลาที่บันทึก ตำรายา
จึงตั้งชื่อหมู่บ้านให้ลูกหลานรักษา ชื่อว่า"ศาลายา" ทรงคุณค่าเอย

(ช. ๑๒) เล่าเสร็จสิ้นเสียงดับตะเกียงคุยกัน เรามาล่อกันให้ลั่นคงคา
ไหนเล่ารางวัลที่เล่าเรื่องบ้านศาลายา เอียงแก้มมาก่อน
แล้วค่อยหย่อนกายา สาววัดสุวรรณคงยึดมั่นสัญญา
ขอหอมก่อนขี่ชะล่านะขวัญตาเอย

(ญ. ๑๐) บอกว่าช้าช้าช้าช้าไว้ก่อน พ่อพายใหญ่ใจร้อน นักล่า
สาววัดสุวรรณยึดมั่นสัญญา หอมขวาจะเอียงให้หอมซ้ายจะ
เอียงหาแต่แก้มบนไม่ว่างแก้มล่างได้ไหมล่า เชิญเก็บเรือชะล่าไปศาลายาเอย

บทลา

(ช.) เหลืองเอ๊ยใบยอ หอมช่อจำปี (รับซ้ำ)
ให้พี่จูบแก้มสั่ง เสียข้างละที
แก้มบนไม่ว่าง แก้มล่างก็ยังดี
ช่อเจ้าเอ๊ยจำปี หอมเมื่อยามเย็นเอย
หอมเมื่อพลบค่ำเอย หอมเมื่อค่ำคืนเอย

(ญ.) เหลืองเอ๊ยใบยอ หอมช่อจำปี (รับซ้ำ)
ว่าแก้มบนไม่ว่าง แก้มล่างก็ยังดี
อย่าไปหลงว่าแก้ม จะจูบเอาแคมฝาชี
ช่อเจ้าเอ๊ยจำปี หอมเมื่อเย็นวานเอย
หอมเมื่อวานซืนเอย หอมเมื่อคืนวานเอย

....

ผศ. บัวผัน สุพรรณยศ ประพันธ์และฝึกสอน
๔ , ๑๑ และ ๑๒ มกราคม ๒๕๕๑

เพลงเต้นกำ
"ลงแขกเกี่ยวข้าว สำรับคาวหวานศาลายา"

ช.๑ ถ้อยคำร่ำเฉลย ขอเอ่ยว่าสวัสดี
หน้านี้หน้าเกี่ยวข้าว อยากชวนสาวสาวปะทะฝี
เล่นเต้นกำร้องเกี้ยว ปากมันเปรี้ยวอยากเคี้ยวหัวปลี
เชิญแก้เถอะแม่คนดี (ซ้ำ) พาทีกับพี่เอย

ญ.๑ ถ้อยคำร่ำเฉลย ขอเอ่ยว่าสวัสดี
ชวนเต้นกำร้องเกี้ยว ว่าปากเปรี้ยวอยากเคี้ยวไอ้นี่
ใจเย็นเย็นอย่าใจร้อน คุยกันก่อนธรรมเนียมมี
เกี่ยวข้าวเถอะหนาคุณพี่ (ซ้ำ) แรงดีไหมเอย

ช.๒ ถ้อยคำร่ำร้อง ชวนน้องร้องกลอนลี
ว่าใจเย็นเย็นอย่าใจร้อน คุกกันก่อนธรรมเนียมที่ดี
เพลงเกี่ยวข้าวแต่เก่าก่อน เขาเล่นกันตอนตีสี่ (ร้อนๆละซี)
หนุ่มก็เกี้ยวสาวก็แก้ (ซ้ำ) ผลัดกันแหย่คนละที (เย้าแหย่)
เกี่ยวข้าวนาสาวคนนี้ (ซ้ำ) เคียวดีพี่มีมาเอย

ญ.๒ ถ้อยคำร่ำร้อง ขอสนองด้วยกลอนลี
มาร่วมงานการบันเทิง รื่นเริงเราก็เร็วรี่
เขาลงแขกเกี่ยวข้าว แดดเผาจนร้อนจี๋

นักศึกษาคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
สาธิตเพลงเต้นกำ "ลงแขกเกี่ยวข้าว สำรับคาวหวานศาลายา"
ณ มหาวิทยาลัยหอการค้า เมื่อวันที่ ๒๒ มกราคม ๒๕๕๒
(ฝึกซ้อมโดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์บัวผัน สุพรรณยศ)

ร้อนนักหยุดพักให้น้ำ เล่นเต้นกำกันสุขี
ทุ่งสีทองของน้องนี้ (ซ้ำ) รอเคียวพี่มาเกี่ยวเอย

ช.๓ ถ้อยคำร่ำไข มาว่ากันในกลอนเล็ด
วันนี้แรกลงแขกอาสา ชักชวนกันมานาสาวใจเพชร
สาวใจเพชรเกี่ยววันพุธ ข่าวเขาพูดจะเลี้ยงแกงเผ็ด
แกงเผ็ดลาบเป็ดยำปลา อยากกินกุ้งพล่าหมูป่าผัดเผ็ด
หิวกระหายน้ำลายเล็ด (ซ้ำ) ขอซดแกงเผ็ดซักทีเอย

ญ.๔ มาลงแขกเกี่ยวข้าว อาหารหวานคาวมีครบเสร็จ
แดดร้อนร้อนตอนเกี่ยวข้าว มีน้ำมะนาวน้ำมะเน็ด
มีผัดหมี่ฉู่ฉี่ปลาหมอ ลูกชิ้นบะช่อห่อหมกไข่เม็ด
ไข่เม็ดคือไข่แมงดา ควักเอามายำพล่าเด๊ดเด็ด
สงสารพี่ชายน้ำลายเล็ด (ซ้ำ) เอารวงข้าวเช็ดซะหน่อยเอย

ช.๔ ถ้อยคำร่ำไข มาว่ากันในกลอนลอน
ได้ยินชื่ออาหาร อยากรับประทานเสียแล้วหล่อน
สำรับพื้นบ้านของศาลายา เลื่องชื่อลือชากระฉ่อน
ฝีมือดีมีตำนาน สืบสานมาเป็นท่อนท่อน (มาแต่ก่อน)
แม่เอวองค์ดั่งหงส์ร่อน (ซ้ำ) แกงร้อนร้อนยกมาเลย

ญ.๔ สำรับพื้นบ้านศาลายา ยกออกมารับต้อน
ต้มหมูหงส์หรือแกงหอง เชิญลิ้มลองแกงร้อนร้อน
ขนมจีนน้ำพริกพี่จ๋า นี่ก็น้ำยาปลาช่อน

ลูกชิ้นปลากรายแกงเขียวหวาน หรือจะทานแกงบอน
ชิมสักคำหม่ำสักช้อน (ซ้ำ) จะกลับไปนอนฝันดีเอย

ช.๕ ถ้อยคำร่ำไข มาว่ากันในกลอนเลอะ
ชิมสักคำหม่ำสักช้อน แหมแกงบอนบานเบอะ
ซดดังโฮกโชกถึงคาง เช็ดไปพลางไม่เขินไม่เคอะ
ยำกบกระทบกราม ขออีกชามไม่ได้เรอะ
แม่เอ๊ยเพิ่งเคยเจอะ (ซ้ำ) ของเขาเยอะจริงจริงเอย

ญ.๕ แกงกบกระทบกราม อย่ามูมมามเดี๋ยวปากเลอะ
นี่น้ำพริกผักจิ้ม มีให้ชิมอีกเยอะ
ปลาช่อนแห้งแกงคั่ว ยกมายั่วหัวตาลต้มเปอะ
ต้มเปอะหัวตาลทางแล้วโล่ง นี่ยำโขนงอร่อยเนอะ
คือยำหนังควายตากแห้ง ต้องออกแรงเคี้ยวเยอะเยอะ
ทานให้สบายใจเถอะ (ซ้ำ) อย่าให้เลอะกางเกงเอย

ช.๖ ถ้อยคำร่ำไข มาว่ากันในกลอนลิบ
กินจนยุ่งเสียพุงกาง ตอนนี้ปากว่างอยากชิมทองหยิบ
ขอล้างปากด้วยของหวาน มองเห็นขนมตาลอยู่ลิบลิบ
ขอแตงโมกับปลาป่าน แอบบอกหน้ามนกระซิบกระซิบ
หนมดอกโสนมันโด่อยู่หน้า เขยิบเข้ามากินจุ๊บกินจิ๊บ
ใส่ปากผลุบขมุบขมิบ (ซ้ำ) พี่รูดซิปรอเอย

onal Day
23, 2009

ญ.๖ ขอล้างปากด้วยของหวาน ยังมีให้ทานอีกเป็นสิบ
หนมดอกโสนโด่อยู่หน้า ไม่พูดไม่จาฟาดซะฉิบ
เอ้า...นี่ขนมชั้นมันย่อง แถมฝอยทองฝอยทิพย์
มีทั้งแพย่อมแพใหญ่ ดมดูได้ไข่ไม่ดิบ
ไข่แดงดีทั้งนั้น ขมีขมันขมุบขมิบ
แหม...ผลุบหายผลุบหาย สบายกายขยายซิป
เราเจ้าของมองตาปริบปริบ (ซ้ำ) พี่กินจุบจิบจริงจริงเอย

ช. ถ้อยคำร่ำไข มาว่ากันในกลอนเลียว
ญ. อิ่มหมีพีมัน ชวนกันไปเกี่ยว
ช. หนังท้องตึงหนังตาหย่อน ขอพักผ่อนสักประเดี๋ยว
ญ. เรื่องกินเรื่องอยู่ใครไม่สู้พ่อ เรื่องแจวเรื่องถ่อทำห่อเหี่ยว
ช. ฆ่าได้แต่หยามไม่ได้ เดินออกไปคว้าเคียว
คว้าวางคว้าวาง คิดพลางกุมพลางปวดท้องเชียว
ญ. คว้าวางคว้าวาง ท่าทางกินแล้วเบี้ยว
ช. ลูกผู้ชายเข้มแข็ง เรี่ยวแรงเคี้ยวเคี้ยว
สู้ได้ไม่มีเหี่ยว (ซ้ำ) เรื่องเกี่ยวไม่กลัวเอย

....

ผศ. บัวผัน สุพรรณยศ ประพันธ์และฝึกสอน
๑๓, ๒๐ และ ๒๒ มกราคม ๒๕๕๒

โครงการ "เล่าขานตำนานศาลายา" ครั้งที่ ๓
เพื่อเฉลิมฉลองในโอกาส ๔๐ ปี วันพระราชทานนาม "มหาวิทยาลัยมหิดล"

๑. ชื่อโครงการ

โครงการ "เล่าขานตำนานศาลายา" ครั้งที่ ๓

เพื่อเฉลิมฉลองในโอกาส ๔๐ ปี วันพระราชทานนาม"มหาวิทยาลัยมหิดล"

๒. ผู้รับผิดชอบโครงการ

สาขาวิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

๓. ระยะเวลาการปฏิบัติงาน

ธันวาคม ๒๕๕๑ - กุมภาพันธ์ ๒๕๕๒

๔. จำนวนผู้เข้าร่วมโครงการ

นักศึกษาคณะศิลปศาสตร์	๑๐๐	คน
คณาจารย์และเจ้าหน้าที่	๔๐	คน
วิทยากรและผู้ดำเนินการเสวนา	๕	คน
นักเรียนและผู้สนใจในบริเวณตำบลศาลายาจำนวน	๗๐	คน

๕. สถานที่ปฏิบัติงาน

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

เรือนไทย มหาวิทยาลัยมหิดล

๖. หลักการและเหตุผล

นับแต่ภาคเรียนที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๔๘ เป็นต้นมา สาขาวิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ ได้เปิดการเรียนการสอนในรายวิชา "วรรณกรรมพื้นบ้าน" ขึ้น เพื่อให้นักศึกษาได้เรียนรู้ความคิด ภูมิปัญญา และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของกลุ่มชน ผ่านวรรณกรรมพื้นบ้านทั้งรูปแบบลายลักษณ์และมุขปาฐะ ในการนี้คณะนักศึกษา

ได้เก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามในพื้นที่ตำบลศาลายา พบว่าพื้นที่บริเวณนี้มีประวัติความเป็นมายาวนาน มีเอกลักษณ์ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่น่าสนใจ จึงได้เสนอให้จัดโครงการในลักษณะการเสวนาความรู้ที่เกี่ยวข้องกับเอกลักษณ์ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมเพื่อเป็นการเพิ่มพูนความรู้และเปิดโลกทัศน์ของนักศึกษาให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

อนึ่ง การดำเนินการสืบค้นเอกลักษณ์ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของตำบลศาลายานั้น หน่วยงานในสังกัดมหาวิทยาลัยมหิดลได้มีการดำเนินการมาแล้วก่อนหน้านี้ ซึ่งนอกจากการศึกษาในเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมแล้วยังมีการศึกษาข้อมูลในสาขาต่างๆ อาทิ สาขาสิ่งแวดล้อม สาธารณสุขศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ เป็นต้น เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ประสบการณ์ ตลอดจนเพื่อสร้างความสัมพันธ์และสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างชุมชนกับมหาวิทยาลัยมหิดล โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปี พ.ศ. ๒๕๔๒ มหาวิทยาลัยมหิดลได้อนุมัติเงินทุนอุดหนุนการวิจัยในชุด *"โครงการวิจัยและพัฒนาประชาคมพุทธมณฑล"* โดยโครงการวิจัยดังกล่าวแบ่งเป็น ๖ ชุดโครงการย่อย คือ *ชุดทุนทางสังคมและวัฒนธรรม ชุดทุนทางเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศ ชุดพุทธมณฑลในระดับมหภาค ชุดการจัดตั้งตนเอง การเรียนรู้ทางสังคมและภาคประชาชน ชุดนักวิชาการรุ่นใหม่กับการพัฒนาองค์ความรู้ท้องถิ่นพุทธมณฑล* และ *ชุดพุทธมณฑลเมืองน่าอยู่* ซึ่งมีวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อให้ชาวบ้านหรือนักวิจัยท้องถิ่นกับนักวิชาการและนักศึกษาของมหาวิทยาลัย ได้เรียนรู้ชุมชนร่วมกันเพื่อเสริมสร้างศักยภาพของชุมชน ภายหลังจากเสร็จสิ้นโครงการวิจัยดังกล่าวแล้ว หน่วยงานในมหาวิทยาลัยมหิดลยังคงมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับพื้นที่ตำบลศาลายาอย่างต่อเนื่อง

ด้วยเหตุดังนี้ในปีพุทธศักราช ๒๕๕๐ อันเป็นปีมหามงคลที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเจริญพระชนมายุครบ ๘๐ พรรษา สาขาวิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล จึงได้ร่วมกับสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท จัดงาน "เล่าขานตำนานศาลายา ครั้งที่ ๑" ขึ้นเพื่อเป็นการเผยแพร่และพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับชุมชนศาลายาในแง่มุมทาง

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ซึ่งการจัดงานดังกล่าวได้รับความสนใจและการตอบรับอย่างดีจากผู้เข้าร่วมงานซึ่งประกอบไปด้วยบุคลากรภายในมหาวิทยาลัยและชาวชุมชนศาลายา การดำเนินการจัดงานดังกล่าวได้จัดขึ้นเป็นประจำทุกปี และในปีพุทธศักราช ๒๕๕๒ นี้ จะนับเป็นการจัดงานครั้งที่ ๓ ทั้งนี้การจัดงานดังกล่าวยังนับเป็นส่วนหนึ่งของงานเฉลิมฉลอง ๔๐ ปี วันพระราชทานนาม "มหาวิทยาลัยมหิดล" อีกด้วย

สาขาวิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ พิจารณาเห็นสมควรเสนอคณะฯ จัดโครงการ "เล่าขานตำนานศาลายาครั้งที่ ๓" เพื่อให้การสร้างสรรค์และพัฒนาองค์ความรู้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง และเป็นศูนย์กลางในการเผยแพร่องค์ความรู้เกี่ยวกับชุมชนศาลายา อันจักเป็นประโยชน์ในการพัฒนาชุมชนศาลายาให้ยั่งยืนต่อไป

๗. วัตถุประสงค์ของโครงการ

๑. เพื่อเผยแพร่และพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับชุมชนศาลายาที่มีการศึกษาไว้ก่อนหน้านี้

๒. เพื่อให้นักศึกษาคณะศิลปศาสตร์มีโอกาสในการสัมผัสวิถีชีวิตและวัฒนธรรมพื้นบ้านมากขึ้น

๓. เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ ทัศนคติในเชิงมนุษยศาสตร์ระหว่างนักวิชาการ นักศึกษา ในมหาวิทยาลัยกับปราชญ์ชาวบ้าน

๘. ลักษณะการปฏิบัติงาน

<u>๘.๑ กิจกรรมที่ดำเนินการระหว่างธันวาคม ๒๕๕๑ – มกราคม ๒๕๕๒</u>

๑. ดำเนินการจัดประกวดเรียงความระดับประถมศึกษาเรื่อง "ศาลายาน่าเที่ยว" ระหว่างเดือนธันวาคม ๒๕๕๐ – มกราคม ๒๕๕๑ โดยมีรายละเอียดดังนี้

๑ – ๓๐ ธันวาคม	ประชาสัมพันธ์การประกวดระดับชั้นประถมศึกษาและระดับชั้นมัธยมศึกษา ความยาว ๒ หน้ากระดาษโดยประมาณ
๑ – ๓๑ มกราคม	รับผลงาน

๑ – ๓ กุมภาพันธ์ตัดสินและประกาศผล

๒. การจัดประกวดภาพเขียน "สายน้ำกับวิถีชีวิตของชาวศาลายา" และการจัดแสดงภาพที่ได้รับการคัดเลือก (จัดร่วมกับคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร)

<u>๘.๒ กิจกรรมภายในงานวันพุธที่ ๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๒</u>

๑. ปาฐกถานำโดยผู้ทรงคุณวุฒิ (หม่อมราชวงศ์ถนัดศรี สวัสดิวัตน์) ในหัวข้อ "วัฒนธรรมอาหารในสังคมไทย" รวมถึงการจัดการเสวนาของนักวิชาการร่วมกับปราชญ์ชาวบ้านของตำบลศาลายา และนักวิชาการผู้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับชุมชนศาลายา หัวข้อ "*เปิดตำรับ สำรับศาลายา*" ในวันศุกร์ที่ ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๑

๒. การจัดพิธีบวงสรวงพ่อปู่ขุนทุ่ง พิธี "*แห่ว่าวสามชายถวายพ่อปู่ขุนทุ่ง*"

๓. จัดแสดงนิทรรศการ "เปิดตำรับสำรับศาลายา"

๔. การแสดงเพลงพื้นบ้าน โดยกลุ่มนักศึกษาวิชาวรรณกรรมพื้นบ้าน

๕. จัดพิมพ์หนังสือ"ลำนำคำหวาน: เรื่องเล่าผ่านเพลงพื้นบ้านจากศาลายา"

๖. การจัดพิมพ์โปสการ์ด "นำเที่ยวศาลายา" จัดทำเสื้อ "ศาลายาบ้านเรา"

๗. กิจกรรมการถ่ายภาพย้อนยุค

๘. การจำหน่ายสินค้าชุมชนและจำหน่ายสินค้าย้อนยุค

๙. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

๑. มหาวิทยาลัยมหิดลกับชุมชนมีความสัมพันธ์ต่อกันอย่างใกล้ชิด

๒. ภูมิปัญญาของชุมชนศาลายาได้รับการอนุรักษ์และเผยแพร่ความรู้

๓. นักศึกษาคณะศิลปศาสตร์ได้สัมผัสวิถีชีวิตและวัฒนธรรมพื้นบ้านศาลายาอย่างใกล้ชิด

๔. ได้เครือข่ายทางวัฒนธรรมซึ่งประกอบไปด้วยนักวิชาการ นักศึกษา ในมหาวิทยาลัยกับปราชญ์ชาวบ้าน

๕ สามารถนำไปใช้ในการขยายผลเพื่อจัดตั้งศูนย์วัฒนธรรมและพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นศาลายาหรือหอจดหมายเหตุศาลายา

คำสั่ง คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
ที่ / ๒๕๕๑
เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการจัดโครงการ "เล่าขานตำนานศาลายา" ครั้งที่ ๓
เพื่อเฉลิมฉลองในโอกาส ๔๐ ปี วันพระราชทานนาม "มหาวิทยาลัยมหิดล"

เพื่อเป็นการเผยแพร่และพัฒนาองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้งเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ ทัศนคติในเชิงมนุษยศาสตร์ระหว่างนักวิชาการ นักศึกษาในมหาวิทยาลัยกับปราชญ์ชาวบ้าน คณะศิลปศาสตร์ จึงได้จัดโครงการ "เล่าขานตำนานศาลายา" ครั้งที่ ๓ ขึ้น และเพื่อให้การจัดงานดังกล่าวเป็นไปด้วยความเรียบร้อยและมีประสิทธิภาพ จึงขอแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงาน ดังมีรายนาม ต่อไปนี้

<u>ที่ปรึกษา</u>

๑. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ศศพินทุ์ ภูมิรัตน คณบดี
๒. อาจารย์จุฑารัตน์ เตชะโชควิวัฒน์ รองคณบดีฝ่ายบริหาร
๓. อาจารย์วิภา งานฉันทกร รองคณบดีฝ่ายกิจการนักศึกษาและกิจกรรมพิเศษ

<u>คณะกรรมการฝ่ายอำนวยการและประสานงาน</u>

๑. นางพิชณี โสตถิโยธิน ประธานกรรมการ
๒. นายอภิลักษณ์ เกษมผลกูล รองประธานกรรมการ
๓. นางสาวเขมฤทัย บุญวรรณ กรรมการ
๔. นางปริศนา ประชุมพันธ์ กรรมการ
๕. นาง สาวอรวี บุนนาค กรรมการและเลขานุการ

คณะกรรมการฝ่ายประชาสัมพันธ์และสูจิบัตร

๑.	นางสาวอรวี บุนนาค	ประธานกรรมการ
๒.	นางสาวสุชณิห์ยา วงศ์วิวัฒน่า	กรรมการ
๓.	นางสาวมีณธนิจ ปานโสภณ	กรรมการ
๔.	นายบุญฤทธิ์ พุ่มช้าง	กรรมการ
๕.	นางสาวชนกพร พัวพัฒนกุล	กรรมการและเลขานุการ

คณะกรรมการฝ่ายการจัดการประกวดเรียงความ

๑.	นายจีรณัทย์ วิมุตติสุข	ประธานกรรมการ
๒.	นายณรงศักดิ์ สอนใจ	กรรมการ
๓.	นางสาวพรทิพย์ ตันติวุฒิปกรณ์	กรรมการ
๔.	นางสาวฐิติมา คูประเสริฐ	กรรมการและเลขานุการ

คณะกรรมการฝ่ายพิธีกร

๑.	นางสาวอรวี บุนนาค	ประธานกรรมการ
๒.	นางสาวชนกพร พัวพัฒนกุล	กรรมการ
๓.	นางสาวณัฐกาญจน์ นาคนวล	กรรมการและเลขานุการ

คณะกรรมการฝ่ายทะเบียนและปฏิคม

๑.	นางสาววรรณพร พงษ์เพ็ง	ประธานกรรมการ
๒.	นางสาวพรทิพย์ ตันติวุฒิปกรณ์	กรรมการ
๓.	นางสาวชนิดา โสภี	กรรมการและเลขานุการ

คณะกรรมการฝ่ายพิธีบวงสรวง

๑.	นายอภิลักษณ์ เกษมผลกูล	ประธานกรรมการ
๒.	นายรักษ์พงศ์ ธรรมผุสนา	กรรมการ
๓.	นางสาวฐิติมา คูประเสริฐ	กรรมการ

๔. นายวีรวุฒิ จินดาวงษ์ กรรมการ
๕. นางสาวเขมฤทัย บุญวรรณ กรรมการและเลขานุการ

คณะกรรมการฝ่ายจัดเลี้ยง

๑. นางสาวชนกพร พัวพัฒนกุล ประธานกรรมการ
๒. นางปริศนา ประชุมพันธ์ กรรมการ
๓. นางสาวพิณรัฏ ไชยปาล กรรมการ
๔. นางสิริกร ขันตี กรรมการ
๒. นางสาวชนิดา โสภี กรรมการและเลขานุการ

คณะกรรมการฝ่ายนิทรรศการ การแสดง และกิจกรรมถ่ายภาพย้อนยุค

๑. นางสาวชนกพร พัวพัฒนกุล ประธานกรรมการ
๒. นายสุทธิพงษ์ ตะเภาทอง กรรมการ
๓. นายบุญฤทธิ์ พุ่มช้าง กรรมการ
๔. นางสาวสุภิดา สมานมิตร กรรมการ
๕. นางสาววราพร ยินดี กรรมการ
๖. นางสาวเบญจรัตน์ ตะเพียนทอง กรรมการ
๗. นางสาวประภา งามสามพราน กรรมการ
๘. นางพรจิตร ศรีมนตรี กรรมการ
๙. นางสาวอรกานต์ เปรมเจริญ กรรมการ
๑๐. นายอภิลักษณ์ เกษมผลกูล กรรมการและเลขานุการ

คณะกรรมการฝ่ายการเงิน

๑. นายอภิลักษณ์ เกษมผลกูล ประธานกรรมการ
๒. นางสาวเขมฤทัย บุญวรรณ กรรมการ
๓. นางมารศรี โฉมปรางค์ กรรมการและเลขานุการ

คณะกรรมการฝ่ายสถานที่

๑.	นางพิชณี โสตถิโยธิน	ประธานกรรมการ
๒.	นายสุรชัย แก้วรัศมี	กรรมการ
๓.	นายพีระยุทธ สำประเสริฐ	กรรมการ
๔.	นายอ้น คำสม	กรรมการ
๕.	นายสุพจน์ ศุภศรี	กรรมการและเลขานุการ

คณะกรรมการฝ่ายโสตทัศนูปกรณ์และบันทึกภาพ

๑.	นายสุพจน์ ศุภศรี	ประธานกรรมการ
๒.	นายประเทือง เรืองสมุทร	กรรมการ
๓.	นายพีระยุทธ สำประเสริฐ	กรรมการ
๔.	นายบุญฤทธิ์ พุ่มช้าง	กรรมการ
๕.	นายสุทธิพงษ์ ตะเภาทอง	กรรมการและเลขานุการ

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป จนกว่าการดำเนินงานจะแล้วเสร็จ

สั่ง ณ วันที่ ๒๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๑

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ศศพินทุ์ ภูมิรัตน)

คณบดีคณะศิลปศาสตร์

สืบสานพระราชบิดา
สู่ปัญญาของแผ่นดิน

กำหนดการงาน "เล่าขานตำนานศาลายา" ครั้งที่ ๓
เพื่อเฉลิมฉลองในโอกาสครบรอบ ๔๐ ปี วันพระราชทานนาม "มหาวิทยาลัยมหิดล"
วันศุกร์ที่ ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๒
ณ อาคารระเบียบ คุณะเกษม (เรือนไทย) มหาวิทยาลัยมหิดล

<u>ภาคเช้า</u>

๐๘.๓๐ – ๐๙.๐๐ น. พิธีแห่ว่าวสามชายถวายพ่อปู่ขุนทุ่ง

๐๙.๐๐ - ๐๙๓๐. น. พิธีบวงสรวงพ่อปู่ขุนทุ่งและการแสดงสักการะ

<u>ภาคบ่าย</u>

๑๒.๐๐ – ๑๓.๐๐ น. ลงทะเบียนและรับสูจิบัตร

๑๓.๐๐ – ๑๓.๓๐ น. ประธานกล่าวเปิดงาน และเปิดนิทรรศการ "*เปิดตำรับ สำรับศาลายา*"

๑๓.๓๐ – ๑๔.๓๐ น. ปาฐกถานำเรื่อง "*วัฒนธรรมอาหารในสังคมไทย*"
โดยหม่อมราชวงศ์ถนัดศรี สวัสดิวัตน์

๑๔.๓๐ – ๑๕.๐๐ พักรับประทานอาหารว่าง

๑๕.๐๐ – ๑๕. ๓๐ น. การแสดงเพลงเต้นกำ "*ลงแขกเกี่ยวข้าว สำรับคาวหวาน*"

๑๕.๓๐ – ๑๖.๑๕ น. เสวนา "*จาก ๑๐๐ ปี แม่ครัวหัวป่าก์เมืองกรุง ถึงแม่ครัวลูกทุ่งศาลายา*"
โดย แม่ครัวมากฝีมือชาวศาลายา

๑๖.๑๕ - ๑๖.๔๕ น. พิธีมอบรางวัลการประกวดเรียงความ "*ศาลายา เมืองน่าเที่ยว*"
พิธีมอบรางวัลภาพวาดในหัวข้อ "*เล่าขานตำนานศาลายา*"
พิธีมอบของที่ระลึกแก่แขกผู้มีเกียรติและผู้สนับสนุนการจัดงาน
ประธานกล่าวขอบคุณและกล่าวปิดงาน

พิธีกรประจำวัน: อาจารย์อรวี บุนนาค

ภายในงานยังมีการจำหน่ายสินค้าหนึ่งผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบลของอำเภอพุทธมณฑล การจำหน่ายของที่ระลึกงาน "เล่าขานตำนานศาลายา" กิจกรรมการถ่ายภาพย้อนยุคของ "ห้องภาพศาลายา"

ประมวลภาพงาน "เล่าขานตำนานศาลายา" ครั้งที่ ๒

ณ อาคารระเบียบ คุณะเกษม (เรือนไทย)

๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๑

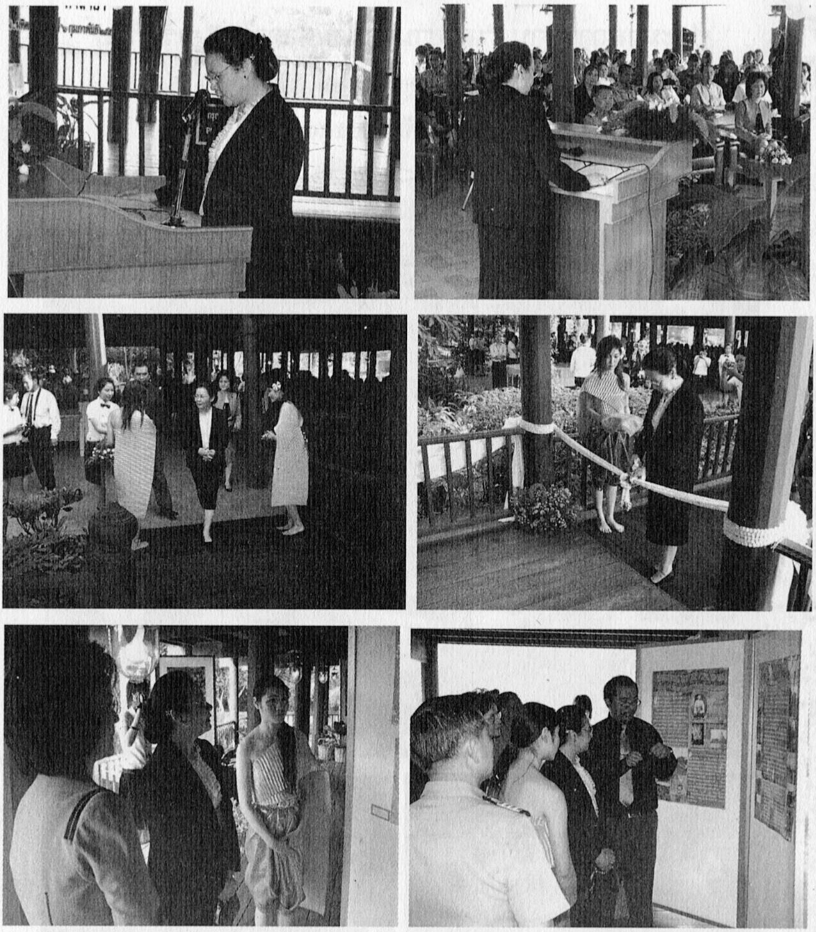

ศาสตราจารย์นภาธร บานชื่น รองอธิการบดี ประธานในพิธี

สักการะพ่อปู่ขุนทุ่ง สิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำมหาวิทยาลัย และศาลพระภูมิเรือนไทย

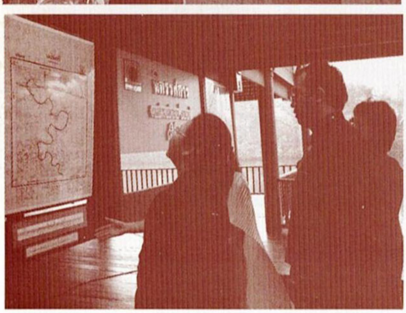

ศาสตราจารย์นภาธร บานชื่น รองอธิการบดี ประธานในพิธี
กล่าวเปิดงานและเปิดนิทรรศการ "ศาลายา: ชีวิต สายน้ำ และความสุข"

"ศาลายา" :
ชีวิต สายน้ำ และความสุข
๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๑
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ศศพินทุ์ ภูมิรัตน คณบดีคณะศิลปศาสตร์
มอบของที่ระลึกแด่ศาสตราจารย์นภาธร บานชื่น รองอธิการบดี ประธานในพิธี

การเสวนา "พบศิลปินพื้นบ้าน ศาลายา" โดยพ่อเพลงแม่เพลงศาลายา

" คุยกับศิลปินพื้นบ้าน ศาลายา "
คณะศิลปศาสตร์ ม.มหิดล วันพุธที่ ๖ กุมภาพันธ์๒๕๕๑

ศาสตราจารย์นภาธร บานชื่น รองอธิการบดี ประธานในพิธี
มอบของที่ระลึกแก่แขกผู้มีเกียรติและผู้สนับสนุนการจัดงาน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ศศพินทุ์ ภูมิรัตน คณบดีคณะศิลปศาสตร์
มอบรางวัลแก่นักเรียนผู้ชนะการประกวดเรียงความ "ศาลายาที่ฉันรัก"

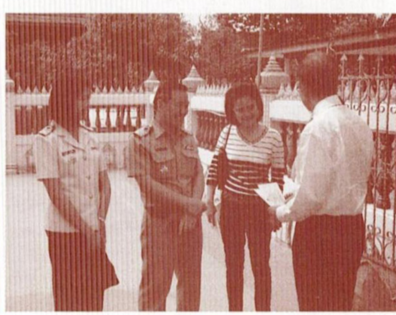
กิจกรรมล่องเรือชมคลองมหาสวัสดิ์
วิทยากรโดย นพ. วัฒนา เทียมปฐม ผู้อำนวยการโรงพยาบาลพุทธมณฑล

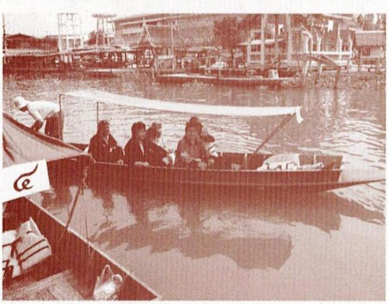

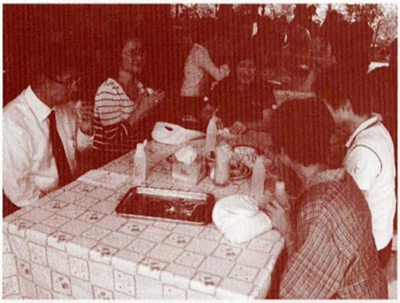

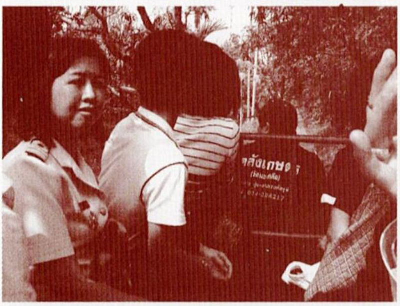

๔

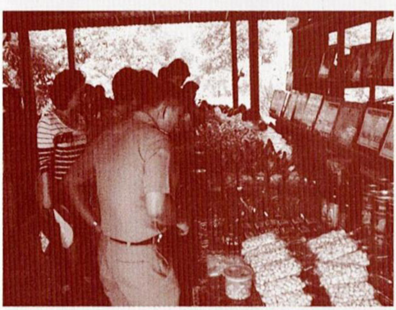

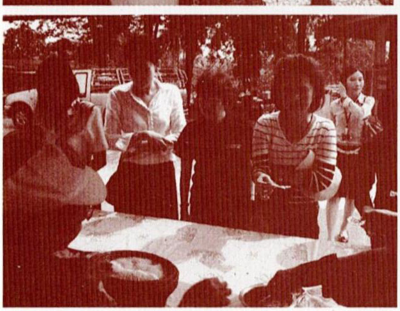

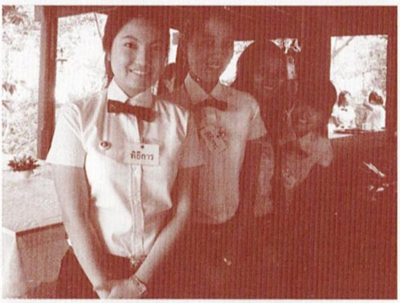

OTOP
จำหน่ายสินค้า

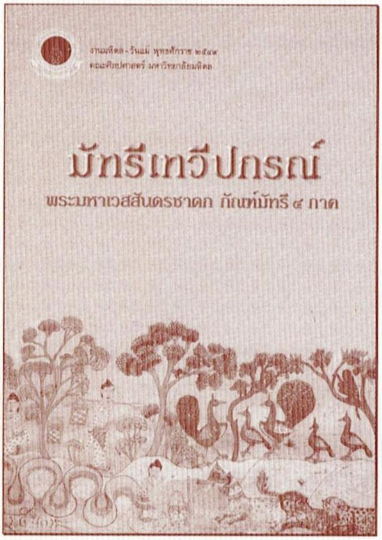

พิธีกร

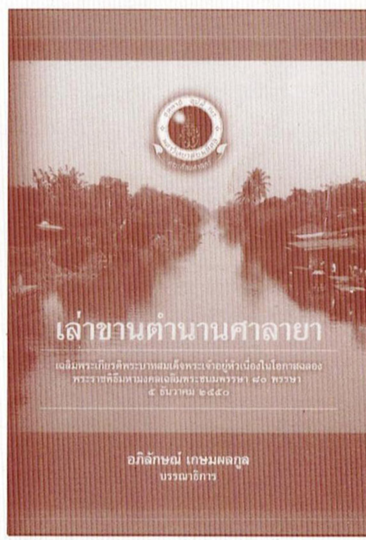

เอกสารวิชาการของสาขาวิชาภาษาไทย
คณะศิลปศาสตร์ ลำดับที่ ๑

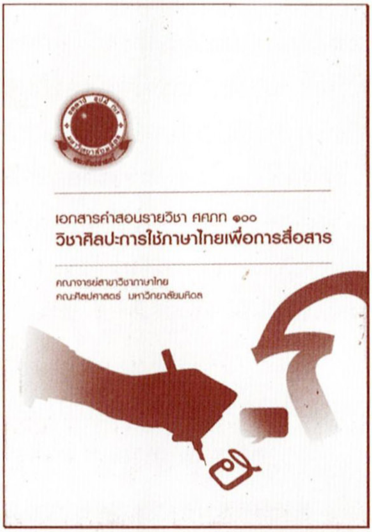
มัทรีเทวีปกรณ์ เป็นหนังสือที่รวบรวมวรรณคดีท้องถิ่นเรื่องพระมหาเวสสันดรชาดก กัณฑ์มัทรี ทั้ง ๔ ภาค พร้อมบทนำเสนอที่วิเคราะห์วรรณคดีเรื่องดังกล่าวไว้ด้วย หนังสือเล่มนี้จัดพิมพ์ขึ้นเพื่อเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เนื่องในมงคลโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ๑๒ สิงหาคม ๒๕๔๙ และงานมหิดลวันแม่

เอกสารวิชาการของสาขาวิชาภาษาไทย
คณะศิลปศาสตร์ ลำดับที่ ๒

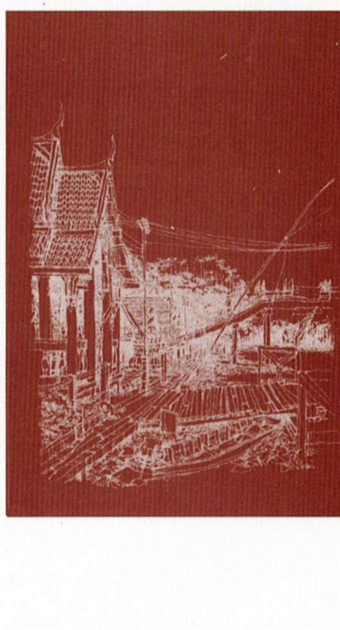
เล่าขานตำนานศาลายา เป็นชื่อของการจัดงานเผยแพร่และอนุรักษ์ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นศาลายา จัดโดยสาขาวิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล เพื่อเฉลิมฉลองในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๘๐ พรรษา พ.ศ. ๒๕๕๐ และได้มีการจัดงานเรื่อยมาเป็นประจำทุกปี เนื้อหาในหนังสือเป็นการเรียบเรียงประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมท้องถิ่นของชาวบ้านศาลายา

เอกสารวิชาการของสาขาวิชาภาษาไทย
คณะศิลปศาสตร์ ลำดับที่ ๓

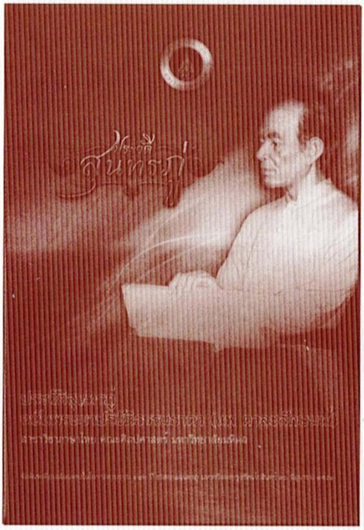
หนังสือเล่มนี้เป็นเอกสารคำสอนราชวิชา ศศภท ๑๐๐ วิชาศิลปะการใช้ภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร เรียบเรียงขึ้นโดยคณาจารย์สาขาวิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล พิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๐ เนื้อหาภายในเล่มเน้นฝึกทักษะการฟัง การพูด การอ่าน การเขียนและการคิด เพื่อให้นักศึกษาสามารถใช้ภาษาไทยได้ถูกต้องเหมาะสม ตลอดจนสามารถใช้ทักษะทางภาษาเป็นเครื่องมือแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเองต่อไป

เอกสารวิชาการของสาขาวิชาภาษาไทย
คณะศิลปศาสตร์ ลำดับที่ ๔

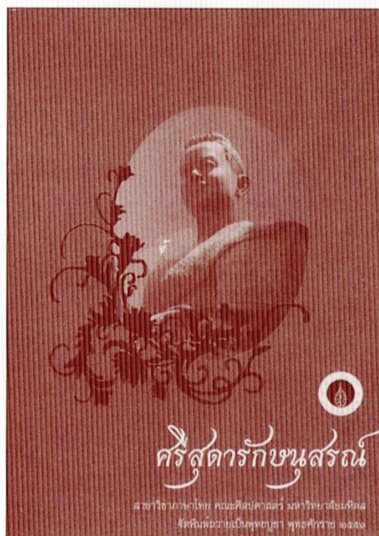
พระนครปฐมในนิราศ บันทึกประวัติศาสตร์ผ่านสายตากวี เป็นหนังสือที่จัดพิมพ์ขึ้นเนื่องในโอกาสการจัดงานเล่าขานตำนานศาลายา ประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๑ ภายในประกอบไปด้วย นิราศเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเดินทางมาเมืองนครปฐม ซึ่งส่วนใหญ่เป็นนิราศที่ยังมิได้ตีพิมพ์เผยแพร่มาก่อน นอกจากนี้ยังมีบทความวิเคราะห์นิราศเรื่องต่างๆ ของคณาจารย์ในสาขาวิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล เพื่อชี้ให้เห็นคุณค่าของนิราศเรื่องนั้นๆ อีกด้วย

เอกสารวิชาการของสาขาวิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ ลำดับที่ ๕

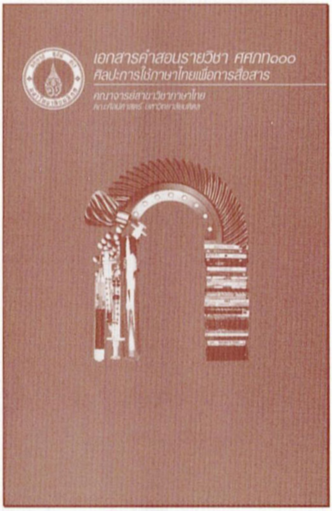
ประวัติสุนทรภู่ ฉบับพระยาปริยัติธรรมธาดา (แพ ตาละลักษมณ์) เป็น ผลงานการค้นคว้าประวัติชีวิตสุนทรภู่ฉบับแรก คือ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๖ ซึ่งยังมิได้รับการพิมพ์เผยแพร่กว้างขวาง สาขาวิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ จึงมีดำริจัดพิมพ์ขึ้น นอกจากนี้ยังได้มีการค้นคว้าเกี่ยวกับต้นฉบับและผู้เขียนเพิ่มเติมซึ่งจะช่วยให้ผู้อ่านได้รับความรู้มากยิ่งขึ้น

เอกสารวิชาการของสาขาวิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ ลำดับที่ ๖

ศรีสุดารักษนุสรณ์ เป็นหนังสือเฉลิมพระเกียรติแด่สมเด็จเจ้าฟ้า กรมพระศรีสุดารักษ์ พระผู้ทรงปฏิสังขรณ์วัดศรีสุดารามเนื้อหาภายในหนังสือที่น่าสนใจ อาทิประวัติความเป็นมาของวัดศรีสุดาราม พระราชประวัติสมเด็จเจ้าฟ้า กรมพระศรีสุดารักษ์ คติชนจากจิตรกรรมภายในพระอุโบสถวัดศรีสุดาราม บัญชีรายชื่อเอกสารโบราณ การศึกษาเอกสารโบราณของวัดศรีสุดารามที่คัดสรรมาบางส่วนในแง่มุมต่างๆ โดยคณาจารย์สาขาวิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

เอกสารวิชาการของสาขาวิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ ลำดับที่ ๗

หนังสือเล่มนี้เป็นเอกสารคำสอนราชวิชา ศศภท ๑๐๐ วิชาศิลปะการใช้ภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร ที่เรียบเรียงและปรับปรุง (จากฉบับพิมพ์ครั้งแรก) ขึ้นโดยคณาจารย์สาขาวิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล พิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๑ เนื้อหาภายในเล่มเน้นฝึกทักษะการฟัง การพูด การอ่าน การเขียนและการคิด เพื่อให้นักศึกษาสามารถใช้ภาษาไทยได้ถูกต้องเหมาะสม ตลอดจนสามารถใช้ทักษะทางภาษาเป็นเครื่องมือแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเองต่อไป

เอกสารวิชาการของสาขาวิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ ลำดับที่ ๘

ลำนำคำหวาน: เรื่องเล่าผ่านเพลงพื้นบ้านจากศาลายา เป็นหนังสือที่รวบรวมเพลงพื้นบ้านศาลายาซึ่งใกล้จะสูญไปจากความทรงจำได้ไม่น้อย อาทิ เพลงฉ่อย เพลงกล่อมเด็ก เพลงรำวง ฯลฯ รวมถึงบทแหล่ต่างๆ นอกจากนี้ยังได้รวบรวมประวัติชีวิตของพ่อเพลงแม่เพลงพื้นบ้านไว้อย่างละเอียด รวมทั้งมีบทควิเคราะห์เพลงพื้นบ้านในฐานะเครื่องมือที่สะท้อนภาพวิถีชีวิตของชาวศาลายาอีกด้วย

"...ขอให้เป็นเศรษฐีมหาเศรษฐี ให้มีรถขี่เลี่ยมทอง ข้าหญิงเหลือหลาย ข้าชายเนืองนอง โรงทานบ้านช่อง วัวควายช้างม้า เรือแพนาวา จอดอยู่เต็มท่า สินค้ามากครัน ให้มีเงินเป็นร้อยล้านร้อยแสน ให้มีแหวนนับพัน โตกถาดเชี่ยนขัน สารพันใช้สอย มุ่งงานการเหย้า ข้าสาวบ่าวน้อย เงินทองเบี้ยร้อย ใช้สอยครบครัน ให้ต้นกัลปพฤกษ์ งอกขึ้นหัวนอน ตรงหน้าบัญชร ผ้าผ่อนแพรพรรณ จะนึกของสิ่งใด ขอให้ได้สิ่งนั้น ให้สมความปรารถนา ..."

"แหล่ให้พรบ่าวสาว"
เกิด ไทยทวี, ชุมชนวัดสุวรรณ, ศาลายา

กิจกรรมอนุรักษ์เพลงเรือของกลุ่มนักศึกษาวิชาวรรณกรรมพื้นบ้าน สาขาวิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ร่วมกับศูนย์ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทย มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย ณ คลองมหาสวัสดิ์ หน้าวัดสุวรรณาราม ตำบลศาลายา เมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๑

ถองภูมิพวกพี่จะเล่าชี้แจ่มชัด เล่าเรื่องประวัติศาลายา
หมู่บ้านศาลายาประวัติมาที่มี ณ มณฑลนครไชยศรีอยุธยา
ชุมชนเก่าแก่มีมาแต่กรุงเก่า ตามตำนานขานเล่าสืบต่อมา
ชื่อบ้านศาลายาปรากฏแน่ชัด เมื่อขุดคลองมหาสวัสดิ์ขึ้นมา
รัชกาลที่ ๔ มีพระราชประสงค์ ให้ขุดคลองเชื่อมส่งหว่างคงคา
เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ สร้างศาลาไว้เสริมส่งชาวประชา
"ศาลาแห่งปัญญา" มีคุณค่าจารึก ศาลาที่บันทึกตำรายา
จึงตั้งชื่อหมู่บ้านให้ลูกหลานรักษา ชื่อว่า "ศาลายา" ทรงคุณค่าเอย

เพลงเรือศาลายา
โดยผู้ช่วยศาสตราจารย์บัวผัน สุพรรณยศ

สาขาวิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
ถนนพุทธมณฑลสาย ๔ ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม ๗๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐๒-๔๔๑-๔๔๐๘ โทรสาร ๐๒-๔๔๑-๔๔๑๐